

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**THEODOROS LASKARİS (1204-1222) DEVRİNDE İZNİK
İMPARATORLUĞU**

Yüksek Lisans Tezi

Yurdagül BALAMİR

Tarih Anabilim Dalı

İZMİR

2021

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

THEODOROS LASKARİS (1204-1222) DEVRİNDE İZNİK
İMPARATORLUĞU

Yüksek Lisans Tezi

Yurdagül BALAMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yusuf Ayönü

Tarih Anabilim Dalı

Ortaçağ Tarihi Tezli Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum **Theodoros Laskaris (1204-1222) Devrinde İznik İmparatorluğu** adlı yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Yurdagül BALAMİR

ÖNSÖZ

Bin yıldan fazla bir süre boyunca tarih sahnesinde yer alan Bizans İmparatorluğu'nun önemli tarihi gelişmelerden etkilendiği kadar bu gelişmelere yön vermesi beklenen bir durumdur. Bu nedenle Bizans'ın kurulup gelişmesini sağlayan iç ve dış etkenleri doğru bir şekilde tanımlayıp yorumlamak son derece önem ve gereklilik taşımaktadır. Dönemin en önemli tarihi aktörlerinden biri olan Bizans İmparatorluğu, hiçbir zaman Romalı köklerinden ayrılmayarak kendini her zaman Romalı olarak tanımlamıştır. Bu iddia IV. Haçlı Seferi sonucu İstanbul'un Latinler tarafından ele geçirilmesinden sonra kurulan devletler üzerinden sürdürülmüştür.

Komnenos hanedanı devrinde izlenen siyaset sayesinde Batı ile bozulan ilişkiler büyük oranda düzelmeye başlamışsa da Bizans yönetiminin tutarsız davranışlar sergilemesi iki dünya arasındaki gerilimi zaman zaman arttırmıştır. Bu gerilim nihayet IV. Haçlı Seferinin öncekilerden farklı olarak kutsal topraklar yerine Bizans başkentine yönelmesine sebep olmuştur.

Anadolu'daki Türk yayılışına karşı Bizans'ın, batıdan yardım isteği ile başlayan Haçlı Seferleri, imparatorluk üzerinde silinmeyecek izler bırakacaktır. IV. Haçlı Seferi sürecinde batının Bizans'a karşı beslediği nefret kendini dışa vurmuştur. Venedik'in önderliğinde Katolik batının Bizans'a karşı yürüttüğü mücadele sonucu imparatorluk başkenti kaybedilmiştir. İstanbul'un düşmesinin ardından başkenti terk ederek henüz işgal edilmemiş bölgelere çekilen bir takım Bizans soyluları, buralarda Bizans'ın devamını sağlayacak örgütlenmeyi organize etmişlerdir. Kurulan bu siyasi teşekküllerden birisi de tarihçilerin İznik Devleti olarak isimlendirdikleri yapıdır. Latin egemenliğine karşı ortaya mücadele eden İznik Devleti, Bizans mirasını devam ettirme hedefini göğüsleyerek tarih sahnesinden silinmesinin önüne geçmiştir.

1204 yılındaki felaket ile Bizans'ın, siyasî, dinî, adlî, iktisadî kurumlarının işleyişi son bulmuştur. Bu kurumların tekrar ayağa kalkıp işlev kazanması I. Theodoros Laskaris'in İznik'te kurduğu devlet ile mümkün olacaktır. Öte yandan Bizans topraklarında azınlık olarak hayatlarını sürdüren Latinler bölgeye uyum sağlamaya çalışarak krallıklarının 57 yıl boyunca varlık göstermesini sağlamıştır.

Haçlı Seferlerine yoğun bir ilgi olduğu açıktır. Ülkemizde özellikle son dönemlerde Haçlı Seferleri ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar Haçlıların askerî faaliyetleri ile ilgili olduğu için sefer sonrasında kurulan Bizans mirasçısı devletleri kapsamaz. Haçlı Seferleri üzerinde duran çokça eser varken, devletini Bizans kalıntıları üzerine inşa eden I. Theodoros Laskaris'i ve kurduğu devleti merkezine koyan çok fazla eser yoktur. Bu sebeple İznik Devleti'nin kuruluş dönemini konumuz olarak seçtik. Merkezi İstanbul dışına taşınan İznik Devleti'nin, Bizans İmparatorluğu'ndan farklı isme sahip olsa da aynı devlet geleneğinin devamı olduğu, bu çalışma ile belirginleşmiş olup İznik'in Bizans için önemine açıklık getirilecektir.

“I. Theodoros Laskaris (1204- 1222) Devrinde İznik İmparatorluğu” başlıklı çalışmamızın amacı, 1204 -1222 yılları arasında Laskaris'in çevresindeki güç odakları ile siyasî, askerî ve ekonomik ilişkilerini değerlendirip Bizans İmparatorluğu'nun tüm kurumları ile İznik'te nasıl devam ettirildiğini ortaya koymaktır.

Çalışma konusunun tespit edilmesi dışında yazım aşamasında sabır ve titizlikle yol gösteren, büyük emekle çalışmamın şekillenip tamamlanmasını sağlayan çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ'ye teşekkür etmek isterim.

Ayrıca, üzerimde emeği olan minnetimi sunmayı borç bildiğim değerli hocam Prof. Dr. Cüneyt KANAT'a her zaman yol göstermekten öte yol açtığı, çalışmanın başlangıcından itibaren desteğini esirgemeyip her türlü katkıyı sağladığı için teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Son olarak, hayatımın her alanında yanımda olan maddi ve manevi desteğini esirgmeden emek ve dualarını üzerimden bir an bile eksik etmeyen ve hep yanımda olan aileme tüm emekleri için en içten teşekkür ve sevgilerimi iletirim.

Yurdagül Balamir

İzmir – 2021

ÖZET

XIII. yüzyıl, Bizans İmparatorluğu açısından dönüm noktası olarak adlandırılabilir bir dönemi simgelmektedir. Yüzyılın başında gerçekleşen IV. Haçlı Seferi sonucunda kurulduğu günden itibaren imparatorluğun başkentliğini yapan İstanbul, Latinler tarafından işgal edilir. Ortaçağın büyük bir bölümünde dünyanın en kudretli siyasî gücü konumunda olan Bizans İmparatorluğu'nun başkentinin düşmesi hiç şüphesiz tüm dünyada yankı oluşturan bir gelişmedir. Bu gelişme Bizans açısından bir son olarak görülse de çeşitli bölgelerde ortaya çıkan devletçikler imparatorluğun devamını sağlamışlardır.

Önceki seferlerden farklı olarak Bizans İmparatorluğu'nu hedef alan IV. Haçlı Seferi, Ortodoks Bizans halkı için büyük buhrana sebep olmuştur. Ancak liderlerinin idaresinde bu felaketi atlatarak yeniden ihya etmeyi başardıkları devletleri ile varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Latin işgali sonrasında Komnenoslar Trabzon'da, Angeloslar Epir'de, Laskarisler İznik'te siyasi organizasyonlarını kurmuşlardır.

XIII. yüzyılı biçimlendiren bu olaylar dizisinde en aktif görevi yüklenen İznik İmparatorluğu olmuştur. Bizans'ın parçalanışı ile Latin işgalinden kaçan Theodoros Laskaris, İstanbul'u Latinlerden geri almak için İznik'te 57 yıllık örgütlü mücadeleye girişmiştir. 1204 yılında başlayan sürgün yılları 1261 yılında Bizans başkentinin geri alınması ile sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Papalık, İstanbul, Türkiye Selçuklu Devleti, IV. Haçlı Seferi, İznik İmparatorluğu, I. Theodoros Laskaris, Latin İmparatorluğu

ABSTRACT

XIII. the century symbolizes a period that can be called a turning point for the Byzantine Empire. IV, which took place at the beginning of the century. As a result of the Crusade, Istanbul, which has been the capital of the empire since the day it was founded, is occupied by the Latins. The fall of the capital of the Byzantine Empire, which was the most powerful political power in the world for most of the Middle Ages, is undoubtedly a development that resonates all over the world. Although this development was seen as an end for Byzantium, the statelets that emerged in various regions ensured the continuation of the empire.

Unlike previous expeditions, IV, which was aimed at the Byzantine Empire. The crusade caused the great depression for the Orthodox Byzantine people. But under the administration of their leaders, they were able to survive this disaster and continue their existence with their states, which they managed to revive again. After the Latin invasion, the Komnenos established their political organizations in Trabzon, the Angelos in Epirus, and the Laskaris in Nicaea.

XIII. in this series of events that shaped the century, it was the Empire of Nicaea that took the most active role. Theodoros Laskaris, who escaped from the Latin occupation with the disintegration of Byzantium, embarked on an organized struggle for 57 years in Nicaea to take back Istanbul from the Latins. The years of Exile, which began in 1204, ended with the recapture of the Byzantine capital in 1261.

Keywords: Byzantine, Papacy, Constantinople, The Seljuk Sultanate Of Rum, The Fourth Crusade, Nicaea, Empire Of Nicaea, Theodore I Laskaris, Latin Empire

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MALAZGİRT'TEN IV. HAÇLI SEFERİNE KADAR BİZANS TARİHİNE GENEL BAKIŞ

1.1. IV. Haçlı Seferine Giden Süreç	15
1.2. Papanın Sefer Çağrısı ve Batı Dünyasının Genel Durumu	33
1.3. Sefer İçin Yapılan Hazırlıklar ve Harekete Geçiş.....	36
1.4. Zaradaki Haçlılara Aleksios'un Dahil Olması	40
1.5. Seferin İstanbul Üzerine Yönelişi ve Bizans Başkentinin Latinler Tarafından Ele Geçirilişi	42

İKİNCİ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİ SONRASI GENEL DURUM

2.1. İstanbul'da Latin Krallığının Kuruluşu ve Bizans Topraklarının Paylaşımı	55
2.2. Epir Despotluğu	59
2.3. Trabzon Rum İmparatorluğu.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZNİK'İN KISA TARİHİ VE İZNİK DEVLETİNİN KURULUŞU

3.1. İZNİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1.1 İznik'in Adının Tarihçesi.....	67
3.1.2. İznik'in Kuruluşu	68
3.1.3. Antik Çağlarda İznik	69
3.1.4. Roma ve Bizans İmparatorluğu Egemenliğinde İznik.....	70
3.1.5. Selçuklu Egemenliğinde İznik	72

3.1.6. Haçlılarca Ele Geçirilen İznik'in Yeniden Bizans Egemenliğine Girişi.....	74
3.1.7. I. Theodor Laskaris Döneminde İznik	75
3.2. İZNİK İMPARATORLUĞUNUN KURULUŞU	
3.2.1 İznik'ten Önce Bursa'nın Başkent Oluşu	77
3.2.2. İznik'in Başkent Oluşu	81
3.2.3. Despotluktan İmparatorluğa Geçiş	84
3.3. İMPARATOR OLDUKTAN SONRA BAŞLICA ETKİNLİKLERİ	
3.3.1. Ticari ve Ekonomik Politikalar.....	86
3.3.2. Merkezi ve Askeri Politikalar	89
3.3.3. Kültürel ve Dini Politikalar	92
3.3.4. Epir ve Trabzon ile Kilise Rekabeti.....	95
3.3.5. Papa III. İnnocentius ile İlişkiler	98
3.3.6. Yerel Yönetimler ile Mücadele.....	100
3.3.7. Epir Despotluğu ile Mücadele	103
3.3.8. Trabzon Rum İmparatorluğu ile Mücadele.....	104
3.3.9. Latin Krallığı ile Mücadele.....	109
3.3.10. Anadolu Selçuklu Devleti ile Mücadele	125
SONUÇ	142
KAYNAKÇA	149
ÖZGEÇMİŞ	161

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
BF	: Byzantinische Forschungen
Bkz.	: bakınız
Bl.	: Belleten
BZ	: Byzantinische Zeitschrift
C.	: cilt
CHBE	: The Cambridge History of Byzantine Empire
CHMPT	: The Cambridge History of Medieval Political Thought
CSHB	: Corpus Scriptorum Historia Byzantinae
CUP	: Cambridge University Press
Ed.	: editör
Çev.	: çeviren
Haz.	: Hazırlayan
Krş.	: Karşılaştırınız
n.	: not
NCMH	: The New Cambridge Medieval History
ODB	: The Oxford Dictionary of Byzantium
OHB	: The Oxford History of Byzantium
OUP	: Oxford University Press
s.	: sayfa
sa.	: sayı
s.s	: sayfadan sayfaya
TİD	: Tarih İncelemeleri Dergisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Sınırsal Çerçevesi

Bizans'ın karşı karşıya geldiği en önemli olaylar dizisinden biri olan IV. Haçlı harekâtı, diğerleri gibi kendi eylemini desteklemek adına ortaya attıkları kutsal toprakları kurtarma parolası ile başlasa da bu kez Ortadoğu toprakları değil İstanbul'un yıkımına sebebiyet vermiştir. Papa teşviki ile birincisi 1096 yılında başlayan Haçlı Seferleri, doğudaki Kutsal Topraklar için yürütülen dini, askeri, siyasi mücadele ile Müslümanların elinde bulunan önemli toprakları hedef almıştır. Bu seferlerde sadece iki kez yön değişimi yaşanmış; IV. Haçlı Seferi İstanbul'a yönelirken VIII. sefer Tunus üzerine gerçekleşmiştir.

Latinlerin İstanbul'u ele geçirmeleri hem Haçlılar hem de Bizans tarihi açısından tarihi dönüm noktası olmuştur. Bizans arasında geçmişe dayanan köklü olumsuz kanılar aralarındaki temel dini ve kültürel farkların nasıl somut bir çatışmaya dönüştüğünü ve İtalyan denizci devletin sefere katkılarını değerlendirdik. Haçlıların İstanbul'a yönelmesine sebep olan bu sefere giden sürecinin incelenmesi konumuzun anlaşılması açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu sebeple, birinci bölümünde bu konuyu değerlendirerek 1204 öncesi Bizans dünyasının durumunu ve sefere zemin hazırlayan gelişmeleri ortaya koyduk. Bizans İmparatorluğu'nun XIII. yüzyıl başlarına kadar olan tarihini aktardık. 1071 yılından itibaren Bizans siyasi yapısının yaşadığı değişimleri izah etmeye çalıştık. Anadolu topraklarının Türk egemenliğine geçmesi ile Bizans'ın zayıflayıp desteksiz kalmasının sebeplerini açıkladık.

Tezimizin içeriğinden söz edecek olursak, Laskaris'in etkinlikleri başlıca temelimizi oluştursa da konumuz sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Bizans'ın Türkler, Venedik, Papalık, Latinler, Fransa gibi dönemin önde gelen güçleri ile eskiye dayanan ilişkilerine yer verdik. Konu bütünlüğünü sağlamak adına IV. Haçlı seferi öncesindeki genel durumu ve seferin İstanbul'a yönlenmesine sebep olan olaylar zincirini ortaya koyduk.

Çalışmamız, 1204 yılında gerçekleşen seferin sebep olduğu siyasi gelişimleri inceleyerek seferin seyri ve sonuçları ile Bizans tarihi açısından önemini yanında

Laskaris'i İznik İmparatorluğu'nu kurmasına sürükleyen etkiler araştırma konumuzu oluşturur.

Tez çalışmamızın konusu; Bizans mirasçıları içinde dikkatleri en üzerine çeken ve tezimizin temelini oluşturan İznik devletinin kurucusu Theodoros Laskaris'in hükümdarlık döneminde gerçekleştirdiği etkinliklerdir. Bu süreçte İstanbul'un Latinlerin eline geçmesi sonucu oluşan mevcut siyasi durum, komşu devletlerle arasında geçen olaylar ve ilişkilerin yanında kurduğu devletin askeri, idari, dini yapısını inceledik. IV. Haçlı seferinden sonra İznik İmparatorluğu'nun ilk ve kurucu hükümdarı Laskaris'in hayatı, seferleri, dönemin mevcut güçleri ile arasındaki etkileşimi ele alan bu çalışma, Bizans mirasçısı devletlerin birbirleri ile karşılaştırmasını da yapmıştır.

Bizans'ın devamını sağlaması bakımından büyük öneme sahip olan İznik İmparatorluğu kurucusu Laskaris, ardıllarına güçlü merkezi yapıya kavuşmuş olan bir devlet mirası bırakmıştır. Hükümdarlığı döneminde gerçekleştirdiği etkinlikler kendinden sonraki dönemde, özellikle İstanbul'un geri alınmasında önemli etkiye sahiptir. 57 yıl sonra İstanbul'un haçlılardan temizlenmesi sonucu bölgeyi terk etmek zorunda kalan Latin egemenliği son bulmuştur. Bu gibi sebeplerle Laskaris'in siyasi ve özel yaşamını tüm yönleriyle açığa çıkarmayı gerekli ve şart gördük.

Konumuzu kronolojik ve coğrafi olarak sınırlamaya gittik. Söz konusu kronoloji; 1204 ile 1222 yılları arası dönem aralığını kapsarken coğrafi olarak İznik merkezli Batı Anadolu'yu konu edindik. Bilimsel bir çerçeve içerisinde Laskaris dönemini incelediğimiz çalışmamızda ele aldığımız konuların bazı yönlerini daha iyi anlaşılması için 1204 yılı öncesi yaşanan tarihi olaylarla başladık. Çalışmamız söz konusu hükümdarın dönemine ait monografi çalışması olmaktan öte izlediği siyaseti vermiştir.

Tezimizin mekânsal dayanağı İznik merkezli Batı Anadolu coğrafyasıdır. Çünkü Laskaris'in kurduğu imparatorluk merkezi ve egemen olduğu coğrafya genel olarak İznik ve Batı Anadolu topraklarıdır. Toparlayacak olursak Orta çağ tarihinin önemli olaylarından biri olan İstanbul zaptına ve IV. Haçlı Seferine kadar Bizans tarihindeki önemli olaylara kısaca yer verdik. Bu bağlamda IV. Haçlı Seferi'nin hangi sebeplere bağlı olarak İstanbul'a yöneldiğini belirlemek için 1204 öncesi Bizans'ın siyasi yapısını ele aldık. Ardından ilerleyen bölümlerde çalışmamızın ana konusunu oluşturan İznik

İmparatorluğu'nun kurucusu Theodoros Laskaris dönemini ele alarak dönemin siyasi yaşamı hakkında bilgiler vererek devletin başına geçtiğinde izlediği siyaseti ve yürüttüğü bir dizi askeri mücadeleyi, dini, sosyal, kültürel gelişmeleri ele almaya çalıştık.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

İznik İmparatorluğu'nun kurucusu olan Laskaris dönemi, IV. Haçlı seferi sonrası kurulup bitmiş bir olgu değildir. Batı dünyasında günümüzde devam eden benzer ayrılıklar varlığını sürdürmektedir. Tarihi olayları doğru şekilde değerlendirmek, tarafsız olarak ortaya koymak ve bugüne ulaştırma gereklidir. Çünkü geçmişte yaşanan olayın olduğu dönemin şartlarının sabit olmadığını bilmek ve bu olayın değişen yönlerini geleceğe aktarmak tarihçinin görevidir. Çalışmamız bu problemin çözümüne bir nebze de olsa katkı sağlamayı amaçlamaktadır. İznik İmparatorluğu'nun ortaya çıkışında öncü rol oynayan 1204 tarihli Haçlı hareketi sonucu, Bizans başkenti İstanbul'un Latinlerce zaptının ardında yatan gerçekleri tespit ettik. Buna tarih bilimi yöntemine uygun olarak neden-sonuç ilişkisi kurma ve sonrasında gerçekleşen olay örgüsünün anlaşılması adına gerek duyduk.

Bu araştırmanın temel amacı, XIII. yüzyılın büyük yankı uyandıran olaylarından IV. Haçlı Seferi sonrası 1204 ve 1222 yıllarında etkinlik gösteren Theodoros Laskaris'in hayatı ve faaliyetlerini tespit etmektir. Bundaki amaç, Theodoros Laskaris'in kendi devletini kurup başına geçerek Bizanslıları bir araya toplayıp yitip gitmekten kurtarma çabalarını göstermektir. Uzun yıllar Bizans'ın egemenlik sürdüğü İstanbul'un Haçlıların eline geçmesiyle Laskaris'in büyük birlik ortaya koyarak var olma çabaları bizi bu çalışmaya yönlendirmiştir. Öte yandan Hristiyan Bizans ile dindaş olan Batı devletlerinin birbirlerine bakış açısını karşılaştırmaya çalıştık.

Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonra gelişen süreci ele aldığımız araştırmamızda cevap aradığı sorular şunlardır:

Bizans'ın 1204 yıl öncesi siyasetinin nasıl olduğu; 1204 öncesi yaşanan gelişmeler ve Bizans'ın içinde bulunduğu durumu ortaya koymak, seferin yönünün değişmesinde belirleyen olduğu için bunun cevaplanması gereken bir soru olduğunu söyleyebiliriz. Bu tarihi yaklaşım ile 1204 öncesi siyasi, dini, askeri gelişmelerin

Bizans'ın mevcut durumu kadar geleceğini doğrudan belirleyen etkiye sahip olduğunu gözler önüne serip 1204 felaketinden giden süreci tanımladık.

İznik İmparatorluğu'nun kuruluş sürecinin nasıl işlediği; Bizans'ın elinden çıkan İstanbul'da Latin döneminin başlaması, bölgede herhangi bir müdahalede bulunamayan yerli halkın bundan sonraki kaderini inceledik. Laskaris'in İznik ve çevresine egemen olmak için harcadığı üstün çaba sonucu Bizans'ın mirasını bu devleti aktarmasına değindik.

Theodoros Laskaris'in diğer Bizans mirasçısı ve komşu devletler arasında konumunun ne olduğu; Laskaris için İznik merkezli Anadolu coğrafyası önemli bir yere sahip olmuştur. Neden diğer mirasçı Bizans devletlerinin çalışmadığımız sorusu akla gelirse cevabı Haçlıların en yoğun ilişki içinde bulunduğu devletin İznik Devleti olmasıdır. Diğer mirasçı devletler geniş sınırlara ulaşmadığı için Haçlıların hedefi olmamışlardır. Laskaris'in Batı Anadolu topraklarında egemenlik kurma çabaları konumuzu oluştursa da İznik'e gelip davası için uğraş verdiği sırada karşılaştığı ortamı sergiledik.

Tezimiz, Laskaris'in icraatlarını belirleyerek bunları tarihi kaynakları dayanarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. İncelediğimiz Laskaris hakkındaki bilgileri bütün halinde, planlı olarak, tarihi kaynaklara dayanarak sunduğumuz verilerle ortaya koyduk. Çalışmamız daha çok Theodoros Laskaris'in siyasi mücadelesine odaklanarak ardıllarına nasıl bir siyasi düzen bıraktığını ortaya koymayı hedeflemiştir.

Başta ana kaynaklar sonrasında yerli ve yabancı araştırma eserlerini inceleyerek Laskaris döneminin siyasi tarihine katkı sağlamak amacıyla yürüttüğümüz bu çalışma söz konusu hükümdarın Anadolu'yu merkez edinme sürecine ışık tutmayı amaçlamaktadır. İstanbul'da Latin baskısından mağdur olan Bizans halkının başkentlerini boşaltmaya başlaması ve baskı karşısında yerli halkın giriştiği mücadeleyi Theodoros Laskaris etrafında temele oturatarak ifade etmeye çalıştık.

Mirasçı üç Bizans devletini ele alıp farklarını tespit ederek İznik İmparatorluğunu diğer mirasçı devletlerden ayıran özellikleri inceledik. Bizans tarihinin en kritik anında Laskaris döneminde izlenmiş olan siyaset, Bizans tarihi için ayrı bir öneme sahiptir. Bu çalışmada Laskaris iktidarının Bizans'ı yıkılmaktan kurtardığı sonucuna vardık.

Yabancı araştırmacılar bu konuda önemli oranda çalışmalar yapsalar da Laskaris dönemi tüm yönleriyle ortaya konulmuş değildir. Bu bize araştırılıp aydınlatılması gereken birçok bilinmeyen var olduğunu gösterir. İznik İmparatorluğu'nun kuruluş dönemine denk gelen Laskaris'in hükümdarlık süreci hakkında yapılan çalışmaların az olması bizi bu yönde çalışmaya teşvik etmiştir. İznik İmparatorluğu hakkında birçok çalışma mevcut olsa da Theodoros Laskaris'in hayatı üzerinde çok fazla durmamıştır. Bizim çalışmamızı farklı kılan özel olarak Laskaris'in yaşadığı süreçte yapmış olduğu etkinliklere yer vermesidir.

Hazırladığımız çalışmanın Laskaris dönemi ile ilgili boşluğu doldurması ümit edilmektedir. Bu alanda çalışma yapılmaması ve kaynakların sınırlı olması gibi nedenlerle Laskaris dönemine ait elde edilen bilgilerde çok farklı aşama kaydedilmemiştir. Mevcut çalışmaların belirli bilgiler üzerine çıkamamış oluşu Laskaris dönemini tam anlamı ile gün yüzüne çıkarılamamıştır.

Araştırmanın Planı ve Biçimi

Tezimizi okunur kılabilmek için biçimsel özelliklerinde titiz davranmaya çalıştık. 'Theodoros Laskaris (1204- 1222) Devri İznik İmparatorluğu'adlı bu çalışma giriş bölümünü izleyen üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında, çalışmanın amacı konusu, kapsamı, içeriği, biçimi ve yöntemi hakkında bilgi verip ele aldığımız konu ile ilgili olarak yararlandığımız Latin, İslam ve Bizans ana kaynakları ve araştırma eserleri, tarihsel sınırları ve yararlandığımız bölümleri kısaca tanıttık. İlk olarak ana kaynaklardan sonrasında araştırma eserlerden bahsettik. Konumuz ile ilgili olan yerli ve yabancı çalışmalara kaynakça bölümünde yer verdik. Giriş bölümünde konumuzu ele alma sebebimize açıklık getirdik.

Çalışmamızın birinci bölümünde, İznik Devleti'nin oluşumuna etki eden önemli gelişmeleri dikkate alarak 1204 yılına giden olaylar silsilesinin özetini verdik. Bizans'ın başkentini kaybetmesi ile sonuçlanan IV. Haçlı seferine giden süreci tanımlamadan İznik İmparatorluğu'nun meydana gelişinin anlaşılamayacağını düşündük. Konumuzun anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla, konumuzla ilgisi çerçevesinde, Bizans'ın 1204 yıl öncesi siyasi durumu başta olmak üzere genel duruma göz atıp XI. ve XII. yüzyıllar arası Bizans tarihinin özetini verdik. Ele aldığımız konuya doğrudan odaklanmadan önce Bizans'ın yaşadığı durumu daha iyi ortaya koymak için IV. Haçlı seferine zemin

oluşturan bileşenleri ele alarak birbirleri ile ilişkili olayları değerlendirmeyi uygun bulduk. İncelediğimiz Theodoros Laskaris döneminin açıklayıcı ve tamamlayıcı olması için böyle bir yol izledik. XIII. yüzyılı hazırlayan etmenleri açıklayarak 1204 Haçlı Seferi öncesi Bizans'ın içinde bulunduğu durumu ve sefere giden süreci irdelediğimiz bu bölümde Haçlıların İstanbul'u zaptının çok da beklenmedik bir gelişme olmadığını gördük. Bu sefere etki eden olayları ve seferin seyrini ortaya koyduğumuz gibi seferin hedefinden sapmasına yol açan olaylar dizisini belirledik. Konu edindiğimiz IV. Haçlı Seferi'nde Latinlerin sebep olduğu zayıflık, Bizans'ın yaşadığı bu felaket sonrası yeni düzen kurma çabaları ile İstanbul'un Haçlılar tarafından istilasını kaynaklar ve araştırma eserler aracılığı ile inceledik. IV. Haçlı seferine giden yolu ele alarak seferin başlamasının ardındaki gerekçeleri, başlangıçta kutsal toprakları hedef alan seferin dönüşüm teorisyeni Enrico Dandolo'nun seferde oynadığı rolü, Latin işgali sırasında yaşananları, Haçlı ordusunun içinde bulunduğu durumu ortaya koymaya çalıştık.

İkinci bölümümüz 'IV. Haçlı Seferi Sonrası Genel Durum' adını taşımakta olup 1204 Latin işgali sonrası yaşanan siyasi gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan Bizans devletlerini araştırmıştır. Başkentin kaybı ile Bizans halkının içine düştüğü durumu ele alarak işgalden kaçan Bizanslıların verdiği örgütlü mücadelenin sonucu olarak ortaya çıkan mirasçı devletleri değerlendirdik. Bizans halkının bu süreçte içinde bulunduğu durumu, gösterdiği direnişi, yaşadığı sarsıntıyı analiz ettik.

Son bölümümüz olan üçüncü bölümde ise İznik'in kısa tarihini ve büyük bir restorasyon gerçekleştiren Theodoros Laskaris'in etkinliklerini açıkladığımız bu bölümde; Bulgar Çarlığı, Latinler, Türkiye Selçukluları, Bizans mirasçısı olma iddiası taşıyan Epir Despotluğu ve Trabzon İmparatorluğu gibi mevcut devletlerle arasındaki askeri, siyasi, diplomatik ilişkilerini ve mücadelelerini ele alarak Laskaris'in bu rekabette durduğu yeri inceledik. İznik İmparatoru Theodoros Laskaris ile başlayan dönemi ele alıp İznik'in mevcut siyasi, askeri, ekonomik, dini ve kültürel durumu ile yaşadığı gelişmeleri inceledik. Bir devletin ayakta durmasında siyasi gelişmeler kadar dini, kültürel, ekonomik temaslarda önemli olduğu için bu konulara değinmeye çalıştık. İznik devletinin Bizans mirası ile bağlarını ve diğer Bizans mirasçısı devletlerden farkını ortaya koyduk. Bizans'ın zorlu bir şekilde gerçekleştirdiği yeniden doğuş hareketine birçok farklı yandan bakıp Bizans'ın İznik'teki yansımalarını değerlendirdik.

İznik'in kısa tarihçesi de bu bölümde yer bulmuştur. İznik'in tarihçesini verdiğimiz kısımda, söz konusu yerleşmenin erken çağlardan itibaren tarihini, Bizans başkenti olduğu dönemde siyasi yönünü ortaya koymaya çalıştık. Bu dönemde coğrafi konumu, verimli topraklara sahip oluşu, dayanıklı savunma gücünün bulunuşu ile Bizans için kısa bir süreliğine merkez oluşuyla ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda İznik tarihi ile ilgili bir bölümün çalışmamızda yer almasının gerekli ve faydalı olacağını düşündük.

Tezimizi sonlandırdığımız sonuç bölümünde, genel bakış açısıyla bakarak değindiğimiz konuları, kaynaklara dayalı verdiğimiz bilgilere görüşlerimizi de ekleyerek genel bir değerlendirmeye ulaşmaya çalıştık. Bu kısımda tezimiz hakkında geniş kapsamlı değerlendirme yaptık.

Yöntem ve Literatür Özeti

Bu bölümde konu seçimimiz ve araştırmamızda takip ettiğimiz yolu açıkladık. Konumuzun ne için seçildiği ve hangi ihtiyaca karşılık verdiğini belirledikten sonra çalışmamıza yöneldik. Çalışmamızın konusunu belirleyerek ilk aşamamızı tamamladık. İlk olarak çalışmamızın konu sınırlamasından sonra gelen zaman ve yer sınırlaması aşamasına geçtikten sonra gerekli kaynakları elde edip tenkit aşamasına geldik. Bunun için konu tespitinin ardından çalışmaya başlamadan önce tez konumuz ile ilgili gerekli kaynakları uzun süre inceleyerek detaylı bir literatür taraması yaptık.

İstanbul'un 1204 tarihli Haçlı Seferi ile işgalinden sonra meydana çıkan İznik İmparatorluğu'nun kurucusu Laskaris ile ilgili olarak çeşitli kaynaklardan değerlendirme yaptık. Laskaris dönemi hakkında dağınık halde bulunan bilgileri bir araya getirdik. Sürekli eser okuması yapıp doğru verileri tarafsızca, açık ve anlaşılır şekilde aktarmaya çalıştık. Ele aldığımız dönem için tam bir belgeleme çalışması gerçekleştirerek gerekli dokümantasyonlara eksiksiz ulaşmaya çalıştık. Kullandığımız kaynakların tamamını yazılı kaynaklar oluşturmuş olmakla birlikte tez kapsamında Kemalpaşa (Nif/ Nymphaion) ve İznik ziyaret edilmiştir.

Tezimiz ile ilgili hangi kaynakları kullanacağımızı saptadıktan sonra bunları elde etme aşamasına geçtik. Tezimizi yazarken ihtiyaç duyduğumuz kaynaklara ulaşmada üniversite ve devlet kütüphanelerinden yararlandık. Bu aşamada e-kitap araştırmaları ise en çok fayda sağladığımız hizmet olmuştur. Konumuz ile ilgili yayınlar için ülkemiz ve

yurt dışındaki üniversitelerin kütüphanelerin açık erişiminden yararlandık ve çevrimiçi sitelerden kaynaklara ulaştık. Kaynak temini aşamasında ayrıca yabancı kaynaklı resmi sitelerden fayda sağladık. Online olarak kullanmanın yanında satın alma yoluyla eserleri edindik. Kaynak kullanımında ilk olarak döneme ait belgeleri kullanmaya çalıştıktan sonra bu kaynakları yorumlayan uzman araştırmacıların çalışmalarına sıkça başvurduk.

Laskaris dönemini aydınlatan başta birinci derecede önem taşıyan ana kaynaklar ve bu kaynaklar doğrultusunda günümüz tarihçileri tarafından oluşturulan araştırma eserler incelenip sonuca ulaşılmıştır. Konumuzun incelenmesinde mümkün olduğu kadar ana kaynaklardan faydalanmayı amaçlayıp kullandığımız ana kaynakları kendi dillerinde ve mevcut olduğu takdirde Türkçe çevirilerini okuyarak faydalandık. Tez araştırmamızda kullandığımız yöntem Laskaris dönemi ile ilgili Latin ana kaynakları ve İngilizce eserlerin dilimize çevrilenleri konumuza uygun olarak sınıflandırma şeklinde olmuştur. Dilimize kazandırılmamış olan İngilizce eserler tarafımızdan çevrilerek kullanılmıştır. Bu çalışma bizi farklı dilde birçok kaynak kullanımına yöneltmiştir. Çalışmamızın ana kaynaklarını çoğunlukla Bizans tarihi eserleri oluşturmuştur. Bunun yanında Haçlı ve İslam Tarihi kaynaklarından yararlandık.

Çalışmamızda kullandığımız kaynakların dili genel olarak Latince, Yunanca, İngilizce ve Türkçe olmakla birlikte Latince yazılan eserleri İngilizce ve Türkçe çevirilerden kullandık. Bizans tarihini incelemek bazı dilleri edinmeyi gerekli kıldığı için bu eksikliği giderme yoluna yönlenmiş bulunmaktayız. Ana kaynaklardan elde ettiğimiz bilgi ve görüşleri değerlendirme aşamasında yazarın bir tarafın yanlısı olabileceği ihtimaline hazırlıklı olarak bu durum karşısında dikkatli ve özenli davrandık. Konumuz ile ilgili kaynak ve araştırma eserler incelenip elde ettiğimiz bilgileri tarih bilimi metoduna uygun olarak tahlil edilmiştir. Bir olay hakkında verilen bilgiyi birden fazla kaynak arasında karşılaştırma yaparak analiz ettikten sonra aktardık. Kaynakları karşılaştırmalı olarak okuyup konumuz ile ilgili gerekli bölümleri alıp zaman ve yer bağlamı kurmamızın ardından fişleyip sınıflandırdık. Geçtiğimiz bu aşamalar sonrasında çalışmamıza başladık.

Tarih biliminin gereği olarak verileri büyük bir titizlikle işleyip kullandık. Kaynaklardan elde ettiğimiz bilgileri tarih yöntemine uygun olarak analiz edip titiz bir şekilde diğer eserlerle karşılatırdık. Konumuz ile ilgili ana kaynakları, Batı ve İslam

kaynaklarını karşılaştırmalı inceleyerek nesnellik ölçütüne bağlı kaldık. Kaynaklardan elde ettiğimiz bilgileri aktardığımız kadar olayları belli bir yorum üzerine oturttuk. Tezimizin sonuna kadar geçen tüm aşamalarda bilimsel disiplin ile hareket etme gayreti gösterdik. Alanında uzman kişilerin görüşlerini aktararak konuyu anlaşılır hale getirmeye çalıştık. Kaynakları tarih yöntemine uygun olarak inceleyip elde ettiğimiz verileri tarihin dönemsel şartlarını göz önünde bulundurarak, objektif olarak değerlendirmeye dikkat ettik. Tezimizi yazarken karşımıza çıkan önemli sorun bu konuda yazılan kaynakların yeterli olmayışı ve mevcut kaynakların sınırlı bilgi sunması ile bu kaynakların verdiği bilgilerin ana kaynaklardan yararlanan ikinci kaynaklara dayanmasıdır.

Tezimizi okunur kılabilmek için biçimsel özelliklerinde titiz davranmaya çalıştık. Yazımızda anlaşılır, sade ve akıcı bir dil kullanmayı amaçladık. Yabancı kelimeleri yazarken gerektiğinde okunuşuna uygun Türkçe ekler kullandık. Yabancı kelimeleri Türkçeye uygun kullanmanın yanında bazı bölge ve tarihi kişiliklerin isimlerini esas olan kullanımına bağlı kalarak Türkçe okunuşlarına verdik. Gerektiği durumlarda tezimizde yer verdiğimiz şehir ve imparator isimleri gibi özel isimleri hem antik hem günümüzdeki kullanımının karşılığı yer almıştır. İsmi ilk kez kullandığımız, dönemin önde gelen kişilerin egemenlik sürdürdüğü tarihleri parantez kullanarak belirttik. Parantez içindeki ifade, tarihi kişiliğin ölüm ve doğum tarihini değil saltanatı bulunduğu süreyi kapsamaktadır. Doğu Roma İmparatorluğu yerine daha çok tercih edilip yaygın kullanıma sahip olan Bizans İmparatorluğu ismini kullandık. Çalışmamızda kullandığımız bir kaynağı dipnotta ikinci kullanımdan itibaren kısaltılmış şekilde belirttik. Dipnotta kullandığımız kaynak ve Türkçe çevirisinin sayfa numarasına yer verdik. Çalışma sırasında kullandığımız kaynaklara bibliyografya bölümünde yer verdik.

Tezimizi yazarken birinci el kaynakların yanında yerli ve yabancı araştırma eserlerden fayda sağladık.

Anna Komnena- Aleksiad¹

1204 tarihine giden sürece zemin hazırlayan ortamı açıklarken kullandığımız eserlerden biridir. Bizanslıların Haçlılara karşı duyduğu nefrete tanık olduğumuz kaynakta I. Aleksios Komnenos dönemine genişçe yer verip önemli bilgiler içerir. Eserin akıcı ve kolay anlaşılır bir dili vardır. Haçlıların İstanbul'a gelişi ve Türkler ile Anadolu'daki ilk karşılaşmalarını değerlendirir. Bilge Umar'ın dilimize Aleksiad Malazgirt Sonrası olarak kazandırdığı çeviriden yararlandık.

Niketas Khoniates- Historia²

Bizans tarih yazıcılığının önde gelen isimlerinden Niketas, 1204 yılında İstanbul'un işgali sırasında ailesini yanına alarak kaçtıktan sonra Laskarislere ait olan İznik sarayına sığınmıştır. İmparator tarafından hoşnut bir şekilde karşılanan Khoniates İznik'te eserlerini kaleme almaya devam ederek 1208 yılında Laskaris onuruna yazdığı eserini imparatora armağan etmiştir. İstanbul'un Latinlerce işgali ve şehirde bulunan heykelleri açıkladığı raporlara ilaveten yirmi bir kitaptan oluşan kronik, kapsamış olduğu 1118 ile 1206 yıllarını arası döneme ait olayları anlatır. 1204 tarihini izleyen dönemi sonradan yazmaya karar verip eklediğini ve eserin birden kesilmesinden yarıda kaldığı sonucuna varırız. Söz konusu tarih aralığında başa geçen imparatorları saltanat sürelerine göre sırasıyla anlatır. Eserine Aleksios'un vefatından sonra yaşananların anlatısı ile başlayan yazar Ioannes'in egemenlik sürecine tanık olmadığı için bu dönemi sözlü anlatılarla aktarıp özet şeklinde geçmiştir. Kinnamos'un eseri ile oldukça büyük benzerlik taşıyan kronik I. Manuel dönemi hakkında verdiği önemli bilgiler sayesinde aydınlatması bakımından özgünlük kazanır. İstanbul'un zaptı sırasında yerli Bizans halkının yaşadığı durumun tanığı olarak verdiği bilgiler esere ayrı bir önem kazandırır. Kendi şahitliği ile anlattığı olaylar aracılığıyla İstanbul işgali sırasında yaşananlara Bizanslı gözüyle bakmış oluruz. Laskaris'in İstanbul'u terk edip İznik'e yönelik ilerleyiş

¹ Anna Komnena, **The Alexiad of Anna Komnena**, çev. E.R. Ashton Sewter, Penguin Books, Baltimore, 1969, (Alexiad); Anna Komnena, **Alexiad - Malazgirt'in Sonrası: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Döneminin Tarihi**, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, 1996, (Malazgirt'in Sonrası).

² Niketas Khoniates, **Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri**, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1995, (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri); Niketas Khoniates, **Historia (1195-1206): İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması**, çev. Işın Demirkent, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004, (İstanbul'un Yağmalanması).

süreci, Latinlere karşı yürüttüğü mücadele, İznik ve çevresine egemen olma çabaları, kendisi gibi Bizans mirasçısı devletlerden biri olan Trabzon Rum İmparatorluğu ile çatışmaları, yerel halkı egemenlik altına alma uğraşı hakkında bilgileri ihtiva etmektedir. Ağır bir dille yazılan eser Trabzon Rum İmparatorluğu ile giriştiği mücadele hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Söz konusu imparatorluğun Laskaris ile yaşadığı gerginliği, David Komnenos'un Latinler ile birleşmesi ve yardımları karşılığında hediyeleşmelerini değerlendirir. İki mirasçı devlet arasındaki çatışma ortamını dönemin kaynağı olarak aktarır. Biz çalışmamızda özellikle Işın Demirkent'in Historia (1195-1204) çevirisinden İznik İmparatorluğunun oluşum süreci hakkında verdiği bilgilerden yararlanmakla birlikte Fikret Işıltan'ın İoannes ve Manuel Komnenos devirleri çevirisinin ilgili bölümlerinden yararlandık.

Robert Clari- La Conquête de Constantinople³

Fransız yazar Robert Clari kardeşi ile birlikte sefere katılmıştır. Yaşadıklarını oldukça sade bir dil kullanarak yazıya aktarmıştır. Bizzat tanıklık ettiği ve başından geçen olayları anlatırken detaya girmiştir. Sefere yapılan çağrı, Bizans tahtında yaşanan iktidar değişimi, imparatorun taç giymesine kadar yaşanan her olayı bilgimize sunmuştur. Beynün Akyavaş'ın dilimize İstanbul Kuşatması olarak yaptığı çeviriden yararlandık.

Geoffroi De Villehardouin- La Conquête de Constantinople⁴

Tezimizde İstanbul kuşatması sırasında yaşananları anlattığımız birinci bölüm için fayda sağladığımız önemli eserlerden biridir.

Sefere başlıca öncülük eden kişilerden biri olan yazar görevi gereği dördüncü Haçlı seferine katılarak yaşananlara şahitlik eder. Ayrıca Chanpagne kontunun mareşalliğini yaptığı için orduda çıkan anlaşmazlıklara da yakından tanık olmuştur. Eser 14 Nisan 1205 yılındaki Bulgar Çarı Kaloyan ve Latin İmparatoru Baudouin arasında geçen Edirne savaşının beklenmedik bir şekilde nihayet bulmasından söz eder. Latinlerin Anadolu'da yürüttüğü var olma mücadelesine geniş bir şekilde yer vermiştir.

³ Robert De Clari, **The Conquest of Constantinople (İstanbul'un Zaptı) (1204)**, çev. Beynün Akyavaş, TTK, Ankara, 2000.

⁴ Geoffroi de Villehardouin, **Memoirs of the Crusades by Villehardouin & De Joinville**, İng. çev. Frank Marzials, London, 1908 (Memoirs); Geoffroi Villehardouin ve Henri de Valenciennes, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berkay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, (IV. Haçlı Seferi Kronikleri).

İstanbul işgalini ayrıntılı şekilde anlatarak işgal sonrasında Latinlerin yaşadığı duruma yakından tanıklık etmiştir. Laskaris'in Latinlere karşı yürüttüğü mücadeleyi kroniğinde verdiği bilgiler sayesinde öğrenme fırsatı kazandık. 1198 yılı ile 1207 yıllarını kapsayarak Konstantiniyye'nin Fethi adıyla dilimize kazandırılan eser dördüncü Haçlı seferi ile ilgili önemli bilgiler sunarken seferin İstanbul'a nasıl yöneldiğini değerlendirir. Ali Berktaş tarafından dilimize çevrilip iş bankası yayınlarından çıkan eseri kullandık.

Georgios Akropolites- *Historia*⁵

Bizans tarih yazıcılığının İznik'te devam ettiğinin kanıtı niteliğinde olan eser tezimiz için en önemli kaynaklar arasındadır. İznik tarih yazıcılığının ilk örneklerinden olan eser kapsadığı dönem aralığı 1203 ile 1261 yıllarıdır. 1203 ile 1261 yılları arasındaki olayları belgeleyen İznik Rum devleti için kıymetli bilgiler barındıran eşsiz eserdir. Bazı olayların tarihini hatalı verse de İznik tarihi açısından eşsiz kaynaktır. İznik'te elçilik heyeti ile ilgilenip anlaşmaları onaylamak gibi önemli görevleri yüklenmiştir. Böylesi önemli görevleri yürütmesi esere duyulan güveni artırmaktadır. Latinlerle gerçekleşen savaşlar, Epir Despotluğu ile temaslar, Türkiye Selçukluları ile ilişkiler ve Alaşehir savaşı, Nymphaion Anlaşması gibi önemli konulara değinerek bilgilerimize sunmuştur. Eserde belirttiği üzere 1217 yılında İstanbul'da doğan yazarın kökeni İznik soylusu bir aileye dayanmaktadır. Ailesi zamanında devletin mali işlerinin yürütülmesinden sorumlu olmuştur. Akropolites soyadını da İstanbul akropolitinde oturmaları nedeniyle almışlardır. Selçuklu tarihi açısından geniş bilgiler sunarak İznik yönetimi ile Türkiye Selçukluları arasındaki ilişkileri göz önüne sermiştir. Laskaris'in Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhusrev tarafından sağlanan destek sayesinde İznik tahtına oturduğu bilgisini sunar. Söz konusu kronikte olayların anlatımında tarihi sıralama izlemez fakat mekân örüntüsüne önem veren eserin mekânsal çerçevesini İznik merkezli Anadolu ve Balkanlar oluşturmuştur. Kendi yaşadıklarının dışında ayrıntılı bir anlatıma sahip olmasa da ağır bir dili vardır. Mikhail Autoreianos'un dini lider seçilip Laskaris'e taç giydirmesini etraflıca anlatır. Yerel yönetimlere karşı verilen mücadeleyi, Alaşehir savaşını, Latinlerle mücadeleyi gözde canlanacak şekilde anlatır. Eserin

⁵ George Akropolites, **The History**, çev. Ruth Macrides, Oxford University Press, 2007, (The History); Georgios Akropolites, **Vekayinâme**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, (Vekayinâme).

İngilizce çevirisi için Ruth Maeridos'ı kullanıp Türkçe çevirisinde Bilge Umar'ı kullandık.

Papa III Innocentius- Patrologia Cursus Completus (Series Latina)⁶

Papa tarafından yazılan ve papanın özel şahsına gönderilen mektuplardan büyük oranda yararlandık. Patrologia Cursus koleksiyonu içerisinde yer alan kaynağı A. J. Andrea Haçlı seferleri ile ilgili olan 41 metni İngilizceye çevirmiştir. 1198 ile 1208 yılları arası batı imparatorlarına, din adamlarına, dördüncü Haçlı seferini yöneticiliğini üstlenenlere, III. ve IV. Aleksiosa yazdığı mektuplardan ve kendisine gönderilen mektuplardan oluşur. 1208 yılındaki mektupta Katolik batı dünyasının Bizans mirasçısı devletlerin ortaya çıkışına karşı bakış açısını anlatır. Boniface'e gönderilen mektupta İstanbul'un işgali hakkındaki düşüncelerini paylaşır. İznik İmparatorluğu kurucusu Laskaris ile papa arasındaki ilişkileri ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Her ne kadar Laskaris tarafından papaya gönderilen mektup günümüze ulaşmasa da papanın İznik İmparatoruna yazdıklarını özet olarak aktardıktan sonra cevaplaması sonucu bilgiye sahip oluruz.

İbn Bibi- El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye⁷

Konumuzun Türk tarihi ile ilgili olan bölümleri için daha çok doğu kaynaklarından yararlandık. Olayların tarihi sıralamasını verirken çok özenli davranmasa da iki devlet arasındaki ilişkilere dair sunmuş olduğu bilgiler bakımından oldukça önem taşır. Selçuklu ve Bizans ilişkileri hakkında önemli bilgiler içeren eser Anadolu egemenliği için çabalayan iki devletin birbirilerine karşı olan bakış açılarını sergiler. I. Gıyaseddin Keyhusrev'in tahta oturmak için ilerleyişe geçtiği sırada girdiği İznik topraklarında çocuklarını Laskaris'e rehin bırakmak zorunda kalmasını ve çocukların buradan nasıl kurtulduğunu anlatan önemli Farsça kaynaktır. Selçuklular ile Laskaris arasındaki Alaşehir savaşını, Sultanın şehadetini ve cenazesinin Konya'ya naklini, savaş sonrası imzalanan barış anlaşması hakkında verdiği bilgiler tezimiz için

⁶ Papa Innocent III, "Epistula XLVII. Nobili Viro Theodoro Lascaro"; Papa Innocent III, "Epistula CXXXIII. Marchioni Montisferrati", ed. J.P. Migne, *Patrologiae cursus completus, series graeco-latina*, Paris, 1857; Alfred J. Andrea, The Registers of Innocent III, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources)**, Boston, 2008.

⁷ İbn Bibi, **El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme**, çev. Mustafa Öztürk, TTK, Ankara, 2014.

en önemli bölümü oluşturmaktadır. Mürsel Öztürk tarafından yapıp iki cilt halinde yayınlanan çeviriyi kullandık.

Bunların dışında Michael Angold⁸ tarafından yazılan İznik devletinin siyasi yapısına dair bilgiler içeren eser kullandığımız başlıca araştırma eserlerdendir. Yazar, İznik üzerine zengin eserler ortaya koyarak bu alanda boşluğu dolduracak eserler üretmiştir.

Aynı şekilde bir diğer önemli araştırma kaynağımız da Alice Gardner⁹ tarafından kaleme alınan eser olmuştur. Dördüncü Haçlı seferinin yaşandığı 1204 tarihinden 1261 yılına kadar İznik İmparatorluğunun yaşadıklarını aktarır. Stevens Runciman'ın¹⁰ üç ciltten oluşan Haçlı seferleri tarihini incelediği kitabın Fikret Işıltan tarafından dilimize çevirisinden faydalandık. Türkiye Selçukluları ile İznik Devleti arasındaki ilişkileri açıklarken en çok hocam Yusuf Ayönü'nün alana oldukça önemli katkı sunan çalışmalarından yararlandık.

⁸ Michael Angold, **A Byzantine Government in Exile: Government and Society Under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)**, Oxford 1975, (A Byzantine Government).

⁹ Alice Gardner, **The Lascarids of Nicaea: the Story of an Empire in Exile**, London, 1912.

¹⁰ Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi, I-III**, çev. Fikret Işıltan, TTK Yay. Ankara, 1992- 1998.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALAZGİRT'TEN IV. HAÇLI SEFERİNE KADAR BİZANS TARİHİNE GENEL BAKIŞ

1.1. IV. Haçlı Seferine Giden Süreç

Ortaçağ dünyasının en güçlü devleti durumundaki Bizans İmparatorluğu için 1071 yılında Malazgirt'te aldığı yenilgi sonun başlangıcını hazırlayan en önemli gelişmelerden birisi olmuştur. Bizans, bu dönemde Anadolu'da Türk akınlarını durduracak ve Türklere karşı alınan yenilgilere son verebilecek yetenekte asker kökenli imparator aramaktaydı. Ordu tarafından sevilip desteklenen bir asker olan Romanos Diogenes (1068- 1071), Eudokia ile evlenerek tahta oturmuştur. Anadolu'da Selçuklu akınları Diogenes'in tahta çıkışında etkili olduğundan imparator kendine hedef olarak Türkleri seçmiştir. Doğu sınırını tehdit eden Türklere karşı başarılı olacağından emin olan imparator, 1071 yılında ordunun başına geçerek Anadolu seferine çıkmıştır.

Tüm hazinesini harcayarak topladığı Bizans İmparatorluğunun son büyük ordusu ile Selçuklulara ezici ve kesin bir darbe vurmak istiyordu. Ordusunun nitelik ve sayıca üstünlüğüne aldanan imparator, savaşta yaralanarak Selçuklulara esir düşmüştür. Esirliği süresinde imparatora makamına uygun şekilde davranılmıştır¹¹. Kendisine muhalif olan Andronikos Dukas gibi çevresinde yer edinen yanlış komutanlar ve düzeni bozuk ordudan dolayı aldığı yenilgi ile saltanat dönemi sona ermiştir. Nihayetinde Andornikos'a teslim olmak zorunda kalıp gözleri kör edilmiştir¹². Bu yenilginin bedeli Bizans halkına ve kendisinden sonra tahta geçecek olan imparatorlara yansımıştır. Haleflerine ekonomisi sarsılmış, dış siyaseti çökmüş, ordusu dağılmış bir devlet ve

¹¹ John J. Norwich, **Bizans II Yükseliş Dönemi (803-1081)**, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul, 2013, (Yükseliş Dönemi), s. 278.

¹² Norwich, Yükseliş Dönemi, s. 280-281; Mikhail Psellos, **Khronographia**, çev. Işın Demirkent, Ankara, 1992, s. 270-275; Ioannis Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, çev. Bilge Umar, İstanbul, 2008, s. 140-141; Nikephoros Bryennios, **Tarihin Özü**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 65-67.

çalkantılı iç siyaset bırakmıştır. Ekonomisi ve askeri gücü çöken Bizans'ın güçlü düşmanları yakasını uzun yıllar boyunca bırakmayacaktır.

Ordusu dağılmış ve merkezi gücünü kaybetmiş durumda bulunan Bizans Anadolu'da etkisiz hale gelmiştir. Anadolu egemenliğini gün geçtikçe kaybeden Bizans, Selçuklu saldırılarına karşı çaresiz kalmıştır. Türkler Anadolu'ya yerleşerek siyasi birlik kurmaya başlamışlardır. Türkiye Selçuklularının kurulması ile Anadolu'da Bizans'a karşı oluşum ortaya çıkmıştır¹³. Malazgirt zaferi, Türklerin Anadolu'yu yurt edinme çabalarının en önemli aşamasını oluşturmaktadır.

Diogenes karşıtı olan Dukas ailesi, VII. Mikhail'i (1071- 1078) tahta çıkartır. Devlet işleri ile ilgilenmek yerine kültürel ve bilimsel alandaki işlerle meşgul olan imparator, devlet yönetiminden oldukça uzaktır. İmparatorluktaki mevcut olan kötü gidişat bu dönemde de sürmüştür. İmparator Mikhail, Norman tehdidinin önüne geçmek ve Selçukluları Anadolu topraklarından çıkarmak için askeri desteğe ihtiyaç duymuştur. Bu desteği sağlamak adına ilk olarak Normanlarla evlilik üzerinden bağ kurmayı denemiştir¹⁴. Fakat Norman liderin imparatorun tekfini kabul etmemesi üzerine papa VII. Gregorius ile ittifak kurma yoluna gitmiştir¹⁵. 1073 yılında papadan ücretli askeri birlik göndermesi yönünde talepte bulunurken Türk ilerleyişinin İstanbul önlerine kadar ulaştığını ve böyle devam ettiği takdirde Hristiyanlığın sonunun geleceğini ifade etmiştir¹⁶. Bu gelişmeler üzerine papa, Şubat 1074 tarihinde Norman lider Robert üzerine saldırıp sonrasında İstanbul'a hareket ederek Hristiyanlığı yok olma tehlikesinden kurtarmayı amaçlamıştır¹⁷.

İmparator, Türk ilerleyişini durdurmakla uğraşırken Anadolu Selçuklu saltanatında bulunan Kutalmışoğlu Süleyman şahın desteğini almayı başaran

¹³ Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 201-202.

¹⁴ Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXVII, No: 1, 2012, s. 110.

¹⁵ Mikhael Attaleiates, **Tarih**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 88.

¹⁶ HEJ Cowdrey (ed.) **The Register of Pope Gregory VII, 1073-1085: An English Translation**, Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 204; Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: XIV, No: 3/4, 2001, s. 354; Jonathan Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?** çev. Berna Kılınçer, Bileşim Yayınları, İstanbul, 2004, s.106; Oliver J. Thatcher, **A Source Book for Medieval History**, Scribners, New York, 1905, s. 513.

¹⁷ Cowdrey, s. 54-55; Christopher Tyerman, **God's War: A New History of the Crusades**, Harvard University Press, England, 2007, s. 49.

Nikephoros Botaniates ayaklanmıştır¹⁸. Halk tarafından desteklenen Botaniates aynı zamanda üst düzey devlet adamlarının da desteğini kazanmıştır. 1078 Nisanında başkent İstanbul'a girmiştir. Norman ve Türk saldırılarına karşı koyabilmek için ordu tarafından başlatılan kalkışma hareketi ile 1078 yılında başa geçmiştir. Nikephoros Botaniates (1078-1081), 1078 yılında yetmiş yedi yaşında taçlandıktan sonra 1081 yılına kadar süren kısa saltanat dönemi Bizans tarihinde oldukça cansız ve zayıf süreçtir.

Nikephoros Melissenos, Botaniates' e karşı başlattığı ayaklanmada Süleyman şahıtan yardım istemiştir. Süleyman şahın yardımcıları karşılığında Anadolu bölgelerinde imparatorluğunu tanıtip buralara Türkleri yerleştirmiştir. Böylelikle Türk egemenliğine giren Anadolu'da Türkleşme başlamıştır¹⁹. Bu dönemin en önemli isyanı 1081 Şubatında Aleksios tarafından gerçekleştirilecektir. Aleksios'un ilerleyişine tepkisiz kalan İmparator Botaniates, tahttan çekilmiştir. Hiçbir direniş göstermeden tahtı sahibine bırakmıştır. Peribleptos Manastırına çekilip burada keşiş olarak hayatını sürdürmüştür²⁰.

İmparatorluğun sıkıntılı günlerinde tahta çıkan Aleksios imparatorluğu eski gücüne ulaştıracaktır. Başa geçtiğinde kendisinden önceki dönemin getirdiği sıkıntıların sonuçları ile uğraşmıştır. Devlet hazinesinin tükendiği bir iktidar devralmıştır²¹. Ekonomi oldukça bozulmuş ve ordu zayıflamıştı. Aleksios' un başı; Anadolu'da Türkler, Balkanlarda Peçenekler, Adriyatik'te Normanlar ile dertteydi. Merkezi otoritesi ve savunma sistemi çözülen Bizans tehlikelere karşı korunmasız kalmıştır. Savaşlar imparatorluğu ekonomik ve siyasi anlamda zorda bırakmıştır. Savaşlara yapılan harcamalar yüzünden devletin hazinesi boşalınca halk ağır vergiler ödemek zorunda kalmıştır. Aleksios'un tahta geçişi ile Bizans, içine düştüğü kötü durumdan bir

¹⁸ Ostrogorsky, **Bizans İmparatoru ve Hiyerarşik Dünya Düzeni**, çev. Özden Arıkan, İstanbul, 1999, s. 322; Attaleiates, s. 238.

¹⁹ Yusuf Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, TTK, Ankara, 2014, (Selçuklular ve Bizans), s. 71-73.

²⁰ John Julius Norwich, **Bizans, Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Cilt: III, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul, 2013, (Gerileme ve Çöküş Dönemi), s. 38-39; Zonaras, ss.157-160;Komnena, *Malazgirt'in Sonrası*, ss. 90-94.

²¹ Julian Chrysostomides, **The Byzantine Empire From The Eleventh to the Fifteenth Century**, The Cambridge History Of Turkey, Cambridge University Press, Cambridge-UK, 2009, (The Byzantine Empire), s.11.

sürelğine de olsa kurtulmayı başaracaktır²². Bu dönemde Türklerden oluşan Turkopuloi ile Vardar'da bulunan Türklerden oluşturulan Vardariotai birlikleri imparatorluğun en önemli gücünü oluşturur²³. Düzeni bozulan orduyu güçlendirmek için dışarıdan yabancı ücretli askerler topladığı gibi içeride askeri yükümlülüğü artırarak yerli askerin önemini korumuştur.

Türk akınlarının artarak devam ettiği ve Anadolu'nun Türk egemenliğine girdiği dönemde tahta geçmiştir²⁴. Kısa ömürlü olmayan bu Anadolu akınları sayesinde Türk varlığı günümüze kadar sürmüştür. Asker kökenli imparator doğuda Türkler ile arasında sınır bölgesi kurmaya çalışmıştır²⁵. Anadolu egemenliğini kaybeden Bizans'ın Anadolu bölgeleri, Aleksios ile tekrar canlanmaya başlamıştır. Şehirlere yerli halkı geri kazandırmaya çalışmıştır. Yıkılmış ve terk edilmiş bölgeleri onararak nüfusu canlandırmıştır. Terk edilen yerlere eski sakinlerini yerleştirmeyi başaran Aleksios'un bu çabaları sonucu 13. yüzyılda Laskaris hanedanlığının Batı Anadolu'da birlik sağlamasının temelleri atılmıştır. İmparatorluk süresince iç ve dış tehlikeleri başarıyla atlatmıştır. Doğru zamanda harekete geçmeyi bilen Aleksios, Peçeneklere karşı Kumanları, Çaka Beye karşı Kılıcarslan'ı, Normanlara karşı Venedik'i, Türklere karşı Haçlıları kullanarak düşmanlarını birbirine kırdırmıştır²⁶. Ülke sınırları tehlikeye düşen imparatorluğun yeni çareler aramaya başlaması zamanla gerçekleşecek olan olaylar dizisini başlatmış olacaktır.

Aleksios'un uğraştığı en büyük sorunlardan ve tehlikeli düşmanlarından biri Normanlar olmuştur. Normanlara karşı yürüttüğü mücadelede papa VII. Gregorius, Alman İmparatoru IV. Heinrich gibi önde gelen batı liderleri ile diplomatik ilişkiler yürütmüştür. Müttefiklik görüşmeleri sonlanmadan Normanlar Dıraç üzerine harekete

²² Yusuf Ayönü, "Selçuklu-Bizans İlişkileri", **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 6, Ankara, 2002, (Selçuklu-Bizans İlişkileri), s. 600.

²³ Ian Heath, **Bizans Orduları 960-1461**, çev. Buket Bayrı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s.23.

²⁴ Speros Vryonis Jr., **The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century**, Berkeley, University of California Pres, 1971, s.114.

²⁵ Donal M. Nicol, **Bizans'ın Son Yüzyılları, 1261-1453**, çev. Bilge Umar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1999, (Bizans'ın Son Yüzyılları), s. 4.

²⁶ Komnena, Malazgirt'in Sonrası, s. 213; Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 114; Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 89-90; Mükrimin Halil Yinanç, **Türkiye Tarihi Selçuklular Devri**, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013, s. 193-195; Norwich, Yükseliş Dönemi, s. 52.

geçince hiç vakit kaybetmeden önemli deniz gücü Venedik'e sağladığı ayrıcalıklar sayesinde bu denizci devleti dost edinmiştir. Venedik yardımları karşılığı 1082 yılında çıkan fermanla dikkate değer ölçüde önemli haklara sahip olacaktır²⁷. Venedik'in zamanla İstanbul'u gözüne kestirmeye başlamasıyla 1204 yılında gerçekleşecek IV. Haçlı Seferinin yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Norman lider Robert Guiskard(1046-1085) imparatorluk merkezine saldırarak Bizans tahtına oturmayı kafasına koymuştur²⁸. Askeri bakımdan yetersiz olan Bizans ordusu Normanlara karşı gelemediği için Venedik Yöneticisi Silvio ile ittifak kurma yolunu seçmiştir²⁹. Aleksios, Normanlara karşı yürüttüğü mücadeleden yaralı olarak kurtulacaktır. Yardımları sayesinde Venedik, İstanbul'da koloni kurarak hiçbir vergiden yükümlü tutulmamıştır³⁰. Venedik'e büyük yararlar sağlayan anlaşmanın içeriği Bizans'ın ekonomik çıkarlarını yıkıma sokmuştur³¹. Normanlara karşı Venedik ile girişilen işbirliği Bizans ekonomisini olumsuz etkilediği gibi zamanla siyasi otoritesini baskı altına alacaktır³². Bizans'tan ayrıcalık sağlayan ilk deniz gücü olan Venedik, en kapsamlı ayrıcalıklara sahip olan İtalya kentidir³³.

Aleksios için diğer bir tehdit unsuru olan devlet doğu sınırındaki Selçuklulardır. 1071 yılında Türkler, Malazgirt'te aldığı zafer sayesinde Anadolu'nun batı uçlarına kadar ilerleyiş göstermişlerdir. İznik'te Süleyman Şah tarafından Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur. Bu dönemde Türk akınları Karadeniz ve Marmara kıyılarına kadar ilerlemiştir³⁴. Selçuklu Sultanı Süleyman Şah ile 1082 yılında Dragos Suyu antlaşmasını imzalayan imparator, Normanlara karşı Türklerin desteğini de sağlamış olur. Bu

²⁷ Donald M. Nicol, **Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s.57.

²⁸ Michael Angold, **The Byzantine Empire, 1025-1204: A Political History**, London 1997, s. 54; Ostrogorsky, s. 317; Norwich, Gerileme ve Çöküş Dönemi, s. 43-45; Komnena, Malazgirt'in Sonrası, s.41.

²⁹ Thomas F. Madden, **Enrico Dandolo & The Rise of Venice**, The John Hopkins University Press, Maryland, 2003, s. 8.

³⁰ Alexander A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Tarih, İstanbul, 2016, s. 437.

³¹ Nicol, Bizans ve Venedik, s. 58-60; Wilhelm Heyd, **Yakın-Doğu Ticareti Tarihi**, çev. Enver Ziya Karal, Ankara, 2000, s. 129.

³² Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans Venedik-İlişkilerine Kısa Bir Bakış", **İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı: 36, 2000, (Bizans Venedik-İlişkileri), s. 139-140.

³³ David Jacoby, "Byzantium, The Italian Maritime Powers, And The Black Sea Before 1204", **Byzantinische Zeitschrift**, Cilt: 100, Sayı: 2, Jerusalem, Ocak-2008, (Byzantium), s. 685.

³⁴ Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 61.

anlaşma gereği İznik'e kadar uzanan bölgelerin Türklere bırakılması ile Anadolu'ya kesin olarak yerleşen Türkler, devletleşme yolunda ilerlemiştir³⁵. Türk akınlarını durdurmayı başaramayan imparator, Türk ilerleyişi karşısında Papa II. Urban'dan Hristiyanlığın güvenliği için destek istemiştir. Bunun sonucunda Papa 1096 yılında uzun uğraşlar sonrası topladığı yüz bin kişilik Haçlı ordusunu imparatorluk topraklarına göndermiştir³⁶.

Türkleri Anadolu'dan atmak için ilk olarak 1087 yılında Flandre Kontu I. Robert ile ilişki kurarak askeri yardım talebinde bulunmuştur. Planlarını uygulama yolunun batı yardımını sağlamakla mümkün olduğunu düşünen imparator, konttan yeniden destek sağlama yoluna gidecektir³⁷. İmparator ile ortak hareket etmek isteyen papa, İstanbul'daki Katolik kiliselerinin açılmasını istemiştir. Bu dönemde Türkler ve Normanlar ile uğraşmak zorunda olan imparator, papanın isteğini kabul etmiştir. Papalık ve batı devletleri ile uyum içinde olacağını ve kiliselerin birleşmesi için harekete geçilmesini istemesi üzerine imparatorun aforozunu sonlandırmıştır³⁸. İmparatorun papaya gönderdiği elçiler, Mart 1095 tarihinde Piacenza bölgesinde görüşme sağlayarak Türkler karşısında birleşme önerisi sunmuştur. Bunun sonrasında 1095 Kasımında toplanan Clermont Konsilinde batılı liderler ve halk sefere davet edilmiştir³⁹.

Müslüman Türklerin güçlenmesine karşı tepki harekâtı olarak başlayan Haçlı seferleri, ortaçağın karakterini oluşturan üç önemli olaydan biri olmuştur⁴⁰. Sefere katılan gönüllülerin günahlarının affedilmesi, Müslüman egemenliği altındaki Hristiyan kardeşlerine yardım edilmesi, yoksul Avrupa'nın doğu zenginliğini elde etme isteği ile

³⁵ Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy, **Küçük Asya'da Selçuklular**, çev. Abdülkadir İnan, TTK., Ankara, 2015, s. 27.

³⁶ Işın Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yayınları, Ankara, 1996, (I. Kılıç Arslan), s. 15–20; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013, (Selçuklular Zamanı), ss. 126–127; Komnena, Malazgirt'in Sonrası, s. 206

³⁷ Einar Joranson, The Problem of the spurious letter of Emperor Alexius to the count of Flanders, **American Historical Review**, Cilt: 55, 1949-1950, ss. 825-830.

³⁸ Birsal Küçüksipahioğlu, "Haçlı Seferlerinin Başından 1204'e Kadar Batılıların Bizans'ı Zapt Etme Planları", **İÜFTD**, Sayı 42, Yaz 2005, (Bizans'ı Zapt Etme Planları), s.2

³⁹ Ralph-Joannes Lilie, **Byzantium and the Crusader States, 1096 – 1204**, çev. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, New York, OUP, 1993, s. 1.

⁴⁰ Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007, (Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler), s. 1.

artmıştır⁴¹. Papa, açlık içindeki halka umut aşılayarak doğuya sefer düzenlenmesi için teşvik etmiştir. Papa, onları bu seferlerin Avrupa için birçok kazanç sağlayacağına inandırmıştır⁴². Papa, sefere katılanları kutsal toprakları bal ve süt akan şehirlerin bulunduğu yer olarak tasvir edince sefere katılım artmıştır⁴³.

Haçlı seferlerinin gerçek nedenleri hakkında fikir birliği yoktur. Seferlerin asıl amacının dini unsurlar olduğu yönündeki kanı ağır basmaktadır⁴⁴. Dini etkenler Haçlıların harekete geçmesinde en önemli etki olsa da orta Avrupa'nın içinde bulunduğu siyasi ve sosyoekonomik durum seferlerin başlangıç unsurunu oluşturmuştur. Avrupa toplumu üzerinde etkin konumda olan kilise, doğuyu egemenliğe almak için yapılacak seferleri düzenlerken dini gücünü kullanmaktan geri kalmamıştır⁴⁵. Papa, kutsal torakları kurtarma olarak gösterdiği bu seferle, Hristiyanlığın tek yetkilisi olmayı amaçlamıştır. Cluni tarikatından olan Papa II. Urbanus, Gregoryan reformları ile uygulanmaya başlanan Hristiyan saldırıların bir şekilde yayma siyaseti benimsemiştir⁴⁶. Papa, Müslüman Türklere karşı Ortodoks Bizans'ın koruyuculuğunu üstlenerek Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan yararlanmıştır⁴⁷.

Seferlerin görünen sebebi dini olmakla birlikte arka planını ekonomik ve siyasi amaçlar oluşturmuştur. Özellikle Haçlı seferlerinin başlamasında etkin olan kilisenin Bizans üzerinde egemenlik kurarak tek lider olma, kurtardığı kutsal toprakların ticari merkezlerini egemenliğine alıp doğunun zenginliklerine sahip olma gibi düşünceleri Türkleri tehdit olmaktan çıkarmak kadar etkili olmuştur⁴⁸.

Papa II. Urbanus, 18-28 Kasım 1095 tarihinde Fransa'da Clermont konsilini toplamıştır. 1096-1099 yılları arasında gerçekleşen I. Haçlı seferi batının

⁴¹ Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, No: 35, İstanbul, 1994, ss. 65-78.

⁴² Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri ve Türkler", **Türkler**, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, (Haçlı Seferleri ve Türkler), s. 652.

⁴³ Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", **Türkler**, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 670.

⁴⁴ Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1997, (Haçlı Seferleri), s.1-5.

⁴⁵ H.A.Nomiku, **Haçlı Seferleri**, çev. Krinton Dinçmen, İletişim yayınları, İstanbul, 1997 s.16.

⁴⁶ Jacques Le Goff, **Avrupa'nın Doğuşu**, çev. M. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008, s.5.

⁴⁷ Muammer Gül, **Orta Çağ Avrupa Tarihi**, 5. baskı, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013, s. 186.

⁴⁸ Işın Demirkent, "Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması", **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Seminerleri**, 27 Mayıs 1997, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1998, s. 1

gerçekleştirdiği ilk işbirliği olmuştur. Kendi kanlarından olan akrabaları kadar doğudaki din kardeşlerinin intikamını İsa adına almalarını söyleyerek Haçlıları Müslümanlardan intikam almaları için kışkırtmıştır⁴⁹. Dinlerini eski ihtişamına döndürme ve kiliseyi saygın konuma getirmeyi görev edindiren vaazlar vererek katılımcıları baskı altına almıştır⁵⁰. İnandırılmış Haçlılar, papa tarafından ilkbahar geldiğinde yola çıkma emri almıştır⁵¹.

Bilindiği gibi, Roma ve İstanbul kiliselerinin üstünlük mücadelesine girişi ayrılık süreci ile sonuçlanmıştır. Roma kilisesinin, Bizans kilisesine üstünlüğünü kabul ettirme uğraşı sonucu, doğu ve batı arasında gerçekleştirilmek istenen birleşme gittikçe zor bir hal almıştır⁵². Konsil sonrası Avrupa’da dolaşan Pierre l’Ermitte halkta heyecan uyandıran konuşmalar yapmıştır. Pierre’in, papaya Kudüs’e gitmek üzere yola çıkan hacı adaylarının güvende olmadığını ve kutsal topraklarda ibadet yerlerinin taarruz altında olduğunu bildiren mektubu, seferin dini amaçla yürütüldüğü yönünde kanı oluşmasını sağlamıştır⁵³. Halk birliğinden oluşan ilk Haçlı grubu olan Gautier Sans Avoir liderliğinde Fransızlar, 8 Mayıs 1096 yılında Macaristan’a, Mayıs ayı sonunda ise Belgrat’a gelmişlerdir⁵⁴. Belgrat valisi Niketas, bu düzensiz ordunun yağmalarına karşı koyamamıştır. İmparatorun emriyle tutuklanıp İstanbul’a getirilmişlerdir⁵⁵.

Amiens’li keşiş Pierre önderliğinde toplanan Alman, Fransız ve İtalyanlardan oluşan yirmi bin kişilik Haçlı ordusu, 20 Nisanda Köln’den hareket etmiştir. Macaristan topraklarını yağma yaparak 12 Temmuzda Sofya’ya, 1 Ağustos 1096 yılında İstanbul’a

⁴⁹ Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Dünya Yayınları, İstanbul, 2004, (Haçlı Seferleri Tarihi), s. 6.

⁵⁰ “... dinlerine eski gücünü kazandırmaları için içlerinde var olan ve şeytanın entrikalarının üstesinden gelecek kararlılığı harekete geçirmeleri için ve şeytan tarafından zalimce zayıflatılan Kutsal Kiliseyi tam olarak, eskiden olduğu saygın konumuna getirmeyi denemeleri için onları yüreklendirdi.” Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 46–47.

⁵¹ Jaques G. Ruelland, **Kutsal Savaşlar Tarihi**, çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 69–70.

⁵² Mustafa Daş, **Bizans’ın Düşüşü**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s. 8.

⁵³ Willermus Tyrensis, **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği**, çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018, s. 45-46.

⁵⁴ Komnena, **Malazgirt’in Sonrası**, s. 304.

⁵⁵ Albertus Aquensis, **Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana**, RHC Occ IV, Paris 1879, İng. terc. Susan B. Edgington, **Albert of Aachen, Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem**, Oxford 2007 s.29; Şerif Baştav, “Bizans ve Haçlı Seferleri”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1997, s. 61; Yasemin Akyol, “Halk Haçlı Seferleri”, **Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi**, No: 1, 2018, s. 86; Runciman, I, s. 96-97.

ulaşmıştır. Bu birliğe yolculuğu sırasında Bizans askerleri eşlik etmiştir.⁵⁶ Pierre ile Gautier birlikleri ile gelen ilk grup, ordu niteliğinden yoksundur. Savaş yeteneğinden oldukça uzak olan bu kalabalık grup Türkler tarafından yok edilecektir. İmparator Aleksios, gelişigüzel şekilde bir araya gelen bu düzensiz ve karışık ordunun Türklerle savaşabilecek nitelikte olmadığını görünce onları kontların etrafında toplanan asil ordunun gelişine kadar bekletmek istemiştir. Fakat imparatoru dinlemeyerek yağma hareketini sürdüren Haçlılar birçok insanı öldürmüştür⁵⁷. Geçtikleri her bölgede yağma ve kıyım gerçekleştiren bu grup 21 Ekim 1096 günü Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın kardeşi Davud Arslan öncülüğünde gönderilen kuvvetler karşısında Dragon'da ağır bir yenilgi alarak tümüyle kılıçtan geçirilmişlerdir⁵⁸. Böylelikle Haçlı seferinin ilk grubu Selçuklu Türkleri tarafından yok edilmiş olur⁵⁹.

Bu grubun imha edilişinden dokuz ay sonra donanımlı Haçlı ordusu yola çıkmıştır. Raymond askeri birlikler içinde durumu en iyi olanı ve papanın güvenini kazanan biriydi⁶⁰. En iyi donanıma sahip olan Raymond'un ordusuna papanın temsilcisi Adhemar dahil olmuştur. Bu Fransız ordusu 21 Nisan 1097 tarihinde İstanbul'a gelmiştir⁶¹. Bizansa yardım etme amacıyla yola çıkmaları imparatora Haçlı birliklerinin ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğunu doğurmuştur⁶². Aleksios, ele geçirilen Türk egemenliğindeki şehirlerin kendisine verilmesi konusunda söz almaya gerek duymuştur.

⁵⁶ Peter Malcolm Holt, **Haçlılar Çağı 11. yy.'dan 1517'ye Yakınoğu**, çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, (Haçlılar Çağı),s.9; Robert Mantran, **İstanbul Tarihi**, çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 121.

⁵⁷ Aleksandr A. Valisiev, **History of the Byzantine Empire, Volume Ruo (324-1453)**, The University of Wisconsin Press, 1958, s. 310.

⁵⁸ Mehmet Altay Köymen, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1963, s.263; Ali Sevim ve Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi I (Fetihten Osmanlılara Kadar) (1018-1300)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 6.

⁵⁹ Peter Malcolm Holt, **Haçlı Devletleri ve Komşuları**, çev. Tanju Akad, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007, (Haçlı Devletleri), s. 19; Demirkent, Makaleler-Bildiriler, s. 25; Radi Dikici, **Şu Bizim Bizans (Byzantium 330-1453)**, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 318.

⁶⁰ Birsal Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 4; David Nicolle, **The First Crusade 1096-99 Conquest of the Holy Land**, Osprey Publishing, 2003, s. 15-20.

⁶¹ Seyhun Şahin, "Norman İstilası'nın I. Haçlı Seferi'ne Yansımaları (Antakya'nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred'in Faaliyetleri)", **Cappadocia Journal of History and Social Sciences**, Cilt: I, 2013, s. 47-48.

⁶² Sayime Durmaz, "Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçiş", **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri**: 5-7 Ekim 2012, Isparta, 2013, s. 493; Frederich Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", A History of the Crusades: The First Hundred Years, **The University of Wisconsin Press**, Cilt: I, Madison, Milwaukee ve London, 1969, s. 257.

Bunun karşılığında imparator, Haçlıların yanına Bizans birlikleri vererek yol göstermeyi ve tüm ihtiyaçlarını karşılamayı üstlenmiştir⁶³. Fakat papa ile sağlam bağlara sahip olan Raymond, papalık temsilcisinin de kendi birliğinde olmasının verdiği güvenle yemin etmemiştir. Sonrasında kendi isteğine uygun olan yeni bir yemin metni düzenlenmiştir⁶⁴.

Haçlıların elde ettiği ilk başarı İznik'i Türklerin elinden alıp imparatora ettiği bağlılık yeminleri gereği Bizans'a teslim etmek olmuştur. Haçlılar, İznik'i kuşattığı sırada I. Kılıç Arslan Malatya'da bulunmaktadır. İznik'e ulaştığında ise oldukça geç kalan Sultan kuşatmaya engel olamayacağını anlayınca Haçlı ordusu karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Sultandan herhangi bir yardım alamayacağını anlayan şehir halkı beş haftalık kuşatma sonrası 19 Haziran 1097 tarihinde Bizans'a teslim olacaktır⁶⁵.

15 Temmuz 1099 yılında Kudüs'ü alıp Bizans'a vermemişlerdir⁶⁶. Urfa, Kudüs, Antakya'yı ele geçiren Haçlılar anlaşmaya uymayarak Haçlı krallıkları kurmuşlardır⁶⁷. Haçlıların bu başarıları sonucu ilk Haçlı devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu 10 Mart 1098 yılında kurulmuştur. Bunun sonrasında Haçlı egemenliğini tanıyan Antakya'da 3 Haziran 1098 yılında Antakya Haçlı Prinkepsliği kurulmuştur⁶⁸. İmparator, Antakya hakimi Bohemund'a 1099 Martında gönderdiği elçiler aracılığıyla kendine ettiği yemini hatırlatıp şehrin teslimini istemiştir⁶⁹. Sur, Yafa gibi bölgelerin alınıp kontluklar kurulmasıyla Doğu Akdeniz kıyılarında Latin egemenliği başlamıştır. Akka, Beyrut liman şehirleri Templier ve Hospitalier şövalyelerine bırakılmıştır⁷⁰.

I. Haçlı seferini başlatan dini lider papa II. Urbanus, 29 Temmuz 1099 yılında Kudüs'ün Haçlılarca ele geçirildiğini öğrenmeden ölünce 14 Ağustos 1099 günü

⁶³ Demirkent, Makaleler-Bildiriler, s.21.

⁶⁴ Timothy E. Gregory, **Bizans Tarihi**, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 255; Angold, A Political History, s. 161; Ostrogorsky, s. 336. Cecile Morrisson, Haçlılar, çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, ss. 41-42.

⁶⁵ Osman Turan, **Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul, 1965. s.212

⁶⁶ Angold, A Political History, s. 162. Gregory, s. 256.

⁶⁷ Paul Lemerle, **Bizans Tarihi**, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 92.

⁶⁸ Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990, (Urfa Haçlı Kontluğu), s.25-27.

⁶⁹ Jonathan Harris, **Byzantium and The Crusades**, Continuum, Londra ve New York, 2012, s. 69; Angold, A Political History, s. 163.

⁷⁰ Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, s. 657; Dikici, s. 319; Bilge Umar, **Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1998, (Ortaçağ Tarihi), s. 96; Holt, Haçlı Devletleri, s. 20; Holt, Haçlılar Çağı, s. 22.

yerine geçen İtalyan II. Pascalis (Rainerius) mücadelecî ruhu aynı şiddette sürdürmeye devam etmiştir. Selefinin güvendiği din adamı olan yeni papa aynı ilke ile hareket etmiştir⁷¹. Kudüs'te egemenliklerini kuran Haçlılar, Papa II. Pascalis'in çağrısı ile 1101 yılında tekrar harekete geçerek üç ordu birliği halinde Anadolu'ya ulaşmışlardır. Haçlı birlikleri dağınık halde hareket ettiğinden Sultan Kılıcarslan tarafından Merzifon'da ağır kayıplı kesin yenilgiye uğrayarak geri kaçmışlardır⁷². Haçlıların 1101 yılında aldığı yenilgiden Bizans'ı sorumlu ve suçlu olarak değerlendirmeleri ile başarısızlıklarının faturasını Bizans İmparatoru I. Aleksios'a keseceklerdir⁷³.

Gut hastalığına yakalanan Aleksios'un 15 Ağustos 1118 yılındaki ölümünün ardından oğlu II. Ioannes Komnenos(1118-1143) tahta geçmiştir⁷⁴. Komnenos hanedanlığının en başarılı imparatorlarından biri olarak kabul edilen Ioannes, babası Aleksios' un başarılarını aşan bir saltanat dönemi yaşamıştır. İmparatorluğun ekonomisi düzelmiş halde başa geçmiş, doğu ve batı sınırlarındaki sorunlarla uğraşmıştır. Devletin sınırlarını genişletmek için yaptığı seferlerle babasından devralmış olduğu imparatorluğu ileriye taşımıştır. Balkanlarda önemli başarılar kazanan imparator eşzamanlı olarak Selçuklulara karşı da seferler düzenlemiştir. En önemli başarısı ise Haçlıların ele geçirdiği Urfa, Antakya, Trablus'taki Haçlı yönetimine son vererek adı geçen bu bölgeleri tekrar Bizans egemenliğine sokması olmuştur.

Bu dönemde Norman tehlikesi baş göstermediğinden Venedik' e ihtiyaç duyulmamıştır. Bu yüzden ekonomiyi düzeltmek adına eski imparator Aleksios döneminde Venedik'e verilen imtiyazları kaldırmak ister. Venedik kazandığı çıkarları kaybetmek istemediğinden Bizans'ın Ege adalarına saldırmıştır. İmparator, böyle bir deniz gücüne ve eylemlerine karşı koyması söz konusu olmadığından 1126 Ağustosunda yeni anlaşma imzalayarak eski imtiyazları tekrar onaylayıp yürürlüğe

⁷¹ Michael Frassetto and David R. Blanks, **Wester Views of İslam'ın Medieval and Early Modern Europe**, London, 1999, s.97-99.

⁷² Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1995, (1101 Yılı Haçlı Seferleri), ss. 17-56.

⁷³ Kolektif, **Urfalı Mateos Vekâyi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)**, çev. Hrnt D. Andreasyan, Ankara 2000,s. 215-216.

⁷⁴ Joan M. Hussey, "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, Cilt: II, Madison, Milwaukee and London, 1969, (Byzantium and the Crusades), s. 220; Angold, A Political History, s. 183; Norwich, Gerileme ve Çöküş Dönemi, s. 264

koymak zorunda kalmıştır⁷⁵. İmparator av sırasında zehirli okun temas etmesi sonucu 8 Nisan 1143 yılında ölünce yerine oğlu Manuel tahta geçmiştir. 1143 yılında tahta çıkan I. Manuel Komnenos (1143-1180) taç giydiğinde yirmi beş yaşındadır.

İmparator, 1158 yılında Antakya Prinkepsliği'ne karşı kazandığı başarılar sayesinde onları Bizans egemenliğini tanımak zorunda bırakmıştır. Latinler denizde yetenekli olduğundan Bizans donanmasında ücretli askerlik yaparlar. Bizans deniz gücü Latinler sayesinde yükselmiştir⁷⁶. Bizans'ın en önemli merkezi olan Korfu'nun elden çıkması üzerine imparator meclisini toplayıp durum değerlendirmesi yaptıktan sonra donanma sahibi olan Venedik yardımını sağlama yönünde karar almışlardır⁷⁷. Böylece imparator, Venedik'in beklediği 1082 ve 1126 yılında elde ettiği imtiyaz fermanlarını Ekim 1147 tarihinde yenilemek zorunda kalmıştır. Bu anlaşma ile Venedik'in 1126 yılında elde ettiği ayrıcalıkları sürdürmesi onanmıştır⁷⁸. Venedik'in Macar kralı ile yaklaşmasına kızan imparator, Pisa ve Ceneviz'e bir takım ticari ayrıcalıklar vermeyi düşünmüştür. Venedik'e sağlanan ticari ayrıcalıklar 1170 Mayıs'da Ceneviz'e ticari ayrıcalıklar tanıyan fermanı yürürlüğe koyup koloni semti vermiştir. Aynı yılın Haziran ayında ise aynı hakları Pisa'ya sağlanmıştır⁷⁹. Ceneviz ve Pisa halkının yerleşik hayata geçmesi sağlanarak imparatorluk vatandaşı yapılmaya çalışılmıştır⁸⁰.

Haçlı seferlerinden sonra Anadolu Selçuklu Devleti, başkentleri İznik'i kaybederek Konya'yı merkez edinmiştir. Orta Anadolu'ya çekilerek burada tutunmaya çalışan Selçukluların çevresi Hristiyan devletler ile sarmış durumdadır⁸¹. Selçukluların geri çekilmesini fırsat olarak gören Bizans bu durumdan yararlanmaya

⁷⁵ Robert Browning, **The Byzantine Empire**, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1980, s. 124; Gregory, s. 259; Norwich, *Gerileme ve Çöküş Dönemi*, s.268; Angold, *A Political History*, s. 186.

⁷⁶ R. J. Runyan ve A. R. Lewis, **European Naval and Maritime History 300-1500**, Bloomington, 1985 s.37.

⁷⁷ Kinnamos, s. 73.

⁷⁸ Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 81, Ostrogorsky, s. 354

⁷⁹ Julian Chrysostomides, "11. Yüzyıldan 15. Yüzyıla Kadar Bizans İmparatorluğu", Ed. Kate Fleet, *Türkiye Tarihi/Bizans'tan Türkiye'ye/1071-1453*, Cilt: 1, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınları, İstanbul, 2012, (Bizans İmparatorluğu), s. 38.

⁸⁰ Michael Angold, "The Shaping of the Medieval Byzantine City", **ByzF**, 1985, s.33; R. J. Runyan ve A. R. Lewis, s.38.

⁸¹ Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, TTK, Ankara, 1995, s.431; Demirkent, *Haçlı Seferleri ve Türkler*, s. 665; Franz Taeschner, "The Turks and the Byzantine Empire to the Thirteenth Century", **The Cambridge Medieval History**, 1996, IV, I, s. 740-742.

⁸¹ Vryonis, s. 114-117.

çalışmıştır. Türklere karşı girişimde bulunan İmparator, Türk akınlarını püskürterek Karadeniz kıyıları ve batı Anadolu'yu Türklerden almıştır⁸². Haçlılara karşı büyük bir yenilgiye uğrayan Türkler, yıldırma taktiğiyle Haçlılara zarar vermeyi başarmışlardır⁸³.

Selçuklu ile Bizans'ın arası, 1173 yılında Türklerin Bizans egemenliğindeki toprakları yağmalama girişimlerine Sultanın göz yumması ile bozulmuştur. Anadolu siyasi birliğini sağlamaya çalışan Sultan, Türkmen akınlarını durdurmadığından anlaşmaya uymamış sayılır. Böylece Sultan ile İmparator arasındaki dostluk ilişkileri bozulmuştur. Sultan bir yandan Bizans İmparatoru ile barışmaya çalışsa da Manuel, Türk tehlikesini tamamen bitirmeyi kafasına koyduğu için Kılıç Arslan tarafından gönderilen hiçbir barış önerisini kabul etmeyerek Sultanın gönderdiği barış isteğini reddetmiştir⁸⁴. Peçenek, Uz, Kuman, Frank, Sırp ve Macar gibi çeşitli etniklerden oluşan ücretli ordu kuran İmparator, Konya'yı kuşatmak üzere harekete geçmiştir. Aynı zamanda Antakya pirinkepsi Baudouin'den de destek istemiştir⁸⁵. 17 Eylül 1176 yılında Manuel ordusuyla Myriokephalon'a⁸⁶ ulaşmıştır. Bizans bu savaştan ağır bir yenilgi alacaktır. Sultana yüklü miktarda tazminat ödemeyi ve Eskişehir ile Sublaion kalelerinin yıkmayı kabul etmiştir. Büyük bir hezeyana uğrayan Bizans aldığı bu yenilgiden çok fazla olumsuz etkilenmemiştir⁸⁷. Manuel'in ölümünden sonra savunma sistemi etkisizleşen Bizans, iç karışıklıklar ile uğraşmak zorunda kalarak Türklere karşı üstünlüğünü kaybetmeye başlayacaktır⁸⁸. Manuel öldükten sonra zorlu bir döneme giren imparatorluk doğu sınırındaki üstünlüğü ezeli düşmanları Türklere bırakmıştır. Malazgirt'ten aldığı yenilgiye benzer bir felakete uğrayan Bizans'ın Anadolu'ya egemen olma ümitleri bitmiştir. Anadolu'yu Türklere bırakan Bizans elinde kalan bölgeleri

⁸² Vryonis, s. 114-117.

⁸³ Tülay Metin, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Karadeniz'deki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 3, S. 2, Sakarya, 2008, s. 625; İbn Bibi, s.13.

⁸⁴ Ebru Altan, "Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşı'nın Anadolu Türk tarihindeki Yeri", **Türkler**, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 631; Turan, Selçuklular Zamanı, s. 234.

⁸⁵ Turan, Selçuklular Zamanı, ss. 232-233; Gregory Abu'l Farac (Bar Hebraeus), **Abu'l Farac Tarihi Cilt II**, çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 421-422; Kinnamos, s. ss. 211-214; Turan, Kılıç Arslan II, ss. 592-593.

⁸⁶ Bilge Umar, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, 2. Baskı, İnkılap Yayınları, Ankara, 1993, s. 593; Bilge Umar, "Myriokephalon Savaşının Yeri: Çivril Yakınındaki Kufi Çayı Vadisi", **Belleten**, Cilt: LIV, Sayı: 209, Nisan 1990, (Myriokephalon), ss. 99-115.

⁸⁷ Angold, A Political History, s.193.

⁸⁸ Michael Angold, "The Road to 1204: The Byzantine Background to the Fourth Crusade", **JMH**, Volume: 25, Issue: 3, 1999, (Byzantine Background), s.262.

korumaya çalışacak ve en önemlisi de Türkleri Anadolu'dan atmak için çabalamayacaktır. Türkleri Anadolu'dan çıkarma düşüncesini silen Bizans, Türkler karşısında saldırı durumunda savunmaya geçmiştir⁸⁹. Türkleri Anadolu'dan çıkaramayacağını anladığı için Türklerin Anadolu varlığını kabul edecektir⁹⁰.

Manuel'in imparatorluk döneminde gerçekleşen en önemli olaylardan biri de II. Haçlı Seferi'nin başlamasıdır. 24 Aralık 1144 yılında Urfa'yı ele geçiren İmadettin Zengi, bölgede 10 Mart 1098 yılında I. Haçlı seferi sonucunda kurulan Urfa Haçlı Kontluğuna son vermiştir⁹¹. Bunun üzerine dönemin papası III. Euqenius, tekrar Doğu Haçlılarına yardım etme amacıyla yeni bir Haçlı Seferi düzenlemek için çağrıda bulunmuştur⁹². Kudüs ve Antakya egemenliklerinin sarsılmaması için harekete geçen Haçlılara Avrupa'nın iki büyük hükümdarı liderlik etmiştir⁹³. 1147 yılında yola çıkan Konrad önderliğinde yirmi bin kişilik Alman ordusu 10 Eylülde İstanbul'a ulaşmıştır. Alman kralı III. Konrad'ı sefere katılması için ikna eden Aziz Bernard ayrıca Avrupa'da dolaşp verdiği vaazlarla sefer için taraftar toplamıştır⁹⁴. Akka'da 24 Haziran 1148 tarihinde tüm Haçlı birliklerinin dahil olduğu bir görüşme düzenlenmiştir. Bu toplantıda çıkan karar sonucu, 24 Temmuzda başlayıp 29 Temmuzda son bulan Dimaşk kuşatmasından sonuç alınamamıştır. Dimaşk üzerine yürüyen Haçlılar, başarısız olup geri çekilmek zorunda kalınca Müslümanların özgüveni artmıştır⁹⁵. III. Konrad ve VII. Louis'in ordudan ayrılıp Avrupa'ya dönmesi ile sefer sonuçsuz kalmıştır. II Haçlı Seferi batıda üzüntü ve düş kırıklığı yaratmıştır⁹⁶.

Komnenos hanedanlığının önemli temsilcilerinden olan imparator Manuel iktidarı döneminde, Türklerin Anadolu'daki siyasi parçalanmışlığından yararlandığı

⁸⁹ Vryonis, s.125.

⁹⁰ Yinanç, s. 201-203; Angold, A Political History, s. 161; Runciman, s. 141-143.

⁹¹ Ali Sevim ve Yaşar Yücel, s. 9.

⁹² David Nicolle, **İkinci Haçlı Seferi 1148**, çev. L. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 15; Harris, s. 94; Hussey, s. 227; Runciman, II, s. 205.

⁹³ Erdoğan Merçil, **Uluslar arası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, (23-25 Haziran 1997, İstanbul), TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.88.

⁹⁴ Hussey, s.227; Ostrogorsky, s. 353; Virginia G. Berry, **The Second Crusade**, HC, Cilt: I, ed., Kenneth M. Setton, 2. Baskı, The University of Winconsin Press, 1969, ss. 468 – 469; Thomas Asbridge, **The Crusades The Authoritative History Of The War for The Holy Land**, Harper Collins Publishers, Londra, 2010, s. 205-209.

⁹⁵ Holt, Haçlı Devletleri, s. 71; Dikici, s. 336–339; Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul, 2012, (Anadoluda Türkler), s. 32.

⁹⁶ Ostrogorsky, s. 353.

kadar Latin krallıkları ve Kilikya Ermenileri gibi Hristiyan devletleri de denge siyasetinde kullanıyordu⁹⁷. 24 Eylül 1180⁹⁸ yılında ölen Manuel devletin gücünü aşan mücadelelerde bulunmuştur. Manuel'in ölümünden sonra imparatorluk çökmeye başlayacaktır. Manuel öldükten sonra Myriokephalon yenilgisiyle sarsılan imparatorluğun başına çocuk yaştaki II. Aleksios Komnenos(1180-1183) geçmiştir.

Manuel'in ölümü ile sürgün hayatını bırakan Andronikos, 1182 yılında, Manuel'in küçük yaştaki oğlu Aleksios için güvenliğinin tehlikeye düşmesine engel olunması gerektiği yönündeki maddeyi çıkarlarına uygun bularak isyan hareketi başlatacaktır. Halkın desteğini sağlayan Andronikos aynı zamanda Manuel'in kızı Maria'nın da desteğini almıştı. Destekçileri hızla artan Andronikos kendisine katılan yeni destekçiler ile güçlenerek başkent İstanbul üzerine doğru yönelmiştir. Kadıköy'e karargâhını kurmuştur⁹⁹. Muhaliflerini saf dışı bırakarak başkente girmeyi başardıktan sonra Aleksios'un otoritesini kabul etmiştir. 1183 Eylül'ün de II. Aleksios ile ortak hükümdar ilan edilse de sonrasında Aleksios'u boğdurup saf dışı bırakarak tahta tek başına egemen olmayı başaracaktır.

1120 yılında dünyaya gelen I. Andronikos Komnenos (1183-1185), Komnenos hanedanlığının son temsilcisi olarak 65 yaşında imparator olmuştur¹⁰⁰. Macar kralı II. Geza'nın kışkırtmalarına kapılıp tahta oturmak için ittifak kurmuştur¹⁰¹. Andronikos, kendisine karşı olanları dirençsiz hale getirmeye devam etmiştir. Başa geçtiğinde kendi taraftarlarını hoşnut etmek için devlet içinde önemli konuma yükseltmiş ve hediyeler sunmuştur¹⁰². Karşıtlarını ise görevden alıp hayatlarına son vermiştir¹⁰³.

Bu dönemde, Latinlere karşı beslenen nefret, Mayıs 1182 yılında büyük bir katliamın gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Latinlerin bazıları mücadele ederken bir kısmı başkenti terk etmeye başlamıştır. Saldırıdan sağ bir şekilde ülkesine dönmeyi

⁹⁷ Alexander Kazhdan, "The Byzantine Notion of Diplomacy", **Byzantine Diplomacy**, ed. J. Shephard, S. Franklin, Variorum Reprints, 1992, (Byzantine Notion of Diplomacy), s. 19.

⁹⁸ Khoniates, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri, s. 154.

⁹⁹ Hussey, s. 244; Angold, A Political History, s. 296; Gregory, s. 264; 64 yaşında tahta geçtiğini belirten kaynaklar vardır bkz: Edwin Pears, **Fall of Constantinople**, London, 1885, s. 46.

¹⁰⁰ Gregory, s. 264.

¹⁰¹ Warren Treadgold, **A History of the Byzantine State and Society**, California, 1997, s. 652; Hussey, s. 244; Angold, A Political History, s. 296.

¹⁰² Angold, A Political History, s. 297; Charles M. Brand, **Byzantium Confronts The West 1180-1204**, Harvard University Press, Cambridge, 1968, (Byzantium Confronts the West), s.44

¹⁰³ Ostrogorsky, s. 366; Gregory, s. 264.

başaranlar ise kendi devletini intikam için kışkırtmıştır. Latinlere yapılan bu katliamdan sonra Pisa ve Cenevizliler ile birlikte Andronikos'un baskıcı ve katil iktidarı karşısında başarısız darbe gerçekleştiren soylular da Bizans sınırlarından kaçarak Sicilya Krallığına sığınmışlardır¹⁰⁴. Böylelikle batı dünyasında Bizans karşıtı oluşumun ortaya çıkmasının temeli atılmış olur.

Sert yönetiminden dolayı içte kargaşanın egemen olduğu bu dönemde dışta Norman tehlikesi sürmektedir. Norman ordusu İstanbul'a doğru yola çıkınca korkuya kapılan halk ayaklanmıştır. İşte tam bu sırada II. Isaakios Angelos, iktidara gelmek için yakaladığı fırsatı değerlendirerek tahta geçmeyi başaracaktır. Andronikos, 12 Eylül 1185 yılında meydana gelen ayaklanma sonucu halk tarafından linçe uğrayarak hayatını kaybetmiştir¹⁰⁵. Böylelikle I. Aleksios Komnenos ile başlayan Komnenos hanedanlığı, saltanatının son temsilcileri Andronikos Komnenos'un tahtan inmesi ile sona ermiş olur. Isaakios'un tahta oturması ile Angelos hanedanlığının dönemi başlayacaktır.

Isakios döneminde Norman tehlikesine karşı çaresiz kalan Bizans, bir kez daha Venedik yardımına başvurmak zorunda kalacaktır. İmparator, 1171 yılında uğradıkları zararların telafisini kabul etmesi ve ayrıcalıklarını geçerli kılması sonucu Şubat 1187'de Venedik ile anlaşma sağlamıştır¹⁰⁶. Angelos hanedanlığının ilk temsilcisi Isaakios döneminde iç ve dış siyaseti çöken imparatorluk zamanla zayıflamaya başlamıştır. Konstantinos Angelos'un torunu olan Isakios döneminde imparatorluğun çöküşü başlamıştır.

Bu dönemde gerçekleşen en önemli olaylardan biri III. Haçlı Seferi (1189- 1192) olmuştur. Kudüs kralı Guy de Lusipnan ile 4 Temmuz 1187 tarihinde girdiği Hittin Savaşı sonrası Selahaddin Eyyubi, yendiği Haçlılardan Ekim ayında Kudüs'ü geri almıştır¹⁰⁷. Kudüs'ü boşatmak zorunda kalan Haçlılar, Sur kalesine sığınmışlardır.

¹⁰⁴ Nicol, Bizans ve Venedik, s. 104.

¹⁰⁵ Gregory, s. 264; Ostrogorsky, s. 370 – 371; Hussey, s. 245; Angold, A Political History, s. 301; Nicol, Bizans ve Venedik, s. 105.

¹⁰⁶ Michael E. Martin, **The Venetians in the Byzantine Empire before 1204**, Byzantinische Forschungen 13, 1988, s. 208; Horatio F. Brown, "The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century", **The Journal of Hellenic Studies**, Cilt: 40, 1920, s. 87; Nicol, Bizans ve Venedik, s. 105.

¹⁰⁷ Abû'l-Farac, s. 415; David Nicolle, "Hattin 1187", **God's Warriors, Crusaders and the Battle for Jerusalem**, ed. Helen Nicholson, David Nicolle, Osprey Publishing, New York, 2005, (Hattin 1187),

Kudüs'ün düşmesi üzerine İstanbul'dan Sur önlerine gelen Montferatlı Konrad, şehri savunmuştur. Sur piskoposu Josias, tüm bu olanlardan Avrupa'yı haberdar etmiştir. Batıdan yardım istemek için Sicilya'ya giderek Sicilya kralı II. Guglielmo, papa III. Clemens, Fransa kralı Philippe, İngiltere kralı Henry ile buluşmuştur. Sicilya kralı, donanmasını Suriye'ye göndermiştir¹⁰⁸. Friedrich, ilerleyiş gösterdiği sırada İmparator, Alman Haçlı birliklerinin Bizans egemenliğindeki topraklar üzerinden güvenli bir şekilde geçebileceklerini ve her türlü ihtiyaçlarının kendisi tarafından tahsis edileceğini belirtmiştir¹⁰⁹. Fakat bunun tam tersi davranan imparator, Selahaddin Eyyubi ile Haçlılara karşı birleşip Almanların Anadolu'dan geçmesini önlemeye çalışınca Barbarossa ile araları bozulacak ve aralarında baş gösteren bu anlaşmazlık Bizans için tehlike oluşturacaktır. Barbarossa, Haçlı harekâtından istediği sonucu alamayınca sorumluluğu imparatora yükleyerek onu harekâtın önünde engel olarak görür¹¹⁰. Bizans düşmanı olan Barbarossa, İstanbul üzerine sefere çıkmaya karar verir. İstanbul'a karşı yürüteceği harekât için oğlu Heinrich'ten, İtalya'dan donanma birliği oluşturmalarını ve Papa'dan da Bizans'a karşı sefer için propaganda yapıp seferi onaylamasını ister¹¹¹. Batılılar, bu sefer sırasında Bizans'ın Haçlı Seferleri önünde engel olduğunu anlamıştır. Seferin başarıya ulaşması için Bizans'ı devre dışı bırakmayı düşünen Haçlılar bunun yolunun İstanbul'u almaktan geçtiğine inanmaya başlamıştır. Bizans'a tepki duyan batı yönünü bir sonraki sefer olan IV. Haçlı seferinde İstanbul'a çevirecektir. Bu seferler sırasında, Haçlılar ile işbirliği yapmayan Bizans, Katolik mezhebi karşısında Ortodoks kimliği çatısında birleşmiştir. Artık batılılar, Ortodoks Bizanslıları, Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul ettirip Katolik egemenliği altına sokmak için zor kullanmakta hiçbir sakınca görmemeye başlayacaklardır.

s. 6; Ahmed Ağırakça, **Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 88-89.

¹⁰⁸ Helene Wieruszowski, "The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, Cilt: II, Madison, Milwaukee and London, 1969, ss. 40-44

¹⁰⁹ Edgar N. Johnson, *The Crusade of Frederick Barbarossa and Henry VI.*, **HC**, Cilt: II, ed., Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, 1969, s. 91.

¹¹⁰ Runciman, III, s. 12; Hussey, s. 246; Harris, s. 135.

¹¹¹ Graham A. Loud (Ed.), **The Crusade of Friderick Barbarossa**, *The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, Routledge, Taylor & Francis Group, London, s. 70-71; Johnson, s. 95-97.

İmparator Bulgarlara karşı başarı sağlamak için Macarlar ile birlikte saldırı hazırlığında bulunduğu sırada 8 Nisan 1195 yılında III. Aleksios Angelos tarafından tahttan indirilecektir. İmparatorun kardeşi III. Aleksios, tahta geçmek için hareket planı yapmaktadır. İmparator av sırasında III. Aleksios ve yandaşları Branas, Georgios Palailogos, Ioannes Petraliphos, Konstantinos Raoul, Mikhail Kantakuzenos ile birlikte¹¹² imparatorun çadırına girerek imparator ordularını da yanına çekmeyi başarmıştır. Tahttan indirildiğini öğrenen Isaakios kaçmaya çalışsa da yakalanarak Aleksios'a getirilmiştir. Gözleri kör edilerek hapsedilen II. Isaakios Angelos'un iki saltanat döneminden birincisi sona ermiştir¹¹³.

III. Aleksios döneminde devletin gücü iyice zayıflamıştır. İmparatorluğun ekonomik zorluk çektiği bu dönemde Aleksios, otoritesini güçlendirmek adına hazineyi boşaltmıştır. Ordu tamamen yabancı unsurlardan oluşmuştur. III. Aleksios döneminin en önemli kalkışması, Aleksios Angelos tarafından başlatılacaktır. III. Aleksios'un tahtı, II. Isaakios'tan gasp etmesi üzerine babası ile birlikte tutuklu kalan Isaakios'un oğlu Aleksios, bir yolunu bularak hapisten kaçmayı başarır. Philippe'in yanına kaçan Aleksios burada Boniface ile de görüşür. Tahta geçmek için batıdan yardım istemesi üzerine Bizans tarihin en önemli olayı IV. Haçlı Seferi gerçekleşecektir. Bizans tahtına çıkmasının sağlanması karşılığında kendisinin de Haçlılara yardım edeceği konusunda anlaşır. Mısır seferinin masraflarını üstlenmeyi, sefere on bin asker göndermeyi ve Roma kilisesinin üstünlüğünü kabul etmiştir. Kutsal topraklara düzenlenecek olan sefer, Bizans üzerine yönelecektir. Aleksios'un tahta geçmesini sağlamak üzere İstanbul önlerine gelen Haçlılar başkenti ele geçirmiştir. Aleksios, babası Isaakios ile ortak imparator olarak başa geçince III. Aleksios Angelos, kızı ile birlikte başkentten ayrılmak zorunda kalmıştır.

¹¹² Khoniates, Komnenos Hanedanı'nın Sonu, s. 270.

¹¹³ Khoniates, Komnenos Hanedanı'nın Sonu, s. 271-273; Brand, Byzantium Confronts the West, ss. 111-113.

1.2. Papanın Sefer Çağrısı ve Batı Dünyasının Genel Durumu

Alman İmparatoru Heinrich'in Akka'da hayatını kaybetmesiyle sonuçsuz kalan III. Haçlı Seferi, Kudüs'te Müslüman egemenliğine son verememiştir. Doğu'da kurulan Latin krallığına yardım sağlamak için yeni bir sefer düzenlenmesine ihtiyaç olduğu kararı verilir. 8 Ocak 1198 tarihinde, 37 yaşında, III. Innocentius (1198-1216) takma adıyla papalık makamına Gioavanni Lotaria seçilmiştir. İtalyan soylusu bir aileden gelmekte olan papa, din bilimi ve hukuk alanında eğitim almıştır. Tohumlarını VII. Gregory'in attığı II. Urbanus'un hayata geçirdiği Haçlı seferlerinin şiddetli savunucusu olup bu sayede siyasi güçleri kiliseye bağlama amacı taşımaktaydı. İsa'nın dünyevi temsilcisi olan papalığın tek ve en büyük güç olması gerektiği ilkesine bağlıdır. Kendi adamlarını önemli mevkilere getirerek fikirlerini engele takılmadan harekete geçirmeye başlayacaktır. Hedefleri arasında papalığın dini otoritesini kullanarak dünya egemenliğini sağlamak için Haçlı Seferleri düzenlemek vardır. Gioavanni Lotaria, papalık makamını dünyada egemen güç kılmayı görevi olarak görür. Bunun için Doğu Kilisesi'nin, Batı üstünlüğü kabul etmesi ve böylece kiliselerin birleşmesi için uygun fırsat yakalamaya çalışır. Heinrich'in ölümü ile oğlu Friedrich ve Sicilya krallığı papalığa bırakılınca İtalya'ya egemen olmuş ve böylelikle hedeflerini gerçekleştirecek ortam hazırlanmıştır. III. Aleksios otorite kurmada başarısız olduğu için batı dünyasının güçleri, İstanbul patrikliğini Roma papalığına dahil etme şansını yakalar. Kudüs'ün tekrar Müslüman egemenliğinden çıkartılması ile Hristiyan dünyasının kendi otoritesinde birleşeceğine inanan papa III. Innocentius'un Ağustos 1198 tarihindeki çağrısı ile sefere hazırlıklar başlamıştır. Kralların katıldığı ikinci ve üçüncü Haçlı Seferleri başarısız olduğundan Papa, yeni düzenlenecek sefere kralların katılımını istemez.

Sefere çağrı yapıldığı zamanda Avrupa'daki siyasi güçlerin mevcut durumları iç açıcı değildir. Aralık 1192'de III. Haçlı Seferinin sona ermesiyle ülkesine dönmek üzere yola çıkan İngiltere kralı Richard, Conrad'ı öldürmekle suçlanıp Avusturya dükü V. Leopold tarafından yakalanıp hapsedilmiştir. Mart 1194¹¹⁴ tarihinde özgürlüğüne kavuşan Richard, vakit kaybetmeden karışıklık içinde bulunan ülkesine doğru

¹¹⁴ Runciman, III, s66.

ilerlemiştir. Richard'ın yokluğunu fırsat bilen kardeşi John, ağabeyini esaretten kurtarmak için çaba harcamak yerine Fransa kralı Philip'e kendisini tahta çıkarması için vereceği yardımlara karşılık Normandia topraklarını teklif etmiştir. İngiltere'ye ulaşan Richard, Norman topraklarını geri kazanmanın yanında ülkesindeki iç karışıklığı da büyük oranda çözmüştür¹¹⁵. Bu dönemde Avrupa ülkelerinde var olan karışıklıkların birbirinden aşağı kalır yönü yoktur. Alman İmparatoru IV. Henry 28 Eylül 1197 tarihinde hayatını kaybedince yerine geçmek için kardeşi Philip ile Otto arasında taht mücadelesi başlamıştır. İngiltere kralı John'un desteklediği Otto, 12 Temmuz 1198 günü başpiskopos Adolf'un elinden taç giymiştir. Aynı yılın Eylül'ünde ise Fransa kralı II. Philip'in desteklediği Philip Tarenta ise başpiskoposu aracılığıyla kutsanıp taçlanmıştır. Philippe ile Otto'nun karşı karşıya gelmesiyle Alman İmparatorluğu Otto ve Philip taraftarları olarak ikiye ayrılmış olur¹¹⁶. Fransa'da eşinden boşanan II. Philippe Augustus, papa tarafından aforoz edilmişken İngiltere'de ise John Lackland baronlar ile mücadele içindedir. 1199 yılında Richard'ın ölümüyle kardeşi John ve Arthur mücadeleye girişmiştir. İngiltere'de yaşanan taht mücadelesinden çıkar besleyen Fransa kralı Philippe'de taraftar olmuştur. İtalya'daki mevcut durum da batılı devletlerden farklılık göstermez. Pisa ve Ceneviz birbirleriyle Sardunya ve Korsika için mücadele halindeydi. Bu nedenlerle Macaristan Kralı dışında dönemin önde gelen batılı devletlerin hiçbiri Papa'nın çağrısına cevap verememiştir. Papa'nın Haçlı Seferleri çağrısına olumlu cevap veren tek kişi Macar Kralı olunca Papa yeni sefer için yaptığını çağrıdan yeterince sonuç alamamıştır.

Papa bu seferde soyluların ve halkın katılımını sağlama yönünde çaba harcayacaktır. 1198 Nisan'ında Papa, doğu Müslümanlarına karşı düzenlenecek sefer için Rainerius'u İspanya'ya göndererek ilk eylemini gerçekleştirmiştir. Aynı yılın Haziran ayında Macar prensi Andrew'dan Haçlı yemininin gereğine uygun olarak sefer düzenlemesini istemiştir. 15 Ağustos 1198 tarihinde tüm Avrupa bölgesine büyük çaplı harekâtın habercisi olan mektup yollamıştır. Görevlendirdiği adamlardan sefere katılımın artırılması için insan kadar para yardımı da toplaması emrini vermiştir.

¹¹⁵ John Gillingham ve Ralph A. Griffiths, **Medieval Britain: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2000, s. 32.

¹¹⁶ Michael Toch, "Welfs, Hohenstaufen and Habsburgs", **The New Cambridge Medieval History**, Cilt: V, (Ed.) David Abulafia, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 375

Güvendiği adamlarından Pietro Capuono'yu İngiltere ve Fransa arasındaki çekişmenin sona erdirilmesi ile görevli kılarken kardinal Soffredo'yu İtalyan denizci devletlerinin sefere yardım ve katılımının sağlanması için Venedik üzerine göndermiştir¹¹⁷. Bundan yaklaşık üç ay sonra sefer için gerekli donanmayı sağlamak üzere 3 Aralık 1198 tarihinde Venedik'e yeniden sefer mektubu gönderilmesinden söz konusu denizci şehir devletinin bu yönde bir isteği olmadığını anlaşılmaktadır. Papa, Venedik'in sefere destek olmasını sağlamak için Müslümanlarla ticaret yapılmasının yasak olduğu halde Venedik'e vermiş olduğu ticaret iznini öne sürmüştür. Bu dönemde Avrupa'nın içinde bulunduğu karışıklık nedeniyle sefere kralların dahil olması pek mümkün olmamakla birlikte Papa da kralların bu sefere katılımından yana değildir. Papa'nın Aralık 1199 tarihinde kralları hedef almadan Almanya, İngiltere, Sicilya, Fransa, İrlanda, Macaristan ve İskoçya gibi ülkelere yaptığı sefer çağrısına beklenen sayıda geri dönüş olmamıştır. Kralların yönettiği seferlerden başarı elde edilememesi Papa için kendi tarafından düzenlenip yönetilecek sefere imkân sağlamıştır.

Papa, Dimaşk meliki Adil ile Efdal arasındaki egemenlik mücadelesinden yararlanmak istediği için Avrupa ülkelerine gönderdiği mektupta bu ayrılıktan bir daha ele geçmeyecek fırsat olarak bahsederek acele etmeleri yönünde çağrıda bulunur. Papa tarafından yapılmış olan çağrıdan etkilenen Şövalyeler harekete geçmiştir. 1199 Kasım'ında Thibault'un şatosuna giden Folk, sefer için zemin hazırlayacaktır. Paris'teki Neuilly köyünün rahibi Folque halk tarafından ilahileştirilmiştir. Onun verdiği etkili vaazlar sayesinde sefere çağrı sadece kendi bölgesi olan Fransa'da değil aynı zamanda İngiltere'de de duyulmuştur. Fransız halkını sefere ikna etmek için bölgeleri dolaşan vaizlerden Aziz Folque de Neuilly etkili konuşmalar yaparak sefere katılanların günahlarının affedeceğini söyleyince birçok kişinin Haçlı olmasını sağlamıştır. Almanya'da ise başrahip Martin bu görevi üstlenmiştir. Kudüs Kralı Henry'nin kardeşi Thibaut, 28 Kasım 1199 yılında Ecry Şatosunda düzenlenen turnuvada (Champagne kontu), Renaud de Dampierre, IV. Simon, Geoffroi de Villerhardouin, I. Louis (Blois kontu) gibi haçı kabul eden soylularla birlikte Haçlı yemini ederek sefere katılacağını

¹¹⁷ Nicolle, Hattin 1187, s. 39; Edgar H. McNeal and Robert Lee Wolff, "The Fourth Crusade", **A History of the Crusades**, Volume: II, The Later Crusades 1189-1311, Ed. Kenneth. M. Setton, The University of Wisconsin, Madison, 1969, s. 154-155.

bildirir¹¹⁸. Bu da yeni Haçlı Seferleri için başlangıç olacaktır. 23 Şubat 1200 yılında IX. Baldwin ve Flandres Brugge’de haçı kabul etmiştir. Bu soylulara sonradan Boniface de Montferrat dahil olacaktır. Thibout önderliğinde bir araya gelerek sefere ne zaman çıkılacağı ve hangi yolun kullanılacağını belirlemek için toplantı düzenlenir.

1.3. Sefer İçin Yapılan Hazırlıklar ve Harekete Geçiş

Champagne’de toplanan Haçlılar görüşmeler sonucu Kudüs’e ilerlemeden önce Müslümanların en önemli bölgesi olan Mısır’a yönelik harekât planında birleşmişlerdir. Haçlıların Mısır’a yönelmesinde Richard’ın burayı savunmasız bölge olarak tanımlayıp rahatlıkla ele geçirileceğini bildirmesi etkili olmuştur¹¹⁹. Mısır’ın işgal edilmesi ile Kudüs’e tekrar egemen olabileceklerini düşünürler. Büyük harcamalar yapılarak gerçekleştirilen fakat başarı sağlayamayan bir önceki sefer sonrasında yeni bir sefere hazırlanmak Haçlıları oldukça zorlamıştır. Kendi gelirlerinin onda birini sefere ayırmış olan Papa, aynı şekilde diğer dini liderlerin de gelirleri toplamının kırkta birini sefer için harcamaları gerektiğini bildirir. Ayrıca halka, sefere katılanların işlemiş olduğu dört günahı birinin bağışlanacağı sözünü verir. Sefere katılmak için hiçbir engeli bulunmayan savaş için uygun erkeklerin bu harekâta katılımını zorunlu kılarak sağlamaya çalışmıştır. Papa, gerekli ordu ve parayı toplayamayınca 31 Aralık 1199 tarihinde kiliselerden gelir vergisi toplamaya başlayacaktır. Papa, din görevlilerinin gelirlerine oranla sağlanan ‘Gelir Vergisi’ ile seferin mali giderleri sağlamış oldu¹²⁰.

Haçlılar sefer masraflarını karşılamak gibi sorumluluğun dışında orduları Mısır’a taşıyacak deniz gücünden de yoksundur. Anadolu’dan geçerken Selçuklular tarafından uğradığı büyük kayıpları unutmadıklarından seferin ilk planı orduları en kısa ve güvenli yol olan denizden Mısır’a ulaştırmak olmuştur. Yaptıkları hesaba göre deniz yolu ile İtalya üzerinden gidilince en fazla altı haftada varacaklardır. Harekâtın yöneleceği bölgeyi belirleyen Haçlılar bu kez de Mısır’a ulaşım engeli ile karşılaşır. Haçlı gurubu içinde deniz filosu olan sadece Flandrae Kontu Baudouin’dır. Takıldıkları bu engeli denizci şehir devletlerine başvurarak çözmeye çalışacaklardır. Pisa ve

¹¹⁸ Villehardouin ve Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, s. 4; Nicolle, Hattin 1187, s. 42.

¹¹⁹ Norwich, Gerileme ve Çöküş Dönemi, s. 158.

¹²⁰ Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 168; McNeal and Lee Wolff, s. 156.

Cenevizlilerin, Papalığın istediği yardımı sağlamaması üzerine Venedik'in desteğini sağlamaya çalışan Papa, Şubat 1201 de Venedik ile görüşmelere başlamıştır. Haçlı ordularını taşıyacak filoya sahip olan Venedik yardımlarına yetişecektir. Böylece Müslümanlara yönelik tasarlanan sefer, dindaşları olan Hristiyanların üzerine yönelecektir.

Akdeniz üzerinden Mısır'a gideceği için çok fazla gemiye ihtiyaç duyan Haçlılar, bu ihtiyaçlarını karşılayacak güçte olan tek devlet konumundaki Venedik'e elçi göndereceklerdir. Seferin gerçekleşmesi için tek çare olarak görülen Venedik ile görüşmelere Geoffroi de Villehardouin önderliğinde haçlılardan oluşan altı kişilik elçilik heyeti Enrico Dandolo ile görüşmek üzere yola çıkmıştır. Aynı zamanda Papa'nın amacı İstanbul'u zapt etmek olmadığından İmparator III. Aleksios Angelos'a mektup göndererek sefere katılıp destek vermesi ve Kudüs'ün kurtarılmasına yardımcı olmasını istemiştir. Papa imparatora sefer için destek isterken aynı zamanda Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü de kabul etmesini istediğinden Aleksios seferi desteklememiştir. 1201 Martında Thibaut ölünce harekâtın önderliğine Boniface getirilmiştir. Fransa ve Almanya'nın da Boniface'i tanımaları üzerine papanın seferdeki etkinliği gittikçe azalacaktır.

Bu dönemde Venedik'in başında yaşı oldukça ilerlemiş olmasına rağmen azmi henüz tükenmemiş olan Enrico Dandolo vardır. Görme sıkıntısı yaşayan doç'un görme yetisini nasıl kaybettiğine dair çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bu iddialardan biri, 1172 yılında İstanbul'a elçi olarak gittiğinde Manuel tarafından kör edildiğine dairdir. Bir diğer iddiaya göre ise İstanbul'da çıkan kavgada gözünden olmuştur. Kavga sırasında kafasına aldığı darbe sonucu görme engelli olarak yaşamaya başlamıştır. İmparator tarafından kör edilmese bile İstanbul'da çıkan kavganın sorumluluğu yine imparatora yüklenmiştir. Dandolo'nun Bizans'a olan öfkesi 1193 yılında III. Aleksios'un ticaret anlaşmasını yenilemede isteksiz davranması ile artacaktır. Venedik, öfkesini dindirme ve ticari etkinliklerini artırma çaresini Haçlı seferlerine katılmakta bulacaktır. Gemileri ticaretten çekmek ve nakliye masrafların üstlenmek ağır olduğundan Haçlıların bu isteğini çıkarlarına uygun bulunmamıştır. Akdeniz'deki ticari ilişkilerin zarar görmesini istemez. Ticari ilişki içinde bulunduğu Mısır ile aralarının bozulması istenmeyen bir durum olduğundan seferden endişe duymaktadır. Venedik ticari kazançların

düşündüğünden Hristiyanlık için kahramanca mücadele etmez. Antakya, Kudüs gibi yerlerin Haçlıların eline geçmesi üzerine Venedik, bu kazançlardan yararlanmak için Haçlılar ile birlikte harekete geçer. Bu seferde Mısır'ın hedef alınmasını ticari yönden olumsuz bulan Venedik, sefere çok sıcak bakmasa da elde edeceği kazançların daha fazla olduğunu düşününce Haçlıların teklifini kabul edecektir.

Haçlıları Mısır'a taşımayı kabul eden Venedik, ticari kazançlarını kaybetmek istemediğinden Haçlılar ile görüşürken aynı zamanda Mısır ile ticari anlaşma imzalanmıştır. Mısır'a herhangi bir saldırıda bulunmayacağını söz verdiği takdirde anlaşma imzalanacaktır. Uzun görüşmeler sonucunda Nisan 1201 yılında Venedik, isteklerinin kabul edilmesi halinde sefere katılacağını Haçlılara bildirir. 85000 gümüş Mark ödenmesi karşılığında Haçlıları taşımak için gereken 4500 atlı şövalye birliği, 9000 kişilik şövalye yaverlerini, 20000 yaya askeri birlikleri içine alan gemi yapımını kabul eden Venedik, Haçlıların bir yıllık iase ihtiyacını temin etme sözünü vermiştir. Haçlılar borcunu taksitle ödeyecek ve kazandığı toprakların üçte birini ve Venedik'e verecekti. Eğer Haçlılar, ele geçirdiği bölgelerin yarısını Venedik'e verirse Venedik, sefere 50 gemi ve 7000 kişilik askeri birlik ile harekâta dahil olacağını bildirmişti¹²¹.

Venedik, Haçlılara söz verdiği gemi yapımını zamanında yetiştirmek için ticari etkinliklerini durdurarak tüm halkı gemi yapımına yönlendirmişti¹²². Venedik'e güvenmeyen Papa, anlaşmaya Hristiyanlara saldırmama konusunda madde ekleyerek onaylamıştır. Seferin gidişatı bu anlaşma ile Venedik'e bırakılınca seferi Haçlılardan çok Venedik yönetecektir. Venedik'in sefere katılımına karşı çıkan Autun Piskoposu ve Renaud de Dampierre gibi Haçlılar kendi birliklerini ellerinde bulunan olanakları kullanarak Venedik yardımı olmadan yola çıkarmıştır. Gilles de Trasognies Apulia'dan, Bernard de Moreuil ile Hugues de Choumunt Marsilya'dan yola çıkmıştır. Böyle olunca Venedik'te toplanan Haçlı grubuna dahil olanların sayısı düşmüştür. Böylelikle katılım istenilen sayıya ulaşamamış ve yeterli para toplanamamıştır¹²³. Venedik'e ödenmesi gereken borcu 34000 Mark eksik toplayan Haçlılar, bu miktarın üç

¹²¹ Villehardouin ve Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, s. 8; Runciman, III, s. 100; Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 169.

¹²² De Clari, s. 5; Nicolle, Hattin 1187, s. 43.

¹²³ Runciman, III, s. 100; Villehardouin ve Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, s. 16-17; Villehardouin ve Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, s. 19; McNeal and Lee Wolff, s. 167.

katını ödemek zorunda kalacaktır. Venedik, ticaretten çekilerek filo hazırladığı için borçlarını ödemeleri konusunda sıkıştırdığı Haçlıların içinde bulunduğu durumu lehine çevirmiştir.

Teminatını zamanında ödeyemeyerek borçlu kalan Haçlılar, Venedik tarafından baskıya maruz kalarak çaresizlik içinde Venedik'in her istediğine boyun eğmeye mecbur oldular¹²⁴. Venedik borçlandığı Haçlıları kendi amaçları doğrultusunda kullanmıştır. Dalmaçya egemenliği için mücadele verdiği Macarlara karşı Haçlıların desteğini sağlamaya çalışmıştır. Venedik, Haçlılara Macaristan Krallığı'na ait Zara'yı ele geçirmeleri karşılığında borçlarını bir süre daha erteleyerek sefere başlamalarını teklif etmiştir. Haçlılar, Zara kuşatmasından sağlayacağı ganimet ile Venedik'e olan borçlarını rahatlıkla ödeyebilirlerdi. Venedik, gemi yapımı için gerekli malzemeleri Zara'daki ormanlardan karşılamaktaydı. Zara, Venedik'e rakip olan Pisa ile dostça ilişkiler kurarak Pisa gemilerine yardım etmiştir. Kont Simon de Montfort ve Enguerred de Bave gibi bazı Haçlılar, Hristiyan şehre saldırmanın aforoz edilmekle sonuçlanacağını bildiğinden Dandola'ya karşı çıkmışlardır. Enrico, Papa'nın Hristiyan bir şehre saldırıyı yasakladığını bilen Haçlıları Zara'ya saldırımları konusunda zorlamaya devam etmiştir. Zara'ya yapılacak olan harekâttan sadece Haçlıların önde gelenleri haberdar edilmiştir¹²⁵.

Sefere karşı çıkan Papanın tüm uyarı ve itirazlarına rağmen uzun tartışmalar ve 1202 Eylül'ünde Enrico tarafından yapılan etkili söylev sonucunda Enrico ile Monferrat anlaşarak 8 Kasım 1202 yılında Zara'yı almak üzere yola çıkmışlardır¹²⁶. Zara halkı kendilerine Papa tarafından verilen şehri saldıranların aforoz edileceğine dair ellerinde bulunduğu belgeyi Venedik ve Haçlılara göndermesine rağmen onları amaçlarından vazgeçirememiştir. Görüldüğü gibi Venedik etkisine giren Haçlıları, Papa'dan gelen Hristiyan bölgelere saldırılmama konusundaki emir bile durduramamıştır. 15 Kasım 1202 tarihinde Zara'yı almayı başararak kışı burada geçireceklerdir. Yağmalanan şehirde elde edilen ganimetler bölüşürken Haçlılar ve Venedik arasında anlaşmazlık çıkmıştır. İki tarafı aforoz eden papa daha sonra kararını değiştirerek Haçlıları affedip

¹²⁴ Runciman, III, s. 101.

¹²⁵ Donald E. Queller and Thomas F. Madden, **The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1997, s. 59; De Clari, s. 7.

¹²⁶ Villehardouin ve Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, s. 20-21.

Venedik'i aforoz etmeye devam etmiştir. Mısır'a yönelmek üzere harekete geçen Haçlıların, Hristiyan Zara'ya saldırımları seferin yönünün değişeceğinin ilk sinyallerini vermiş ve çıkarlarının doğudaki din kardeşlerine yardım etme amaçlarının önüne geçtiğini göstermiştir¹²⁷.

1.4. Zaradaki Haçlılara Aleksios'un Dahil Olması

Kış şartlarından dolayı denize açılmayacaklarını belirten Venedik, gecikmelerinden sorumlu tuttuğu Haçlılara kızgındır. Zara'da kışı geçiren Haçlılar burada kendilerine hareket planı hazırlamışlardır¹²⁸. Haçlılar, Zara'dayken Isaakios'un oğlu Aleksios tahta geçmesinde yardımcı olmaları için kız kardeşi Eirene'nin kocası Alman İmparatoru Philipp'in yanına sığınmıştır¹²⁹. Philip ona yardımda bulunacak bir halde olmadığından Boniface'ye mektup göndererek yardım etmesini ister. Boniface bu durumu büyük bir sevinç içinde hiç gecikmeden Enrico'ya bildirir¹³⁰. Eirene gözleri kör edilen babası II. Isaakios'un intikamını alması için kocası Philip'ten Aleksios'a yardım etmesini ister¹³¹. IV. Aleksios'un tahta çıkmak için bulunduğu yardım isteğine sefer hazırlığında olan Haçlılar koşacaktır. Eylül 1197 yılında Akdeniz'de egemenlik kurmak için Haçlı seferlerine dahil olmayı gerekli gören IV. Henry'nin ölümü üzerine yerine onun siyasetini devam ettirecek olan kardeşi Philippe geçmiştir¹³². Philip yürüttüğü Bizans siyasetinin bir gereği olarak Boniface ise Mısır'a yürüteceği sefer sırasında güvendiği birinin Bizans tahtında olması için Aleksios'un yardım teklifini fırsat olarak değerlendirir. Boniface'in Philip ile görüşmek üzere Almanya'ya gitmesi ile seferin İstanbul'a yönelmesi için ilk adım atılmıştır¹³³. Philip, 1201 yılında hapisten kurtularak yanına sığınan Aleksios'u Boniface ile tanıştırmıştır. Böylelikle Boniface ile iletişime geçen Aleksios, Bizans üzerine çekeceği felaketin zeminini hazırlamış olur. Soylu bir aileden gelen Boniface Haçlılara önderlik yapmak için uygun bir adaydır. Montferratlar,

¹²⁷ Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 172.

¹²⁸ Demirkent, Haçlı Seferleri, s.172; Norwich, Gerileme ve Çöküş Dönemi, s.160-161.

¹²⁹ Nicolle, Hattin 1187, s. 43; Ostrogorsky, s. 384.

¹³⁰ Queller and Madden, , s.25

¹³¹ Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, s.104.

¹³² Runciman, III, ss. 96-97; Cüneyt Kanat ve Devrim Burçak, **Sorularla Haçlı Seferleri**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 150.

¹³³ Kanat ve Burçak, s.150

Alman Hohenstaufen ve Fransız Capetian ailesi ile akrabalık bağlarına sahiptir. Babası William, II. Haçlı seferine katılmış; ağabeyi Kudüs kraliçesi ile evlenmiştir. Yeğeni Maria de Montferrat ise Kudüs tahtının varisesi konumundadır. Boniface'in kardeşi Rainier, I. Manuel'in kızı ile evlenerek caeser unvanına sahip olur. Kendisine verilen Thessalonica topraklarında krallık kurar. I. Andronikos ile bir takım sorunlar yaşamaya başlayan Rainier bilinmeyen bir nedenle hayatını kaybetmiştir. Boniface'in bir diğer kardeşi Konrad ise II. Isaakios Angelos'un subayıdır. Isaakios'un kızı ile evli olan Konrad, İstanbul'da Latinlere karşı katliamın başlamasıyla İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bizans'tan intikam almak için seferin İstanbul'a yönelmesini isteyen Boniface aynı zamanda İstanbul üzerine gerçekleşecek sefer aracılığıyla kardeşi Rainier'in topraklarına sahip olmak ister¹³⁴.

Haçlı Seferleri Komutanlığına, Champagne Kontu Thibaut'un ölümü üzerine Monferrato Markisi Boniface'in getirilmesi ile Haçlı önderliği Fransa'dan İtalya'ya geçmiştir¹³⁵. Amaçlarına ulaşmak için aradığı fırsatı yakalayan Haçlılar, büyük bir sevinçle Aleksios'un sefere katılmasını beklerler. Aleksios'u cömertçe karşılayan Haçlılar, anlaşma sonrası plan yapmaya başlarlar. 25 Nisan 1203 yılında Zara'ya gelen Aleksios, Haçlılar tarafından imparator ilan edilerek Dandolo ve Boniface ile yola çıkmıştır. Aleksios, kendisini tahta oturtan Haçlılara 200 bin Mark ödemeyi ve sefere katılanlara yıllık erzak sağlamayı kabul etmiştir. Haçlılar ile birlikte Mısır seferine katılması için on bin kişilik Bizans birliklerini yardıma gönderecektir. Ayrıca kutsal topraklarda ömrünün sonuna dek bulundurmak üzere 500 kişilik daimi kuvvet sağlayacaktır. Papa'nın üstünlüğünü kabul eden Aleksios aynı zamanda union sözü de vermiş olur. Böylece Aleksios'un sunduğu vaatler ile büyük bir hayal ve heyecana kapılan Haçlılar ile Aleksios arasında anlaşma imzalanmıştır.

¹³⁴ Nicol, Bizans ve Venedik, s. 123; Runciman, III, s. 98; De Clari, s. 12.

¹³⁵ Demirkent, Haçlı Seferleri, ss. 169–170; Nicol, Bizans ve Venedik, ss. 121–123.

1.5. Seferin İstanbul Üzerine Yönelişi ve Bizans Başkentinin Latinler Tarafından Ele Geçirilişi

Aleksios'un yardım teklifi karşısında bulunduğu vaatler Dandolo açısından Bizans'tan sağladığı ayrıcalıkların genişletilmesi için bir fırsattır. Haçlılara olan borcunu tahta çıktıktan sonra ödemeyi kabul ettiren Aleksios, gerçekleştirmeyeceği vaatlerde bulunmuştur. Haçlıları, sadece İstanbul'dan geçmelerinin bile III. Aleksios'un tahttan indirmeye yeteceğine inandırmıştır. Bizans'a karşı duyduğu düşmanlık gün be gün artan Venedik, Haçlıları elde edeceği ganimetler ile ikna etmeye çalışmıştır. Bizans'a kin dolu olan Haçlıların fırsat olarak gördüğü bu sefer, Venedik yönlendirmeleri ile Bizans açısından felaket ile sonuçlanacaktır. Bizans düşmanlığı nedeniyle seferlerin İstanbul'a yönelmesi iki tarafında çıkarlarına uygun düşmüştür¹³⁶. Ekonomisi kadar askeri gücü yetersiz olan Bizans, Venedik desteğini sağlamak zorunda olduğundan karşılığında yeni ayrıcalıklar tanımıştır. Gümrük vergilerinin kaldırılması ve kazanılan diğer ayrıcalıklar sayesinde Venedik, oldukça kâr etmiştir. Haçlıların ihtiyaçlarını karşılayarak sefere katılan Venedik, Bizans'ı saf dışı bırakma fırsatı yakalamıştır. Dandolo, Bizans'tan sağladığı bu ayrıcalıkları farkında olsa da bunların sürekli olarak devam edeceğinden şüphe duymaktadır. Ayrıca III. Aleksios'un, Pisa ve Ceneviz'e çok fazla ayrıcalık vermesinden rahatsızlık duymaktadır. Bu sebeple tahta, kendisi tarafından oturtulan bir imparatorun geçmesini istemektedir. Bizans halkının Latinlere karşı takındığı olumsuz tutum Venedik için güvensizlik yaratmıştır. 1171 yılında Venediklilerin tutuklanarak mallarının ellerinden alınması ve 1182 yılında gerçekleşen katliamın karşılığını Bizansa vermiş olacaktı¹³⁷. İstanbul'u kontrol altına almak Venedik'in ticari amaçlarına uygun düşmektedir. İstanbul'a sefere çıkılmasına karşı olanları, İstanbul'a sefer düzenlenmeden Kudüs'ün kurtarılamayacağını söyleyerek ikna etmeye çalışmıştı. İstanbul'un alınması ile Müslümanlara karşı daha etkin saldırıda bulunabileceklerini bildirmiştir. IV. Haçlı Seferi'nin kaynağını Venedik, sağladığın için seferin yönünün belirleyicisi olmuştur. Bizans'ın zayıfladığını bilen Venedik, Bizans hakkında sahip olduğu bilgiler ölçüsünde seferi yönetmiştir. Papanın etkinliğini zayıflatarak seferin

¹³⁶ Demirkent, Haçlı Seferleri, s.167.

¹³⁷ Cyril Mango, **Bizans Yeni Roma İmparatorluğu**, çev. Gül Çağalı Güven, YKY, İstanbul, 2008, s. 97; Ostrogorsky, s. 360.

İstanbul'a yönelmesini gündemde tutmuştur. Papa III. İnnocentius dünya üzerinde papalığı tek egemen güç kılarak Bizans'ı Katolikleştirme isteği seferin Bizans'a yönelmesine neden olmuştur. Böylece seferin batının doğudaki din kardeşlerini kurtarmayı amaçlamadığı görülmektedir¹³⁸. Tahta çıkmak için yardım isteyen genç Aleksios, papanın güvenini tam olarak sağlayamamıştır. Kiliselerin birleşmesi için sefere olumlu bakan papa, Hristiyanları saldırı olmaması konusunda emir yayınlamakla yetinip sefere karşı çıkmamıştır. Alexios'un yardım teklifini kabul eden Haçlılar, sefer kararını uzunca süren pazarlıktan sonra vermiştir. Seferin Bizans'a yönelmesi tartışmalara neden olmuştur. Vaux Manastırı başrahibi, sefere karşı çıkan isimler arasındadır.

23 Mayıs 1204 tarihinde kendilerinde olmayan donanma desteğini Venedik'ten sağlayarak Bizans başkentine doğru yola çıkan Haçlılar, deniz yolunu kullandıklarından önceki sefere göre daha hızlı ve güvenilir şekilde ulaşım sağlayacaklardır. Fakat Venedik'e yardımları karşılığında verdikleri ayrıcalıklar nedeniyle doğuda egemenlik kuracakları topraklarda önemli gelir kaybı yaşayacaklardır. Feodal düzende örgütlenen Haçlı ordusunda toprak sahibi prensler komutanlık yaparken şövalye ve piyadeleri kontlara bağlı olan baronlar yönetmiştir. Bağlı olduğu beyden sorumlu olduğu için birlikler bağımsız hareket etmiştir. İstanbul'a yönelen IV. Haçlı Seferi büyük askeri güçte olmasa da Bizans'ın durumu eskisi gibi güçlü değildir. Gücü İstanbul ile sınırlı kalan Bizans, İstanbul elinde olduğu sürece tekrar güçleneceği inancını sürdürmüştür.

Haçlılar, Abidos'ta tüm gemilerin toplanmasını bekledikten sonra 23 Haziran 1203 yılında Çanakkale boğazından geçerek Yeşilköy önlerine varıp gemilerini demirlemiştir¹³⁹. İstanbul'un güzelliği karşısında şaşkına dönen Haçlıların, hayran kaldığı bu güzellik karşısında gözleri kamaşmıştır. Aleksios'un yazlık sarayının çevresinde çadır kuran Haçlılar, buradan Üsküdar'a varmıştır. III. Aleksios, Haçlıların yaptıklarından haberdar olmasına rağmen hiçbir girişimde bulunmamıştır. Savaş gemisi hazırlama yolundaki önerilere kulak asmamıştır. Ormanda avlandığı için gemi yapımında kullanılacak ağaçların kesilmesini yasaklamıştır¹⁴⁰. Isaakios döneminden

¹³⁸ Villehardouin ve Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, s.66.

¹³⁹ Norwich, Gerileme ve Çöküş Dönemi, s. 162; Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, s. 109-110.

¹⁴⁰ Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, ss. 108-109.

itibaren Bizans, gemi yapımını Venedik 'e bıraktığından tersane ile ilgilenilmez. Bunun sonucunda çalışmaz duruma gelen tersaneler ile Bizans donanma gücü bitmiş haldedir. Donanma komutanı Mikail Stryphonos hâlihazırda var olan gemilerin yelken ve armalarını söküp satmıştır¹⁴¹. Bizans askeri gücü, yabancı ücretli askerlerden oluşan bir konuma geldiğinden güvenilirliğini yitirmiştir. Haçlılar kendilerine karşı herhangi bir güvenlik önlemi ile karşılaşmayacaklardır.

Haçlıların Üsküdar'da kamp kurduğu sırada III. Aleksios, amaçlarını öğrenmek için Nicholas Roux önderliğinde elçilik heyeti göndermiştir. Elçi, Haçlılara Bizans topraklarından çıkıp gitmeleri karşılığında gerekli yiyecek ve parayı sağlayacaklarını söyleyerek onları yatıştırmaya çalışmıştır. Fakat III. Aleksios'un vaatleri Haçlıları ikna etmeye yetmemiştir. Haçlılar, elçiye isteklerinin yerine getirilmesi şartı ile yeni imparator Aleksios'un onları affetmesini sağlayacağını bildirmiştir. Teklifleri kabul edilmediği takdirde Haçlılar kuşatmayı başlatacaktır. Artık Bizans'ın güvendiği tek şey şehri koruyan surlar olmuştur. Bu surları bugüne kadar hiçbir düşman aşamamıştır. İmparator, Haçlılar için endişe duymaya gerek olmadığını düşünmektedir. III. Aleksios Angelos, Korfu'daki Haçlıların Aleksios'u imparator olarak tanımasından sonra şehrin surlarını sağlamlaştırmaya başlamıştır. Surların dışındaki evleri yıkarak sayısı yirmiyi geçmeyen çürük gemileri onarmaya çalışmıştır. Mevcut gemileri birbirine bağlayarak Haliç girişine demirlemiştir. Haçlı donanmaları zinciri kırmayı başarinca bu gemiler yok olacaktır¹⁴². 1 Temmuz 1203 tarihinde Haçlılar ile Bizans komutanı Mikail Strphonos arasında mücadele başlamıştır. Kaçan Bizanslılar karşısında ilk başarısını kazanan Haçlılar yüklü miktarda ganimet ele geçirmişlerdir.

Haçlılar halka Aleksios'u göstererek onu tanıyıp tanımadıklarını sorarlar. Gerçekten tanımadıklarından mı yoksa III. Aleksios'tan korktukları için mi bilinmez fakat onu tanımadıklarını söylerler. Hatta Aleksios'u görür görmez halk onu taşlamaya başlamıştır. Halk Latin egemenliğine girmemek için Aleksios'a destek vermediği ve bunda Dandolo'nun payı olduğu da düşünülmektedir. Halk tarafından dışlanan Aleksios'u gören Haçlılar, bu işin böyle çözülemeyeceğini anlayarak savaş ile sonuç

¹⁴¹ Norwich, Gerileme ve Çöküş Dönemi, s. 163; Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, s. 109.

¹⁴² Nicolle, Hattin 1187, s. 49; Villehardouin, Memoirs, ss. 39-40; Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, s. 111.

almak isteyince savaş hazırlıkları başlamıştır. 5 Temmuz'da Haçlılar, Galata'ya ulaştığında Bizans İmparatoru III. Aleksios da orada beklemektedir. İmparator ve çevresindekiler, savaşa hazır olmasına rağmen Haçlılar karşısında kaçışmaya başlayınca Haçlı birlikleri, imparator çadırını ele geçirmişlerdir. Bol miktarda ganimet elde eden Haçlılar, Galata'da kamp kurmuşlardır¹⁴³. 17 Temmuz 1203 yılında başlayan büyük mücadelede Fransızlar karadan, Venedik denizden saldırmıştır. Karadan saldıran Haçlılara göre Venedik, daha fazla askeri üstünlük kazanacaktır. Şehrin düşmesi için var gücüyle çabalayan Enrico Dandolo, San Marco flamalı kadırgası ile ön saflarda savaşarak adamlarına cesaretlendirici nutuklar çekmiştir. Bu sırada III. Aleksios, askerlerini 17 tabura ayırmıştır. Her ne kadar Haçlılara karşı koymaya çalışsa da boşa çabaladığını anlayarak geri çekilmek zorunda kalacaktır. III. Aleksios'un kaçması ile Bizans başsız kalacaktır. Şehre girmeyi başaran Venedik, ahşap evleri yakarak şehri ateşe verecektir. En çok okçuya sahip olan Boudouin'in askeri birliklerinin ardından Henry, Kont Hugues gibi şövalyeler gelirken en büyük ve son birliği oluşturan 7. birlik ise Marki Boniface tarafından yönetiliyordu. Venedik, gemilerin uzun direklerini söküp halatlarla bağlayarak yan yana üç şövalyenin sığabileceği ölçülerde köprü yapmıştır. Venedik tırmanma merdivenleri ile kulelerin üstündeki Bizanslılarla rahatlıkla savaşmıştır. Ayrıca Haçlılar, rüzgarın yönünden de yararlanmıştır. Bizans'ın görüşünü engellemek için çıkarılan yangın dumanıyla Haçlı askerleri gizlenebilmiştir. Şehre doğru yayılan yangının, imparatorun memnun olmayan halk tarafından çıkartıldığına dair de bilgiler kaynaklarda yer almaktadır. Çıkan yangında Blakhernai Sarayı'ndan Evergetes Manastırı'na kadar uzanan tüm alan yanmıştır. Bizans karşısında sayıları oldukça az olan Haçlılar aslında herhangi bir başarı elde edemeyecekken Bizans, imparatorun korkaklığı yüzünden yenilecektir. III. Aleksios kızı İrene ile birlikte 450 kilo altın ve değerli taş ile incilerden yapılan takıları yanına alarak İstanbul'dan kaçıp Develtos'a gitmiştir. Haçlılar şehrin zayıf surlarına sahip olan Haliç'e saldırmayı planlamışlardır. Gemiler, Haliç zincirlerini kırıp limana girerek kuleyi ele geçirmişlerdir. Limana giren Haçlılar tarafından Bizans gemileri yok edilmiştir. Haçlılar kuleyi aldıktan sonra bir yere kaçamayan halk esir edilmiş veya öldürülmüştür.

¹⁴³ Villehardouin, Memoirs, ss. 44-45; De Clari, s. 15.

Blakhernai Sarayı'nın karşısına yerleşen Haçlılar, Bizans'ın yıktığı köprüleri onararak bu köprüler sayesinde şehre girmiştir. Bizanslılar kapılardan çıkıp şiddetli savunmada bulununca Haçlılar geri çekilmek zorunda kalmıştır. Haçlılarda yiyecek sıkıntısı baş gösterince artık hayata tutunmak için kazanmaya çalışmaktan başka çareleri kalmamıştır.

İmparatorsuz kalarak siyasi otoritesini kaybeden Bizans bu durumda ne yapacağını bilmeden acilen meclisi toplamıştır. Çareyi gözlerine mil çekilerek hapsedilen Isaakios'u tekrar tahta oturtmakta bulmuşlardır. Tahta çıkan Isaakios, Haçlılara amaçlarının gerçekleştiğini savaşımaya gerek kalmadığını belirtmek üzere elçi göndermiştir. Haçlılar ise gözleri kör edilen birinin imparator olamayacağını bildikleri için Isaakios'un tahta oturmasına şüpheyle yaklaşmışlardır. Durumdan şüphelenen Haçlılar, ikinci kez tahta oturan Isaakios'tan Aleksios'un ortak imparator ilan etmesini ve Aleksios ile aralarındaki anlaşmaya uyumasını istemiştir. Isaakios Haçlıların bu teklifini kabul etmiştir. 1 Ağustos 1203 yılında IV. Aleksios, babası II. Isaakios ile birlikte Ayasofya Kilisesi'nde taç giyerek ortak imparator ilan edilmiştir. Haçlılar sayesinde tahta oturan baba ve oğlun üzerinde etkin bir Haçlı baskısı vardır. Haçlılar bundan sonra isteklerinin uygulanmasını beklemeye başlayacaklardır. Bizans halkı ile arasında mücadele yaşanmasını önlemek için Galata'ya çekilen Haçlılar, şehre serbestçe girip çıkmayı sürdürmüşlerdir. III. Aleksios'u tahttan indirerek IV. Aleksios'u tahta oturtan Haçlılar, Bizans tahtına istediği adayı geçirme fırsatı yakalamıştır. Artık Bizans'ın merkezi ve siyasi otoritesi başta olmak üzere hiçbir gücünden söz edilememektedir. İmparatorluğun uğradığı bu güç kaybı 1204 yılında İstanbul'un Latinlerce işgal edilip Bizanslıların sürülmesi ile sonuçlanacaktır. Haçlıların sözünü tutmasının ardından sıra imparatorun vaatlerini yerine getirmesine gelmiştir. Fakat Haçlılarca başa getirilen IV. Aleksios onların isteklerini yerine getirecek güçte olmadığından yine Haçlılar tarafından tahttan uzaklaştırılacaktır. Isaakios ile Aleksios, Haçlılara olan borcunu ödemek için çok uğraşsa da III. Aleksios'un kaçarken hazineyi yanında götürmesi ile oldukça zor duruma düşmüşlerdir.

Bu parayı halkın, soyluların ve kilisenin değerli eşyalarına el koyarak elde etmeye çalışınca halkın Latin düşmanlığı arttığı gibi Aleksios ve Isaakios'a olan öfkesi

de artacaktır¹⁴⁴. İmparatorluk hazinesi boş olduğundan Aleksios, Haçlılara olan borcunu ödemek için yeni vergiler koymuştur. Kilisedeki gümüşlere el koyularak Venedik'e verilmesi şehir halkının tepkisini çekmiştir¹⁴⁵. Halkın kızdığı bir diğer olayda Roma Kilisesi'nin üstünlüğünün kabul edilmesi olmuştur. Borcun ilk ödemesi 100.000 mark olarak verilmiştir. Böylece alacaklarının yarısına eşit olan bu ücret ile Haçlılar Venedik'e olan borçlarını ödemiş olur. Dandolo en sonunda alacaklarını toplamayı başarmıştır. Bizans hazinesi boş olduğundan ödenmesi gereken ücretin yarısını bile karşılayamayan Aleksios, Haçlıların isteğini yerine getirmekte zorlanmıştır.

III. Aleksios'un Edirne'yi işgal etmesi üzerine IV. Aleksios 19 Ağustos 1203 yılında sefere çıkmıştır. Üç ay süren kovalamaca sonucu iyice batıya kaçan Aleksios yakalanamamıştır. IV. Aleksios, İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. III. Aleksios'a karşı çıktığı seferden dönen IV. Aleksios, 11 Kasım'da halkın direnişi ile karşılaşmıştır. Isaakios'un tahtan inmesinde yardımcı rol oynayan III. Aleksios taraftarları asılmıştır. Isaakios tümüyle yönetime el koymak istediğinden Aleksios'un güçlenmesinden rahatsızlık duymuştur. Bir müneccime danışarak onun anlattıkları üzerinden durum değerlendirmesi yapmıştır. Aleksios'un Haçlılara olan borcunu ödemek için verdiği bütün çabaları sonuçsuz kalmıştır. Borçlarını ödemeyerek Haçlılardan süre istemesi Haçlılar için rahatsızlık verici bir durum olmuştur. Kendilerini oyaladıklarını düşünmeye başlamışlardır. Isaakios ve Aleksios'un Haçlılara vaat ettiklerini vermemesi üzerine Bizans, tarihin en büyük felaketini yaşayacaktır. Aleksios, Haçlılar ile yaptığı anlaşmayı uzatarak onlardan İstanbul'da bir süre daha kalmalarını istemiştir. Bu durum Venedik'in çıkarlarına uygun düşmektedir. Doç, çıkarları gereği IV. Aleksios'u tahtta tutmaya çalıştığı gibi Haçlıları İstanbul'u zaptetmeleri için kışkırtmıştır. Aleksios'un tahtı kaybetmesi üzerine Haçlıların kenti ele geçireceğini bilir. Aleksios'un sözünü tutmayacağını anlayan Haçlılar, sağladığı desteğin karşılığını zorla almak için Aleksios'a karşı harekete geçeceklerdir.

Bu sırada halk, Haçlılar taraftarından tahta oturtulan imparatoru onlara bağlı olduğu için her dediğini yerine getirmek zorunda olan bir kukla gözüyle görmektedirler.

¹⁴⁴ Akropolites, Vekayinâme, s. 131; Villehardouin, Memoirs, s. 57.

¹⁴⁵ Runciman, III, s. 106; Semavi Eyice, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı", **DÎVÂN İlmî Araştırmalar**, 2004/1, (Bizans İmparatorluğu), s. 190.

Bu durum başkentte büyük bir ayaklanmaya sebebiyet verecektir. Bu isyan sonucu III. Aleksios'un damadı Murtzuphelos, halkı Aleksios'a karşı kışkırtarak imparatorluğun başına geçecektir. Böylece Haçlıların başkenti almak için önlerinde hiçbir engel kalmayacaktır. III. Aleksios'un damadı ve IV. Aleksios'un yakın adamı olan Aleksios Dukas çatıkkaşlı ve somurtkan anlamına gelen murtzuphlos unvanını almıştır. Tahtı ele geçirmenin yolunun halkın sevgisini kazanmaktan geçtiğini bilen Aleksios Dukas Latinlere karşı mücadelenin öncüsü olmuştur. Haçlıların her yeri yağmalamaları karşısında halk imparatora bu yapılana son verilmesini ister. Fakat Latinleri karşısına almaktan korkan imparator sessizliğini koruyacaktır. Bu olup bitene sadece Murtzuphlos karşı çıkmıştır. Şehirde kalarak Haçlılara karşı savaş veren kişi olmuştur. 7 Ocak 1204 yılında Deliklitaş'ta Haçlılar ile savaşan Murtzuphlos esir olmaktan halk tarafından tesadüfen kurtarılmıştır. 25 Ocak 1204 yılında IV. Aleksios'u tahttan indiren halk açlıklardan korktuğu için yeni imparator seçiminde zorlanmıştır.

Angelos hanedanlığı artık halkın gözünde değersizleşmiştir. Soylu Nikolaos Kanabos imparator olarak seçilmiştir. Murtzuphlos yeni seçilen imparatoru indirmek için Haçlı önderi Markie Boniface de Montferrat ile iletişime geçerek Haçlılardan yardım istemiştir¹⁴⁶. Murtzuphlos, planı gereği IV. Aleksios'a Latinler ile işbirliği yaptığını duyan halkın sarayı bastığını bildirmiştir. Ne yapacağını bilemeyen Aleksios'u arka kapıdan çıkmaya ikna etmiştir. Aleksios böylece en yakın adamı tarafından yakalanıp zindana zincirlenmiştir. Karışıklıktan yararlanarak hile ile tahtı ele geçiren Murtzuphlos 5 Şubat 1204 yılında V. Aleksios unvanı ile tahta oturmuştur. Başkentin Latin egemenliğe geçmesinden önce son İmparator V. Aleksios Dukas olmuştur. Dukas hanedanlığı İstanbul'un 1204 yılında işgal edilmesine kadar imparatorluk görevini sürdürecektir. Murtzuphlos kendisini imparator gibi görse de halkın bir kısmı Nikolas'ı desteklemektedir. Bunun üzerine Murtzuphlos, Nikolas destekçilerini yakalayıp hapsetmiştir¹⁴⁷. Bu taht değişikliğinden sonra Aleksios ve Haçlılar arasında yapılan anlaşma son bulmuş olur. Bu yüzden Venedik'in önerisiyle İstanbul'u zapt ederek destekledikleri birinin imparator ilan etme fikrini kabul edeceklerdir.

¹⁴⁶ Eyice, Bizans İmparatorluğu, s. 192.

¹⁴⁷ Brand, Charles M. Brand, **Turkish Element in Byzantium Eleventh-Twelfth Centuries**, Dumbarton Oaks Papers, 43, 1989, (Turkish Element), s. 251.

İstanbul'u Roma kilisesine bağlayarak kendileri tarafından belirlenen kişinin imparator olarak seçilmesini uygun görmüşlerdir. Bizans'ın yerine Latin İmparatorluğu kurulması fikrinde birleşmişlerdir. Murtzuphlos, Haçlılardan Bizans topraklarını 8 gün içinde terk etmesini isteyince, Haçlılar bunu meydan okuma olarak algılamışlardır. 1204 Martında kentin alınmasından önce Dandolo, Boniface ve Baudouin arasında paylaşım anlaşması imzalanacaktır. 6 Venedikli ile 6 Latin'den oluşan bir komite tarafından imparator seçilmesine karar vermişlerdir. Seçilen imparatorun Latin olması durumunda patrik Venedikliler arasından seçilecektir. Haçlılar borçlu oldukları Venedik'in elde edeceği ganimetler ilk olarak seçmesini ve ganimetlerin dörtte üçünü almasını kabul etmişlerdir. Böylece Venedik'in kazançları artarken Latinler önemli ölçüde gelir kaybı yaşayacaklardır. Bu paylaşım anlaşması ile ayrıca İstanbul dışında kalan Bizans topraklarının da fethi amaçlanmıştır. Paylaşımında geçen yer adları Haçlılar için sadece şehir isminden ibaretken Bizans topraklarını tanıyan Venedik için ise çok şey ifade etmektedir¹⁴⁸.

Haçlıların kendi arasında yaptığı bu anlaşmada Müslümanlara karşı harekete geçeceklerine dair bir ayrıntı bulunmamaktadır. Haçlılar, Müslümanlar üzerine yönelmek için henüz acele etmemektedirler. Kiliselerin ayrılması üzerine batıda Bizans karşıtı bir bakış gelişmiştir. Haçlı Seferleri'nin başlamasına sebebiyet veren Aleksios ile Haçlılar arasındaki güvensizlik vardır. Haçlıların yürüttüğü ilk üç seferde bu güvensizlik oldukça artarak daha belirgin hale gelmiştir. Böylece iki taraf arasında anlaşmazlık zamanla düşmanlığa dönüşmüştür. İstanbul'u zapt etme düşüncesi sadece IV. Haçlı Seferi ile gündeme gelmeye başlamaz. Normanların İstanbul'u zapt etme düşüncesi II. Haçlı seferine katılan Fransa Kralı VII. Louis ve III. Haçlı Seferi önderi konumundaki Alman kralı Fredrich Barbarossa ile eyleme dönüşmüştür. Batının ortodokslara karşı takındığı olumsuz tavırdan yararlanan Venedik, IV. Haçlı seferini amacından uzaklaştırmıştır. Venedikin hizmetkârı durumundaki Haçlılar, onun yönlendirmeleri ile payına düşeni almaya çalışacaklardır.

Görüldüğü gibi 1204 yılında İstanbul'un Latin işgaline uğraması birden gerçekleşen bir olay değildir. Kiliselerin ayrılması, Batı ile Doğu arasındaki

¹⁴⁸ Dikici, s. 380; Umar, Ortaçağ Tarihi, s. 121.

anlaşmazlığı arttırmıştır. Bizans'ın izlediği hatalı siyaset sonucu Batı ile araları iyice açılmıştır. Manuel'in yanlış tutumları karşısında Batı, Bizans'a karşı duyduğu kını arttırmıştır. Andronikos döneminde Latinlere karşı gösterdiği tavır ile Latin düşmanlığı gün yüzüne çıkmıştır. Böylece 1182 yılında yaşanan Latin katliamı, Bizans üzerinde üstünlük sağlama düşüncesini pekiştirmiştir. Bizans Latin işgaline karşı Selçuklu Sultanından yardım istese de Sultan, Gürcü seferi ile uğraştığından bu çağrıya olumlu cevap veremeyecektir¹⁴⁹.

Bizans dini sınıflandırma yaparak Venedik ve Normanların yanında tüm batıyı Katolik Latin olarak değerlendirir. Batı ve Bizans arasında tüm anlaşmazlıklara rağmen İtalyan şehir devletleri ile Bizans ticareti kesintisiz devam etmiştir. 1204 Haçlı Seferi nedeni ile bu ticari ilişkiler Bizans'ın önemli ticaret yollarını kaybetmesiyle İtalya ticaretine bağlı hale gelmiştir¹⁵⁰.

Boudouin'in kardeşi Henry yiyecek ihtiyacını karşılamak için çıktığı yolculuktan dönerken pusu ile karşılaşmıştır. Bizans savaşırken yanlarına aldığı müddetçe yenilmez olduğuna inandığı Meryem Ana ikonası ile birlikte savaşmıştır. Fakat işler Bizans'ın beklediği gibi gitmemiştir. Haçlılar birçok Bizanslıyı öldürerek esir almıştı. Rumların kaçarken düşürdüğü ikona Haçlıların eline geçmiştir. Sonrasında ikona Fransa'da Citeaux Manastırı'na gönderilmiştir. Haçlılar, Bizans açısından kutsal olan ikonayı morallerinin düşmesi için surların önünde sergilemiştir. İstanbul üzerine ikinci saldırı 9 Nisan Cuma günü başlamıştır. Haçlılar önceki seferde aldıkları surlara saldırı düzenlenmiştir. Haçlılar ikinci saldırıyı yürüttüğü sırada Kaloyan onlara yardım etmeyi bunun karşılığında da Eflak'ın kendisine verilmesini ister. Haçlılar tarafından reddedilen Bulgar çarı intikamını ilerleyen zamanlarda alacaktır. V. Aleksios, çadırını Haçlıları daha iyi göreceği Pantetopka Manastırı tepesine yerleştirmiştir. Surları yükselten Aleksios askerlerin maneviyatını yükseltmeye çalışmıştır. Fakat artık hazırlık için yeterli zamanları olmadığından Bizans savaş ruhu çökmüştür. Aleksios ayrıca Angelos döneminde önemli göreve gelenlerden savaş için para toplamıştır. 17 gemiyi yakarak Haçlı donanmasına ulaşmaları üzere akıntıya bırakmıştır. Fakat bu taktik,

¹⁴⁹İbnü'l Esir, **El Kamil Fi't- Tarih**, çev. Abdülkerim Özaydın, Cilt: 11, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s.83-84.

¹⁵⁰ Abu'l Farac, s. 483.

Venedikin gemileri liman dışına atmayı kolaylıkla başarınca sonuçsuz kalmıştır. Şehrin savunma sistemini güçlendirmenin yanında yiyecek depolayarak kuleleri yükseltip surlara toplar yerleştirmiştir. Akşama kadar süren saldırıda Bizans mancınıkları sayesinde çok kayıp veren Haçlılar geri çekilmiştir. Haçlılar pazar günü günah çıkartmaya herkesin katılmasını şart koşarak 12 Nisan Pazartesi günü tekrar saldırıya geçmeye karar vermişlerdir.

12 Nisan Pazartesi günü başlayan saldırıda Venedik, Haliç surlarına savaş gemilerini çift olacak şekilde birbirine bağlayarak tek bir burca saldırmıştır. Saldırı sırasında çıkan poyraz Haçlı gemilerini surlara iyice yaklaştırdı. İmparatorluğun kaderini değiştirecek hamle gerçekleşecektir. Bir Venedikli ve Andre d'Urboise adındaki Fransız Haçlı askeri burçlardan içeri girmeyi başarmıştır. Venedikli askeri öldürmeyi başaran Bizans, zırhlı Fransız asker karşısında kaçmaya başlamıştır. Diğer Haçlılar kullandıkları merdivenlerle surlara çıkarak burçları ele geçirmişlerdi. Haçlılar üzerine duvar örülü gizli kapıyı bulunca parçalayıp kente girmişlerdi. Kente ilk giren kişi papaz Aleaume de Clari olmuştur V. Aleksios Bukoleon Sarayı'na kaçmıştır. Gece olduğunda III. Aleksios karısı Euphrosyne ve kızı Eudokia'yı yanına alarak şehri terk etmiştir. Haçlılara imparatorun kaçtığı haberi Bizanslı papazlar tarafından verilmiştir. İmparatorun kaçması ile şehir Haçlılara teslim edilmiştir¹⁵¹.

13 Nisan Salı günü Haçlılar hiçbir direnişle karşılaşmadan şehre girmişlerdir. Din adamları halkın teslim olduğunu belirtmiştir. Halk ellerinde haçlarla işgalcileri karşılamıştır. 13 Nisan 1204 yılında Haçlıların İstanbul'a girmesiyle Bizans, tarihi boyunca en acılı günü yaşayacaktır. 9 Nisan 1204 tarihinde başlayan kuşatma 13 Nisan 1204 tarihinde Haçlıların şehri ele geçirmesi ile son bulmuştur. İmparatorsuz kalan halk tahtı bırakıp kaçan Murtzuphlos yerine Konstantinos Laskaris'i imparator ilan etse de şehrin kurtulacağına inanmadığından imparatorluk teklifini reddeder. Buna rağmen halkı Haçlılara karşı örgütleyerek sayılarının düşmana oranla daha fazla olduğunu ani bir gece baskını ile zafer kazanabileceklerini söylemiştir. Fakat artık zaman kalmadığından kardeşi Theodoros ile şehri terk ederek Anadolu'ya kaçmıştır. Bizans başkenti İstanbul 1204 yılından 1261 yılına dek Latin egemenliğinde kalacaktır.

¹⁵¹De Clari, s. 31–38.

Runciman, III, s. 108;İbnü'l Esir, ss. 162–163.

Baudouin; V. Aleksios'un çadırına, Henry; Blakhernei Sarayına, Boniface ise şehir merkezine yerleşmiştir. Kaçan V. Aleksios Haçlılar tarafından yakalanarak getirildiği İstanbul'da öldürülmüştür. Bizans tarafından çıkabilecek bir saldırıyı önlemek için şehirde yangın çıkarmışlardır. Türkleri topraklarından çıkarmak için Haçlılardan yardım isteğinde bulunan Bizans, İstanbul'u kaybederek büyük yıkıma uğrayacaktır. İmparatorluk başkentini ilk kez kaybeden Bizans tarihin hiçbir döneminde tanık olmadığı bir felaket yaşayacaktır. Bizans tarihine büyük bir darbe vurulmuştur. Bu işgal Bizanslıların başkentten ayrılmasının başlıca sebebi olmuştur. Bizans halkının saldırısına uğrayan Latinler, Selahattin Eyyubi ile iyi ilişkiler sonucu yapılan camiyi yakarak şehirde büyük bir yangın daha çıkarmışlardır. Bu yangının söndürülmesinde Bizans, Müslümanlara yardım etmiştir¹⁵².

Savunmasız kalarak Haçlıların yağmasına açık hale gelen Bizans başkenti 3 gün boyunca süren büyük bir yağma hareketi yaşamıştır. Tüm gösterişini kaybeden kent, eski görkemini bir daha kazanamayacaktır. İmparatorluk eski gücüne ulaşana kadar toparlanamayacaktır. Şehir 1261 yılında Latinlerden geri alınıncaya kadar eski ihtişamına dönemeyecektir. Tanık olduğu en büyük felaketi yaşayan Bizans, temellerinden sarsılarak zor bir dönemin içine girmiştir. Bizans halkının tüm mallarına Latinler tarafından el konulmuştur. Siyasi, dini, ekonomik ve sosyal hayatı altüst olan Bizans büyük zarar görmüştür. Yaşanılan bu felaketin izlerini imparatorusuz ve patriksiz kalan Bizanslılar hatırlarından hiçbir zaman silinmeyecektir¹⁵³. 1204 yılına dek hiçbir düşman karşısında yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmayan Bizans zaman zaman zayıf düşsede İstanbul'u kaybetmemiştir. Büyük sarsıntı geçiren Bizans eski gücüne kavuşamaz olduğundan dünya egemenliği iddiasından vazgeçecektir. Fakat imparatorluk olma düşüncesi 1453 yılında Türkler tarafından tarihten silinmelerine kadar devam edecektir.

Amacından saparak İstanbul'da Latin devletinin kurulması ile sonuçlanan IV. Haçlı Seferi doğu ile batı arasında telafi edilmesi mümkün olmayan olumsuzluklar yaratmıştır. Tanrı tarafından korunduğu için hiçbir zaman düşmanın giremediği İstanbul şimdi sapkın Roma kilisesine mensup askerler tarafından zapt edilmiş durumdadır. Bu

¹⁵² Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 36.

¹⁵³ Mango, s. 9: Robert Mantran, s. 139.

durum Bizans'ı geçmişinden koparan olaydır. Katolik Latinler, Ortodoks Bizans'a saldırınca Bizans yeni bir kimlik arayışına girer kendilerini yeniden tanımlama isteği doğunca "Helen" olma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Hristiyan Latin Batı, kendi gibi Hristiyan olan Doğu Hristiyanı Bizanslı din kardeşlerine karşı hareket edince Bizans, Helen köklerinde kendi kimliğini oluşturmaya çalışır. Bizans'ı Latinlerden ayıran kimlik, Helen olmaları olacaktır.

Çocuk, yaşlı ve kadınlar dahil olmak üzere savunmasız kalan Ortadoks halkın tüm kesimi kıyıma uğramıştır. Artık halkta büyük bir tedirginlik egemendir. Haçlılar yanında götürebileceği tüm ganimetleri toplamış yanlarına alamadıklarını ise tahrip etmekten geri durmamıştır. Venedik, değerli gördüğü tüm kilise eşyalarını ve topladığı eserleri yanında götürmüştür. Antik çağdan kalan eserler yakılmış, manastır ve kilise kütüphaneleri yıkılmış ikonalar parçalanmış, asillerin mezarları açılarak soyulmuştur. Konstantinus'un mezarı yağmalanarak içinde bulunan değerli eşyalar alınmıştır. Kutsal ikonalar amaçları dışında kullanılmıştır. Kutsal kupaların taşları sökülüp içecek kabı olarak kullanılmıştır. Yağmadan elde ettikleri malları taşımak için kullandıkları at ve eşekler yüklendikleri ağırlık altında ezilmiştir. Rumlar unutamayacağı hakaret yaşamıştır. Hipodrom Meydanı'ndaki bronz dört at heykeli ile simgelenen Iysippos'un atları günümüzde San Marco atları olarak tanınır¹⁵⁴. Dört Roma hükümdarını temsil eden heykel olan Tetrark heykeli, Venedik tarafından kaçırılmıştır. Aziz Yahya'nın kafatası Fransa'da, İsa'nın gerildiği çarmıh Viyana'da sergilenmiştir. Rumlar kutsal eşyalarının götürülüp Avrupa kiliselerinde yer almasından son derece üzgündür. Bu anlar Ortodoks Bizans'ın hafızasından hiçbir zaman silinmeyecektir.

Haçlıların çıkardığı yangında evi yanan Niketas şarap tüccarlığı yapan arkadaşı Venedikli Dominikus'un yanına sığınmıştır. Niketas onu III. Aleksios döneminde Latin tehdidinden kurtarmıştır. Dominicus tarafından şehirden kaçması sağlanan Niketas, 17 Nisan 1204 yılında ailesiyle birlikte İznik'e yerleşmiştir. Ortaçağın en güzel kenti İstanbul görkemini kaybetmiştir. Dünyanın en büyük kültür ve sanat merkezi olan şehir mahvolmuştur. Sürgündeki Bizans, bu kültürü devam ettirmeyi ilke olarak benimsediğinden Bizans kültürel varlığı yok olmayacaktır. Harabeye dönen İstanbul'un

¹⁵⁴ Sevcay Yıldız, **Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri**, Detay Yayıncılık, Ankara. 2009, s. 39.

Haçlılar tarafından ele geçirilişi bizans'ta olduğu kadar dünyada da şaşkınlık yaratmıştır¹⁵⁵.

Sefer, Müslümanlar yerine Ortodoks Bizansı hedef alınca Müslüman Hristiyan mücadelesi yerini Katolik Ortodoks çatışmasına bırakmıştır. Bu durum Hristiyan dünyasında büyük kopuş yaşatacaktır. Bizans böylesi bir muameleye düşman olarak gördüğü Türk ve Müslümanlar tarafından değil dindaşları tarafından maruz kalmıştır. Latinlerin yaptığı zulüm, batı ve doğu arasındaki nefreti derinleştirip telafi edilemeyecek hale getirmiştir. Katolik Haçlılar, Ortodoks Bizans'a tüm nefretini kusmuştur. Osmanlı'nın İstanbul'u kuşattığı sırada, imparator Konstantin'in Papa'dan kiliselerin birleşmesi karşılığında yardım isteğine devlet adamları ve Ortodoks din adamları karşı çıkarak şehrin Türk egemenliğine girmesine razı gelecektir.

Bizans içine düştüğü bu durumdan Hristiyanların birleşmesi için İstanbul'un alınmasının tanrının bir emri olduğuna inanan Papa III. İnnocentius sorumlu tutulmuştur. Latin egemenliği karşısında birçok zorlukla karşılaşan Doğu Hristiyanları özgürlüğünü kaybederek Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Ortodoks Bizans halkının Papa tarafından mezhepleri değiştirilmek istense de halk, Ortodoksluğa olan inancını sürdürmüştür. Fakat şehirde kalan Ortodokslar, Latin etkisine girmeye başlayacaktır. Tanrı tarafından cezalandırıldığına inanan Ortodoks halk üzerinde Papa'nın izlediği siyaset etkili olunca Latin kilisesine bağlanan Ortodoks sayısı artacaktır. Bizans tarihçileri bu elim olayı günahlarının karşılığında tanrının uyarısı ve cezası olarak aktaracaklardır¹⁵⁶. 1204 Latin işgali ile siyasi açıdan dağılan Bizans ekonomik olarak da çökmüştür. Ticaret yapmak için sermaye yetersizdir. Bizans yönetiminin el değiştirmesi gibi çeşitli sebeplerle ekonomide zorluklar yaşanacaktır.

¹⁵⁵ Auguste Baily, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul, 2006, s.266-267.

¹⁵⁶ Angold, A Byzantine Government, s. 12.

İKİNCİ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİ SONRASI GENEL DURUM

2.1. İstanbul'da Latin Krallığının Kuruluşu ve Bizans Topraklarının Paylaşımı

Şehrin ele geçirilmesinden sonra ganimetleri paylaşmaya başlayan Haçlılar, Venedik'e 50.000 Mark ödedikten sonra geri kalan miktarı aralarında bölüşmüşlerdir. Ganimet paylaşımından sonra sıra imparator seçimine gelmiştir. İstanbul'da kurulan yeni düzen için imparator seçimine başlayan Haçlılar arasında Baudouin ve Boniface olmak üzere iki önemli aday çıkmıştır. Boniface, Haçlı orduları komutanı olduğundan imparator olarak kendisinin seçileceğinden neredeyse tamamen emindir. Haçlıların yaptığı paylaşım antlaşmasına (Partitio terrarum Romaniae) göre imparatora ait olacak Bukoleon Sarayı'nı işgal etmesi bunu gösterir. Konumunu sağlamlaştırmak için II. Isaakios Angelos'un dul eşi Margaret ile evlenmiştir. Aday olan iki güç arasındaki mücadeleyi önlemek amacıyla seçimi kaybedene Anadolu toprakları ve Yunanistan'ı vermeyi kararlaştırmışlardır. Venedik, tercihini zengin ve uysal huylu olan Baudouin'den yana kullanmıştır. İmparatorluk için önde gelen aday Boniface güçlü bir lider olduğu için Venedik, onu planlarına önünde engel olarak görür. Bu yüzden onun tahta oturmasını istemez. Haçlılar kendi arasında Baudouin ve Boniface destekçileri olarak ayrıldığından konseyden Venedik lehine karar çıkmıştır. Enrico Dandolo, Boniface'e göre daha zayıf gördüğü Baudouin'in imparator seçilmesini sağlamıştır¹⁵⁷.

On iki Haçlı ve on iki Venedikliden oluşan kuruldan çıkan karar sonucu İstanbul'da 57 yıl egemenlik sürecek Latin krallığının ilk imparatoru Flandre Kontu Baudouin olmuştur. İmparator olarak seçilen Baudouin, 16 Mayıs 1204 yılında taç giymiştir. Venedik dogesi Enrico Dandolo ise despot unvanını almıştır. İmparator Haçlılar arasından seçildiğinden anlaşma gereği olarak patrik, Venediklilerden biri olmalıydı ve bu şartın gerçekleşmesi için Venedik, papadan aforozun kaldırılmasını

¹⁵⁷ Villehardouin, Memoirs, s.76.

istemmişti. III. İnnocentius'un Thomas Morosini'i patrik olarak atamasıyla ilk Latin patriği seçilmiş olur. Artık İstanbul'da Papa tarafından onaylanan Latin İmparatorluğu kurulmuştur.

Bizans topraklarını parçalara bölerek paylaşan Latinler, elde ettiği bölgelerde egemenlik kurmaya başlamıştır. Fakat bilmedikleri topraklarda egemenlik kurmaya çalıştıklarında güçlü savunma sistemleri olan şehirlerle karşılaşmıştır. Bu nedenle Anadolu topraklarını ele geçirmede oldukça zorlanmışlardır. Tüm Bizans arazisinin dörtte birini İmparator Baudouin alırken geri kalan toprakların yarısını Venedik almıştır. Geriye kalan diğer topraklar ise Haçlılar arasında paylaşılmıştır. İstanbul sadece imparatora ait değildir. Şehrin sekizde beşi imparatorun sekizde üçü ise Dandolo'nun olmuştur. İmparator Boudouin; Trakya, Çanakkale, Bitinya, Midilli, Sakız, Kos, Semadirek'i almıştır¹⁵⁸. Seçimi kaybeden Boniface, imparator Boudouin'den Selanik, Makedonya ve Moran'ın kendisine verilmesini istedi. Kardeşi Rainier'a ait toprakları alarak Selanik merkezli krallık kurmayı amaçlamıştır. Kayınpederi olan Macar krallığına komşu olmayı düşünen Bonniface; Meriç ile Vardar arası bölgelere sahip olmaya çalışmıştır. Bu isteği sözlü olarak reddedilmese de Baudouin'in Selanik'i ele geçirmek üzere harekete geçmesi iki taraf arasında anlaşmazlık yaşanmasına sebep olmuştur. Baudouin'in Selanik'e girmesi üzerine Boniface Edirne'yi kuşatmıştır. Bu olay Haçlılarca elde edilen tüm kazanç ve başarıları boşa çıkmasına sebebiyet vereceğinden Venedik dogesinin arabuluculuğu ile mücadeleye son vermeye çalışılmıştır. Böylece Boniface'in isteği kabul edilerek Selanik kendisine verilmiştir. Boniface; Selanik, Makedonya, Teselya'yı içeren krallık kurmuştur.

Seferi Mısır yerine Bizansa yönelten Venedik, sefer sonrası yeni düzenin kurulmasında belirleyici ve etkin rol oynamıştır. Venedik, Haçlılar ile arasında yapılan anlaşmaya uygun olarak gerçekleştirilen paylaşımda en büyük payı alan olmuştur. Denizci Venedik, alacağı bölgelerin liman ve ada olmasına dikkat etmiştir. Ragusa, Draç, Modon, Koron, Girit, Rodos, Gelibolu, Tekirdağ, Marmara Ereğlisi, Edirne, Eğriboz, Andros, Epir, Arta, Korfu, Mora, Kefolanya, gibi İyon denizi ve Adriyatik'e

¹⁵⁸Charles Diehl, "The Fourth Crusade and the Latin Empire", **The Cambridge Medieval History**, Volume: IV, New York, 1923, s.421; Robert Lee Wolff, "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261", **A History of Crusades**, Ed. Kennesth M. Setton, II, London, 1969, (The Latin Empire), s.191.

kıyısı olan şehirlere egemen olmuştur¹⁵⁹. Venedik, Girit'i Cenevizlilere satmak üzere olan Boniface'ten satın almıştır. Böylelikle İstanbul'dan Venedik'e kadar olan ticari limanlara egemen olmuştur¹⁶⁰. Haçlılar arasında ne istediğini en iyi bilen Venedik, paylaşım anlaşmasının en karlı çıkkanı olarak Bizans'tan sağladığı ayrıcalıkların yeni düzende devam etmesini sağlamıştır. Bizans topraklarını bilmeyen Haçlılara göre Bizans ile yürüttüğü ticaret sayesinde bölge hakkında bilgisi fazla olan Venedik, bunu avantaja çevirmiştir. 1 Haziran 1205 yılında ölen Venedik dogesi Enrico Dandolo Ayasofya'ya gömülmüştür.

İstanbul'u işgal eden Haçlılar alışık olmadığı bir toprak düzeni ile karşılaşmıştır. Bunun üzerine yerleşik Bizans sistemi yerine feodal yapıya benzer bir oluşum ortaya çıkmıştır. Feodal yapıya uygun olarak toprakları tımarlara ayırmışlardır. Kendilerine verilen topraklar karşılığında imparator Boudouin'e bağlılık yemini etmişlerdir. Latinlerin kurduğu bu feodal yapı Bizans sosyoekonomik yapısında kargaşaya yol açmıştır. Latinlerin İstanbul'da kurduğu krallık yönetiminde Bizans'ın tüm kurumları varlığını aynen sürdürmüştür. Bürokrasi dili Yunanca olarak kalmıştır. Bizans vergi sistemi aynen devam etmiştir. Latin egemenliğinin Bizans devlet geleneğini ne ölçüde değiştirdiğini tam olarak tanımlayamayız.

Bizans'ın Anadolu ve Balkan topraklarında egemen olmaya çalışmasıyla Latinler ile Bizans mirasçısı olan devletler arasında mücadele gerçekleşecektir. Bulgar çarı Kaloyan İstanbul'u ele geçirmek için uğraştığından Latinlere karşı önemli mücadele verecektir. Edirne halkı kendilerine eski haklarını tanımayan Latin egemenliğine karşı Bulgar çarını şehre davet etmişlerdir. Halkın bu ayaklanmasını öğrenen I. Baudouin, Edirne'ye doğru hareket ederken Anadolu'da fetih hareketinde bulunan kardeşi Henry'i de geri çağırmıştır. Baudouin'in anlaşma teklifini reddeden Kaloyan, Kuman destekli ordusu ile Edirne'ye ulaşmıştır. 14 Nisan 1205 yılında gerçekleşen savaşta Baudouin esir düşmüştür. 26 Ekim 1207 yılında şehri kuşatan Çar, Kumanlar tarafından öldürülmüştür.

¹⁵⁹ Miller, s. 480-481.

¹⁶⁰ David Jacoby, "After The Fourth Crusade: Latin Empire of Constantinople and Frankish states in Greece", *NCMH*, Cilt: V, CUP, Cambridge, 2008, (Latin Empire), s. 325.

IV. Haçlı Seferi'nin tek sonucu İstanbul'da Latin krallığının kurulması olmamıştır. Yaşanılan büyük felaketten sonra İstanbul'u terk eden Bizans, Anadolu ve Balkanlar'da hayata tutunmaya çalışmıştır. Asker, soylu, kilise mensuplarına kadar her sınıftan insan nüfusunun fazla olduğu bölgelere kaçmıştır. Parçalanan Bizans İmparatorluğunun yerini yeni devletlere bırakması, Anadolu ve Balkanların hem siyasi hem demografik yapısında önemli değişiklikler yaşanmasına sebep olan etkilere yol açmıştır. Bizans elinde kalan sınırlı bölgelerde varlığını sürdürmüştür. Latin işgali, Anadolu eyaletlerinde kargaşa ve düzensizlik yaratmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması ile sınır bölgelerde yerel egemenlikler oluşmuştur. Büyük toprak sahipleri bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamıştır. Batı Anadolu'da Theodoros Mankaphas; Menderes'te Manuel Maurozomes; Millet'te Sabbas egemenlik kurmuştur. Bu yerel beyler zaman zaman Latinler ile işbirliğine girmiştir. IV. Haçlı Seferi'nden sonra İstanbul'un işgal edilmesi ile başlayan iç karışıklık ve Latin baskısından kaçan halk Latin egemenliğinin hissedilmediği bölgelerin göç etmiştir. I. Baudouin'in başa geçmesinden sonra Bizans başkentinden dışarı çıkmak zorunda kalan halk, Latin işgali altında yaşamak istemediğinden henüz Latinler tarafından ele geçirilmemiş bölgelere yerleşmiştir. Bağımsız bir şekilde hareket edebileceği bölgelere yerleşen Bizans yerli halkın desteği ve işbirliği sayesinde devletleşmeye başlamıştır. Böylece ortaya İznik, Selanik ve Trabzon'da Bizans halefi olma iddiasını sürdüren üç devlet çıkmıştır. Bizans'ın devamı niteliğinde olan bu devletlere, Latin egemenliğindeki siyasi ve dini baskıdan kaçan Bizans halkı sığınmıştır. Yeni kurulan bu devletler, böylece insan gücü kazanarak gelişme göstermiştir¹⁶¹.

Bizans'ın dağılması ile kurulan bu devletler, Latinlerden İstanbul'u geri alıp Bizans'ı tekrar dirilterek imparatorluk olma umutları çerçevesinde kurulmuştur¹⁶². Bizans varisleri olarak ortaya çıkan bu devletlerin ortak amacı imparatorluk mirasına sahip çıkmak olmuştur. Andronikos'un torunu olan David ve Aleksios Komnenos Trabzon'da; Mikail Komnenos Epir'de; Theodoros Laskaris İznik'te devlet kurmuştur. Bu üç devlet imparatorluk hanedanlığına dayanan soyları neticesinde meşrudurlar.

¹⁶¹ Gardner, s.53

¹⁶² Paul Magdalino, "The Byzantine Empire 1118–1204", **Cambridge Medieval History**, Cilt: IV, Cambridge University Press, 2008, s. 643.

Meşruiyet bakımından eşit olan devletler kendilerinin kilise tarafından tanınması yönünde özel bir çaba harcamışlardır. Dağınık haldeki Ortodoks halkın desteğini sağlamak için kendi kilise örgütlerini kurmayı amaçlamışlardır. Bu devletlerin askeri, siyasi, ekonomik bakımdan güce sahip olmaları imparatorluk olmaları için yeterli değildir. İmparator olarak tanınma şartını sağlanması için Ortodoks Kilisesi'nin desteğini sağlamak gerekir. Latin işgali ile ortaya çıkan üç Bizans Devleti, İstanbul'un tekrar alınmasına kadar Bizans üzerinde hak iddia ettiklerinden imparatorluk için birbirlerine karşı mücadeleye girişmişlerdir.

Birbirleri ile mücadele eden bu devletler, aynı zamanda Latinler ile de mücadeleye girmiştir. Anadolu'ya sığınan Bizanslılar, Haçlı karşıtı olduğundan onların Anadolu üzerinden Filistin, Mısır gibi bölgelere ulaşmasını önlemiştir. İşgal öncesi son Bizans İmparatoru III. Aleksios Angelos'un damadı Laskaris tarafından kurulan İznik Devleti, Latinlere karşı yürütülen mücadelenin temsilcisi olmuştur. Bu devlet, 1261 yılında İstanbul'u Latinlerden geri almayı başaracaktır. Latinlerin İstanbul işgali ve Bizans parçalanması sonucu ortaya çıkan durum Selçukluların işine yaramıştır. Seferde zarara uğramayan Selçuklular, sınırlarını genişletmeyi amaçlayan fetih siyaseti izlemiştir¹⁶³. Önemli ticari liman ve şehirleri ele geçiren Selçuklular ticari yönden gelişme elde etmiştir.

2.2. Epir Despotluğu

IV. Haçlı Seferi'nden sonra İstanbul'da Latin işgalinin başlaması ile Boniface'in hizmetine giren Mikail Dukas, onunla birlikte Yunanistan seferine katılmıştır. Yunanistan'a yığılan Bizans'ın sığınma merkezi olan Epiros, Latin karşıtı direniş göstermiştir. Yunanistan'daki Bizans topraklarında merkezi otorite olmadığından yerel arazi sahipleri egemenlik kurmuştur. Bu yerel güçlerden Latinler ile birleşip bölgede kalmayı sürdürenler olduğu gibi Latin egemenliğini kabul etmemiş olanlar da vardır. Boniface'in yanından ayrılarak Arta'ya gelen Mikail Dukas Epiros'ta, Haçlılara karşı yürütülen mücadelede Greklerin önderi olmuştur. Latin egemenliğini kabul etmeyenler Mikhail Dukas önderliğinde Arta şehrini merkez edinerek örgütlenmiştir.

¹⁶³ Baştav, s.63-64.

Babası Ioannes Angelos Komnenos'un yönetim bölgesi olan aile topraklarında egemenliğinin tanınması zor olmamıştır. Mikhail tarafından kurulan devlet bağımsızlığını kazanarak egemenlik alanını kısa sürede genişletmiştir. Modon'da Latinlerle karşı yenilgi almasına rağmen bölge egemenliğini kaybetmemiştir. Anadolu'da kurulan İznik İmparatorluğu nasıl Bizans'ın sığınma merkezi olmuşsa Epir Despotluğu da Balkanlarda Bizanslı sığınmacıların siyasi merkezi olmuştur. Güçlenerek yayılmaya başlayan despotluk bölgede etkin güç olmuştur. Despotluk yönetimi Bizans teşkilatının aynısıdır.

İmparator tarafından atanan despotlar genellikle imparatorun damadı olurlar. İmparatorun kendisinden sonra tahta geçecek oğlunun bulunmadığı durumda imparator damadı olan despot tahtın varisi olur. Fakat Mikhail, III.Aleksios Angelos'un damadı değildir. Bu görev Laskaris'e verilince İznik'te imparator olana kadar bu unvanı kullanacaktır. Mikail Angelos despot olmasa da Bizans'ta tanınan soylu bir ailenin üyesidir. II. Isaakios ve III. Aleksios Angelos'un kuzenidir. İmparatorluğun parçalanmasından yararlanan Mikhail Dukas bağımsızlığını kazanmaya çalışmıştır. İznik ile ilişkilerde bulunan Mikhail, despot veya basileus unvanını kullanmamıştır. Laskaris de aynı şekilde ona hiçbir zaman despot olarak hitap etmemiştir. Angelos hanedanlığına mensup Mikhail, bağımsız devlet kurmasına rağmen Bizans tarih sürecinin merkezinde olmayı başaramamıştır. Bizans'ın geleceğini etkileyecek kadar önemli gelişme gösterememiştir. Zamanla güç kaybeden despotluk 1318 yılına dek egemenliğini sürdürmeyi başararak İznik İmparatorluğu için rakip devlet konumunda olmuştur¹⁶⁴.

1215 yılında ölen Mikhail sınırları Draç, Korfu ve Lefke'ye kadar ulaşan güçlü askeri ve merkezi yönetim kurmuştur. Mikhail'in hayatını kaybetmesi üzerine Laskaris'in yanında bulunan kardeşi Theodoros Dukas tahta geçmiştir. Theodoros, Latin ve Bulgarlara karşı önemli başarılar kazanacaktır. İstanbul'un Latin egemenliğine girdiği sırada başkentten ayrılan Theodoros, bir süreliğine Laskaris'in hizmetine girmiştir. Varisi olmayan kardeşi Mikhail'in daveti üzerine İznik'ten Epir'e gitmiştir. Laskaris onu Mikhail'in yanına göndermeden İznik imparatoruna bağlılık yemini

¹⁶⁴ Judith Herrin, **Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğu'nun Şaşırtıcı Yaşamı**, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, 2010, s. 364–366; Gregory, s. 277.

ettirmiştir. 1215 yılında başa geçen Theodoros, İznik İmparatorluğu ile Theodoros Laskaris döneminin bitimi olan 1224 yılına kadar herhangi bir sorun yaşamamıştır. Bu tarihten sonra Bizans mirasçısı olma iddiasını ilan etse de Latin İmparatorluğu İznik ile aralarında tampon bölge oluşturduğundan çatışma yaşanması ertelenmiştir.

Theodoros'un imparatorluk hanedanlarından Angelos Komnenos Dukas unvanlarını birlikte kullanması, meşruiyetini kanıtlayarak Bizans'ı diriltip imparator olma iddiasını gösterir. Fakat kendinden bağılılık sözü alan Theodoros Laskaris onu imparator olarak tanımaz. Selanik'i aldıktan sonra Bizans restorasyonunu gerçekleştirmeyi düşünse de Theodoros Laskaris onun bu iddiasını kabul etmez. Laskaris, Selanik Metropolitani Konstantine Mesopotamites'e, Theodoros'a taç giydirmesini yasaklamıştır. Bunun üzerine Theodoros Dukas, Akhri'de piskopos Demetrios Khomatianus tarafından taç giymiştir. Theodoros'un tahta geçmesi ile yükselmeye başlayan despotluk en parlak dönemini yaşayacaktır.

1216 yılında Latin İmparatorluğu Henry'nin ölümü üzerine Pierre de Courteng imparator olarak tahta geçince Latinler için gidişat kötüleşecektir. Pierre, Latin İmparatoru Baudouin ve Henry'nin kız kardeşi Iolande'nin kocasıdır. Tahta geçmek için İstanbul'a giderken Theodoros tarafından esir olmuştur. Epir despotluğuna vurucu bir hamle düzenleyen Pierre'in Dıraç kuşatması başarısız olunca kuşatmayı kaldırmak zorunda kalır. Latin İmparatorluğu tahtına Iolande ve sonrasında oğlu Robert geçmesiyle Latin Krallığı zayıflamıştır. Selanik Krallığını yıkmak istediğinde 1211 yılında Serez'i ele geçirerek Selanik ile İstanbul'un kara bağlantısını kesmiştir. İmparatorluk sınırlarını genişletmek için uğraşan Theodoros, Makedonya ve batı Trakya'ya kadar genişleyerek Selanik şehrini de ele geçirmeyi başarmıştır. 1230 yılında Bulgar Çarı II. Ivan Asen'e yenilmesi ile despotluk bundan sonra varlık gösteremeyecektir¹⁶⁵.

2.3. Trabzon Rum İmparatorluğu

Sağlam bir coğrafi konum üzerine kurulan imparatorluk aynı zamanda sağlam köklere dayanır. Trabzon korunaklı bir konumda olduğundan yabancı saldırılarına karşı

¹⁶⁵ Ostrogorsky, s.403.

dirençlidir. Güçlü savunma kalelerine sahip bölgeyi yabancıların işgal etmesi mümkün olmamıştır. Gürcü Kraliçesinin destekleri ile kurulan imparatorluk İstanbul'a uzak olduğu için Bizans tarafından kontrol edilemez. Böylece imparatorluk Anadolu'nun kuzeyinde güçlenmiştir. Bizans hanedanlığının soyundan olma fırsatını kullanan Komnenoslar Trabzon merkezli yönetim kurmuşlardır¹⁶⁶.

Bu devletin kuruluşunu IV. Haçlı Seferi ile bağdaştırmamız çok doğru ve gerçekçi bir yaklaşım değildir. İstanbul'un Latin işgaline girmesi, onlara hedefleri için uygun ortam hazırlamıştır. İmparatorluğu'nun kuruluşunda kraliçe Tamara önemli etkiye sahiptir. Trabzon İmparatorluğu'nun kurucuları David ve Aleksios Komnenos, I. Andronikos Komnenos'un oğlu Manuel'in çocuklarıdır. Angelos tarafından I. Andronikos Komnenos tahttan indirilince oğlu Manuel ile öldürülür. Bu olaydan Aleksios ve David kardeşler her nasıl olmuşsa kurtulmuştur. Manuel'in onları Gürcü Kraliçesi Tamara'nın yanına gönderdiği bilinir. II. Isaakios Angelos onları öldürmesin diye İstanbul'dan kaçmışlardır. David ve Aleksios'un annesinin Gürcü prensesi olduğu da düşünülür. Aynı zamanda imparatorluğun kuruluşunda önemli rol oynayan Tamara'nın halaları olduğuna dair bilgiler kaynaklarda bulunmaktadır. Bizans ile Gürcüler arasındaki ilişki Andronikos döneminde başlamıştır. I. Andronikos Komnenos ile Gürcü kralı III. George'un kız kardeşi evlenmiştir. III. George'un kızı olan Tamarra 1184 yılında tahta geçerek krallığı yönetmeye başlamıştır. David ile Aleksios'un babaları Manuel ise Tamara'nın yakın akrabası ile evlenen Andronikos'un oğludur. Tamara'nın gözetiminde Gürcü sarayında yetişerek eğitim alan Komnenos kardeşlerin anadili Gürcüce olmuştur. Trabzon seferi, Gürcü askerleri ile gerçekleştiği için bu imparatorluğun kuruluşunda Tamara'nın etkisi yadsınamaz. Gürcü yardımı ile Komnenoslar 1204 Nisanında Trabzon'u ele geçirip imparatorluğu kurmuşlardır.

İmparatorluk tahtına oturan Aleksios'un kardeşi David, Batı yönünde fetihlerle egemenlik alanını genişletmeye çalışmıştır. Saygın bir hanedanlık olan Komnenoslar Trabzon'da egemenlik kurmada zorlanmamışlardır. Ünye ve Sinop I. Andronikos

¹⁶⁶ Yinanç, s. 6.

Komnenos'un konakladığı yerler olduğundan Komnenoslara karşı sempati beslerler¹⁶⁷. Sinop ve Kastamonu'ya sefer düzenleyerek sınırları genişleten imparatorluk, 1205 yılında İzmit'e kadar ilerlemiştir. İstanbul'a yaklaşan Komnenoslar bölgede sahiplenilmiş ve Bizans'ı diriltme ideallerini kanıtlar nitelikte başarılar kazanmıştır. İmparatorluğun kurucuları İstanbul'u Latin işgalinden geri almaya az kaldığını düşünmektedirler. Komnenos hanedanlığı soyundan gelen David ve Aleksios kardeşler büyük Komnenoslar olarak anılırlar. 1204 sonrası oluşan durumdan yararlandıkları için imparatorluk sıfatı kullanmışlardır. Devletin yıkılışına kadar kullanılan imparatorluk unvanı Komnenoslar ile olan bağlarının göstergesi olarak kullanılmıştır. Bunun yanında imparatorluk unvanını kullanan Epir despotluğu ve İznik Devleti'nde kendilerini ayrı tutmayı amaçlamışlardır. Bizans mirasçısı konumuna yükselen imparatorluk bu mirasa diğerleri kadar sahip çıkmıştır. Fakat kuruluş yıllarında yüklendikleri bu iddia ile onları imparator olarak anmak tarihsel bir hata olacaktır. Trabzon Komnenosları imparatorluk seviyesine ulaşamayarak Trabzon çevresi ile sınırlı kalmıştır. Karadeniz ticaretinden beslenerek bölgesel bir etkinliğe sahip olan ayrılıkçı bir güçtür. Çünkü şehrin Latin işgaline girişi onların hedefleri için uygun ortam hazırlamıştır. Zaten İstanbul'u ele geçirmeye inançları 1214 yılında bitecektir. Komnenoslar soyundan gelen Trabzon İmparatorluğu, İstanbul'u Latinlerden almak için gelecek vaat etmeyerek bu iddiasında başarı göstermeyecektir. Her ne kadar İstanbul'da Latin egemenliğine son vermeyi başaramasa da Bizans kültürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Trabzon, Bizans topraklarında olmadığı için Latinlerin paylaştığı topraklar arasında yer almıyordu. Fakat Komnenosların fethettiği topraklar paylaşım anlaşması içinde yer aldığından bu bölgeler için Latinler ile mücadele edilmiştir.

Komnenosların başarılarından Latinler kadar Laskaris de rahatsız olmuştur. Komnenoslar, İznik ve Latinler arasındaki mücadeleden zaferle ayrılan isim Theodoros Laskaris olacaktır. Komnenoslar aldığı yenilgilerle hedeflerinden vazgeçecektir. İmparatorluk tahtına oturan Aleksios'un kardeşi David, Batı yönünde fetihlerle egemenlik alanını genişletmek için Giresun, Ünye, Samsun ve Sinop'u sınırlarına dahil

¹⁶⁷ William Miller, **Trebizond the Last Greek Empire of the Byzantine Era 1204-1461**, Chicago 1969, (Trebizond),s.14; William Miller, **Son Trabzon İmparatorluğu**, çev. Nurettin Süleymangil, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2007, (Son Trabzon İmparatorluğu), ss. 11-12.

ettikten sonra İzmit'i almak için ordu göndermiştir. David'in İzmit'i almak üzere harekete geçirdiği ordu Laskaris tarafından durdurulacaktır. Laskaris bu orduyu yenip komutanını esir almayı başarmıştır. Ondan sonra Karadeniz Ereğlisi devletin batı sınırı olarak kalmıştır.

Laskaris, Komnenos kardeşlerin ilerleyişini tamamen durdurmayı amaçladığından David, Latinler ile anlaşarak destek almaya çalışmıştır. Laskaris'e karşı yardım sağlamak için egemenlik bölgelerinin Latinlere ait olduğunu kabul etmiştir. Laskaris, Latinler ile tam karşı karşıya geleceği sırada Bulgarlar, Latinler üzerine hareket etmiştir. Latinler birliklerini Trakya'ya yöneltmek zorunda kalsa da bir yandan harekâtını sürdürmüş bir yandan da tüm zorluklara rağmen David'e yardımcı birlik göndermeyi ihmal etmemiştir. Bu yardımcı birlikler ile Komnenoslar, Laskaris yanlısı olan Plousios halkını katletmiştir. Laskaris'in komutanı Andronikos Gidos, David'e yardım eden Latin kuvvetlerini yenilgiye uğratmıştır. Bu baskından sadece yenilgi haberini David'e verecek tek kişi hayatta bırakılarak geriye kalan tüm Latinler yok edilmiştir.

Laskaris, David egemenliğindeki tüm bölgeleri ele geçirecek güçte olduğundan Trabzon İmparatorluğu, Latin İmparatoru Henry'den bir kez daha yardım istemiştir. Gönderilen Latin askeri birlikleri Laskaris'in Ereğli'den çekilmesini sağlamıştır. Fakat Latin desteği Laskaris'e karşı uzun süre başarı sağlamayacaktır. Laskaris, 1214 yılında Karadeniz Ereğli'si ve Amasra'yı ele geçirmiştir. İznik İmparatorluğu ve Selçuklulara karşı geri çekilmek zorunda kalarak orta ve batı Karadeniz'de egemenliğini kaybeden David, Trabzon ve çevresinde varlığını sürdürecektir. Aldığı yenilgilerle yavaş yavaş siyasi otoritesini kaybetmeye başlayan imparatorluk, ticari yollar sayesinde ekonomik gücünü sürdürmeye çalışmıştır.

Bu dönemde Karadeniz kıyılarında savaş egemen olduğundan ticari etkinlikler aksamaktadır¹⁶⁸. Bölge ticaretinin kilit noktası olan Sinop'un Komnenosların egemenliğine girmesi ile Karadeniz ticaret kolonileri de Komnenoslara bağlanmıştır. Böylece doğu ticareti bu bölgeye doğru akmıştır. Bu durum ticari çıkarlarını önem veren Selçuklular için rahatsız edici olmuştur. Çünkü Komnenosların etkinlikleri

¹⁶⁸ Claude Cahen, "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", **Cogito**, 6. Baskı, Sayı: 29, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 133.

bölgeyi güvensiz hale getirdiğinden ticaret durma noktasına gelmiştir. Sivas'ta bekleme yapmak zorunda kalan tüccarlar Keykavus'tan yardım isterler. Ekonomik çıkarları için Karadeniz ticaretinde etkin olmayı zorunlu gören Selçuklular açısından Komnenos ilerleyişi tehdit unsuru olmuştur. Selçuklular ile Trabzon arasındaki mücadeleden yararlanan Laskaris'in Amasra'yı ele geçirmesinden endişeye kapılan İzzeddin Keykavus, Aleksios Komnenos'un Selçuklu topraklarına saldırdığını öğrenince Sinop'un fethi için 1214 yılında harekete geçmiştir. Selçukluların Sinop'u almasının önündeki en büyük sebep ticarete söz sahibi olma isteğidir. Trabzon İmparatorluğu ile Selçuklu ilişkileri Sinop'un alınmasından çok öncesine kadar uzanmaktadır. Komnenoslar, Laskaris'e yenilince Selçuklular, kendisi için tehdit olarak gördüğü İznik İmparatorluğu ile mücadele içine girecektir. Keykavus, Sinop'u almadan önce şehir kalesi hakkında bilgi edinmiştir. Sonunda şehir, savaş yerine kara ve denizden bağlantısını kesip halkı açlığa terk ederek almaya karar verir. I. Aleksios avdayken Sultan'ın kuvvetleri ani baskınla imparatoru yakalayarak esir almayı başarır. Sultan imparatorun adamlarından birini Sinop'u teslim etmesi için şehre gönderir. İmparatorun oğullarına güvenen Sinop halkı, Sultan'ın bu teklifini reddederek şehri teslim etmezler. Bunun üzerine Sultan, Aleksios'u herkesin görebileceği yüksek bir yere çıkartıp işkenceye başlayarak halka gözdağı vermeyi amaçlamıştır. Halk, 28 Ekim 1214 yılında şehri can güvenlikleri ve Aleksios'un serbest bırakılması karşılığında Sultan'a teslim etmeyi kabul etmiştir. Sinop'ta egemenlik kuran Sultan, şehri aldıktan sonra otoritesini kabul etmesi karşılığında Aleksios ile anlaşarak onu serbest bırakmıştır. Trabzon İmparatorluğu, Selçuklulara bağlı duruma gelmiştir¹⁶⁹.

Türklere esir olan Aleksios, Selçuklu vassalı olarak tekrar Trabzon tahtına oturmuştur. Trabzon İmparatorluğu'nun Selçuklulara bağlılığı Moğol istilasına kadar sürecektir. Sinop'un kaybedilmesi ile Türkiye Selçuklularına bağlı duruma gelen ve Trabzon ile İstanbul arasındaki bağı kopan imparatorluğun İstanbul'u alarak başkentte Latin egemenliğini sonlandırma idealleri yok olmuştur¹⁷⁰. Sinop'u Selçuklulara kaptıran Trabzon İmparatorluğu'nun Batı Anadolu ile bağları kesilmiş, Gürcü ve Konya dışında

¹⁶⁹ Jakop Philipp Fallmerayer, **Trabzon İmparatorluğunun Tarihi**, çev. Ahmet Cevat Eren, TTK, Ankara, 2011, s. 89, 94; İbrahim Tellioğlu, **Trabzon Rum Devleti (1204-1461)**, Serander Yay., Trabzon, 2009, s. 33-34.

¹⁷⁰ Murat Keçiç, **Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)**, TTK, Ankara, 2013, s.30.

herhangi bir devlet ile ilişki kuramaz hale gelmiştir. Selçuklulara bağlanan şehir Sultana, düzenli olarak asker göndermeyi ve vergi ödemeyi kabul etmiştir. Şehirden kaçanlar geri çağrılıp bölgenin Türkleşmesi ve ticaretin canlanmasına önem verilmiştir¹⁷¹. Sinop'u üs olarak kullanan Selçuklular, Karadeniz'de etkin güç olmayı başarmıştır¹⁷². 2 Kasım 1214 tarihinde Sinop'u ele geçiren Sultan, Abbasi halifesi tarafından iki denizin sultanı anlamına gelen Sultanü'l Berr ve'l- Bahreyn unvanını almıştır¹⁷³. Trabzon bundan sonra varlığını ticari devlet olarak sürdürmüştür. Bizanslı köklerinden hiçbir zaman kopmasalar da 1214 yılından sonra Bizans üzerindeki etkinliğini kaybetmiştir. Selçuklular tutunduğu bölgede varlıklarını sürdürmek için ticarete önem vermişlerdir. Alaaddin Keykubat, 1220 yılında ticari ilişkileri ilerletmek için Venedik'e ticari ayrıcalıklar sağlamıştır. 1204 yılında Gürcü Kraliçesinin yardımları ile Trabzon'u başkent yaparak devlet kuran Komnenos kardeşler Bizans devlet sistemini yakından takip etmiştir. Yürüttüğü sağlıklı diplomasi sayesinde 1461 yılında Osmanlı egemenliğine girmelerine kadar varlıklarını devam ettireceklerdir.

¹⁷¹ Salim Koca, **Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)**, TTK, Ankara, 1997, s. 34.

¹⁷² Chrysostomides, *The Byzantine Empire*, s.25; Chrysostomides, *Bizans İmparatorluğu*, s. 20.

¹⁷³ Mehmet Tütüncü, "Sultanü'l-Bahreyn İki Denizin Hâkimi: Selçuklular Zamanında Sinop ve Sinop-Alanya Ticaret Yolu", **Kuzey Anadolu Beylikler Dönemi Sempozyumu (Çobanoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları)**, 3-8 Ekim 2011, Çankırı, 2012, s. 99-101.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZNİK'İN KISA TARİHİ VE İZNİK DEVLETİNİN KURULUŞU

3.1. İznik Hakkında Genel Bilgiler

3.1.1 İznik'in Adının Tarihçesi

Bölge coğrafyası ile bu coğrafyada yaşayan toplumların uygarlık seviyeleri arasında doğrudan ilişki vardır. Aynı coğrafya üzerinde birbirinden farklı kültür seviyelerine sahip insanlar yaşamıştır. Toplumun bilgi birikimleri, dünya görüşleri gibi çeşitli faktörler coğrafyanın elverişliliğinden ne ölçüde yararlanabileceklerini etkiler. Bu nedenle coğrafya, üzerinde yaşayan insan gruplarını etkilediği kadar onlardan etkilenmiştir. İznik, eski dönemden itibaren birbirinden farklı topluluklara ev sahipliği yapan bir bölge olmuştur. Uzun yıllar boyunca üzerinde değişik grupların yaşadığı bölgenin adı çeşitlilik göstermektedir.

İznik gölünün doğusunda kurulan şehrin tarihçesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu nedenle kentte tarih öncesi döneme ait yaşam izleri bulunmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan İznik (Nicaea) şehri M.Ö. 316 yılında Antigonos Monophthalmos tarafından İznik gölünün doğusunda kurulmuştur. Büyük İskender'in ileri gelen komutanlarından biri olan Antigonos şehre Anigonos'un şehri anlamına gelen Antigoneia adını vermiştir. M.Ö. 301 yılında kendisi gibi İskender'in askerlerinden biri olan Lysimachos ile aralarında geçen İpsos savaşında yenilen Asia Kralı Antigonos şehir egemenliğini kaybetmiştir. Lysimachos'un eline geçen şehir, eşi Nike'nin adına hitaben Nikaia adını almıştır¹⁷⁴.

Birbirinden farklı birçok uygarlığın egemenliğine şahit olan İznik, tarihin her döneminde oldukça çeşitli isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Antigonía, Nikaia, Helikore, Nicaea, Angore, Nicea, Askania, Nikea, Antigoeia, Nikia gibi isimlerle anılmıştır¹⁷⁵.

¹⁷⁴ Semavi Eyice, **İznik: Tarihçesi ve Eski Eserleri**, İstanbul, 1988, (İznik), s.3.

¹⁷⁵ Eyice, İznik, s.2

İslam kaynaklarında ise Nikiyye adı ile geçen İznik şehri hakkında şehirdeki göl, dağ, kapı ve kaleleri de içeren bilgiler yer almaktadır. Kaynaklardaki mevcut bilgiler herhangi bir düşman tehditi karşısında savunma kalelerinin yetersiz kaldığı durumlarda kaleden çıkılıp dağları sığınak olarak kullandıklarını vermektedir. İbn Batuta seyahatnamesinde şehri Yiznik olarak anmaktadır¹⁷⁶. İznik gölü ise Askania olarak anılmıştır.

Türklerce fethedilen Nikaia, Türkçeleşip İznik şeklinde anılacaktır. Bu şehrin antik adı olan Nikaia'nın Türkçe bir hal alıp nasıl iznik şekline dönüştüğü ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Akıncı Türkler, Rumlardan duyduğu Nikea'ya anlamına gelen İs-nikean sözcüğünü kent adı olan İznik olarak kullanmıştır¹⁷⁷. Böylece Nikaia'nın adı artık Türkler açısından İznik olarak kabul edilmiş olur. Yani şehir, Türk egemenliğine geçince Nikaia ismi Türkçeleşerek İznik halini alarak kullanılmıştır.

3.1.2. İznik'in Kuruluşu

Homeros'un İlyada adlı eserinde İznik şehrini Askania olarak görmekteyiz. Kentin batısında yaşayan Mysialılar şehri ele geçirince harabeye çevirmişlerdir. Bölgedeki Mysia egemenliğine son veren kişi Frigya eyaletinin sahibi İskender'in generali Antigonos olmuştur. Kentte tekrar yerleşimin kurulmasını sağlayıp şehri dört sur kapısı olacak şekilde planlamıştır. Antigonos'un egemenlik alanını genişletmesi Lysimakhos'un hoşuna gitmemiştir. Bunun üzerine şehrin kurtarıcısı olarak anılan Antiganos ve oğlu Demetrios'a karşı harekete geçmiştir. M.Ö 301 yılında gerçekleşen Krallar Savaşı olarak da bilinen İpsos savaşında yenilen Antiganos'un oğlu Demetrios savaş meydanından kaçmıştır¹⁷⁸.

Bir efsaneye göre şehri kuran Yunan Şarap Tanrısı Dionysos'tur. Bunun üzüm bahçelerinin bolluğuyla ilgisi vardır. İznik halkı kökenlerinin Herkül ve Dionysos'a uzandığını düşünüp bu iki Yunan Tanrısının kentin kurucusu olduğuna inanır. Herkül özel bir sevgi beslediği Hylas ile birlikte altın postu ararken su perileri Hylas'ı

¹⁷⁶İbn Hurdazbih, **el-Mesalik ve'l-Memalik**, çev. Murat Ağar, Yollar ve Ülkeler, İstanbul, 2008 ss.88-90; **İbn Battuta Seyahatnamesi**, çev. Sait Aykut, YKY, İstanbul, 2000 s.430.

¹⁷⁷ Umar, Tarihsel Adlar, s.73

¹⁷⁸ Oğuz Tekin, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayıncılık, 2008, s. 112

kaçırmıştır. Bunun üzerine Kios taraflarında Hylas'ı arayan Herkül bu sırada Nikaia kentini kurmuştur¹⁷⁹. Bir diğer efsaneye göre ise Dionysos Kybele'nin kızı Nikaia'ya aşık olur. Onun adına Nikaia kentini kurar¹⁸⁰. Bu kuruluş efsanesi etrafında örgütlenen halk Dionysos adına eğlenceler düzenleyerek sikkelerine Dionysos ve Nikaia'yı işlemişlerdir.

Yine bir başka anlatıya göre Nuh'un gemisi yaşanan büyük tufanın ardından karaya oturduktan sonra yerleşim bölgesi aramaya başlanır. Nuh'un oğlu Sam ise İznik civarına gelerek bölgeye yerleşir. Yetmiş yıl boyunca burada yaşayan Sam, kenti imar ettirmiştir.

3.1.3. Antik Çağlarda İznik

Güvenlik açısından gayet korunaklı olan şehir eski çağdan itibaren rağbet gören yerleşim bölgesi olmuştur. Birçok milletin uğrak yeri olan İznik üzerinde, devamlı olarak yerleşim gözlenmiştir. Yerleşim tarihi Kalkolitik döneme kadar inen İznik'te çeşitli toplulukların izleri görülür. Anadolu'nun oldukça eski yerleşim bölgelerinden olan kentin, dışarıdan gelebilecek bir tehlikeye kapalı ve savunmaya elverişli durumda olması yerleşimi çekici hale getirmiştir¹⁸¹. Siyasi ve kültürel bakımdan ilkçağın önde gelen şehirlerinden İznik, bu döneme ait paralarda altın şehir olarak geçmektedir.

Lysimakhos'un sert tutumlarından rahatsız olan halk Seleukos'tan destek istemiştir. Bunun üzerine Mısır Kralı Anadolu içlerine girerek Sardunya ve Bergama'ya egemen olmuştur. Diadokhlar savaşını kaybeden Lysimakhos, savaş meydanında öldürülmüştür. Mısır Kralı Seleukos aldığı Kurupedion zaferi sayesinde Anadolu egemenliğini genişletmiştir. Zipoites tarafından kurulan Bithynia Krallığı da gönüllü olarak Seleukos egemenliğine girmiştir. Kent, Bitinya'ya bağlı kaldığı dönemde Helen kültürünü sürdürmüştür. Seleukos'un ölümünün ardından ise Bergama, Armenia, Bithynia gibi Anadolu'nun Helen krallıkları Roma karşısında başarılı direniş

¹⁷⁹Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 52

¹⁸⁰Sencer Şahin, "Hellenistik ve Roma Çağlarında İznik / Nikaia", **Tarih Boyunca İznik**, ed. Halil İnalçık, Işıl Akbaygil, Oktay Aslanapa, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2003, s.370

¹⁸¹Charles Texier, **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi I**, çev. Ali Suat, Enformasyon ve Döküasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002. s.150

gösteremeyerek birer Roma eyaletleri olacaklardır¹⁸². Bithynia krallarından I. Nikomedes Nikaia yerine M.Ö. 264 yılında kurduğu Nikomedia'yı başkent yapmasıyla İznik'in Bitinya Krallığına başkentlik yapması son bulmuştur. Artık krallığın başkentinin İzmit olmasıyla Nikaia ile Nikomedia arasında rekabetin temeli atılmış olur. Bithynia Krallığı dönemine ait tek eser kral mezarlığı olan Berberkaya Anıtıdır. Son kralları Nikomedes'in kendisine ait olan toprakları Roma egemenliğine vermesiyle Bithynia artık en önemli Roma eyaletlerinden biri olmuştur. Böylece M.Ö 281 yılında Bithynia Krallığı'na geçen İznik, M.Ö 74 yılında Roma egemenliğine girmiş olur. Nikaia bu dönemde başkentten sonra ikinci önemli kent olmayı sürdürecektir. Nikaia'nın başkent Nikomedia'ya olan bağlılığı sadece yönetseldir. Kent dini bakımdan özgür olmakla birlikte kilise örgütlenmesi merkezden bağımsızdır.

3.1.4. Roma ve Bizans İmparatorluğu Egemenliğinde İznik

Konstantin'in İznik'e saray yaptırmasıyla kentin önemi artmaya başlar. Roma egemenliği döneminde Nikaia kenti en geniş sınırlara ulaştığı için kente yeni sur kapıları eklenmesi zorunlu olmuştur. Nikomedia ile arasında rekabeti sürdüren Nikaia yine Bithnia eyaletinin en önemli şehir olma özelliğini korumayı başarmıştır. İmparator Augustus döneminde kente ceasar tapınağını inşaa edilmiştir. Barış dönemine giren Roma'da kent surlarına ihtiyaç duyulmadığından surlar sökülüştür. Sur duvarları sökülüp diğer mimari eserler için yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Meydana gelen depremlerden etkilenecek büyük hasar gören kent imparator Hadrianus döneminde onarılmıştır. İmparator Commodus döneminde günümüze ulaşmayan Apollon Tapınağı yapılmıştır. 258 yılında gerçekleşen Got istilas ile büyük bir saldırıya uğrayıp yağmalanıp harabeye dönen kent onarılmaya çalışılmıştır. Büyük yıkıma uğrayarak harabeye dönen kente yeni yapılar eklenmiştir. Günümüz surlarının yapımı da bu döneme denk gelmektedir. 256 yılında başlanan surların yapımı 269 yılında imparator Claudius döneminde tamamlanmıştır¹⁸³. Savunmayı güçlendiren surlar, bin yılı aşkın

¹⁸² Tekin, 112-114.

¹⁸³ Clive Foss, *Nicaea: A Byzantine Capital and Its Praises*, Hellenic Colloge Press, Brookline, 1996, s.250.

süre zarfında ayakta durmayı başararak şehrin en önemli yapısı ve simgesi oluşturmaktadır. İznik ile ilgili bilgi veren tüm eserlerde bu surlara yer verilmiştir¹⁸⁴.

Dönemin iki önemli ticaret yolunun kentten geçmesiyle imparatorluk başkenti İstanbul'dan sonra en önemli kenti ve başkentini tamamlayıcısı olmuştur. Başkent ile arasındaki dini, siyasi, askeri, ekonomik bağı hiçbir zaman koparmayarak Roma'nın Anadolu eyaletlerinin en önemlisi olmuştur. Hristiyanlık dünyasının ilk konsilinin burada gerçekleşmesi kente ayrı bir değer katmıştır. Bu dönemde kentte önemli festivaller gerçekleşmiştir. Roma tanrıları ve imparator adına düzenlenen bu kutlamalar sırasında Nikomedia ile arasında çekişme yaşamaya devam etmiştir. Kent manevi değere sahip olduğundan kentteki dini şehitler artmıştır. Bu sebeple pederiler şehri olarak anılacaktır¹⁸⁵. 325 yılında şehirde gerçekleşen I. Ekümenik Konsili toplantısına Hristiyanlık içindeki farklı görüşlerin uzlaştırılıp dini esasları ortaya koymak için din adamlarının yanında filozoflar da katılmıştır. İmparator Constantinos'un da dahil olduğu toplantıda yirmi maddeden oluşan İznik akidesi kabul edilmiştir. Din adamları tarafından kutsal şehir olarak nitelenen İznik kenti, İmparator Valentinianus döneminde metropolis olmuştur. Böylece kent Nikomedia'ya karşı üstünlük sağlamıştır.

Bilindiği gibi Bizans, eski Roma İmparatorluğunun devamı niteliğinde olan bir devlet özelliği taşımaktadır. 395 yılında batı ve doğu olarak ikiye ayrılan Roma imparatorluğu, İznik'i yeni kurulan devlete bırakmıştır. Bizans İmparatorluğuna başkentlik eden İstanbul'a oldukça yakın olan kent gözde şehir konumundadır. Bizans başkenti ile Anadolu arasında bağ kuran kent, imparatorluğun İstanbul dışında birinci eyalet merkezi olmuştur. Başkent ile bağıni koparmayan İznik kenti, imparatorluğa askeri ve ekonomik kaynak sağlamayı sürdürmüştür.

420 yılında yaşanan deprem ve kıtlık sonucu büyük hasar alan şehrin bina, yol, kilise ve su yolları imparator I. Iustinianos (527-565) döneminde yeniden onarılmıştır. Şehrin imarına önem veren imparator I. Iustinianos ile birlikte büyüyen kent, merkezi bir hal almıştır. Anadolu'daki askeri bölgelerin başını çekmektedir. Şehir, yaşadığı tüm felaketlere rağmen İstanbul üzerinden geçip Anadolu'ya ulaşan ticari ve askeri yol

¹⁸⁴ Eyice, İznik, s. 7; Foss, s. 5

¹⁸⁵ Henry Chadwick, "Nikaia/İznik Konsili (325)", **Tarih Boyunca İznik**, ed. Halil İnalcık, Işıl Akbaygil, Oktay Aslanapa, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2004, s. 95.

güzergâhına sahip olması nedeniyle değerini kaybetmemiştir. 727 yılında İznik'i kuşatan Müslümanlar, surları aşamadığından başarı sağlayamamışlardır. Şehri tehlikeden koruma yolunda en önemli güvenlik unsuru olan surlar ile yuvarlak ve kare şeklinde 114 burç sayesinde Sasani ve Arap akınları sonuçsuz kalacaktır. 787 yılında VII. Ekümenik Konsili olarak da bilinen II. İznik Konsili, Patrik Tarasios yönetiminde İznik'te toplanmıştır. Böylece iki önemli konsile ev sahipliği yapan kentin önemi bir kat daha artmıştır. Görüldüğü gibi kent, zengin bir bölge olmanın yanında dini açıdan da büyük öneme sahiptir. Bizans imparatorluğunun, Araplara karşı yürüttüğü seferlerde Anadolu bölgesinin stratejik bir askeri harekât üssü ve savunma kalesi görevini görmüştür. III. Michael döneminde surlar sağlamlaştırılarak yeni kuleler eklenmiştir.

İstanbul ile Anadolu'yu birbirine bağlayan İznik, Başkent Kapısı olarak anılır. Bizans tahtında gözü olan ayaklanmacılar için de büyük öneme sahiptir. İstanbul'dan önce İznik'i ele geçiren ayaklanmacılar için örgütlenme yerleşimi olan kent aynı zamanda sığınma merkezi olmuştur. Kent mevcut imparatoru devirip tahta geçmeyi amaçlayan Botaniates, Melissenos, Skleros gibi birçok isyancının işgaline uğramıştır. Bardas Skleros 978 yılında, II. Basileios'a (976-1025) karşı yürüttüğü ayaklanmada doğrudan İstanbul üzerine yürümek yerine Anadolu'ya geçip öncelikli olarak İznik'i ele geçirmiştir. Isaakios Komnenos da imparator Mikhail Stratiotikos'a (1051-1057) karşı başlattığı ayaklanmada öncesinde İznik'i alıp sonrasında İstanbul üzerine yürümüştür. Bizans tahtına oturma düşüncesiyle kalkışma harekâtı planlayan ayaklanmacılar için İstanbul'a yakın konumda bulunan İznik, harekâtın başlangıç noktası olmuş eğer isyandan istenen sonuç alınmazsa şehrin surları sığınak ve savunma merkezi olmuştur.

3.1.5. Selçuklu Egemenliğinde İznik

III. Nikephoros Botaniates, mevcut imparator VII. Mikhael'e karşı isyan başlatmıştır. Süleyman Şah'tan sağladığı yardımlar sayesinde 1078 yılında İznik'i almayı başardıktan sonra başkent üzerine yönelmiştir. Aynı şekilde 1080 yılında Botaniates'e karşı kalkışma başlatan Melissenos, yine Süleyman Şah'ın desteği sonucunda İznik'te otoritesini tanıttıktan sonra İstanbul'a doğru hareket etmeyi planlamıştır. Fakat ondan daha erken davranan I. Aleksios Komnenos başa geçecektir.

Süleyman Şah Melissenos ile giriştiği işbirliği sonucunda bu ayaklanmaya destek vermek için İznik'e yerleştirilmişlerdir. Kendine bırakılan İznik'ten çıkmayan Türkler, Süleyman Şah önderliğinde kenti Türkiye Selçuklu Devleti'nin merkezi olarak seçmiştir¹⁸⁶. Kentin savunma gücünden yararlanan Süleyman Şah birçok Anadolu kentini ele geçirmiştir. Türkler, Bizans İmparatorluğu başkentine ulaşan yolu gözetiminde tutarak İstanbul boğazına kadar akınlarda bulunmuştur. İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan ticari yolların geçtiği kent, kervanların konaklama merkezi olmuştur. Önemli ticaret yollarının üzerinde olması, Anadolu'nun ekonomik hayatını olumlu yönde etkilemiştir.

Antalya'nın fethi için İznik'ten ayrılan Sultan kentin yönetimini Ebu'l-Kasım'a bırakır. Süleyman Şah'ın ölümü üzerine oğulları Davut ve Kılıçarslan'ı yakalayıp Melik Şah'a gönderen Ebu'l-Kasım bölgede otoritesini kurmuştur. Sultan unvanını kullanarak kardeşi Ebu'l-Gazi'ye Kayseri bölgesinin yönetimini vermiştir¹⁸⁷. Süleyman Şah'ın yokluğundan yararlanan Aleksios, Tatikios önderliğindeki orduyu İznik üzerine göndermiştir. Bu sırada Melik Şah ise Ebu'l-Kasım üzerine Emir Porsuk'u göndermiştir. Türk kuvvetlerinin bölgeye geldiği haberini alan Tatikios, geri çekilmiştir¹⁸⁸. Emir Porsuk'a karşı Bizans İmparatoru Ebu'l-Kasım'a yardım teklifinde bulunmuştur. Bu tekliften yararlanan Ebu'l-Kasım İstanbul'a doğru yola çıkmıştır¹⁸⁹. Emir Porsuk İznik'i kuşatınca Ebu'l-Kasım Bizans İmparatorluğundan yardım istemek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Aleksios tarafından gönderilen ordu karşısında Porsuk İznik kuşatmasını kaldırmıştır. Bu başarısızlık üzerine Sultan, İmparator Aleksios'a Siyavuş'u göndererek barış teklifinde bulunmuştur. Fakat Sultanın anlaşma isteğini imparatora götürmekte görevli olan Siyavuş, imparator destekçisi olmuştur. Sultan bu olay üzerine Emir Bozan'ı İznik üzerine göndermiştir. Emir Bozan'ın İznik kuşatması Bizans ordularının tekrar Ebu'l-Kasım'a yardıma gelmesiyle son bulmuştur. Yaşanan bu olaylar üzerine bundan böyle İznik'te bağımsız hareket edemeyeceğini anlayan Ebu'l-Kasım Sultan ile görüşmek üzere yola çıkmıştır. İznik yönetimine geçici olarak

¹⁸⁶ Foss, s. 255

¹⁸⁷ Komnena, Alexiad, s. 197.

¹⁸⁸ İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.102.

¹⁸⁹ İbnü'l Esir, s.116; Abdülkerim Özaydın, "Anadolu Selçukluları". **Siyasî-Dinî Kültürel Sosyal İslâm Tarihi VIII**, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1994, s,116

Ebu'l-Gazi'yi getirmiştir. Melik Şah ile görüşme fırsatı yakalayamayan Ebu'l-Kasım Bizans ile görüşmek için geri dönmüştür. Hanedan soyundan gelen Ebu'l-Kasım Bozan'ın askerleri tarafından yakalanarak 1092 yılında boğdurulmuştur. Melik Şah'ın ölümü üzerine Süleyman Şah'ın oğulları Kılıçarslan ve Davud'un tutukluk hali son bulmuştur. İznik'e gelerek Ebu'l-Gazi'den yönetimi devralmışlardır. İznik'e gelen iki kardeş halk tarafından sevinçle karşılanmışlardır.

3.1.6. Haçlılarca Ele Geçirilen İznik'in Yeniden Bizans Egemenliğine Girişi

İznik, sahip olduğu önemli konumu, verimli toprakları ve doğal kaynakları nedeniyle Bizans için vazgeçemeyeceği Anadolu şehirlerinden biri olmuştur. Selçuklular, İznik'i merkez edinerek İstanbul önlerine ulaşan akınlarda bulununca Aleksios'un bu şehri geri alması kaçınılmaz olmuştur. Selçuklu ilerleyişini önlemek isteyen imparator, kentin savunma gücünü artırmak için kaleler ile çevirmiştir. Tüm uğraşlarına rağmen tek başına bunu başaramayan I. Aleksios, Türk egemenliğindeki İznik'i geri almak ve Anadolu'daki Türk egemenliğini sonlandırmak için Papa'dan ücretli asker toplaması isteğinde bulunmak zorunda kalmıştır. Aleksios Türkleri Anadolu'dan çıkarmak için İznik'in ele geçirilmesinin gerekli olduğunun bilincindeydi. Halkın seferi olarak anılan ilk sefere Pierre önderlik etmiştir. İznik'i yağmalayan başıbozuk grup Kserigordon'u himayelerine almışlardır. Sultan I. Kılıçarslan yağmacı gurubun üzerine Emir Muhammed'i göndermiştir. Halkı açlık ve susuzluğu terk ederek kaleyi kuşatan Muhammed, başarılı olmuştur. Haçlılar, can güvenlikleri ve Müslüman olma koşuluyla kaleden çıkmıştır. Verdiği bu sözden cayan Haçlılar kılıçtan geçirilmiştir. Haçlılar, içine düştüğü bu durumun intikamını almak için harekete geçmişlerdir. Bunu duyan Türkler, Haçlıların geçeceği yollara tuzak ve pusu kurmuştur. Türk okçuları tarafından saldırıya maruz kalarak kaçan Haçlıların arkasından giden Türkler, karargâhlarını kuşatarak Haçlıları ele geçirmiştir. Bizansın, Haçlılara gönderdiği yardımlar karşılığı Türkler kuşatmayı kaldırır. Böylece Pierre komutasındaki sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Haçlılara karşı önemli başarılar kazanan I. Kılıçarslan, Haçlı tehlikesini gözünde büyütmeyle Malatya seferine çıkmıştır. Asıl

Haçlı ordusu 14 Mayıs 1097 yılında İznik kuşatmasına başlamıştır. Bu sırada imparator her ne kadar Haçlı birliklerine yardım gönderse de asıl amacı, şehrin barış yoluyla kendine teslim edilmesini sağlamaktır. Ailesini ve hazinesini İznik'te bırakarak Malatya kuşatmasına giden Sultana, Haçlıların şehri kuşattığı haberi gelir. Türkler, Sultanın şehri kurtarmaya geldiğini duyunca imparatorun teklifini bir yana bırakıp kenti savunmayı sürdürmüştür. Fakat ne yaptıysa şehri kurtarmaya yetmeyen Sultan, halkı kendileri için en iyi kararı vermelerinde özgür bırakır. Bunun üzerine halk, imparator ile şehrin teslimi için görüşmelere başlamış ve can güvenlikleri karşılığı şehri terk etmeyi kabul etmişlerdir. Gerçekten de Aleksios sözünü tutup kaleden çıkan Türklere iyi davranıp yanında görev almak isteyenleri yanına alarak diğerlerini serbest bırakmıştır. İmparator, İznik'te bulunan sultanın ailesini, Sultana göndermek üzere İstanbul'a göndererek ağırlamıştır. Böylelikle, I. Haçlı Seferi sonucu, 19 Haziran 1097 tarihinde İznik yeniden Bizans'ın eline geçecektir.

Şehir, II. Haçlı Seferi sırasında da askeri üs olarak kullanımını sürdürecektir. Haçlı kroniklerinde şehrin savunmaya elverişli olduğu ve güçlü surların varlığından söz edilir. Kaynaklarda, şehre yaklaşan düşmana karşı kullanılan su dolu hendeğin her zaman dolu olduğu belirtilir. Coğrafi konumu sebebiyle birçok savaşa şahit olan İzniklilerin savaş yeteneği artmıştır¹⁹⁰. Savaşçı halktan oluşan şehir, nüfus bakımından kalabalıktır.

Hristiyan açıdan kutsallık atfedilen İznik şehrinin, Müslüman egemenliğinden kurtulması, batıda sevinç yaşatmıştır. Heyecana kapılan Haçlılar, yeni bir seferin düzenlenmesi için oldukça istekli hale gelmiş bu da Haçlı seferlerine katılan gönüllülerin sayısını artıracaktır. Selçuklular şehri geri almak için çabalasa da tüm çabaları sonuçsuz kalacaktır.

3.1.7. I. Theodor Laskaris Döneminde İznik

1204 yılında vuku bulan IV. Haçlı Seferi nedeniyle İstanbul işgalinden sonra yeni Bizans devletlerinin kuruluşuna doğru ilerleyen döneme girilmiş, Bizans siyaseti birtakım değişimler yaşamıştır. İstanbul ile bağlarını koparan ve Latin işgaline

¹⁹⁰ Angold, A Byzantine Government, s. 265.

dayanamayan Bizanslılar, güvenli bölgelerde örgütlü mücadeleye başlayarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu durum Laskaris'in, İznik merkezli Batı Anadolu'da egemenlik kurmasına sebebiyet vermiştir. Bizans'ın yeniden doğuşunu temsil eden Laskaris'in hükümdarlık süreci, Bizans tarihine dipten etki eden köklü oluşum ve girişimlerin temelini atmıştır. Merkezi otorite kaybından sonra İznik'te, Laskaris önderliğinde Anadolu egemenliğini başlatan bu yeni süreç İstanbul'un kurtuluşuna kadar geçen 57 yıllık süre zarfında sürmüştür. İstanbul'un düşmesi ile başlayan otorite boşluğu Laskaris tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Laskaris, Bizans'tan aldığı yönetimin başına geçerek kendi yönetim aygıtını meydana getirip Türkler, Haçlılar ve diğer Bizans mirasçısı devletlere karşı hareket etmiştir. Laskaris hanedanlığının ilk temsilcisi olan Theodoros Laskaris 1204 ile 1222 yılları arasında hükümdarlık sürdürdüğü dönemde İznik ile çevresinde yoğun askeri ve siyasi mücadelelere girişmişti. 1204 yılından sonra yaşanan siyasi gelişmeler sonucu birbirlerine komşu olan Türkiye Selçuklu ile İznik Devleti ve diğer mirasçı Hristiyan Bizans devletleri liderlik için birbirlerine karşı etkili mücadele vermiştir. Başa geçtiğinde, Latin tehdidi ile kuşatılmış konumda olan Laskaris, sahip olduğu üstün yönetim becerisi ve savaş stratejisi sayesinde karşılaştığı krizleri lehinde fırsata çevirmeyi başarmıştır.

Tarihin en eski dönemine ait toplumlar tarafından tercih edilen bölge, askeri, ticari, kültürel, dini, ekonomik ve coğrafi yönden önemli özelliklere sahiptir. IV. Haçlı Seferi sonucunda yapılan paylaşım anlaşmasına göre İznik, Louis de Blois'in payına düşen bölgelerden biri olmuştur. Fransızlar tarafından İznik Dükalığı (Duche de Niquee) olarak adlandırılan bölgeye sahip olmak için oldukça uğraşan Haçlılar, I. Theodoros Laskaris karşısında başarı kazanamamışlardır. Devlet merkezi olmak için tüm elverişliliğe sahip olan bölgede Laskaris egemenlik kuracaktır. İmparator III. Aleksios Angelos, üç kızından biri olan Anna'yı Laskaris ile evlendirmiştir. Bu durum Laskaris'e büyük fayda sağlayacaktır. Anadolu'ya egemen olmak ve otoritesini kabullendirmek adına III. Aleksios ile evlilik yoluyla kurduğu bağları kullanmıştır.

Bizanslıların eski başkentleri İstanbul'a dönmeleri ile İznik, başkent olmaktan çıkacaktır. Kültür, sanat merkezi olarak Bizans'a bağlı şekilde varlığını sürdüren kent önemli merkez olma özelliğini korumuştur. Önemli uğraş alanı olan ipekçilik sayesinde imparatorluğun ipek ihtiyacını gideren kent, Anadolu'daki Bizans şehirlerinin en

büyüğü ve zenginidir. Konstantin'in Hristiyanlık açısından büyük bir yere sahip olan konsili burada toplaması kentin ruhani değerini artırmıştır. Ticaret yollarına sahip olması, yerleşime uygunluğu, tarım ve hayvancılığa elverişliliği ile tarihin her dönemindeki toplulukları bünyesinde barındırmakta olan kent, Anadolu'daki yerleşim bölgeleri açısından özel bir yere sahiptir. Yerleşime uygun dokusu ile tüm toplumlar için aranan bölge olmuştur. Tahta oturma amacı taşıyan isyancılar ilk olarak bu bölgenin ele geçirilme gerekliliğinin bilincindeydiler. Stratejik konumu ve güçlü surları sayesinde kazandığı savunma gücü ile birlikte İstanbul'a yakın oluşu ile sığınma görevi görmüştür. Başkent İstanbul'un düşmesinin ardından önemi artan kent, Bizans'ın yeni başkenti olacaktır. Bizans İmparatorluğu'nu yok olmaktan kurtaran bölge Bizans'ın örgütlenme yeri olmuştur. İstanbul'u kaybederek mülteci konumuna düşen Bizans için İznik güvenli bir sığınak görevi görmüştür. İznik İmparatorluğu'nun kuruluşu ile Bizans yönetiminin merkezi Batı Anadolu, yeni bir döneme girmiştir. Siyasi, kültürel, ekonomik ve birçok alanda hareketliliğe sahip olan bu bölge Laskaris liderliğinde yeni başkent edinilip Bizans Devleti vücuda getirilmiştir. Bizans'ın dinamiğini oluşturan İstanbul, mirasını IV. Haçlı Seferi'nden sonra yitip gitmekten kurtaran İznik'e bırakmıştır. İznik, söz konusu devletin kuruluşu ile başkentlik yaptığı Bizans mirasını bünyesinde barındırmayı sürdürmüştür. İznik, tarihin her döneminde önemli coğrafi konumu nedeniyle büyük avantajlara sahiptir. Bizans tarihine yön veren İznik egemenliği Laskaris'in elini güçlendirmiştir.

Ordu yönetim patriklik gibi devletin temel birimleri merkez edinilen İznik'e taşınmıştır. Eski İmparator III. Aleksios'un kızı ile evlenen Laskaris'in kurduğu devlet büyük gelişme göstermiştir. Laskaris'in 1206 yılında Despot unvanı yerine imparator unvanını alması ile İznik, devlet merkezi olacaktır. Görüldüğü gibi İznik Theodoros Laskaris tarafından öylesine başkent edinilmiş bir bölge değildir.

3.2. İznik İmparatorluğunun Kuruluşu

3.2.1 İznik'ten Önce Bursa'nın Başkent Oluşu

Laskaris'in eski ataları olan köylü ailenin önceleri çok fazla tanınıp etkin konumda olduğunu söyleyemeyiz. Bu ailenin içinde bulunduğu statü durumu özellikle

Laskaris sayesinde değişerek mevcut konumları oldukça yükselecektir. Laskarisler, Doğulu kökenden gelmektedir¹⁹¹. Pers dönemine ait olan “laskar” sözcüğü savaşçı anlamını karřılamaktadır¹⁹². Gerçekten de Laskaris’in yıldıızı kazandığı askeri başarılar sayesinde parlayacaktır. Oldukça esmer tenli olan Laskaris’in uzun ve gr sakalları vardır. Savaşçılığı kadar siyasi ve diplomatik yetenekleri de gelişmiştir. Cömert ve güçlü karakterinin yanında öfkesine yenik düşen yapısı vardır¹⁹³. III. Aleksios döneminde Bizans ordusuna komutanlık eden Laskaris, Balkanlarda çıkan ayaklanmalarda özellikle de Bulgar çarı Kaloyan’ın ayaklanmalarını bastırmakla grevlerlidir. İsyancılara karşı kazandığı başarılar sayesinde imparator III. Aleksios’un güvenini kazanarak kızı ile evlenmiştir. Laskaris, Bizans İmparatoru III. Aleksios’un kızı olan soylu eşi Anna sayesinde despot unvanı ile anılmaya başlamıştır. İmparatorun varisi olmadığı durumlarda despot unvanını kullanarak tahta geçme hakkını elde etmiştir. Latin egemenliği karşısında durarak önemli mücadeleler vermiştir. Angelos hanedanlığına dayanmasıyla oldukça tanınan kişi olan Anna’nın nüfusu sayesinde İznik’e kabul edilmiş olan Laskaris, bu gelişmeden sonra İznik egemenliğini adım adım kurmuştur. Yürüttüğü etkinlikleri, ayrılıkçı harekât gibi algılanmasını önlemek adına başlangıçta sdik İmparator III. Aleksios adına yrtmřtr¹⁹⁴. Despot unvanlı Laskaris, III. Aleksios ile arasındaki uzlaşma sonucu harekete geçmiş izlenimi uyandırarak bu başarılı hamleleri neticesinde oldukça büyük bir siyasi güç kazanmıştır ¹⁹⁵. Orduda st düzey görev yapan Laskaris, Batı Anadolu Bölgesi’nde bulunan ve imparatorluğa ait olan Bizans birlikleri ile zamanında kurduğu ilişkiler sayesinde bölgede tutunmuřtur¹⁹⁶.

İlk eşi Anna, Laskaris’e Eirene, Maria ve Eudokia adlı üç kız çocuk vermiştir. Oğullarından Ioannes ve Nicholas küçük yaşlarda ölmüştür. En büyük kızı Eirene’i 1216 şubatında Andronikos Palaiologos ile evlendirip damadına despot unvanı vererek

¹⁹¹ Vincent Puech, “The Aristocracy and the Empire of Nicaea”, **Identities And Allegiances In The Eastern Mediterranean After 1204**, ed. Judith Herrin and Guillaume Saint-Guillain, Ashgate, Farnham, 2011, s. 69.

¹⁹² Kazhdan, Lascaris, s. 1180.

¹⁹³ Akropolites, Vekayinâme, s. 42.

¹⁹⁴ Foss, s. 58.

¹⁹⁵ Ekaterini Mitsiou, “After Collapse: Aristocratic Networks and Imperial Power in the Empire of Nicaea”, **23rd International Congress of Byzantine Studies**, Belgrade, 2016, s. 5.

¹⁹⁶ Puech, s. 5.

onurlandırmıştır¹⁹⁷. Despot unvanı ile onurlandırdığı Andronikos'a böylelikle kendisinden sonra taht mirasçısı olma hakkı tanımıştır. Fakat bundan kısa bir süre sonra damadı Andronikos'un ölümü üzerine kızı Eirene, Vatatzes unvanını kullanan Ioannes Dukas ile evlenmiştir¹⁹⁸. Laskaris, bu kez damadına despot unvanını vermemiştir. Vatatzes, Komnenos ve Angeloslar döneminde yüksek makamlarda görev yapmış olan soylu aile köklerine sahiptir¹⁹⁹. Diğer kızı Maria'yı V. Haçlı seferinden dönerken İzmit'i ziyaret eden Macar Kralı II. Andreas'ın oğlu Bela ile evlendirmiştir.

Anna'nın ölümü ile ilk evliliği bitmiş olan Laskaris, ikinci evliliğini 1213 yılında Kral Leon'un yeğeni Ermeni prensesi Philippe ile gerçekleştirmiştir²⁰⁰. Bir yıl gibi kısa süre evli kaldığı Philippe ona Konstantinos adında erkek çocuk vermiştir. Böylece kendisinden sonra, oğlu Konstantinos ile damadı Vatatzes, İznik tahtı için meşru adaylardandır. Fakat Laskaris öldüğünde yasal mirasçı konumundaki oğlu Konstantinos henüz 8 yaşında olduğundan taht için uygun değildir²⁰¹. Laskaris, Ermenistan kralı III. Rubber'in kızı ile kısa süren ikinci evliliğinin ardından Latin soylusu bir kadın ile evlenecektir. Latin İmparatoru Henry'nin yerine geçecek çocuğu olmadığından kız kardeşi Iolande'nin eşi Pierre de Courtenay tahta geçmeye hak kazanmıştır. Fakat işbirliği yoluna gitmediği Epir Despotu tarafından yakalanarak hapsedilecektir. Böylece tahta oturan Iolande, İznik ile zamanında kurmuş olduğu ilişkileri sürdürerek kızı Maria'yı Laskaris ile evlendirmiştir. 1219 yılında Latin İmparatorluğu Robert'in kız kardeşi Maria ile evlenen Laskaris bu evlilikten çocuk sahibi olmamıştır. Laskaris akıllıca bir hamle yapıp Latin İmparatoru Robert'ın kızı Eudokia ile evlenerek mirasçılık için bağ kurmak istiyordu²⁰². Patrik tarafından onaylanmayan bu evlilik gerçekleşmeden Laskaris hayatını kaybedecektir.

1221 Kasımı veya 1222 Ağustosunda 48 yaşında hayata veda eden Laskaris kayınpederi III. Aleksios ve eşi Anna'nın gömülü olduğu Hyakinthos Manastırı'na

¹⁹⁷ Michael Angold, *The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261: Marriage Strategies*, *Identities And Allegiances In The Eastern Mediterranean After 1204*, ed. Judith Herrin and Guillaume Saint-Guillain, Ashgate, 2011, (Constantinople), s. 52.

¹⁹⁸ Akropolites, *Vekayinâme*, s. 37.

¹⁹⁹ Alexander P. Kazhdan, "Vatatzes", *ODB*, Cilt: 3, OUP, New York, 1991, s. 2154-2155.

²⁰⁰ Savvides, s. 94.

²⁰¹ Akropolites, *The History*, s. 157; Umar, *Tarihsel Adlar*, s. 42.

²⁰² Gardner, s.95.

gömülmüştür²⁰³. Laskaris tarafından başa geçmesi istenen varis damadı Vatatzes tahta geçmiştir. III. Ioannes Ducas Vatatzes (1222-1254) Manuel Haritopulos tarafından kutsanarak taçlanacaktır²⁰⁴. Laskaris'in ardından başa geçen Vatatzes, devleti ondan fazla güçlendirerek en parlak dönem olan altın çağını yaşatmıştır. Bizans'ı yok olmaktan kurtaran Laskaris'e varlıklarını borçlu olan yerli Bizans halkı kurtacılarını her zaman minnetle anacaktır. Çünkü Laskaris dönemi yaşanmasaydı Bizans, tarihin sayfalarında yer alacaktı.

Latinlerin İstanbul'u işgali sırasında İznik'e sığınmak üzere eşi Anna ve Irene, Maria, Eudokia adlı üç kızını yanına alarak başkentten ayrılmıştır. Latin egemenliğindeki başkentte yaşamaları ve burada kalıp imparatorluğu diriltmeleri imkânsız olduğu için Latinlerden kaçan Laskaris, İstanbul'a yakın olan İznik'e sığınmıştır. Bizans soylusu aileden gelen Theodoros Laskaris, III. Aleksios Angelos'un kızı ile evlenerek despot unvanını elde etmiştir²⁰⁵. İznik'e ulaştığında halka, onurlandırıldığı despot unvanına dayanarak egemenliğinin kabul edilmesini bildirmiştir. İmparatorluk soyu ile kurduğu bağlar kadar kayınpederi tarafından verilen despot unvanı ile yer edinmeye çalışmıştır. Bu unvan ile III. Aleksios'tan sonra iktidarı devam ettirecek kişinin kendisi olduğunu belirtir. Fakat İznik üzerine yönelen Laskaris'in sığınma ve imparator olarak kabul edilme talebi, yerli şehir halkı tarafından reddedilmiştir. Bu zamana değin birçok isyancıyı kabul eden şehir bu kez Laskaris'e karşı çıkmıştır. Bu isteğin kabul görmemesinde Latin işgali ile başlayan kaos ortamı etkili olmuştur. Kendisini şehre almaları için halkı ikna edemeyen Laskaris, tüm ısrarları sonucu ailesinin şehirde kalmasını sağladıktan sonra Bursa (Prousa)'ya hareket etmiştir. Bursa'yı kendine geçici başkent ve harekât merkezi seçip civar bölgeleri egemenliği altına almaya girişmiş ve yerel beylere otoritesini tanıtmak ile uğraşmıştır. Bizans başkentinin düşmesi sonucu ailesi ile şehirden kaçıp Bitinya civarına gelen Laskaris 1206 yılında imparator olarak tanınmıştır. Merkezi otoritenin zayıf ve Yunan nüfusun çoğunlukta olduğu Bithynia topraklarına sığınarak Latinlere karşı direniş

²⁰³ Akropolites, The History, s. 157; Umar, Tarihsel Adlar, s. 42

²⁰⁴ Gardner, s.95.

Akropolites, The History, s. 157; Umar, Tarihsel Adlar, s. 41.

²⁰⁵ Akropolites, Vekayinâme, s. 24; Gardner, s. 54

başlatmıştır. Egemenliğini tanıyanların destekleri ile Latin karşıtı askeri ve siyasi mücadeleye girişmiştir.

Tam bu sırada Henri de Flandre ve Pierre Bracheuil emrindeki Latin birliklerine karşı mücadele vermekteydi. Laskaris'i bu zorlu durumdan çıkaran Bulgar Çarı Kaloyan olacaktır. Kaloyan, Latinlerin Balkan egemenliğine son verdikten sonra İstanbul'a hareket etmeye karar vermiştir. Çar, Bizans tahtına oturmayı hayal etmekteydi. Latinler ile Bulgar çarının savaşa giriştiği sırada Edirne halkında ayaklanma baş göstermiştir. Bunun üzerine Latin imparatoru I. Baudouin, Latin birliklerine Anadolu'da sahip olduğu bölgelerden çekilme emrini vermiştir. Anadolu egemenliğinden ellerinde sadece Karabiga kalan Latinler, imparatora destek vermeye gittiler²⁰⁶. Latinleri, Bulgar çarı Kaloyan'ın desteği ile 14 Nisan 1205 yılında Edirne'de yenmesi ile İznik Devleti durumunu sağlamlaştıracaktır. Bunun sonucunda Anadolu'da oluşan Latin yokluğundan yararlanan Laskaris, eylemlerini özgürce gerçekleştirecek ortam bulmuştur. 1204 yılında elde ettiği despot unvanını 1206 yılına kadar kullanmayı sürdürerek var gücüyle otorite alanını genişletmiştir²⁰⁷.

3.2.2. İznik'in Başkent Oluşu

Başkent İstanbul kadar Bizans'ın devamlılığını arz eden diğer bir oluşum, Anadolu egemenliği olmuştur. İmparatorluk, dayanak görevi gören Anadolu topraklarını elinde tutmayı başardığı dönemlerde güçlü konumdayken, Anadoludaki gücünü kaybettiği dönemlerde ise zayıflamıştır. Geniş bir alana yayılmış olan Anadolu bölgeleri; nüfus fazlalığı, yeraltı zenginliği, ticaret yollarına sahip olmanın yanında başkentin besin ve işgücü kaynağını sağlamaktadır. Askeri birliklere en önemli kaynak bu bölgelerdeki köylerden sağlanmaktadır. Anadolu'nun ekonomik değeri başta olmak üzere çeşitli imkânlardan yararlanan bağımsız arazi sahipleri Anadolu'da yerel egemenlik kurmuştur. İznik, tarihin birçok döneminde görülen yabancı istilacı toplulukların saldırılarına karşı korunaklı bölge olmuştur. Kent aynı zamanda başta İstanbul ve Anadolu toprakları olmak üzere imparatorluğun diğer bölgeleri için de

²⁰⁶ Gardner, s.66; Ostrogorsky, s. 395

²⁰⁷ Gardner, s.60.

güvenlik merkezi olmuştur. 1204 yılında başkenti kaybeden Bizans, Anadolu'nun önemini daha iyi kavrayacaktır. Anadolu'da tutunarak varlığını devam ettirmeyi çalışan Bizans, İznik'i başkent edinerek bölgede yönetim merkezi kurmuştur. Bizans'ın bürokratik, dini, askeri örgütleri başta olmak üzere tüm temel yapıları İznik'te varlığını sürdürmüştür İstanbul'daki egemenliği boyunca İznik, Bizans'ın yeni başkenti olup tekrar dirilmesini sağlayacaktır.

III. Aleksios'un damadı ve en önemli komutanı olan Laskaris, İznik'te Doğu Roma devlet modelini örnek alarak kurduğu devletini, yıkılan Bizans'ın kalıntıları üzerine örgütlemiştir. 1208 yılına gelindiğinde ise Bilgin Mikail'in ilk İznik patiği seçilerek Laskaris'e tacını giydirmesiyle imparator unvanını alacaktır. Haçlılar, İstanbul'u alınca Bizans başkentini terk eden yerliler İznik'te hayata tutunma çabasına girişmişlerdir. Latinler, Bizans başkentine girince Bizans soyluları şehirden ayrılmak zorunda kalmıştır. İznik oluşumu eski Bizans imparatorluğunun devamını sürdürecektir devlet olacaktır. Artık eski başkentlerinde yaşayamayan Bizans yeni sığınma yerleri bulmaya çalışmıştır. Böylece İznik şehri dini ve siyasi merkezi haline getirilmiştir²⁰⁸. Başkenti kaybederek İznik'e çekilen Bizanslılar burada elli yıldan fazla yaşayarak 1261 yılında eski başkentlerine döneceklerdir. Latin işgali sonrası kurulan devletler içinde amacına ulaşmayı başaran Laskaris tarafından kurulan İznik İmparatorluğu olacaktır. Başkent ele geçirilinceye kadar imparatorluğun tüm kurum ve geleneklerinin korunarak devam ettirildiği devlet olmuştur. Kuruluş safhasında etrafındaki güçler karşısında önemli ve zorlu mücadeleler vermiştir. Yetenek ve çabalarının sonucu başarıya ulaşarak Batı Anadolu'da güçlü devlet kurmuştur. İlk işi IV. Haçlı Seferi sonrası merkezi otoritenin yok olması ile bağımsızlık mücadelesine girişen yerel hakimlerin etkinliklerine son vermek olmuştur. Latin Krallığı, Trabzon İmparatorluğu, Türkiye Selçukluları tarafından kuşatılmış durumda olan İznik İmparatorluğu için bağımsız yerel beylerle mücadele oldukça önemlidir.

Bulgar çarı, Ortodoks halkı Latinleri Katolik baskısından kurtarmak için harekete geçecektir. İznik'i merkez seçerek Bizans kurumlarını burada devam ettirmiştir. İstanbul'un düşmesi ile kaçan patrik Ioannes, İznik'e davet edilmiştir. Patrik

²⁰⁸ Yusuf Ayönü, "Dördüncü Haçlı Seferi'nin Batı Anadolu'nun Türkleşme Sürecine Etkisi", **EÜ Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXIV, Sayı: 1, 2009, (Dördüncü Haçlı Seferi), s. 7.

bu daveti kabul etmeyince 1208 yılında Mikhail patrik olarak atanmıştır. İznik sürgündeki Bizans İmparatorluğu'nun siyasi ve dini merkezi olmuştur²⁰⁹. İmparator ilan edilen Laskaris, Bizans mirasının İznik Devleti aracılığıyla sürdürüleceğini meşru hale getirmişti. Laskaris dönemi Latinler, Selçuklular, Trabzon İmparatorluğu ve yerel güçlerle mücadele içinde geçmişti. Epiros, imparatorluk olmadığından Trabzon Rum imparatorları ise iddialarını gerçekleştirecek durumda bulunmadığından İznik ile aralarında çok sorun olmamıştır. Latinlere karşı üstünlük sağlayan Laskaris, Bizans diplomasisini sürdürerek Latinlerle anlaşmıştır. Merkezi otoriteyi güçlendirmek ve Selçuklu gibi tehditlerle uğraşmak için Latinler ile barışarak zaman kazanmıştır. Selçukluların içinde bulunduğu kargaşa ortamı Laskaris'in işine yarayacaktır. Laskaris, 1218 yılında Latin İmparatorluğuna naibelik eden Iolande'nin kızıyla evlenmiştir. Latin İmparatoru Henry ölünce Iolande tahta oturmuştur. Laskaris, akrabalık bağları ile Latin imparatorluğu'na sahip olmayı beklemiştir. Selçuklular ile 1211 yılından itibaren barış içinde kalacaktır. Çevresinde kendine rakip egemen güçlere karşı askeri başarı ve diplomasi ile üstünlük kazanacaktır.

Bizans'ın devamı olan İznik İmparatorluğunda değişen tek şey başkent olmuştur. Böylece bu devletin kuruluşu ile Bizans tarihinde kopukluk yaşanmamıştır. Latin baskısı altında yaşamak istemeyen Bizans soyluları tarafından kurulan Bizans varisi devletlerin en önemlisi olmuştur. Kendisi gibi Bizans mirasçısı olan Trabzon İmparatorluğu ve Epir despotluğu yanında Selçuklular, Latinler Bulgar çarlığı ve yerel beylere karşı büyük mücadele vermiştir. Egemenlik kurduğu bölgede var olma çabasına giren devlet, Latin işgalindeki eski başkentlerini geri alıp Bizans'ı yeniden canlandıracaktır. Hayata tutundukları bölgenin başkenti İznik olduğundan İznik Rum İmparatorluğu şeklinde anılmıştır. Kurulduğu dönemde sorun yaşadığı Epir, Trabzon ve bağımsız yerel yöneticiler ile batı yönünde ilerlemekte olan Selçuklu ve Latinler arasında birden çok çarpışma gerçekleşmiştir. Laskaris, iki yıl boyunca Bursa civarında Latinlere karşı başarıyla mücadele verip gücünü gösterdikten sonra İznik'e egemen olmuştur. Anadolu'da rahat hareket etme fırsatı yakalayan Laskaris, egemenlik alanını genişlettikten sonra İznik'i başkent edinmiştir.

²⁰⁹ Gardner, s. 58-59, Clive Foss, s. 53-54.

Güçlü surlarla çevrili kent, savunma bakımından avantajlı olduğu gibi verimli toprakları ve önemli ticaret yolları üzerinden geçmesi ile Hristiyanlığın temel ilkelerinin benimsendiği İznik konsiline ev sahipliği yapması gibi sebeplerle dini, kültürel, ekonomik başta olmak üzere birçok açıdan değer taşımaktadır. İznik, başkent yapılmasıyla siyasi ve askeri yapının yanında Ortodoks kilisesinin merkezliğini yapacaktır. Kentte kurulan Ortodoks kilisesi aracılığıyla İznik, İstanbul'u terk etmek zorunda kalan Bizans halkı için siyasi merkez olmanın yanı sıra dini merkez olma özelliği de kazanmıştır. Devletin temsilcisi olan imparatorluk ve kilise temsilcisi patriklik, İznik'te kurulan yeni düzende hayat bulmuştur. Karşılaştığı tüm olumsuz koşullara rağmen üstün gayret ve yetenekleri sayesinde örgütlenme çalışmalarını sürdürmüştür. İznik merkezli kurulan devletin yönetim örgütünü düzenlerken askeri, dini, ekonomik yönetim sistemini eski Bizans ilkelerini örnek alarak düzenleyip kullanacaktır. Yönetim biçimi, görevliler, saray düzeni ve rütbeliler başta olmak üzere çoğu kurum Bizans düzeninin aynısını sürdürmüştür. İstanbul'daki eski Bizans imparatorlarının görevlileri olan yönetici, asker ve din adamlarını İznik'e getirerek aynı yönetim görevlerine kaldıkları yerden devam etmelerini sağlamıştır. III. Aleksios'un damadı olması ile imparator ailesi bağlarını taşıdığından bölgede etkinliğini güçlendirerek halkı kolayca etrafında toplamıştır. Sağlam surlara sahip olan İznik'in çevresinde Bursa, İzmit gibi savunmaya elverişli güçlü kaleleri olan şehirler vardır. Verimli topraklara sahip olan İznik, Bizanslıların başkent ihtiyacını karşılayacaktır. Toprak verimliliği sayesinde imparatorluğun önemli ekonomik kaynağı olan kent aynı zamanda askeri gücün de kaynağı olmuştur. Anadolu'nun önemli savunma kenti olarak imparatorluğun Anadolu'daki varlığını sağlayan kent Bizanslıları diğer tehditlerden korumuştur.

3.2.3. Despotluktan İmparatorluğa Geçiş

Theodoros Laskaris, örgütlendiği sıralarda despot unvanını kullanmıştır. Yürüttüğü mücadelenin başından itibaren kendisini imparator olarak gören Laskaris, artık despot unvanını bırakıp yerine imparator unvanını kullanma sırasının geldiğini düşünmektedir. Aynı şekilde halk, din adamları, asiller de onun imparator olarak

tanınmasında fikir birliğine vardılar. İmparatorsuz kalan Bizans, kolayca Laskaris etrafında birleşecektir. Sarayda despot ve III. Aleksios'un damadı olan Laskaris, halkın gözünde meşruiyet kazanmıştır. Bu gelişmeden sonra sıra Laskaris'in imparatorluğunun meşru temele dayanması için Patrik tarafından onaylanmasına gelmiştir. Bunun için de Laskaris, Latin işgalinden Dimetoka'ya kaçan Ortadoks Patrik Ioannes Kametoros'u İznik'e çağırıştır. Bu teklifi kabul etmek yerine istifasını veren Ioannes, 26 Haziran 1206'da ölünce aynı göreve Mikhail Autoreianos (1208-1212) getirilmiştir²¹⁰. 1206 yılında patrik Mikhail Autoreianos tarafından kutsanarak taç giydirilmesi ile konumunu yasal zemine oturtmuştur. Eski başkentte egemenlik süren Latin İmparatorluğu'na karşı Laskaris, işgal altındaki Bizanslıları örgütleyerek tek bir çatı altında toplanmış bir güç olarak ortaya çıkarmıştır. Başkentten ayrılarak sürgün hayatı yaşayan Bizanslılar, İznik'te devletleşmişlerdir. İstanbul'da hüküm süren Katolik kilisesi karşısında İznik Devleti, Ortodoks Kilisesi çıkarmayı başarmıştır. Devletin olmazsa olmazı konumundaki kilise ise Mikhail Autoreianos önderliğinde canlanmıştır.

Laskaris'in İznik'te egemenlik kurmasında Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhusrev ile anlaşmasının etkili olduğunu atlamamak gerekir. Laskaris'e imparator olması için katkı sağlayan güç Gıyaseddin Keyhusrev olmuştur. Bir zamanlar Bizans'a sığınan Gıyaseddin Keyhusrev, III. Aleksios ile kurduğu siyasi ilişkiler karşılığında, damadı Laskaris'e destek sağlamıştır. İmparatorsuz kalan Bizanslılar, Laskaris'in imparator ilan edilmesini kolayca kabul etmiştir. İznik İmparatorluğu ile diğer güçler arasında uzunca süren mücadeleler yaşanmıştır. Amacı İstanbul'u geri almak olan üç devletten Theodoros Laskaris'in kurduğu devlet 57 yıllık sürgünden sonra 1261 yılında İstanbul'a kavuşmayı başaracaktır. Bu zafer Laskaris'in başarılı yönetimi ve disiplinine bağlıdır.

²¹⁰ Gardner, s.84; Akropolites, Vekayinâme, s. 24-25

3.3. İmparator Olduktan Sonra Başlıca Etkinlikleri

3.3.1. Ticari ve Ekonomik Politikalar

1204 yılında gerçekleşen Latin işgali, başkentte olduğu gibi Anadolu'da da kaos ortamı yaratmıştır. Batıda Latinler, doğuda ise Selçuklu saldırıları ile sıkışan Laskaris, Anadolu egemenliğini kurmayı başarmıştır. Kuruluş dönemi nüfusun az ve yerel yönetimlerin baskın olduğu, merkezi otoritenin hissedilmediği bir dönem olduğundan uzun süre sosyo-ekonomik yapıyı düzene oturtmakla uğraşmıştır. Başarılı adımları sayesinde düzen sağlamayı başarmıştır. Sahip olduğu topraklarını korumanın dışında göçü azaltmak, Rum nüfusunu ve yerli üretimi artırmanın yanında mal sahiplerinin sorunları ile de ilgilenmiştir. Nüfuslandırma hareketi başlatarak Balkanlar ve Ege adalarından yeni nüfus getirmiştir. Bunların arasında toprak sahibi veya asker olarak yerleşen Giritli, Helen, Kumanlar da vardı. Halkını üretime teşvik ederek dışa bağılılığı azaltmaya çalışmıştır. Ülke kaynaklarının dışarı çıkışını önleyerek Latin ekonomisine zarar vermek için yerli ürün kullanımını başlatmıştır. Kendisine tarım arazisi sağlanan çiftçiler çalışarak üretimi arttırmıştır. Tarım ürünleri, yetiştirilen hayvanlar ve arılar için halk vergi ödememiştir. Tarım ve hayvancılığa yatırım sağlayan ekonomi siyaseti uygulamıştır. Laskaris döneminde devlet sınırı içindeki bölgelere yerleştirilen köylülere vergiden muaf bırakılarak askeri yükümlülükleri karşılığında toprak verilmiştir. Yönetici sınıfa toprak verilerek köylüler bu toprak sahiplerine bağlanmıştır. Böylece köylü üzerinde egemenlik hakkı bulunan sınıf doğmuştur. Bundan anlaşılabileceği gibi toprakların tarıma açılması köylülerin değil toprak sahiplerinin işine yaramıştır. Devlete gelir sağlayan soylular tarımdan kazanç sağlamaya yönelmiştir. Nüfusun büyük bölümünü oluşturan köylüler, kiliseye ait olan toprakları işlemişlerdir.

Farklı kesimlerin oluşturduğu köylü sınıfı, sahip olduğu toprak ve hayvan sayılarına bağlı olarak gruplandırılmıştır. En fazla iki büyükbaş hayvan ile işletilecek miktarda toprağa sahip olan köylülerin yanında, hayvanı ve devlete işleyeceği toprağı olmayan köylü grubu vardır. Bunlar mevsimsel tarım işçisi gibidir. Anadolu'daki Rum nüfusun şehirde kalarak üretim yapmasını sağlamaya çalıştığı gibi savaş esiri olarak ele geçirilen Kumanlar, Peçenekler, Sırplar vergi ödeme karşılığında köylere

yerleştirilmiştir. Toplumsal hayatın her alanına ait düzenlemeler yapılarak üretim ve ticaret denetiminde tutulmuştur. Bu dönemde müdahaleci bir devlet anlayışı vardır.

Laskaris hükümdarlığı döneminde İstanbul'daki Latin İmparatorluğu ile ticari ilişki içinde bulunmayı sürdürmüştür. İstanbul'a saldırmayı düşündüğü sıralarda Ağustos 1219'da Venedik ile ticari serbestlik anlaşması imzalanmıştır. Akdeniz ticaretinde etkinliğini artırmak için uğraşan Venedik, Laskaris'in elde ettiği başarıları görünce İznik İmparatorluğu ile ticari anlaşmasını yenileme isteğindedir. Venedik 1219 yılında elde ettiği bu ayrıcalıklar ile mallarını gümrük vergisi ödemeden imparatorluğa sokabilecekti. İznik İmparatorluğu tacirleri ise böyle durumda vergi ödemek zorundaydı. Ağustos 1219 yılında Laskaris, Venedik'e imparator topraklarında serbestçe ve vergi ödemeden ticaret yapma hakkı tanımıştır²¹¹. Bu anlaşma gereği Venedik'e ayrıcalık verilmiş ve vergi yükü kaldırılmıştır. Böylece Venedik, Latinlerden uzaklaşarak Laskaris ile yakınlaşıp onu imparator olarak tanımaya başlayacaktır. Serbest ticaret hakkı kazanmasıyla gümrük noktalarında hiçbir şekilde denetlenmeyen Venedikli tacirler her türlü ürünün ticaretini serbestçe yapabilişti. Venedikli tacirlere bu imkânlar sağlanırken bu imtiyazların dışında kalan yerli İznikli tacirler, gümrük vergisi ödemekte zorunlu tutulmuştur. İznik İmparatorluğu'na bağlı olan tacirler ayrıca batı ile gerçekleştirdiği ticarete Latin İmparatorluğu'na ağır vergiler ödemek zorunda kalmıştır. Laskaris deniz ticaretinde zarar gören veya deniz kazasında hayatını kaybeden Venedikli tüccarların mallarına herhangi bir zarar gelmemesi için mallarının korunması güvence altına alınmıştır²¹².

Venedik ve Ceneviz ile ticari anlaşmalar imzalanması sonucu İtalyan tacirlerin de bünyesinde bulunduğu imparatorluk, yabancılar ile ticaret yapmıştır. Bunun sonucunda Hindistan, İran gibi yabancı ülkelerden gelen ürünler pazarda kendine yer edinmiştir. Venedik, İznik devletin egemenliğindeki bölgelerde güvenli ve ayrıcalıklı bir şekilde ticari etkinliklerde bulunsa da henüz denize açılmayan Laskaris, deniz ticaretinde etkin olamamıştır. İzmir, imparatorluğun ticaret merkezi olduktan sonra onarılarak uluslararası ticaret limanı haline getirilmiştir. Devletin en önemli liman şehri

²¹¹ Heyd, s. 336; Nicol, Bizans ve Venedik, s. 154; Angold, A Byzantine Government, s. 114; Gardner, s. 95; Wolff, The Latin Empires, s. 213.

²¹² Angold, A Byzantine Government, s. 196.

olan İzmir ve çevresinden düzenli şekilde yıllık olarak donanma vergisi toplanmıştır. Ayrıca Kemalpaşa, Efes, Edremit gibi başlıca bölgeler, önemli ticaret merkezleri olmuştur. İzmir, Efes, Edremit gibi liman şehirlerine İtalyan tüccarlar dağılmış durumdadır.

Devlet başkenti İznik iki önemli ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Birinci yol sayesinde, Selçuklular ile ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde Konya, Antalya üzerinden Kıbrıs'a oradan da Suriye ve Mısır'a kadar uzanan ticari etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Anadolu'da ayrılarak Konya'ya ulaşmakta olan bu yol Selçuklu ve İznik Devleti iyi ilişkiler içinde olduğu barış hallerinde imparatorluk tacirleri tarafından kullanılmıştır. Konya'ya giden yol sayesinde tacirler Konya üzerinden Antalya, Kıbrıs, Mısır gibi önemli ticaret merkezlerine ulaşım sağlayabilirdi²¹³. Bizans devleti İznik ile Selçuklu başkenti Konya arasında ticari ilişkiler iki devlet için de her zaman önemli gelir kaynağı oluşturmuşlardır. İznik üzerinden geçen ikinci ticaret yolu ise Orta Asya'dan Kırım'a sonrasında İstanbul'a ulaşmaktadır. Doğu Akdeniz ve Avrupa'dan getirilen malları Girit ve Ege Adaları sayesinde İstanbul'a ulaştıran ticari yol Venedik Devleti tarafından denetlenmiştir. Devlet kendine yeterlilik ve tutumluluk siyaseti uygulamıştır. İmparator tüm kaynakları devlet amacı için kullanmıştır.

Yeni para birimi bastırmayarak eski imparator Aleksios dönemindeki para sistemi ve Bizans altınlarının kullanımı sürdürülmüştür. Fakat İtalyan şehir devletlerinin kendi adlarına para çıkartmalarıyla ticari üstünlük bu devletlere geçecektir. İznik'te bulunan darphane, Latinler ve Türk saldırıları karşısında herhangi bir tehdit ve tehlike ile karşılaşmamak adına Magnesia'ya taşınmıştır. Yeni bir ekonomik sistem oluşturmaya çalışan Laskaris başlangıçta tarım ürünleri satmaktan ileri gitmeyen ticari etkinlik içindedir. Ülke servetini yabancı eline geçmesini önleyen ekonomik siyaset yürütmüştür. İpek ve altın süslü elbiseler sadece törenlerde giyilmekle birlikte lüks üretim de yine sadece saray tarafından yabancı devletlerin gözünü boyamak için kullanılmıştır. Dokumacılık ve dericilikte de gelişen şehir, zamanla devletin ihtiyaçlarını karşılar hale gelmiştir. Tüm bunların sonucunda refah seviyesi gittikçe yükselen toplum kendine yeterli hale gelecektir.

²¹³ Gardner, s.78; Angold, A Byzantine Government, s. 196.

3.3.2. Merkezi ve Askeri Politikalar

Laskaris otoritesini Trabzon Rum İmparatorluğu ve Anadolu'daki yerel güçleri kabul ettirmek için İznik merkezli devletini teşkilatlandırmaya çalışmıştır²¹⁴. Selçuklular ile mücadele etmesi kaçınılmaz olan Laskaris, Bizans topraklarını paylaşan Latinler ile de mücadele edecektir. Trabzon İmparatorluğu'na karşı verdiği başarılı mücadele sayesinde Trabzon Komnenoslarının ilerleyişini durdurarak 1211 yılında Sultan Gıyaseddin'i yenmesi ile dağınık hâldeki Bizans'ın birleşmesine katkıda bulunmuştur. Mankaphas, Maurozomes, Sabbas gibi yerel güçlerin etkinliğini kırmayı başaran Laskaris, rakiplerine karşı gösterdiği mücadele ile Bizans'ın varisi olduğunu kanıtlamıştır. İstanbul'un işgalinin ardından güçlenen yerel beyler, Batı Anadolu'daki nüfusun azalmasına sebep olunca Laskaris, Latinlerin çıkardığı kargaşaya son vermeye başlayacaktır²¹⁵. Laskaris, yerel güçlerin desteğini sağlamak için onların bazı haklarını onaylamak zorunda kalarak yüksek unvanlar vermiştir. Yerel güçlerin etkinliğini denetlemek için önemli askeri makamlara aile üyelerini getirmiştir. Amcası Theodoros Phokas'ı vali olarak atamıştır²¹⁶.

Batı Anadolu'da otorite kuran Laskaris, eyalet yönetimin yeniden düzenlenmiştir. Themalar eyalet sisteminin ana birimi olma özelliğini korumuşlardır. Bağımsızlığını kazanan yerel otoritenin gücünü kıran Laskaris, kırsal bölgelerin düzenlenmesine öncelik vererek eyaletlere düzenleme getirmiştir. Themalar eskiden olduğu gibi eyalet merkezi olmayı sürdürmüştür. Bu yeni düzenleme ile alanları daralarak küçük eyaletlere dönüşen themaların sayıları azaltılarak alanı genişletmeye çalışılmıştır. 13. yüzyılda Bizans'ta feodel beyliklere benzeyen yapı hızlanınca büyük arazi sahipleri bağımsız yerel otorite halini aldılar. Savaş esiri olarak ele geçirilenler İznik devletinin egemenliği altındaki bölgelere iskân edilmiştir.

Themaların askeri yönetimi dükün denetimi altındadır. Kale komutanları onun emrindedir. Seferde thema birliklerine komutanlık eden dükün bu önemli konumu, İstanbul'un Latinlerden geri alınmasıyla son bulacaktır. Emrindeki birliklere komutanlık eden düklerin vergi toplama görevi elinden alınınca gelirinde azalma

²¹⁴ Akropolites, Vekayinâme, s.s. 42

²¹⁵ Gregory, s. 269-270; Ostrogorsky, s. 383.

²¹⁶ Gregory, s. 256.

olmuştur. Böylece eyalet sisteminde bozulma yaşanmaya başlayacaktır. Vergi toplama yetkisi sınırlandırıldığından dük bölgede ekonomi hukuki hizmetlerden sağladığı gelirler gibi kendisine ayrılmış gelirleri kullanmaktadır. Yönetim bölgeleri için gerekli olan giderleri kendilerine ayrılan bütçeden karşılamalarıyla yeterli gelir sağlayamadıklarından eyalet yönetimi çözülecektir.

İmparator dükün mevcut yetkilerini azaltmaya çalışmıştır. Bunun üzerine eyaletlere merkezden atanan görevlilerin gönderilmesiyle artık bu kişiler devlet vergilerini toplamakla yetinmişlerdir. Askeri sorumlulukları azaltılan dükler, sivil yöneticilere dönüşmeye başlamıştır. İmparator ayrıca atadığı düklerin görev sürelerine sınırlama getirmiştir. İmparator tarafından atanan dükün görev süresi bir yıl ile sınırlanmıştır. Dükün emri altında çok fazla görevlisi vardır. Kendi emrindeki kişisel görevliler ve imparator tarafından atanan üst düzey görevli onun emrindeki iki gruptur. Gramatikos (katip) ve logoriastes (mali yönetici) dükün seçtiği kişisel görevlilerdir. Dükler yönetim bölgelerinin adliye düzenini sağlamakla görevlidir. Adaleti sağlamakla görevli olan dükün kendi mahkemesi vardır ve yargıç da kendisidir. İmparator, merkezi gücünü sağlamlaştırarak istediği imparatorluk eyaletlerinde merkezi görevli kullanmaya çalışmıştır. İznik İmparatorluğu'nun sınırlarının çok geniş olmaması bu durumu kolaylaştırmıştır. Merkezi yönetim tarafından seçilen görevliler sayesinde devlet merkezi iyileştirilmiştir.

Latin işgali altındaki birçok bölgeden Rumlar, bu bölgeleri terk ederek İznik'e sığınmıştır²¹⁷. Latin işgali öncesinde Bizans sarayında ve ordusunda görev yapmış olan kişileri ve din adamlarını İznik merkezli kurduğu devlette aynı görevlere getirmiştir. Henüz egemenlik sağlanmış olan şehirde yeni bölgeler kurularak nüfus arttırılmıştır. Laskaris döneminde ekonomi ve hukuk kurumları başta olmak üzere yönetim yakın çevresi tarafından yürütülmüştür. Devlet işlerinin denetimine büyük önem verilerek merkezi yönetim imparatorluk şahsında toplanmıştır. Yönetim yapısında daralmaya gidilmiştir. İznik İmparatorluğu'nun yönetim yapısı Latin işgali öncesi mevcut olan yönetim kurumlarının devamı şeklinde örgütlense de bu yapı daha dar ve merkezi olmuştur. Yönetim Laskaris'in aile ve yakın çevresine dayanmaktaydı. Ekonomi ve

²¹⁷ M. Murat Baskıcı, **Bizans döneminde Anadolu: İktisadi ve Sosyal Yapı, 900-1261**, ed. Bülent Özçelik, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009, s. 100.

hukuk kurumları imparator ve aile çevresinin yönetiminde olmayı sürdürmüştür. İmparator devlet hayatını yoğun şekilde denetlemiştir.

Devlet yazışmalarını gerçekleştiren kişi mustikos unvanı verilen görevli olmuştur. Aynı zamanda mustikos saray arşivinde gizli yazışmaları yürüten ve imparatorluk manastırı ile ilgilenen görevli olmuştur. Manastırlar bu dönemde de önemini korumaya devam etmiştir. İmparator manastır mülklerine el koyma yoluna gitmemiştir. İmparator tarafından kurulan manastırlar, imparatorluk manastırı olarak adlandırılacaktır. Manastıra başrahip atama yetkisi imparatora ait olmuştur²¹⁸.

İmparator ile imparatorluğa bağlı halk arasındaki bağı kuran görevli mesazon olmuştur. İznik hükümetine özgü mevki mesazon, imparator ve halk arasında aracılık yaptığı için yönetimde ağırlık kazanmıştır. Yönetimde söz sahibi olan görevlilerin önde gelenlerinden biri imparatorun başdanışmanı olmuştur. İmparatorun çıkardığı kararları uygulamak ve yabancı devletler ile anlaşma sağlamakla görevlidir. İmparatorluk kanunlarında ve anlaşmalarda adı geçmektedir.

Devlet yönetimi merkezileşmeye başlamıştır. Saray hiyerarşisindeki üst düzey görevler soylu ailelerin elindedir. Görevliler eski yönetim mensubu ailelerden seçilmiştir. Yönetim ve ordu yetenekli insanları almaya yönelik olmuştur. Sarayda soylu ailelerden gelen gençler Arkhontopouloi olarak adlandırılmıştır. Bu kurum Aleksios Komnenos tarafından kurulmuştur. Savaşta hayatını kaybeden askerlerin çocuklarından oluşan askeri birliklere lider çocuklar anlamında arkhontopaulois denmektedir. Bu gençler hem yönetim hem askeri alanda yetiştirilmiştir. Hangi alanda eğitim alacaklarına imparator karar vermiştir. Bu durum devletin üst kademelerine soyluların egemen olduğunu gösterir. Devlet görevlisi eğitiminin alınması için İznik'te okunması şarttır. Az sayıda öğrenci olması çok fazla yöneticiye ihtiyaç bulunmadığını ve yönetimin karmaşık yapıda olmadığını düşündürür. Yönetici ve soyluların çocukları İznik Sarayı'nda eğitim gördükten sonra idari merkez veya orduda görev almak için İznik'teki okulda eğitimlerini sürdürmüşlerdir²¹⁹. Laskaris döneminde yönetim tüm gücüyle merkezileştirilmeye çalışılmıştır.

²¹⁸ Gardner, s. 53.

²¹⁹ Angold, A Political History, s. 208. Gardner, s.78; Angold, A Byzantine Government, s. 196.

Sınırlara askeri hizmetleri karşılığında toprak verilen küçük arazili köylüler yerleştirilmiştir. Kendi topraklarını işlettiklerinden dolayı topraklarına bağlı oldukları için savunma oluşturan küçük arazili bu askerler ücretli askerlere göre daha güvenilirdir. Büyük arazili ailelerin arasında Laskaris, Kantakuzenos, Angelos, Palaiologoslar vardı. Önceleri yabancı birliklerden arındırılmış yerel birliklerden oluşan ordu şimdi Bulgar, Alan, Kuman ve Uzları içermekteydi. Hatta zaman içinde ordunun bir bölümü Latinlerden oluşacaktır. Donanma gücü yapılandırılarak yeni denizci birlikler kurulmuştur. İmparator, donanma üssü olarak görev yapmasının dışında, donanma gücü için gereken masrafları karşılayan donanma vergisini yıllık olarak İzmir ve çevresinde toplamıştır. İzmir'de inşa edilen donanma ile deniz gücü sağlanmaya çalışılsa da bu dönemde genel olarak deniz egemenliği Venedik'in elinde olmuştur. Yerli silah üretimi yürürlüğe girmiştir. Surları güçlendirilen kente yeni kuleler eklendikten sonra İznik, kale kent olarak adlandırılmıştır. Bölgeden toplanan vergiler sayesinde imparatorluğa ekonomik gelir kaynağı sağlayan kent ayrıca askeri gücün de kaynağı olmuştur. Bizans'ı yeniden canlandırma amacını taşıyan devletlerden İznik Rum İmparatorluğu bu amacını hiçbir zaman unutmayacaktır. Her dönem bu idealini canlı tutmayı başararak saray, ordu ve yönetimi Bizans imparatorluğu'ndaki şekli ile toplamaya çalışmıştır.

3.3.3. Kültürel ve Dini Politikalar

İznik, stratejik konumu ve savunmaya elverişliliği ile siyasi merkez kadar kültürel ve dini merkez de olmuştur. İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan İznik, imparatorluk topraklarına dahil olmaktan çıkınca başkentin Anadolu ile bağlantısı kesilmiş olur. Tüm bu özelliklerin yanı sıra bölge dini açıdan da değerliydi. Fazlasıyla piskoposluk bölgesi ve manastıra sahip olan bölge Azizler inancının gözle görülür bir şekilde sürdüğü coğrafya olmuştur. Kutsal şehir olan İznik, pederiler şehri olarak anılır.

İstanbul'un düşmesi ile sürgün hayatı yaşayan Bizanslılar, Museviler ile aralarında benzerlik ilişkisi kurmuşlardır. Onlara göre İstanbul Sion, İznik ise Babildir. Kendilerini Romalı olarak tanımlayan Bizanslı yazarlar, Helen sözcüğünü kullanmaya başlayacaktır. Helen kullanımı önceki dönemlerdeki gibi pagan anlam taşımaktan çıkmıştır. Roma devlet geleneğini devralan İznik İmparatorluğu döneminde hellenistik

kültürün etkisi artmıştır. Kendilerini Romalı olarak tanımlayan Bizans'ın yanında artık Latinler de Romalı olarak ifade edilmektedir. Kendilerini küçük gören Latinlerden farklı olmak için Helen geleneğinin etkisine girmeye başlamıştır. Bizans için Helen olmak, Latinlerden farklı olmaktır ve bu da Bizans için övünülecek bir şeydir. İstanbul başta olmak üzere Anadolu ve Balkan topraklarını kaybeden Bizans, Helen topraklarında yaşamını sürdürdüğünden kendilerini Helen olarak görüyorlardı. Helen olarak anılmak istemelerinin başka bir nedeni de Bizans hafızalarındaki Latinlere karşı olumsuz anlardır. Bizans kendisini Helen olarak tanıttıktan sonra Helen olmayan unsurlara karşı sert politikalar gütmüştür. Latin egemenliğinin kurulmasına yardım ettiği gerekçesiyle Ermenileri öldürmüştür. İznik devleti, Helen kültürünü yaşatan politikalar yürütünce kilise ve devlet birbirleriyle uyum içinde olmuştur.

Başkent yaptığı İznik'te teşkilatlanma girişimine din alanında başlamıştır. Sürgündeki Bizanslıların patriklik ve imparatorluk kurumları İznik devleti ile yeniden canlanmıştır. İstanbul'daki Latin İmparatorluğu karşısında İznik'te Bizans'ı temsil eden İznik Devleti, İstanbul'da Katolik egemenliğine karşı İznik'te Ortodoksluk temsilciliği vücuda gelmiştir. Latin egemenliğine giren Bizans topraklarında dini kurumlar Latin patrikliğine verilmiştir. Başkent İstanbul'u ele geçiren Latinler, Anadolu'daki imparatorluk manastırlarını piskoposların elinden alarak tasarruflarına son vermiştir. Laskaris ise yerel piskoposların manastırlar üzerindeki egemenlik haklarını yeniden düzenlemek zorunda kalmıştır. Girişmiş olduğu bu düzenlemeler sonucu manastırlar üzerindeki denetimi tümüyle kaybolmuştur. Manastır yaptıran kişi manastır arazisinde istediği gibi kullanım hakkına sahip olmuştur. Manastır kurucuları istediği piskoposa destek sağladığı gibi kendi içinden piskopos çıkarmaları da olası bir durum olmuştur. Fakat imparatorluk bu durumdan kazançlı çıkmayacaktır.

Dini kurumlar olan kilise üzerinde denetimini kaybetme noktasına gelince bu durumun önüne geçmek isteyen İmparator, gerekli gördüğü özel durumlarda sınırlı sayıda ve kısa süreliğine görev yapan muhafız birliği atamıştır. Böylece imparator kilise üzerindeki egemenliğini kaybetmemek için imparatorluk manastırını muhafız nezaretine vermiştir. Bu göreve çok özel durumlarda atama yapıp kısa süre görevde kalmışlardır. Manastırlar üzerindeki patriklik haklarını düzenlemiştir. Manastır mülklerinin imparator tarafından birine tahsis edilmesini kaldırmıştır. Manastır kurucusu manastıra bağışlanan

araziden yararlanmaya devam etmiştir. Yerel toprak sahibi ailelerden piskopos ve piskoposluk görevlileri çıkmıştır. İmparator manastırların gelişimini teşvik etmiştir. Kilise ve manastırlar, Ortodoks Helenleri birleştirerek İstanbul'un Latinlerden geri alınması amacına hizmet edecektir. Manastır ve arazilerini genişleterek dini kültürlerini Latinlere karşı korumaya yönelmiştir. İmparator bu sebepten manastırlara katı siyaset uygulamamıştır.

Laskaris başta olmak üzere tüm İznik Devleti imparatorları kilise haklarını yok saymamış ve herhangi bir yasak ya da sınırlama getirmemiştir. Çünkü imparatorun kadim başkentlerini geri alabilmek için kilise desteğini sağlaması şarttı. Kilise karşıtı yönetim uygulamalarında bulunmak neredeyse yok olmak ile eşdeğerdir. Kilise arazilerinin sınırlarını genişletmesine izin vererek Latinlerin yok etmeye çalıştığı Ortodoks dini ve Helen kültürünü koruyup geliştirmişlerdir. Tanrısal işlevi olan ve dini temsil eden kilise ile devletin siyasi ayağı olan imparator arasında denge sağlanmasına önem verilmiştir. Devletin devamlılığı açısından iki kurum da önem arz etmektedir. Laskaris, din ve devlet adamlarının birbirleriyle kardeş gibi bağlı olduklarını belirtir. Devlet imparator tarafından, kilise ise Patrik tarafından Tanrı adına yönetilmektedir. İmparator tanrının temsilcisi olarak görülmektedir. Pagan dönemden gelen Tanrı-devlet anlayışı Hristiyanlığın yoğun olduğu dönemde bile varlığını korumuştur. İmparator, otoritesini artırmak için kiliselere mutlak destek sağlamıştır. Siyasette kilise söz sahibi olmadığında imparator-kilise ilişkisinde dengeler imparator lehine gelişmiştir. Kilise siyasette etkinliğini azalttığında devlet bağımsızlığına uygun davranmak zorunda kalmıştır. Var olma çabası içinde olan devlet, kilise etkinliğini azaltmıştır. İmparatorun otoritesi arttıkça kiliselerin etkinliği azalacaktır. İmparator otoritesi devletin devamını sağladığından imparator ön plandadır.

Laskaris'in imparatorluğunun meşruluğu Patrik onayına muhtaçtır. Bizanslıların son Patriki Ioannes, İstanbul'un Latin işgaline uğraması ile Dimetoka'ya kaçmıştır. Laskaris'in İznik davetini reddederek istifasını sunmuştur. Bulgar Çarını Latinlere karşı kışkırtarak İstanbul'a saldırması için yönlendirmiştir. İznik'te Patrik seçimi için toplanan konsilde Mihail Autoreianos patrik seçilerek 1208 Nisan'da elinden taç giymiştir. 1208 Martında atanan Patrik Mikhail Hristiyanlık bilgisi kadar klasik Yunan edebiyatı hakkında uzman sayılır. Patrik Mikhail tarafından taçlandırılması Laskaris'e resmi ve

yasal olarak imparator unvanı kazandırmıştır. Böylece Laskaris, Papa desteğiyle tahttaki konumunu sağlamlaştırmış olur. Bundan sonra İstanbul'u geri alabilecek şekilde yapılanmaya çalışacaktır. Aynı zamanda Roma Kilisesi ile birlikte görüşmeleri sürdürmüştür. 1220 yılında İznik'te konsil toplayarak kiliselerin birleşmesiyle İstanbul'u geri alacağını düşünmektedir. Fakat Patrik birleşmeye karşı çıktığından konsilden sonuç alınamamıştır.

3.3.4. Epir ve Trabzon ile Kilise Rekabeti

Latin işgali sırasında Bizans İmparatorluğu kadar kilise de yok olma tehlikesi geçirmiştir. Söz konusu işgal yaşandığında mevcut patriklerinin kaçması üzerine patriksiz kalındığından Ortodoks lidere ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç üzerine Laskaris ilk iş olarak Patrik seçimine girişmişti. Komnenos ve Angeloslar, patrikliğin İznik'e taşınmasını sorun edince aralarında rekabet başlayacaktır. Laskaris'e karşı çıkan ilk isim David olacaktır. İznik patrikliği yetkilerini reddederek kendi otoritesinin dışında yapılan atamaları tanımamıştır. Trabzon İmparatorluğu, Patrik onayı olmadan düzenlemelere girişince Bizans kilise geleneklerine uygun olmayan durum söz konusu olmuştur.

Epiros'ta Mikail Angelos döneminde İznik'in üstünlüğünün kabul edilmesinde sorun yaşanmamıştır. Laskaris, başarılarını arttırarak İznik'te bağımsız hale gelerek kiliseden kopmuştur. Coğrafi konumu nedeniyle aralarında sıkı iletişim yaşanmadığından İznik atamalarına karışamayıp kendi kilise bağımsızlığı yolunda ilerlemiştir. Mikhail kiliseye karşı çıkmasa da kilise örgütlenmesindeki yetkiyi fiili olarak ele alma gerekliliği duymuştur. Önemli din adamı Ioannes Apokuakos İznik ile doğrudan karşı karşıya gelmek istemez. İstanbul'da yetişen Apokuakos, kiliselerin birleşmesi gerektiğine inanır. Mikhail onu Epiros kilisesinin tek yetkilisi yapmıştır. Apokuakos, Theodoros Angelos dönemi ile ön plana çıkmıştır. Theodoros destekçisi olarak taç giymesinde etkin rol oynamıştır.

Theodoros, devletin bağımsızlığı için kilise bağımsızlığının gerçekleştirilmesine inanır. Bağımsız şekilde var olma çabası için din adamları ve imparator böyle bir yol izlemiştir. Yaptığı atamalar ile Ortodoks Kilisesi arasında kopuş gerçekleşecektir. İznik

kilisesine bağı kalmak isteyen kişiler görevden uzaklaştırılmıştır. Laskaris ile ilişkide bulunan kilise adamlarının patriklik ile ilişkisini kesmiştir. İznik patrikliğinden ayrılığı destekleyen Demetrios Khomationos gibi din adamlarının konumlarını yükseltmiştir. Demetrios'un izlediği dini politikalar ile Ortodoks kiliseleri ayrılmıştır. Demetrios önderliğinde İznik'te rakip oluşum kurulmuştur. Demetrios, imparatora ne yapacağına dair öğütler vermiştir. Apokuakos ise bölünmeyi desteklemediğinden İznik'in dini üstünlüğünü tanıdığını belirten bir mektup göndermiştir. Bizans mirasçısı devletler, askeri başarılar kadar kilise üstünlüğünü kullanmıştır. Epir, kazandığı askeri başarılar ile İznik'in üstünlüğünü zedelemeye başlayacaktı. Kilise arasında rekabetin arka planını oluşturan siyasi mücadelede iki taraf birbirini sapkınlıkla suçlamaya hazırdır. Bizans kiliseler açısından kendi aralarında birleşememiştir.

Bahsettiğimiz gibi İstanbul'u kaybeden Bizans arasında Helen kimliğine ait olma hissiyatı artmıştır. Epir despotu ile yaşanan mücadeleye hellenizm ideolojisi de dahil olmuştur. İznik, Batı Anadolu topraklarını hellenizmin anavatanı saydığından Epir despotluğu Yunan kabul edilmiştir. Yunanistan eski Helen topraklarından olsa da orada yaşayanlar Helen değildir. Dönemin şartlarına uygun olarak Bizans felsefesi şekillenecektir. İznik ile Epir çekişmesi kilise tarafından desteklenen Laskaris'in lehine sonuçlanmıştır. Epir'de bağımsız bir kilise oluşmasıyla İznik Devleti zayıfladığı gibi Ortodoks kiliseleri ikiye ayrılmıştır. Atina metropoliti Mikhail Khoniates, Laskaris'e Rumları cesaretlendirip otoritesinde toplamasını ve eski Bizans'ı diriltmek için İznik'te örgütlü yapı kurmasını öğütlemiştir. Görüldüğü gibi kilise devletleşmede siyasi otorite kadar önemli bir kurumdur. İmparatorun siyasi otoritesi ile kilisenin dini otoritesi uyum içinde olmalıydı. Laskaris, rahiplik ve imparatorluğun kız kardeş gibi olduğunu belirterek onların ruh ve vücut gibi birbirlerinin ayrılmaz bağlantısı olduğunu söylemiştir. Bizans İmparatoru Konstantinos ile temelleri atılan kilise-devlet dayanışması İznik Devleti tarafından sürdürülecektir²²⁰. Laskaris, kiliseye otoritesini tanıtip Ortodoks halkın koruyuculuğunu üstlenmiştir. İstanbul'da Latin işgali başlayınca Bulgaristan'a giden son Bizans Patriki Ioanes başkent İznik'e davet edilmiştir²²¹.

²²⁰ M. Murat Baskıcı, s. 100.

²²¹ Gardner, s.97-98.

Patrikliğin İznik'te görevini sürdürmesi ile devlet büyük bir güç ve meşruluk kazanmıştı.

Latin işgali sonucu İznik'te Laskarisler, Trabzon'da Komnenoslar, Epir'de Angeloslar önderliğinde kilise örgütlenmesi oluşmuştur. Laskaris eski Bizans yönetiminde olduğu gibi Ortodoks patriklik merkezi kurup ilk Patrik olarak Mikhail Autoreianos'u atamıştır²²². David, İznik tarafından atanan görevlileri tanımayarak Amasya piskoposu Pammakaristes'i görevden almıştır. Kendi istekleri doğrultusunda yeni görevlendirmeler gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde Epir despotluğu da İznik'in yeni yaptığı atamaları meşru bulmayarak karşı çıkmıştır. Mikhail Angelos egemenliğinde kurulan bölgede kendi kilise yapılanmasını kurmak için büyük emek harcamıştır. Larissa ile Durazzo piskoposluklarına kendi istediği kişileri İznik'e danışmadan atamıştır. 1219 yılında İznik destekçisi din görevlilerini kovmuştur. 1220 yılına gelindiğinde Laskaris, Epir Despotluğu ile aralarındaki ayrılığa son vermek için toplantı düzenlemek istemiştir. İnebahtı metropolisi Ioannes Apakaukos, Latin tehlikesi olduğundan İznik'e yolculuk etmenin sıkıntılı olacağını bildirmiştir. Zaten Laskaris'in Latinler ile yakınlaşması kınandığı için Ortodoks Kilisesi'nin birleşmesi söz konusu olmayacaktır²²³. Bizans mirasçılarının kilise üstünlüğü için mücadele verdiği sırada Slavlar, İznik İmparatorluğu'nun varisliğini tanıyacaklardır. Aynı zamanda Sırp yöneticisi Stephen Nemanya'nın oğlu Sera, Sırp Kilisesi'nin bağlı olduğu Ohri başpiskoposluğundan ayrılarak İznik patriğinin üstünlüğünü tanımıştır. Böylece Laskaris tarafından Anadolu'da yürütülen mücadele nüfuz kazanmıştır²²⁴.

Kilise, Bizans açısından imparatorluğun tamamlayıcısı olduğundan imparatorlar için dayanaktır. İmparator olarak tanınmaları kiliseye bağlı olduğundan birbirleri ile dini mücadeleye girişmişlerdir. Bu da Bizans birliğini bozan başlıca etken olmuştur. İmparatorun meşru olması için kilise tarafından desteklenmesi gelenek halini almıştır. Aynı ilişki imparator ile bağ kurmak zorunda olan kilise için de geçerlidir. Çünkü kilise varlığını sürdürmek için güçlü devletin varlığına ihtiyaç duymuştur. Böylece hem kilise hem imparator ikilisi arasında düzenli bir bağ ihtiyacı gelişmiştir. Kilise ve devlet

²²² Angold, A Byzantine Government, s. 530.

²²³ Michael Angold, Church and Society in Byzantium under the Comneni, 1081-1261, CUP, Cambridge, 1995, (Church and Society), s. 531.

²²⁴ Gardner, s.94.

birbirine paralel olarak varlığını sürdürmüştür. Bu paralel ilişkide Latin işgali ile zor duruma düşen kilise, kendine daha yakın olan imparator adayını desteklemiştir. Epiros Kilisesi, İstanbul Latin işgalinde olduğu sürece tüm Bizans mirasçısı devletlerin imparatorluk iddiasında bulunmasını olağan karşılar. Bu durum İznik patriklerinin üstünlüğüne gölge düşürür.

3.3.5. Papa III. İnnocentius ile İlişkiler

İstanbul'da kurulan Latin egemenliğinden sonra Bizans, papalık ile olan ilişkilerini kaldığı yerden sürdürecektir. Laskaris, 1207 yılında papaya gönderdiği mektupla Latin İmparatoru Henry ile aralarında barışın egemen olması için arabuluculuk yapmasını istemiştir. Laskaris, mektubunda İstanbul'u yağmalayan Haçlıların gerçekleştirdiği yağma ve kıyıma yer vererek Latinlerin İstanbul'da gerçekleştirdiği zulümleri eleştirmiştir. Bizanslıların yaşadığı acı tabloyu gözler önüne sererek Haçlıların yönünü düşman yerine Hristiyanlara çevirdiğini söylemiştir. Dinlerine aykırı davranışlarda bulunmuş olmalarına rağmen papaya düşmanlığın son bulup barışın egemen olma isteği içinde bulunduğunu belirtmiştir. Mektubun şikâyet bölümünde Latinler ile arasında kurmaya çalıştığı barış ortamının Latinler tarafından sürekli olarak bozulduğunu, Latinlerin kendisi ile ittifak kurmadıkları gibi devletini yok saydıklarını söyleyerek Latinleri suçlamıştır. Ayrıca Laskaris aralarında barış sağlanan iki tarafın Müslümanlara karşı birlikte mücadele vermesini ve iki devletin sınırlarının Marmara Denizi olmasını teklif etmiştir. Eğer Latin İmparatoru Henri'nin Müslümanlara karşı kendisi ile birlikte mücadele etmeyi kabul etmezse yabancı güçler, paganlar, Ulahlarla istemeden de olsa ittifak yapmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Başkentleri İstanbul'u tehdit eden İznik Devleti'nin varlığı Latinler açısından kabul edilir bir şey değildir. Bu nedenle Latinler, İznik Devleti'nin gücünü kırmaya yönelik mücadele yürütmekten geri kalmamışlardır.

Barış ortamının yaratılması için III. Innocentius'tan yardım isteyen Laskaris, Marmara'nın iki güç arasında sınır olmasını kabul etse de Latinler, Güney Marmara'dan çekilmek istemediği gibi papa da İznik Devleti'ni tanıma taraftarı değildi. Papa, Laskaris'in birden fazla mektubuna cevaben gönderdiği yazılarda İznik İmparatoru için

soylu adam (nobili viro Theodoro Lascoro) kelimesini kullanarak nitelemiştir. Papanın Bizans'ın yeniden canlandırma iddiasını güden Laskaris'e bu hitabı kullanıp imparator olarak seslenmekten uzak durmasında Laskaris'in şimdilik taç giymemiş oluşunun da etkili olabileceğini söylememiz gerekir. Onun imparatorluğunu tanımayan Papa, despot olarak bile görmemiştir. Zaten Latin yönetiminin yaptıklarını durduracak güçte olmayan Papa'nın Latinler üzerinde önemli etkisinden söz edemeyiz.

Papa, işgal sırasında yaşadıklarını hafızasında hep canlı olarak tutacak olan Bizans halkı tarafından Latinlerin gerçekleştirdiği işgal, tahribat ve katliamlardan sorumlu tutulmuştur. İstanbul işgali sırasında yaşananların bilincinde olan Papa, Latinlere bu davranışları karşısında biraz daha sağduyulu olmaları yönünde istekte bulunmakla yetinmiştir. Latin işgali sırasında yaşanan duruma karşı olduğunu belirten Papa, istenmeyen bu durumu belirli sebeplere dayandırarak açıklamaya çalışmıştır. Yaşanan söz konusu bu durumdan Bizanslıları sorumlu tutarak Latinlerin savunuculuğunu yapmıştır. Haçlılara yardımı esirgeyen Bizans, Papa'nın üstünlüğünü reddedip kiliselerin birleşmesine karşı çıktığı için Tanrı tarafından cezalandırılmıştır. Papa, Ortodoksluğun temsilcisi durumundaki İstanbul'da Katolik Latinlerin krallık kurmasından oldukça memnundur. Çünkü İstanbul işgali sonrası kurulan bu krallık sayesinde Katolik kilisesinin nüfusu artacaktır.

Laskaris'in barış teklifini oldukça zora sokan ve uygulanması mümkün olmayan şartlar koymuştur. Papa, iki güç arasında barışın gerçekleşmesi için gönderdiği cevap mektubunda yer vermiş olduğu bu şartlarla olası bir anlaşmanın önüne geçmiştir. Haçlılar eğer Müslüman Eyyubilere karşı hareket ederlerse Laskaris'in bu hareketi desteklemesi ve ayrı bir hareket yürütmek yerine Latin egemenliğine girerek imparatorluğa bağlı bir şekilde hareket etmesi gibi şartlar koşmuştur. Papa, Laskaris'in Latin İmparatorluğu'nun üstünlüğünü tanıması karşılığında arabuluculuk görevi gerçekleştireceğini belirtmesi üzerine iki güç birbirlerinin isteklerini karşılayamayacağı için barış girişimleri sonuçsuz kalacaktır. Sunduğu bu şartlar Laskaris tarafından kabul edilmeyince barış için arabuluculuk yapmayan papa ile ilişkiler bitmiştir. Aslında İstanbul'da Latin egemenliğine son vermeyi amaçlayan Laskaris, barış ortamı için çok

da gerçekçi ve ısrarcı davranmamıştır²²⁵. İstanbul'daki Latin egemenliğini tanımayan Laskaris şehri geri alma düşüncesinden hiçbir zaman vazgeçmeyecektir. Aynı şekilde papa da Bizans'ın mirası üstüne kurulan İznik devletinin varlığını tanımaktan yana değildir. Sonuçta Laskaris'in izlediği siyaset gereği uyguladığı yakınlaşma politikaları sonuçsuz kalmıştır. Böylece, IV. Haçlı seferi'nde kiliselerin birleşmesi ve Katolik kilisesinin üstünlüğünün Ortodokslar tarafından tanınma beklentisi içinde olan Papa'nın bu isteği gerçekleşmeyecektir.

3.3.6. Yerel Yönetimler ile Mücadele

Batı Anadolu'daki yerel toprak sahipleri Latin işgali sonrası oluşan siyasi parçalanmışlıktan yararlanarak kendi bağımsız otoritelerini kurmayı amaçlamışlardır. Bizans, başkentinde otorite boşluğu sonucu başgösteren kaostan yararlanan bölgesel hakimler imparatorluğa karşı güven kaybı olan halkın destekleri ile güçlenmiştir. Alaşehir'de Theodoros Mankaphas, Söke'de Sabbas Asidenos, Menderes'te Manuel Maurozomes bu bağımsız yerel güçlerin önde gelenlerindendir. Buralarda Manuel Maurozomes, Selçuklu Türklerinin yardımları sayesinde egemenlik bölgesini genişletmeye çalışacaktır. Batı Anadolu'da örgütlenme çabalarına giren Theodoros Laskaris çok başlılığı bitirip Rumları bir çatıda toplamak zorunda kalmıştır. Laskaris; Latinler, Selçuklular ve Bizans mirasçıları kadar Batı Anadolu'da herhangi bir otoriteye bağımlı olmadan varlık gösteren yerel güçlere karşı mücadele vermiştir.

Bağımsız soylulardan biri Mora kökenli Manuel Maurozomes'tir²²⁶. Saygın aile olan Maurozomesler, Komnenos hanedanı devrinde devletin üst düzey yöneticileri arasında bulunmuştur. Angeloslar döneminde önemli yöneticiliklerde bulunan bu soylu aileden olan Theodoros imparatorluk sekreterliği görevini yürütürken Ioannes askeri etkinliklerde yer almıştır. Manuel Maurozomes, Anadolu bölgelerinin valiliğini yürütmesi gibi sebeplerle diğer yerel beyler karşısında başa geçmek adına ön plana çıkmıştır²²⁷. Bunların dışında I. Manuel Komnenos'un torunu olan Maurozomes,

²²⁵ Gardner, s.81.

²²⁶ Alexander Kazhdan, "Mavrozomes", The **Oxford Dictionary of Byzantium**, C.2, s.1319

²²⁷ Dimitri A. Korobeinikov, **Byzantium and Turks in the Thirteenth Century**, (Unpublished Ph.D Thesis), Oxford University 2003, s.146.

kendisini mirasçı konumunda görmektedir. Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un soyundan olduğu için siyasi otorite bakımından meşruluk kazanmıştır. Bizans ile bağlı olan Manuel'in diğer bir dayanağı da Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhusrev olacaktır. İstanbul'da sürgün hayatı yaşandığı sırada Manuel'in kızı ile evlenen Sultan, Latin işgalinde şehirden ayrılp kayınpederi Manuel'in yanına gitmiştir. Manuel tarafından korunup desteklenen Sultan aynı şekilde kayınpederini geniş yetkilerle donatıp harekâtını destekleyecektir. Gıyaseddin Keyhusrev'in sultanlık tahtına oturması ile Manuel'in bölgedeki otoritesi artmıştır. Sultanın kendisine sağladığı askeri birlikler ile batı Anadolu'ya doğru yayılma gösterecek olan bu yerel bey Selçuklu kaynaklarında melik olarak anılmıştır. Laskaris, Trabzon İmparatorluğu'na karşı harekât yürüttüğü sırada Manuel ise yağma hareketlerini sürdürmüştür. Laskaris ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olan Manuel bu kez büyük bir yenilgi alacaktır. Gerçekleşen bu çarpışmada ileri gelen Türk beyleri Laskaris tarafından esir düşecektir. Selçuklular ile dostça ilişkileri bozmamak adına Mart 1206'da Manuel ile anlaşacaktır. Efes ile Alaşehir'i alan Laskaris karşılığında Manuel'e Denizli, Honaz ve Menderes'i bırakmıştır²²⁸.

Diğer yerel beylerden biri ise Theodoros Mankaphas olmuştur²²⁹. Latin işgali öncesinde de ayrılıkçı hareketlerde bulunan Theodoros, II. Isaakios döneminde birden fazla ayaklanma gerçekleştirmiştir²³⁰. 1189 yılında harekâta geçen Theodoros yerli halk ve Ermenilerin desteğini sağlamayı başarmıştı. Isaakios karşısında yenik düşen Theodoros, Selçuklu Sultanının yanına sığınacaktır. Türkiye Selçukluları Bizans'a karşı izlediği siyaset gereği Bizans'ı güçsüzleştirip siyasi otoritesini sekteye uğratmak için isyancıları desteklemiştir. 1195 yılında Sultan'ın izni ile topladığı askerler sayesinde Denizli ve çevresinde yağma hareketleri yürütmüştür. Isaakios çareyi Sultan ile diplomatik ilişkiler kurarak isyancının kendisine teslim edilmesi isteğinde bulunulmasında aramıştır. İmparatorun bu girişimi sonucunda can güvenliği sağlanan

²²⁸ Dimitri A. Korobeinikov, s. 57; Alexios G.C. Savvides, **Byzantium in the Near East: Its Relations with the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. 1192- 1237**, Thessaloniki, 1981, s. 61.

²²⁹ Charles M. Brand, "Mankaphas, Theodore", **ODB**, Cilt: 2, OUP, New York, 1991, (Mankaphas), s. 1286.

²³⁰ Yusuf Ayönü, "Batı Anadolu'da Bizanslı Yerel Hâkimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: XXVI, Sayı: 42, 2007, (Bizanslı Yerel Hâkimler), s. 147.

isyancı, Sultan tarafından imparatora teslim edilmiştir²³¹. 1204 yılında gerçekleşen Latin işgali sonrası tekrar harekâtını devam ettirme fırsatı elde etmiştir. Bizans'a karşı isyan yürüten Theodoros şimdi ise Latinler ile karşılaşmak zorunda kalacaktır. 19 Mart 1205 yılında Edirne'de Flandreli Henry ile giriştiği mücadeleden yenik ayrılacaktır. Zamanla Laskaris'in otoritesi karşısında tutunamayarak sonunda onun tarafına geçecektir. Theodoros'un ölümü ile egemenlik bölgesindeki topraklar Laskaris'in eline geçecektir²³².

Bağımsızlığını kurmaya çalışan bir diğer soylu da Sabbas Asidonos olmuştur. Fakat o da 1205 yılında Laskaris'in otoritesi altına girecektir²³³. Kısa süreliğine isyan harekâtını yürüten Sabbas, 1204 yılı geldiğinde saraydan biri ile evlenerek sebastokrator unvanını almıştır²³⁴. Bu yerel beyin kendi iradesiyle Laskaris'in yöneticilik ettiği düşünülür. Laskaris zorluk yaşamadan Sabbas'ın bölgelerini alıp onu unvan ile onurlandırmıştır²³⁵. Bir diğer yerel bey Nikephoros Kontostephanus olmuştur. Soylu aileden gelen Nikephoros Dukas ve Angelos dönemlerinde yüksek makamlarda görevlerde bulunmuştur²³⁶. O da çok geçmeden Laskaris egemenliğini tanıyarak sebastokrator unvanını alarak devlet hizmetine girmiştir. Ailesinin etkin konumu ve zenginliği Laskaris'e fayda sağlayacaktır. Soyluları otoritesi altında toplamayı başaran Laskaris hepsinin üstünde güce kavuşmuştur.

Yerel beyler Selçuklu Sultanından sağladığı destekler sayesinde Batı Anadolu bölgesinde otoritesini kurmayı başarmışlardır. Latinler, egemenlik kurmaya çalıştığı eski Bizans topraklarında soylulara karşı takındığı aşağılayıcı tutum sonucu ayrılmaya yol açacaklardır. Trakya bölgesindeki soylular ayrılıkçı isyan hareketlerinin başını çekerek bu tür ayaklanmaların oluşumunda etkin tutum sergilemişlerdir. 1205 Şubatında bölgedeki soylular Bulgar Çarı Kaloya'nın desteğine başvurmuşlardır. Rum kasabı anlamına gelen Romaioktamos unvanına sahip Kaloyan'ın yardım etme isteği Latinler karşısında küçük görülerek geri çevrilmiştir. Latinler bu hatasını, Balkanlardaki nüfuslu ailelerin yardım çağrısına cevap veren Kaloyan karşısında verdiği başarısız mücadeleler

²³¹ Brand, *Byzantium Confronts The West*, s.86.

²³² Korobeinikov, s. 56.

²³³ Brand, *Byzantium Confronts The West*, s.207.

²³⁴ Charles M. Brand, "Asidenos, Sabbas", **ODB**, Cilt: 1, OUP, New York, 1991, (Asidenos), s. 207.

²³⁵ Akropolites, *Vekayinâme*, s. 25.

²³⁶ Alexander P. Kazhdan, "Kontostephanos", **ODB**, Cilt: 2, OUP, New York, 1991, s. 1148-1149.

sonucunda anlayacaktır. Trabzon ve Makedonya başta olmak üzere Balkanlar yoğun ayaklanmalara şahit olmuştur. Yerli halkın çıkardığı isyanlar karşısında yapacak bir şeyi kalmayan Latinler, isyan bölgelerini terk etmek zorunda kalacaklardır.

3.3.7. Epir Despotluğu ile Mücadele

İstanbul'un Latinlerce işgali sonrası Mikhail Angelos Draç'ı alarak Arta merkezli despotluk kurmuştur. Mikail Angelos, Laskaris'ten kardeşi Theodoros'un yanına gönderilmesini istemiştir²³⁷. Laskaris, Theodoros'tan aldığı bağlılık yemini karşılığında onu Mikhail'in topraklarına göndermiştir. Laskaris ve ondan sonrasındaki İznik hükümdarlarına bağlılık yemini etmiş olan Theodoros'un, imparatorluk iddiasına girişmesi Laskaris'in ölümünden sonraki yıllara denk düşecektir. Bu nedenle Epir despotluğu ile Laskaris döneminde herhangi bir mücadeleye girilmemiştir. Latinlerin Balkanlardaki etkinlikleri, iki devletin birbirlerine olan mesafesi gibi etkenler bu devletin başlangıçta sorun yaşamasının önüne geçmiştir. Latinler ile önemli çarpışmalar yaşayan Mikhail, Theodoros Laskaris ile sorun yaşamamıştır. Bu durum Theodoros döneminde değişecektir. II. Isaakios ve III. Angelos ile kuzen olan Mikhail ölünce yerine 1205 yılında kardeşi Theodoros Angelos geçmiştir. Bizans mirasçılığını kendilerine ilke edinen iki devlet birbirleriyle mücadeleye girişecektir.

Theodoros'un ilk icraati Latin İmparatorluğu tahtına oturacak olan Pierre'i öldürmek olmuştur. Latin İmparatoru Henry'nin ölümü Latinler kadar Bizans varislerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Henry'nin ölümünün ardından Latinlerin uzlaştırmacı siyaseti son bulmuştur. Auxerre Kontu Pierre de Courtenay, iki oğluna yönetim bölgesini bırakarak İstanbul'a ulaşmak üzere yola çıkmıştır. 1217 yılında Papa III. Honorius tarafından Lorenzo Kilisesi'nde taçlanmıştır. Dıraç üzerine hareket eden Pierre, Theodoros karşısında başarı kazanmayı amaçlamıştır. Fakat bunu başaramayan Pierre, kuşatmayı kaldırmak zorunda kalarak İstanbul'a hareket etmek için geçtiği Arnavutluk dağlarında 1217 yılında Theodoros tarafından esir düşmüştür. Pierre'in ölümünden sonra Latin İmparatorluğunu iki yıl eşi Iolande yönetmiştir. 1219 Ağustosunda gerçekleşen ölümü üzerine oğlu Robert başa geçmiştir.

²³⁷ Akropolites, The History, s. 144.

Theodoros'un bir diğerk başarısı 1224 yılında Selanik krallığını zapt etmek olmuştur. Bu dönemde Selanik Kralı Boniface'in ölümü üzerine söz konusu bölgede kaos hakimdir. Theodoros, Latinler ile Bulgarların oluşturduğu ittifaka karşı başarı sağlayarak 1224 yılında Selanik'i alınca imparator unvanını kullanacaktır²³⁸. Bulgaristan ve Makedonya'yı sınırlarına dahil ederek sınırlarını genişleten Theodoros, Bizans'ı yeniden kurma düşüncesi ile İstanbul'u ele geçirmeye çalışacaktır. Theodoros, Latinlerin Yunanlar ile bağlarını kopardıktan sonra İstanbul üzerine hareket edince Latin İmparatorluğu tahtında oturan II. Baudouin, Bulgar Çarı ile birleşmiştir. 1230 yılında Bulgarlar ile arasında gerçekleşen mücadele olan Kolokotinitza Savaşı'nda hezimete uğrayacaktır. Aldığı bu büyük yenilgi ile İstanbul'u alma ideallerine son vermek zorunda kalacaktır²³⁹. Bu ikili ittifak karşısında yenilen Theodoros'un gözleri kör edilmiştir. Bizans'ın mirasçısı olmak için yürüttüğü mücadele İznik tarafından meşru görülmemiştir. İznik İmparatoru karşısında önce imparator sıfatından mahrum olan devlet, sonra Selanik'i kaybetmiştir. Görüldüğü gibi Laskaris döneminde Epir despotluğu ile bir mücadele yaşanmamıştır. İstanbul'da Latin egemenliğine son verilip başkentin kurtarılmasının ardından Bizans İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

3.3.8. Trabzon Rum İmparatorluğu ile Mücadele

İstanbul'da Latin egemenliğinin kuruluşu sonucu oluşan bir devlet olmayan bu ayrılıkçı güç kent işgal edilince Bizans'ın yok olmaması için çabalamıştır. I. Andronikos Komnenos'un torunları Aleksios ve David Trabzon'u alarak devlet kurmuşlardır. Trabzon'un ele geçirilmesinde halaları Gürcü kraliçesi Tamara'nın etkisi büyüktür. Komnenos hanedanlığının sevilip sayıldığı topraklarda egemenliklerini genişletmeye başlatmışlardı. Egemenlikleri altına geçen topraklar, Latin paylaşım anlaşmasında yer aldığı için aralarında mücadele yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Komnenosların Karadeniz'de egemenlik genişletmelerinden sadece Latinler rahatsız olmamış aynı

²³⁸ Donald M. Nicol, "Ecclesiastical Relations Between The Despotate of Epiros and The Kingdom of Nicaea in the Years 1215 to 1230", **Byzantion**, Cilt: 22, 1952, (The Despotate of Epiros), s.210; Nicol, The Despotate of Epiros, s. 63-64.

²³⁹ Akropolites, Vekayinâme, s. 50-51; Nicol, The Despotate of Epiros, s. 110-111.

zamanda Laskaris de endişelenmiştir. Böylece Komnenoslar, Latin İmparatorluğu'nun yanında İznik Devleti ile de karşı karşıya geleceklerdir.

Komnenos kardeşler asaletlerinin daha köklü olduğu iddia ederek Laskaris'in imparatorluğunu tanımamışlardır. Laskaris ile Komnenoslar arasındaki ilk mücadele 1205 tarihinde gerçekleşecektir²⁴⁰. İmparatorluğun önündeki en büyük engel Anadolu'daki varlığını sağlamlaştıran Türkiye Selçukluları olacaktır. Selçuklular karşısında da ideallerinden vazgeçmek zorunda kalacaklardır. İstanbul'daki Latin egemenliğine son veren Palaiologoslar tarafından varlıkları tanınmamıştır. Bizans'tan bağımsız şekilde hayatına devam eden imparatorluk 1461 yılında Türk egemenliği altına girmiştir. Nisan 1204 de Trabzon'u ele geçirerek imparatorluk tahtına oturan Aleksios, Sinop'u imparatorluk sınırlarına dahil etmiştir.

Aleksios'un kardeşi David, batı yönünde fetihlerle egemenlik alanlarını genişletmeye çalışıp Giresun, Samsun, Sinop'a egemen olarak Ereğli'ye kadar egemenliğine almıştır. Bu sırada Thierry de Loos öncülüğünde gönderilen Latin birlikleri kendi paylarına düşen İzmit'i ele geçirmişlerdir. Latinlerin bu başarısını öğrenen Laskaris, vakit kaybetmeden harekete geçecektir. Latinler başarılı bir şekilde ilerledikleri bir anda beklenmedik şekilde ortaya çıkan Kaloyan tehditi nedeniyle İzmit'ten çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu durumdan yararlanan Trabzon Rum İmparatoru David, Karadeniz Ereğli'sine kadar ilerlemiştir. Oluşan Latin boşluğundan yararlanarak zorlanmadan Ereğli'yi egemenliği altına alan David, şehir halkını ordusuna katmıştır²⁴¹.

David, İzmit'i almak için harekete geçtiğinde Laskaris tarafından durdurulacaktır. Latinlerin, Bulgar Çarı karşısında birçok şehri bırakmalarını fırsat bilen David Komnenos, Aleksios Synadenos önderliğinde gönderdiği birlikler sayesinde İzmit'i kendi topraklarına katmıştır. Bunun üzerine Laskaris otoritesini kaybetmemek için Komnenoslara karşı harekete geçmek zorunda kalacaktır. Laskaris İzmit'i almak için Komnenosların gönderdiği ordu komutanı Synadenos'ı esir almıştır. 1205 yılında Aleksios kumandasında Trabzon Rum ordusunu yenerek İzmit'i ele geçiren Laskaris, Trabzon Rum İmparatorunu esir etmiştir. 1205 yılında gerçekleşen beklenmedik saldırı

²⁴⁰ Angold, A Byzantine Government, s. 61.

²⁴¹ Miller, Trebizond, s. 17.

karşısında Laskaris'in tuzağına düşen David'in birlikleri dağılmıştır. İzmit'e kadar ilerleyen David, 1205 yılında Synadenos başta olmak üzere tüm askerinin esir düşmesi ile sonuçlanan bu yenilgiden sonra tekrar Karadeniz Ereğli'sine çekilmek zorunda kalacaktır. Ereğli'nin batısını sınır olarak kabul etmesiyle bundan sonra İznik Devleti ile Trabzon Rum İmparatorluğu arasında Karadeniz Ereğlisi devletin batı sınırı olarak kalmıştır.

1205 yılında Komnenoslara karşı üstünlük kazanan Laskaris, 1206 yılında Trabzon İmparatorluğu üzerine bir kez daha harekete geçmiştir²⁴². Laskaris 1206 yılında okçu ve savaşçı olan Düzce dolaylarındaki Plusias bölgesine egemen olmuştur. İyi birer savaşçı olan bu halkın desteğini sağlayan Laskaris açısından oldukça olumlu olmuştur. Laskaris Komnenosların ilerleyişini tamamen durdurmayı düşündüğünden David, Latinler ile anlaşmak zorunda kalmıştır. David Komnenos'un Henry de Flandre'den yardım istemesiyle Latinler, Bizans varisi olarak ortaya çıkan iki devletten biriyle diğerine karşı anlaşarak destek sağlamayı çıkarlarına uygun bulmuştur. Bu nedenle Latinler hiç tereddüt etmeden Komnenosların yardım teklifine olumlu cevap vererek 300 kişilik destek kuvvet göndermiştir²⁴³.

David, Laskaris'e karşı tutunabilmek için Latin otoritesini tanıyarak Latin bağlılığını kabul etmiştir. Bu anlaşma ile sadece Latin egemenliğini değil ayrıca Laskaris'e karşı yardım sağlayabilmek için bölgesinin Latinlere ait olduğunu kabul etmişti. David 1207 yılında bu birlikler sayesinde Laskaris'e karşı hareket başlatarak Sakarya'ya kadar ilerleme göstermiştir. Laskaris'in topraklarını yağmalayarak Plousias halkını zincirleyip esir ederek cezalandırmıştır. David, Laskaris'in otoritesini kabullenen Plousias kentinden intikamını alsa da bölgeye geçici zarar vermekle yetinmiştir²⁴⁴. David imparatorluk kuvvetinden aldığı destekle Laskaris'in egemenlik bölgelerini yağmalamayı sürdürmüştür. Plousias kentini yağmalayan Laskaris yanlısı halkı katleden Latin birlikleri, David ile birlikte harekâtını devam ettirdiği sırada, İzmit'te Trakheios bölgesinde Laskaris'in komutanı Andronikos Gidas karşısında

²⁴² Alexander A. Vasiliev, "The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)." *Speculum* 11, No: 1, 1936, (Trebizond), s. 21; Sergey Pavloviç Karpov, **Trabzon İmparatorluğu Tarihi**, Kültür Bilimleri Akademisi, Trabzon, 2016, s. 158.

Vasiliev, Trebizond, s. 21.

²⁴³ Gregory, s. 260; Angold, A Political History, s. 190.

²⁴⁴ Fallmerayer, s. 83; Miller, Son Trabzon İmparatorluğu, s. 12- 13; Tellioglu, s. 32-33.

pusuya düşürülmüştür. Laskaris ile Latinler arasında İzmit'te geçen mücadelede yenilen Latinlerin hepsi kılıçtan geçirilerek bir kişi bile sağ bırakılmamıştır. Bu Latin birliği, Andronikos Gidos komutasında İznik ordusunun kurduğu pusular karşısında hazırlıksız yakalanarak darbe almıştır. İznik birliklerinin önderi Andronikos Gidos birçok Latini esir etmiştir. David'e bu yeniliği ulaştıracak kimse sağ kalmamıştır. Gidos'un 1222-1235 yıllarında Trabzon İmparatoru olduğu söylenir²⁴⁵.

Laskaris, 1208 yılında Ereğliyi kuşatarak David'in bölgeden çıkmasını amaçlamıştır. Topraklarını kaybetmek istemeyen David Komnenos, 1208 Eylül'ünde Edirne'de bulunan Latin İmparatoru Henry'den yardım istemiştir. Laskaris karşısında tutunamayan David bu kez Latin İmparatoru Henry'nin otoritesini kabul ederek yardım talebinde bulunmuştur. Bu durumda artık bağımsız Trabzon İmparatorluğu'ndan bahsedemeyiz. Latinler, David'in koruyuculuğunu üstlenmiştir. Latinlerin üzerine yürüdüğünü öğrenen Laskaris geri çekilmek zorunda kalır. David, Latinlerin yardımları karşılığında onlara erzak göndermiştir. Aynı zamanda Laskaris karşısında mevcut egemenliklerden de destek sağlama girişimlerini sürdürmüştür. Beklenmedik şekilde ortaya çıkan Kaloyan karşında zor durumda kalan Latinler bölgeden çekilmiştir. Laskaris, Latinler ile karşı karşıya gelecekken Bulgarlar, Latinler üzerine hareket edince Latin birliği Trakya'ya yönelmiştir. Latinler tüm bu zorluklara rağmen David'e yardımcı birlik göndermeyi başarmışlardır. Böylesi zor durumda bile David'e birlik göndermeyi ihmal etmemiş olan Latinlere yardımları karşılığında gemilerle tahıl ve tuzlu domuz eti göndermiştir²⁴⁶.

Laskaris 1208 yılında Henry'nin kendisine karşı harekete geçmesi üzerine yardıma gelen Latin birlikleri karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. İki taraf arasında anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Laskaris, Komnenoslara karşı yürüttüğü mücadelede bir adım ileri gitmiştir. Artık Latin desteğini sağlayamayan David'e karşı 1214 yılında mücadele başlatacaktır. Laskaris, Komnenosların egemenliğindeki tüm bölgeleri ele geçirecek güçte olduğundan David, Latinlerden bir kez daha yardım ister. David'e yardım eden Latin askeri birlikleri, Laskaris'in Ereğli'den çekilmesine sebep olacaktır. Latinlerin desteği Laskaris'e karşı uzun süre başarı sağlayamayacaktır.

²⁴⁵ Vasiliev, Trebizond, s. 21; Karpov, s. 158.

²⁴⁶ Vasiliev, Trebizond, s. 21-22; Gardner, s. 75; Karpov, s. 156-157.

1209 yılında Selçuklular ile arası bozulan Laskaris, 1214 yılına kadar Komnenoslar karşı harekât yürütemeyecektir. 1214 Ekiminde geniş çaplı bir hareket başlatacaktır. 1214 yılında İznik Devleti, Latinler ile anlaşmaya vardıktan sonra Trabzon Rum İmparatorluğu'na saldırır. Amasya ve Sinop'u Laskaris'e kaptıran Aleksios Komnenos'un çok fazla etkisi kalmamıştır. Laskaris, 1214 yılında Karadeniz Ereğlisi ve Amasra'yı ele geçirecektir. Sabbas egemenliğinde bulunan Samsun'un Aleksios Komnenos tarafından kuşatılması üzerine Sabbas, Laskaris'e bağlanacaktır²⁴⁷. Gıyaseddin Keyhusrev'in yardımları ile ele geçirilen şehir tekrar Sabbas'ın otoritesine girmiştir²⁴⁸. Ereğli, Amasra, Sinop'un batısına kadar olan Karadeniz kıyılarını ele geçiren David, Laskaris'in başarıları karşısında geri çekilecektir²⁴⁹. Karadeniz kıyısı boyunca ilerleme gösteren Laskaris karşısında tutunamayan David Komnenos, hedeflerini gerçekleştiremeyerek ilerleyişini sonlandırmıştır. Selçukluların İzzeddin Keykavus öncülüğünde 28 Ekim 1214 yılında Sinop'u ele geçirmesiyle egemenlikleri Trabzon ile sınırlı kalmıştır. Trabzon İmparatorluğu'nun batı ile bağlantısı kesilmiştir. Böylece Bizans'ı diriltme yarışının dışında kalan İmparatorluk, Selçuklulara bağlı hale gelmiştir. Komnenoslar aldığı yenilgiyle hedeflerinden vazgeçeceklerdir. Laskaris'in yürüttüğü bu faaliyetler sırasında Latinler, Komnenoslara herhangi bir yardımda bulunmamıştır. 1212 Aralık'ında David hayata gözlerini yummuştur. Laskaris ile Latinler arasında barış sağlanmıştır. Latinler, Laskaris'e karşı Komnenosları desteklediği sırada Balkanlar ve başkentleri tehlikeye girmiştir. Balkanlardaki otoritesini sağlamaya çalışan Henry, Sırbistan üzerine sefer düzenleyecektir²⁵⁰.

Latinler, Trabzon Rum İmparatorluğu'na verdiği desteği bırakınca Karadeniz'in Batı kıyılarını kaybetmişlerdir. Laskaris aleyhinde ilerleyişi son bulan Trabzon İmparatorluğu 1461 yılına dek varlığını korumayı başaracaktır. 1204 yılında Gürcü kraliçesi yardımı ile Trabzon'u başkent yaparak devlet kuran Komnenos kardeşler Bizans devlet sistemini yakından takip etmiştir. Venedik ve Ceneviz'e ticari ayrıcalık sağlamanın yanında Türk ve Gürcüler ile ittifakını evlilik bağı kurarak güçlendirmiştir.

²⁴⁷ Fallmerayer, s. 56-57.

²⁴⁸ Turan, Selçuklular Zamanı, s. 303; Selim Kaya, **I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)**, Ankara 2006, s. 124.

²⁴⁹ Fallmerayer, s. 87; Alexander A. Vasiliev, Trebizond, s. 25.

²⁵⁰ Filip Van Tricht, "The Latin Renovatio of Byzantium, The Empire of Constantinople (1204-1228)", **The Medieval Mediterranean**, Volume: 90, 2011, s. 354.

Diplomasisi sayesinde 1461 yılında Osmanlı egemenliğine girmesine kadar varlığını devam ettirecektir. Trabzon Komnensolarına karşı elde ettiği başarılar ile egemenliğini sağlamlaştıran Laskaris, halk tarafından imparator gözüyle görülmeye başlayacaktı.

3.3.9. Latinler ile Mücadele

13 Nisan'da ele geçirilerek yağmalanmaya başlanan kent, 15 Nisan'a kadar üç gün boyunca tarihin en büyük felaketini yaşamıştır. Topladığı ganimetleri aralarında paylaşan Haçlılar ardından imparator seçimine geçmişlerdir. 16 Mayıs 1204 tarihinde imparator seçilen Flandre Kontu Baudouin'in Ayasofya'da taç giymesinin²⁵¹ ardından İstanbul'da Latin İmparatorluğu resmileşmiştir. 24 Mart Anlaşması veya Mart Paktı olarak geçen kentin paylaşım anlaşmasına göre imparator, Latinlerden seçilecek olursa patrik, Venediklilerden biri olmalıydı. İstanbul'daki ilk Latin imparatoru Latinler arasından seçildiği için kentin ilk patriği Venedikli Thomas Morosini (1204-1211) olmuştur. 1205 yılında Papa III. Innocentius, Venedik üzerinden aforozu kaldırdığını mektupla bildirmiştir. Böylece Morosini'in patrikliği onaylanmıştır.

İmparatoru belli olan kentte artık sıra imparatorluk topraklarının bölüşülmesine gelmiştir. İmparator seçilen I. Baudouin; Trakya, Bitinya, Sakız, Sisam, Kos, Midili dahil olmak üzere imparatorluğun dörtte birine sahip olmuş, diğer dörtte üçünü Venedik alırken geriye kalan yerleri şövalyeler kendi arasında bölüşmüştür. İmparatorluğu kaybeden Boniface'e Anadolu'da Yunan topraklarının bir bölümü verilmiştir. Fakat o Manuel Komnenos'un damadı olan kardeşi Reiner'in egemenliğindeki Selanik topraklarını istemiştir. Dandolo'nun arabuluculuğu ile Boniface, Selanik Kralı olmuştur. İstanbul'da Latin egemenliğinin yanında Selanik Krallığı, Filibe Dükalığı, Dimetoka Beyliği, Atina ve Mora Prenslığı, Limni Dükalığı kurulmuştur. Şövalyeler kendilerine verilen topraklar için imparatora vassallık yemini etmişlerdir. Latinler, Anadolu topraklarının değerini tam olarak kavrayamamışlardır. Anadolu'yu boşlamaları sonucu Bizanslılar rahatça İznik ve çevresinde Laskaris etrafında örgütlenmiştir. Bizans toprakları paylaşımından en büyük kazancı sağlayan Venedik; Ragusa, Modon, Koron, Girit, Rodos, Ege Adaları, Gelibolu, Tekirdağ ve Edirne'yi almıştır. Dandolo'nun aldığı

²⁵¹De Clari, s. 47.

despotluk unvanını 14. yüzyıla kadar kullanmaya devam eden Venedik, seferden sağladığı kazanımları uzun süre koruyacaktır²⁵².

Bizans topraklarını kendi aralarında paylaşan Latinler, İznik merkezli çevre bölgeleri de aralarında bölüşmüşlerdir. İznik, Blouis Kontu Louis'e düşerken Edremit (Adramyttium), Henry'ye verilmiştir. Latinler payına düşen Marmara kıyı bölgelerinde egemenlik kurmak için harekete geçmiştir. İmparator Boudouin'nin kardeşi Henry ile Blouis, Aralık 1204 tarihinde Batı Anadolu fethi için harekete geçmiştir. Latinleri Anadolu'da en çok uğraştıran İznik merkezli Batı Anadolu hakimiyetini sağlamakla meşgul olan Laskaris olacaktır. 6 Aralık 1204 yılında Laskaris'i yenen Henry ve Louise, Bursa ve Batı Anadolu'ya sahip olmuştur. Laskaris'in aldığı bu büyük yenilginin etkisi Bulgar Çarı Kaloyan'ın etkinlikleri sayesinde hafifleyecektir.

Latin İmparatoru Boudouin, Laskaris'in güçlenmesini beklemeden Anadolu topraklarını ele geçirmek için mücadeleye girişmiştir. Anlaşma gereği kendine düşen toprakları ele geçirmek için hazırladığı 100 şövalyeyi 1204 yılında Macarie de Sainten Meneshould emrine vererek bu Latin birliğini İzmit üzerine göndermiştir. Burada bulunan Bizanslı halk, Latinlerin şehre gelişiyle bölgeden uzaklaşacaklardır. Halkın kenti boşaltmasıyla kolayca İzmit'e yerleşen Latinler, bölgeyi askeri üs olarak kullanacaktır. Bu sıralarda Thierry de Loos, kendi hakkı olan İzmit üzerine yönelecektir²⁵³. Şehri ele geçişinin ardından İzmit'teki Ayasofya kilisesini kaleye dönüştürmüştür. Onunla birlikte hareket eden Macaire de Meneshould Hereke'yi; Guillaume de Sains ise Gemlik'i denetim altına almıştır.

Latinlerin aralarında yaptıkları paylaşıma göre Batı Anadolu'da İznik merkezli çevrenin kendisine bırakılmış olan Kont Louise, İznik'i almak üzere 1204 yılında askeri faaliyet yürütecektir. Louis de Blois Bizans İmparatorluğu'nun paylaşılan topraklarından kendi payına düşen İznik ve civar bölgeleri egemenliğine almak için büyük çaplı harekât başlatmıştır. Louise hissesine düşen topraklara sahip olmak ve Laskaris'in

²⁵² Jacoby, Latin Empire, s. 759; Thomas F. Madden, "The Latin Empire of Constantinople's Fractured Foundation: The Rift between Boniface of Montferrat and Baldwin of Flanders" **The Fourth Crusade**, 2008, s. 50.

²⁵³ William Miller, "The Empire of -Nicaea and the Recovery of Constantinople", **The Cambridge Medieval History**, Volume: IV, New York, 1923, (Constantinople), s. 483; Villehardouin, Memoirs, s.135.

Anadolu ilerleyişini önlemek adına önde gelen komutanlarından Pierre de Bracieux ile Payen d'Orleans önderliğindeki Latin birlikleri ile yola çıkacaktır.

Louise tarafından görevlendirilen iki komutan, birlikleri ile 1 Kasım 1204 tarihinde Karabiga'ya ulaşmıştır. İstanbul'dan hareket eden bu Latin birliği, Latinler ve Ermenilerden oluşan bölge halkının Latin egemenliği altında yaşamak istemesinden dolayı kendilerini davet etmeleri üzerine Karabiga'da egemenlik sağlamakta zorlanmamışlardır. Karabiga bölgesinde Latin nüfusu egemen olduğundan kendileri tarafından istenen bu harekâtı desteklemişlerdir. Pierre ile Payen öncülüğünde Güney Marmara üzerine gönderilen 120 şövalyeden oluşan birlik 1 Kasım 1204 tarihinde Karabiga'yı (Pega) ele geçirmeyi başarmıştır²⁵⁴. Pierre, Karabiga'dan çıktıktan sonra Bandırma'ya (Panderma) yönelip ele geçirerek birliklerini bölgeye yerleştirmiştir. Böylece Karabiga'da egemenlik kurmuş olan Latinler, şimdi de Bandırma'yı alarak harekât üssü olarak kullanmaya başlayacaklardır.

Louise, buradan güneye doğru ilerleyiş gösterdiği sırada Laskaris tarafından gizlice izlenmektedir. Çünkü bu sıralarda Laskaris, söz konusu bölgede kendi egemenliğini kurmaya yönelik etkinlik içinde olup bölgede hedeflerini gerçekleştirmek için asker toplamaya çalışmaktaydı. Bunun üzerine iki taraf arasında mücadele yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Laskaris, Latinlerin başarılarının önüne geçmek için gerçekleştirdiği bu hamle ile Louise kuvvetleri ile 6 Aralık 1204 tarihinde Manyas'ta (Poimanes)karşı karşıya gelmiştir. Çarpışmada sayı bakımından Latinlere göre daha iyi konumda olan Laskaris'in ordusu Pierre öncülüğünde 140 şövalyeden oluşan birlik karşısında başarı gösteremeyerek çarpışma meydanını terk etmiştir. Sayı bakımından kötü olmayan fakat yerlilerden toplanan İznik birliklerinin düzenli, disiplinli, tam donanımlı Latin ordusu karşısında şansı olmadığından savaş başladığında uzman Latin ordusu karşısında kaçmaktan başka çareleri kalmamıştır. Böylelikle iki tarafın girdiği bu mücadeleden Latinler zafer kazanarak çıkacaktır.

Laskaris birliklerinin kaçması üzerine Pierre, elde ettiği bu zafer sayesinde Manyas'ı ele geçirecektir. Ardından sorumsuz bir şekilde bölgede ilerleyen Latin birliği, Ulubat'ı almıştır. Ulubat'a (Lopadion) doğru ilerleyişe geçerek kente vardığında bölge

²⁵⁴ Villehardouin, Memoirs, s.91

halkı tarafından Haç ve İncillerle karşılanmışlardır. Pierre herhangi bir karşıt hareket olmadan Ulubat'a egemen olmuştur. Latinler bu başarılı harekâttan sonra Manyas, Ulubat ve Gölyazı bölgelerinde egemenlik kurmuşlardır²⁵⁵. 6 Aralık Manyas'ta Laskaris'i yenen Latinler, Karabiga'dan Gölyazı'ya kadar uzanan coğrafyaya egemen olup Batı Anadolu kıyıları ve Bursa'yı almıştır. Tam İznik'i ele geçirecek ortam hazırlanırken Çar, Balkanları tehdit etmek üzere geri dönecektir. Manyas üzerine olan ilk sefer başarılı geçse de Bulgar tehlikesi nedeniyle Latin birlikleri geri dönmek zorunda kalacaktır.

Kazandığı bölgelerde egemenliklerini pekiştirmek için imparatorun kardeşi Henry, 11 Kasım 1204 yılında birliklerinin başında önemli stratejik noktalar olan Abidos'a varmışlardır. Abidos, öneminden dolayı Latinler tarafından askeri harekât merkezi olarak kullanılacaktır. Biga'da yoğunlukta olan Ermeniler, Latin egemenliğini istediği için bu harekâtı destekleyerek yardım sağlamışlardır²⁵⁶. Henry, İstanbul'dan ayrılarak Ermeni halkın daveti üzerine Çanakkale'ye ulaşmıştır. Kenti alan Henry, bölge halkını ordusuna katarak Ermenilerden askeri birlikler meydana getirip askeri gücünü takviye etmiştir. Henry, Ermenilerden aldığı fikir ve öneriler üzerine Çanakkale'ye Latin askerlerini yerleştirmiştir. Bölgede askeri birliklerini bıraktıktan sonra buradan Edremit'i ele geçirmek için hareket etmiştir. Truva'da ordusuna aldığı Ermeni ve Latin gücü sayesinde Edremit'i kolayca ele geçirecektir.

Henry, destekçisi olan Ermeni birliklerini yanına alarak 8 Şubat 1205 tarihinde Edremit'i teslim olmaya zorlamıştır. Latinler, bu harekât ile Laskaris'in egemenliğini tehlikeye düşürmüşlerdir. Durumun ciddiyetini anlayarak Latinlerin Edremit yönünde ilerleyiş gösterdiği haberini alan Laskaris, kardeşi Konstantin Laskaris önderliğindeki birlikleri Edremit üzerine yollamıştır. Bunun üzerine 19 Mart 1205 tarihinde gerçekleşecek bu savaşta, Laskaris'e destek vererek Konstantinos'un yanında Henry karşısında hareket eden kişi Alaşehir egemenliğini sürdüren yerel beylerden Theodoros Mankaphas olmuştur. Bu harekâta katılan İznik ordusuna komutanlık edenin Konstantin değil Mankaphas olduğu düşüncesi vardır. Latin işgalinden sonra siyasi otoritenin boşluğundan yararlanan Theodoros, Latinlerin bölgedeki egemenliklerini durdurmak

²⁵⁵ Villehardouin, *Memoirs*, s.95.

²⁵⁶ Gardner, s. 64; Villehardouin, *Memoirs*, s.93

için Edremit üzerine yürümüştür. Sonuçta o da Latinlere karşı başarı sağlayamayıp büyük bir yenilgi alır. İki ismin müttefik bir şekilde hareket ettiği de düşünülür²⁵⁷. Savaşın Theodoros ile Haçlılar arasında geçtiğini varsayarsak bu yenilgiden sonra Mankaphas'ın bir daha adının anılmayağını belirtmek gerekir.

Savaş sonucu birçok önemli bölge Latinlerin eline geçtiği ve karşı tarafın askeri gücünün ağır yara aldığı kesindir. Laskaris'in üzerine geldiğini gören Henry, önemli adamlarını toplayarak görüşlerini aldıktan sonra savunmada kalmak yerine saldırıya geçmeyi seçecektir. Konstantinos ile Mankaphas birlikleri şehrin girişine dizilmiştir. Onların karşısına kendi askerlerini dizen Henry, kalabalık düşman ordusu ile karşılaştığında korkuya kapılsa da ilk saldırıya geçen taraf olarak ordusu ile en önde savaşıacaktır. Bu saldırı sonucu dağılan Bizans ordusu bozguna uğrayarak öldürülecektir. Atlı birlikler savaş meydanını terk edebilse de yaya birlikler düşmandan kurtulamamıştır. 19 Mart 1205 tarihinde Edremit'te gerçekleşen bu mücadelede yenilen taraf Laskaris'in kardeşi Konstantinos komutanlığındaki İznik birlikleri olmuştur. Galip taraf bir kez daha Latinler olmuştur.

Geri çekilen İznik ordusu karşısında Latinler bölgedeki otoritesini güçlendirmiştir. Böylece Latinler Çanakkale, Edirne, İzmit gibi önemli Marmara bölgelerini ele geçirereklerdir. Laskaris'in devleti kuruluşunun ertesi yılı yıkılmaya yüz tutacaktır. Latinler tarafından köşeye sıkıştırılmış halde bulunan Laskaris'in yardımına Bulgar Çarı Kaloyan yetişecektir. Latinler, Çanakkale'den Edremit'e kadar uzanan bölgelere sahip olmuştur. Marmara kıyısı ve İzmit'in Latinlerin olmasıyla İznik, Latinler tarafından çevrilmiş haldedir. Laskaris, içine düştüğü bu durumdan Çarın Latinler üzerine yürümesi ile kurtulacaktır.

İznik'e kabul edilmeyen Laskaris ilk olarak Bursa'yı merkez olarak kullanmıştır²⁵⁸. Edremit'te geçen savaş sonrası Bursa'nın Latinler tarafından işgal edilmesi kesin gibidir. Direniş göstermeden Ulubat'ı Pierre'e teslim etmişlerdir. Ardından Gölyazı'yı (Apollonia) alan Pierre'in bir sonraki hedefi Bursa olmuştur. Tehlikenin farkında olan Laskaris, Bursa'nın Latinler tarafından kuşatılmasına karşı uzun süre dayanabilmek için yiyecek depolamıştır. Bursa'yı işgal etmek üzere olduğu

²⁵⁷ Ayönü, Bizans Yerel Hâkimler, s. 150.

²⁵⁸ Gardner, s. 60.

sıralarda büyük bir askeri ve siyasi desteğe ihtiyaç duyan Laskaris, Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhusrev'in yardımına da başvurmuştur²⁵⁹.Laskaris, otoritesini tanıtip sınırlarını genişlettiği sıralarda Latinler onun İstanbul üzerine yürüdüğü bilincindeydiler.

Şehri kuşatan Pierre ve Payen öncülüğündeki Latin birlikleri şehirdeki halkın teslim olmasını beklemiştir. Fakat teslim olma yönündeki çağrılarını sonuçsuz kalan Latinler saldırıya geçmiştir. Şehir halkı Latinlerden oluşmadığı için direniş ve güçlü surlara sahip olması ile Pierre burayı almakta oldukça zorlanır. Uzun sürecek kuşatmayı atlatacak kadar yiyecek biriktiren halkın karşısında Latinler kazanç sağlayamayarak kuşatmayı kaldıracaktır. Geri çekilen Latin birlikleri bölgedeki şehir halkı tarafından kurduğu pusu ile 19 Mart 1205 tarihinde birçok Latinin ölümüne sebebiyet vermiştir. Şehrin sahip olduğu sağlam savunma surları Latin işgalini önlemiştir.

Latinlerin bu işgali sırasında dünya tarihinin seyrini değiştirecek nitelikte olan Bulgar Çarı Kaloyan, Balkanlarda başlattığı ayaklanma gerçekleşmiştir. Çarın önderlik ettiği ayaklanmayı haber alan Latinler, Batı Anadolu'dan geri çekilmek zorunda kalmıştır. Geri çekilen Latinlerin üzerinden geçeceği yollara tuzak kurup zarar vermeyi amaçlamışlardır. Önemli mücadelenin geçtiği bu zaman diliminde iki tarafın kaybı da ağır olmuştur.

Bulgarlar ile Bizans ilişkisi yüzyıllar öncesine dayanmaktaydı. Bulgarlar 10. yüzyıldan itibaren Bizans için ciddi tehdit oluşturmuştur. Bizans İmparatoru olma düşüncesi onları diğer devletlerden ayırmıştır. Bizans zamanla bölgede kontrol gücünü kaybedince gözleri Bizans tahtında olmuştur. Bizans sistemindeki gibi dünyada tek bir imparator olacağına inanmışlardır. Kaloyan, Latinleri Trakya ve Balkanlar'da yenerek bu bölgelerde Rumlara yaptığı katliamlar ile Rum kasabı olarak anılır. Latin egemenliğine giren Trakya bölgesi yönetimden hoşnut olmadığı için Bulgar Çarı ile aralarında ittifak gerçekleştirecektir. Latin egemenliğinden kurtulmak isteyen halk tek çareyi örgütlenmede bulduğundan ordu toplamaya çalışmıştır. Latinler ile anlaşmaya varamayan Trakya'daki arazi sahipleri, soylular ile halk, Kaloyan'ı davet ederek ayaklanmayı bastıracaktır. Edirne'de çıkan ayaklanmalarda Latinler öldürülerek

²⁵⁹ Korobeinikov, s. 57.

şehirden kovulmuştur. Kaloyan'ın Latinlere karşı takındığı tutumda işgal sırasında Bulgaristan'a kaçan eski Ortodoks Patrik Kameteros'un etkisinin olduğu söylenir²⁶⁰. Ortodoks koruyuculuğunu üstlenmek için Bizans ile arasında rekabet olan Çar, Bizans mirasçısı olma yolunda ilerleyecektir²⁶¹.

Trakya bölgesinde Çar tehdidi başlayan Latinler, ele geçirdiği bölgelerden geri çekilecektir. Dimetoka, Edirne gibi önemli merkezler Kaloyan egemenliğine girince bölgede kurulmaya çalışan düzenin bozulduğunu gören Latin İmparatoru Baudouin, Şubat 1205 yılında askeri birliklerini göndermiştir²⁶². Sonrasında kendisi ile birleşen Dandolo ve Kont Louis'in yer aldığı birlik Mart 1205te harekâta katılmıştır. Bunun üzerine Kaloyan Kuman destekli ordusu ile karşı harekete geçmiştir. Latinler, 29 Mart'ta Edirne'de başarısız kuşatma hareketine girişmişlerdir²⁶³. Kaloyan, bu kuşatmayı kırarak Latinleri bozguna uğratmıştır. Geri çekilmek zorunda kalan Latin ordusu Blois Kontu Louis gibi değerli isimler hayatını kaybetmiştir²⁶⁴. Latinler, egemenlik kurmaya çalıştığı Batı Anadolu topraklarını Kaloyan'a karşı terk etmek zorunda kalmıştır. Kaloyan'ın ilerleyişi karşısında toprak kaybeden İmparator Baudouin, Kaloyan'ın üzerine giderken Enrico Dandolo ve Kont Louis ile görüşerek, Anadolu üzerine gönderdiği Henry ve Macaire de Sainte'i yardım için geri çağırmıştır. Böylelikle Latinler Bitinya'dan çıkmışlardır. Bunun üzerine Anadolu'daki Latin birlikleri Karabiga haricindeki diğer bölgelerden çekilmiştir. Bursa civarında etkinlik gösteren Payen ile Pierre ise Kont Louis tarafından yardıma çağrılınca bölgeden ayrılmıştır. Böylelikle sadece az sayıda askeri birlik Karabiga haricinde Küçük Asya'daki fetih bölgelerini terk etmişlerdir. 14 Nisan 1205 tarihinde gerçekleşen büyük çarpışmadan Latinler yenik olarak ayrılmıştır. Savaşın galibi Bulgarlar olmuştur. Latin İmparatorluğu I. Baudouin tutsak edilerek Kaloyan tarafından öldürmüştür. Edirne'de gerçekleşen bu önemli askeri mücadelede hezimete uğrayan Latin ordusunda Baodouin dışında önde gelen Latin askerler ve Kont

²⁶⁰ Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, s. 573; Yusuf Ayönü, "IV. Haçlı Seferinin Ardından Anadolu'da Mücadele Eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu", **Cihannüma**, I, 2015, (İstanbul Latin Krallığı), s. 16.

²⁶¹ Aphrodite Papayianni, **Aspects of the Relationship**, (Ph. D.Thesis), University of London, London, 2000, s. 54.

²⁶² Villehardouin, Memoirs, s. 102.

²⁶³ Villehardouin, Memoirs, s. 104.

²⁶⁴ Villehardouin, Memoirs, s. 106.

Blois dahil olmak üzere birçok önemli kişi hayatından olmuş veya esir düşmüştür. Sağ çıkmayı başaran az sayıda kişi Dandolo tarafından İstanbul'a ulaşmıştır.

1205 yılında Kaloyan'ın Latinler ile yaptığı savaşı kazanıp Latinlerin ise büyük bir bozguna uğrayarak kaybetmeleri üzerine İznik Rum Devleti'nin kuruluşu kolaylaşmış olur. Batı Anadolu'da ve Balkanlarda otoritesi sarsılan Latin Krallığının başkenti İstanbul, Kaloyan'ın ordusunda görev alan Kuman birlikleri şehrin önlerine kadar ilerleyişi ile tehlikeye girmiştir. Edirne'de alınan büyük yenilgiden sonra kontlar ve ileri gelen komutanlar İstanbul'u terk etmiştir²⁶⁵. Latinler, şehrin işgali sırasında işlediği günahların bedelini Edirne yenilgisi ile ödemişlerdir²⁶⁶. Latinler, zamanında Kaloyan'ın anlaşma teklifini reddettikleri için Bizans karşıtlığı yerini Latin karşıtlığına bırakır. Latinlerin Kaloyan'ın saldırılarına uğramaları ile çöküşleri başlayacaktır. Kaloyan karşısında yenilgi alan Latinler, önemli ölçüde insan kaybına uğramıştır. Latinler, Anadolu direnişini kıramayacağını görmüştür. Laskaris, Çarın Latinlere karşı yürüttüğü faaliyetler sayesinde oldukça zaman kazanmıştır.

Önemli ölçüde güç kaybeden Latinlerin askeri birliklerini Karabiga hariç tüm Anadolu'dan çekmek zorunda kalmaları Anadolu'da özgürce ilerleme fırsatı yakalayan Laskaris'i memnun etmiştir²⁶⁷. Latin İmparatorluğu Anadolu topraklarını ele geçirmek yerine İstanbul'u tehdit eden Bulgar Çarı Kaloyan ile mücadeleye girecektir. Bursa'da Latinlere karşı verdiği savunma savaşını kaybeden Laskaris'in henüz kuruluş aşamasında olan devleti Latinler karşısında bölgeyi terk etmek zorunda kalmasıyla yok olma tehlikesi geçirmiştir. Tam bu sırada Bulgar Çarı Latinlere karşı saldırıya geçince Laskaris, Latin tehdidinden kurtulmuş olacaktır.

Latinlerin Batı Anadolu topraklarından geri çekilmesi ile rahatlayan Theodoros Laskaris hareket serbestliği kazanmıştır. Karabiga dışında Latinlerin Manyas, Ulubat, İzmit, Biga başta olmak üzere çekildiği topraklara egemen olmuştur. Latinler, Bulgar Çarı Kaloyan'a karşı 14 Nisan 1205 yılında Edirne'de büyük hezimete uğramaları sayesinde İznik Devleti durumunu sağlamlaştırarak varlığını korumuştur.

²⁶⁵ Geoffroi de Villehardouin, *Memoirs*,. 112.

²⁶⁶ De Clari, s. 53.

²⁶⁷ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 574-575; Ostrogorsky, s. 394-395.

Bulgarlar kuruluş aşamasında olan İznik İmparatorluğu'nun kurtarıcısı olarak var olma sürecine destekleyici katkıda bulunmuştur. İznik İmparatorluğu'nun devamını sağlayan ortam hazırlamıştır. Laskaris'in mücadele ettiği rakipleri arasında en büyük fayda sağladığı devlet, Bulgar Krallığı olmuştur. Kaloyan'ın Latinlere karşı kazandığı bu başarı Laskaris'in devletini yok olmaktan kurtarmıştır. Latinleri durduran İznik, batı sınırındaki tehlikeyi azaltmıştır. Latinlerin Bulgarlara karşı aldığı yenilgi, İznik Devleti için önemli fırsat doğurmuştur. Latin tehlikesini atlatan İmparator, devletini organize etmeye başlayacaktır. Laskaris, bu savaştan sonra İznik'e tam anlamıyla hakim olmuştur. 14 Nisan 1205 tarihinde Edirne'de gerçekleşen mücadeleden en karlı çıkan Laskaris olmuştur. Bulgar Çarının bu saldırısı olmasaydı Latinlerin İznik'i almasının önünde hiçbir engel yoktu. Eğer böyle olsaydı İznik'te Laskaris önderliğinde örgütlenen Bizanslıların direnişi kırılacaktı.

İmparatorunu kaybeden Latin Krallığının başına Baudouin'in kardeşi Henry, 20 Ağustos 1206 yılında Latinlerin yeni imparatoru olmuştur. Eski İmparatorun kardeşi Henry'e tacını giydiren kişi Venedikli Patrik Thomas olmuştur. Henry, kendinden önce izlenen eski Latin siyasetini bırakıp Bizans halkına ılımlı davranarak başkentteki Bizanslı soylulara destek sağlamasıyla ayrılmayı önlemiştir. Yerel beylere sağladığı bağımsız denetim yetkisi ile Kaloyan ve Laskaris birleşmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Bununla yetinmeyen Henry, Laskaris ile arasında kısa süren anlaşma gerçekleştirecektir. Henry, 1206 yılında Çar ile mücadeleye devam etmek zorunda olduğundan Anadolu üzerine seferini erteleyerek Laskaris ile anlaşmıştır.

Henry, Bulgar Çarı Kaloyan'a karşı İznik İmparatoru Laskaris ile anlaşmak zorunda kalmıştır. Laskaris'in Latinler ile imzaladığı anlaşmaya aykırı davranması sebebiyle Pierre komutanlığındaki birlikler Karabiga'ya yönelmiştir. Laskaris'in Komnenoslar üzerine yaptığı saldırılar ve Latinlerin David'e yardım etmesi üzerine anlaşma bozulacaktır. Latin kuvvetlerinin 1206 yılında tekrar Anadolu üzerine yürümelerinde Laskaris'in anlaşmaya uygun davranmaması kadar yerel hakimlerin ayrılıkçı hareketlerine son vermesi ve Trabzon Komnenoslarının ilerleyişini durdurması gibi siyasi ve askeri başarıları sayesinde halk nazarında imparator olarak benimsenmesi ve kendini imparator olarak hissetmesi etkili sebeplerden olmuştur. Latinler Anadolu'ya ilerlerken bu kez yeniden bir Bulgar saldırısı gerçekleşecektir. Latinlere karşı çetin

mücadele veren Laskaris'i yok olmaktan kurtaran Kaloyan olmuştur. Bulgar Çarı Kaloyan Latinler ile giriştiği mücadele Laskaris'i oldukça rahatlatmıştır.

Henry, Bulgar saldırıları nedeniyle tamamlayamadığı Anadolu seferine tekrar başlamıştır. Latinler, Pierre öncülüğünde harekât başlatmıştır²⁶⁸. Ele geçirilen Kyzikos'u harekât merkezi olarak kullanan Pierre, Küçük Asya'da önemli akınlar gerçekleştirmiştir²⁶⁹. Kyzikos Kalesini tahkim ederek Laskaris'e karşı harekât başlatmıştır. Laskaris'in çevre bölgelerden topladığı ücretli ordular Latinlere karşı başarı gösteremeyecektir²⁷⁰. Zamanla Latin denizci birliklerine karşı gelebilecek güçte bir donanma oluşturacaktır. Fakat bu donanma Kyzikos ve Kiosu Latinlerden geri almayı başaramayacaktır²⁷¹. Bu sebeple Laskaris gönderdiği elçiler aracılığıyla Kaloyan'a müttefiklik teklif etmiştir. Görüşmeler sonunda Çarın bu teklifi kabul etmesi ile 1207 Martında İznik ile Bulgar Çarı arasında ittifak gerçekleşmiştir²⁷². Anlaşma gereği Mart 1207'de Edirne'yi kuşatan Kaloyan öncülüğünde hareket eden Kumanlar, İstanbul önlerine kadar ilerlemiştir. Bu ittifak sonucu ikili mücadele vermek zorunda kalan Latinler için büyük tehlike başlamıştır.

Laskaris ile birlikte Kaloyan; Kuman, Ulah, Bulgar destekli büyük ordu ile Edirne'yi kuşatmak üzere harekete geçmiştir. Artık bu birlikler İstanbul'a yaklaşılmaya başlayınca başkent tehdit altına girmiştir. Latinler, Anadolu üzerine giden birlikleri geri çağırıştır. Latinler Anadolu'yu boşaltarak İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. İmparator, Küçük Asya'daki askerlerini çekerek Balkanlara sevk etmiştir. Çar ve Laskaris ile aynı anda uğraşmak zorunda kalan Henry öncesinde Kaloyan'ın üzerine yürümeyi düşünmüştür. Bu kez de Laskaris'in adamlarının Kyzikos'u kuşattığını ve askerlerini öldürdüğünü duyunca Laskaris ile savaşmaya karar vermiştir. Latinleri iki ateş arasında bırakan Latinlerin içine düştüğü durumdan yararlanmayı bilen Laskaris, Kios ile Kyzikos'u kuşatmıştır²⁷³. Edirne'yi kuşatan Kaloyanın birlikleri ganimete

²⁶⁸ Villehardouin, *Memoirs*, s. 135-136.

²⁶⁹ Villehardouin, *Memoirs*, s. 136.

²⁷⁰ Savvas Kyriakidis, **Warfare in Late Byzantium 1204-1453**, Brill, Boston, 2011, s. 16-19; Yusuf Ayönü, "İznik İmparatorluğu Ordusu", **TİD**, Cilt: XXV, 2010, (İznik İmparatorluğu), s. 41-42.

²⁷¹ Gardner, s.78; Angold, *A Byzantine Government*, s. 196; Papayianni, s. 72-73.

²⁷² Wolff, *The Latin Empire*, s. 205.

²⁷³ Villehardouin, *Memoirs*, s. 139.

doyduğundan kuşatmayı sürdürmek istemezler. Böylece geri çekilen Çar karşısında rahatlayan Henry şimdi Laskaris'e karşı mücadele verecektir.

Henry tarafından çağrılan Latin kuvvetleri Anadolu'yu boşaltmak zorunda kalmıştır. Latinlerin yokluğundan yararlanarak Kyzikos'u kuşatsa da alamamıştır. Laskaris, Kyzikos'u kuşatsa da Latinler tarafından korunan bölgeleri ele geçirememiştir. Denizci birliklerin başında, İtalyan korsan olan sonradan II. İsaakios Angelos döneminde Bizans donanmasına komutanlık yapan Ioannes gönderilmiştir. II. İsaakios döneminin donanma komutanı Laskaris ile görevine devam etmiştir. Kyzikos'u bir kez daha kuşatmaya girişen Laskaris, bu kez kara ve denizden aynı anda harekât yürütmüştür. Laskaris, bölgeyi karadan kuşatmış Ioannes denizden kuşatmıştır²⁷⁴.

Kyzikos sakinleri memnun olmadığı Latinlere karşı ayaklanmıştır. Halk, Latin karşısı olduğundan yönetime karşı ayaklanarak Latinleri öldürmüştür. Bölgede güvenliği sağlamada yetersiz kalan Pierre, Latin İmparatoru Henry'den yardım istemiştir. Bunun üzerine Henry, ordunun başında harekete geçecektir²⁷⁵. Kaloyan ile mücadeleye hazırlandığı sırada İznik amirali Ioannes Stirion, Kyzikos'u kuşatınca Henry, Bulgar Çarlığı yerine Anadolu üzerine sefere çıkmak zorunda kalmıştır.

Latin İmparatoru Henry, buraları kaybetmemek için Venedik, Pisa gibi denizci devletlerin destekleriyle oluşan donanma ile yola çıkmıştır. Tahmin edildiği gibi İznik donanması savaş gemileri ile baş edecek güçte değildir. Henry'nin üzerine yürüdüğünü gören Laskaris ve Ioannes kuşatmayı kaldırarak kaçmıştır. İznik birliklerine ulaşamayan Henry, Kyzikos bölgelerindeki askerleri yerleştirerek Çar üzerine harekete geçmeye hazırlanmıştır.

Denizden Guillaume de Sains öncülüğündeki donanma Gemlik'e yollanmıştır. Gemlik'e ilerleyen Guillaume de Sains emrindeki Latin askerleri bölgeye kale inşa etmiştir. 31 Mart 1207 Cumartesi Gemlik, kara ve denizden İznik birlikleri tarafından kuşatılmıştır. Bunu öğrenen Haçlılar, 1 Nisan Pazar günü harekete geçmiştir. Latin donanması tarafından kuşatıldığında Bizans gemileri gece kimsenin göremeyeceği şekilde kıyıya çekilerek düşmanın eline geçmesini önlemek için yakılmıştır. 1 Nisan 1207 yılında Kios'u terk etmiştir Böylece Laskaris'in Gemlik kuşatması sonuçsuz

²⁷⁴ Angold, A Byzantine Government, s. 196.

²⁷⁵ Villehardouin, Memoirs, s. 143.

kalmıştır. Henry, 2 Nisan 1207 Pazartesi günü Gemlik'e girmeyi başararak İznik kuvvetlerinin bu kalenin önünden çekilmesini sağlamıştır. Bu bölgede egemenlik kurmanın ve elde tutmanın gerek olmadığına karar verip İstanbul'a dönmüştür.

Henry, 1206 yılında Laskaris'in Anadolu egemenliğini kırmak için gönderdiği Latin ordusu İzmit'e yönelmiştir. İzmit'te yerleşen Ayasofya kilisesini Latin yerleşimine çevirmişti. Loos ile Guillaume emrindeki birlikler ile yiyecek aradığı sırada pusuya düşürülerek esir edilmiştir. Bozgundan kurtulmayı başaran Latinler, Ayasofya kilisesine ulaşarak Henry'den yardım istemiştir. Laskaris, İzmit'in kuşatılması üzerine Henry Latinlerin yardımına yetişmeye çalışmıştır.

Bu sırada Latinler Bulgar Çarı Kaloyan ile Laskaris birleşmesini önlemek, İznik Devleti ise Trabzon İmparatorluğu ile Latinler beraber hareket etmesini durdurmak için anlaşma canlısı olmuştur. İzmit'e yaklaşan Henry, elçi göndererek anlaşmak isteyince Laskaris ile arasında anlaşma imzalanmıştır. Kyzikos ve İzmit kalelerinin yıkılıp iki yıl saldırmazlık anlaşması imzalamayı önermiştir. Laskaris tarafından Latinlere barış teklifi gönderilmiştir. 1207 Mayıs'ında gerçekleşen iki yıl sürecek olan anlaşmaya göre Kyzikos ve İzmit'i alan Laskaris, Ayasofya kiliselerini yıkarak askerden arındırıp Loos gibi esir düşen Latin askerlerini geri verecektir. Henry, Çar üzerine yürümek istediğinden anlaşmayı kabul etmiştir. Böylece İznik tarafından gelebilecek saldırıların önüne geçilmiştir. Latinler, rahatlıkla Çar ile mücadele edecektir. Laskaris ile Latinler anlaşınca Komnenoslar Latin desteğinden mahrum bırakılır. Böylece Laskaris Latinlerin, Trabzon İmparatorluğu'na sağladığı desteği önlemiş olacaktır.

Laskaris, Selçuklu tehdidi karşısında Latinler ile anlaşmak zorunda kalarak Batı Anadolu'daki savunma kalelerini yıktı. Selçuklulara karşı verdiği başarılı Alaşehir çarpışması sonrasında Laskaris, Latinlere karşı harekete geçmiştir. Laskaris'in kazandığı bu büyük zafer nedeniyle Latinler, Anadolu'ya iki sefer düzenleyeceklerdir. Kaloyan'ın 26 Ekim 1207 tarihli Selanik kuşatmasında bir Kumanlı tarafından öldürülmesi ile iki devlet arasındaki anlaşma bozulmaya başlayacaktır. Ortodoksluğun koruyuculuğunu yapan Bulgar Çarının Bizans tahtında gözü vardır. Bu sebeple Latinlerin İstanbul işgali sırasında yardım teklif etmiştir. Şimdi de reddedilmenin öcünü almaktadır. Üzerinde Bulgar baskısı biten Latinler rahatlamıştır. Kaloyan'dan sonra Bulgarlar Latinlere saldırmamıştır. Latin Krallığı dikkatini Anadolu egemenliğinin

önünde engel olan İznik İmparatorluğu'na çevirmiştir. Çar ölünce rahat nefes alan Latinler; Bulgar, Sırp, Epir Despotluklarına karşı yürüttüğü mücadele ile Balkan otoritesini pekiştirmeye çalışmıştır. Laskaris'in harekete geçmesine karşı Henry, Balkanlarda yürüttüğü etkinliği bırakıp Batı Anadolu üzerine yürümüştür. Bulgar Kralı, İznik Devleti'ni iki kez yok olmaktan kurtararak, Latinlere karşı üstünlük sağlamıştır. İznik İmparatorluğu için Latin tehdidi bitmemiştir. Selçuklular tarafından gelecek muhtemel saldırıları önlemek Latinlere karşı mücadele için şarttır. Meydana gelen bu çarpışmalardan hezimetle ayrılan taraf Laskaris olmuştur.

Küçük Asya'da bulunan egemenlik bölgelerinden daha önemli olan Balkanlara geçip Sırp, Bulgar, Epir'e karşı mücadele yürütmeyi daha gerekli ve verimli bulmuştur. Henry, daha fazla başarı kazanmak adına mücadele vermeyi gerekli görmüştür. Henry, Balkanlarda otorite kurmakla meşgulken Laskaris, 1211 yılında Konstantin Laskaris öncülüğündeki orduyu İstanbul kuşatmasına göndermiştir. Bu sıralarda Boniface'in ölmesiyle Selanik'te gelişen ayaklanma ile uğraşan Henry, İstanbul'a dönmüştür. Boril'in kurduğu pusuyu casuslarının sayesinde haber alan Henry, başka bir yoldan İstanbul'a ulaşacaktır. Böylece Laskaris, İstanbul kuşatmasını gerçekleştiremeyecektir.

Henry, Epir Despotu Mikail Dukas ve Bulgar Çarı Boril'e karşı İznik İmparatorunun elde ettiği zaferleri içeren mektubunda Laskaris'i tehlikeli bulmaya başlamıştır. Henry 13 Ocak 1212 de kaleme aldığı mektubunda ondan en büyük düşmanı olarak söz etmiştir. Latinler ile girdiği çoğu mücadelede yenik düşen Laskaris'in yine de Latinler karşısında harekete geçmekten geri kalmadığı, Henri'nin 1212 Ocak'ında batıya gönderdiği mektupta bildirdiklerinden anlaşılır. Henry'nin batıya gönderdiği mektubunda, Laskaris'in zaferlerini gururla Rumlara ulaştırınca Rumların Latin egemenliğine karşı gelmeye başladıklarını yazar. Hem de Laskaris'in İstanbul'a saldırmasının sözkonusu olduğunda Rumların ona yardım ederek destekleyeceklerini belirtir. Laskaris'in İstanbul'u ele geçirmeyi hedeflediğini bilen Henry, İstanbul'u ele geçirmek için yürüttüğü mücadelede birçok insanın onu destekleyerek yardım etme sözünü verdiğini bildirir. Yeni kurduğu devletin varlığını korumayı başaran Laskaris karşısında başkent İstanbul'u olası bir tehlikeye sokmamak adına en doğru kararın Anadolu'dan çekilmek olduğuna inanır. Balkanlardaki yerli halk karşısında tutunamayan Latinler, bölgenin Rumlardan oluşmasıyla burada egemenlik kurmanın zor olduğunu

bilirler. İşgal ettikleri İstanbul'da bile Latin sayısı yerli Bizans nüfusuna oranla çok az miktardadır. Laskaris'e karşı yürütülen mücadelede imparatorsuz kalan krallığın başına geçen Henry düştüğü durum karşısında papa ve Avrupa'dan yardım istemek zorunda kalmıştır.

1211 yılında Selçuklulara karşı zafer kazanan Laskaris, Henry ile mücadeleye girişme karar verir. Laskaris'in niyeti İstanbul'a saldırı düzenlemek olduğundan Haçlılar tedirginlik içindedir. Latinler ve Selçuklular karşısında durmayı başaran Laskaris, Bizans başkentini Latinlerin elinden alma cesaretini bulmuştur. İlk girişimleri İstanbul'u kurtaracak güçte olmadığından başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Henry yeni bir savaştan çıkan yorgun İznik ordusuna saldırma düşüncesiyle 1211 yılında Laskaris'e karşı Anadolu mücadelesine girişmiştir. Henry Anadolu üzerine ikinci seferi gerçekleştirerek 1211 yılında Karabiga'ya ulaşır. 1212 yılında İznik Rum İmparatoru Laskaris, Latinler ile 1214 yılında dek sürecektir bir mücadeleye girmiştir.

Henry, Rumları kışkırtan Laskaris'in destek sağlamasını önlemek için ikinci Anadolu seferine çıkmıştır. Karabiga'da İznik ordusu saldırısına uğrayan Latin birliklerinin ilerleyişlerini sürdürmeleri üzerine Laskaris'in birlikleri dağlara saklanmıştır. Latinler Karabiga'da Laskaris'i geri çekilmek zorunda bıraktıktan sonra yiyecek arayan Latin askerleri baskına uğramıştır. İznik ordusu karşısında pusuya düşürülen Latin birliği dağlara sığınmıştır. Yaşadığı tüm zorluklara rağmen Rhyndakos'a ulaşmayı başarmışlardır. Bursa yöresinde Orhaneli çayı olarak anılan Rhyndakos'ta 15 Ekim 1211 tarihinde Laskaris ile Latinler arasında önemli mücadele gerçekleşecektir. İstanbul'dan İznik'e gelerek Latinlere karşı direnişi örgütleyen Laskaris, Henry komutanlığındaki Latin ordusu karşısında ağır yenilgi almıştır. Latin sayısının kendi ordusundan fazla olduğunu gören Laskaris, saklandığı yüksek dağın çevresine pusu kurmuştur. Laskaris, ordusunun nicelik bakımından düşük olmasında Selçuklu ile giriştiği Antiokheia Savaşı'nın etkisi bulunmaktadır. Adı geçen savaşta yitirdiği askerler ile ordu gücü büyük oranda kırılmaya uğramıştı. Laskaris, öncü birliklerini göndererek harekât başlatmıştır. Saldırıya başlayan bu birlikler Latinlere karşı sözde bir geri çekilme ile bozguna uğramış gibi görülür. Latin birlikleri savaş başladığında Laskaris'in direnişini kırmaya başlar. Geri çekilen Laskaris'in savunma

sistemi etkisizleşmiştir ve başarısız olarak dağılmışlardır. Kaçarken esir düşüp öldürülmüşlerdir.

Latin İmparatoru Henry, İznik devletine karşı aldığı zafer sonucu Bergama'ya kadar ilerlemiştir. Lentiana ve Manyas'ı 40 günlük kuşatmanın ardından ele geçirmişlerdir. Lentiana'da bulunan Konstantin, Theodoros'un kızı Eirani'nin eşi olan Andronikos Paleologos gibi herkes esir edilmiştir. Yürüttüğü mücadelelerden galip çıkarak Batı Anadolu'da ilerleyişini sürdüren Henry, Kemalpaşa'ya (Nymphaion- Nif) kadar ilerler. Haçlılar karşısında 15 Ekim 1211 tarihinde yenilen Laskaris, Kemalpaşa'ya ilerleyen Latinler tarafından bir kez daha yenilmiştir. Latinler, bu başarısının ardından Manyas, Edremit, Kemalpaşa'yı ele geçirmiş olur.

Henry ilerleyişini sürdürdüğü sırada aldığı tüm başarılarla rağmen İznik ile anlaşma yanlısı bir tutum sergilemesinin sonunda Laskaris ile Nymphaeum'da anlaşma imzalayacaktır. Galip Latinler tarafından böyle bir anlaşma teklifinin gelmesinde papanın bu dönemde Laskaris ile kiliselerin birleşmesi yönünde kurduğu ilişkilerin payı olduğunu da söylemeliyiz. İznik ile Latinler arasında anlaşma ile iki taraf birbirinin sınırlarını tanımıştır. Anlaşmanın tarihi olarak 1212 ve 1214 şeklinde kabul edilir. Latinler ile İznik İmparatorluğu'nun sınırları belirlenmiş ve birbirlerinin varlıklarını tanımışlardır.

Henry, Latin tahtına geçer geçmez Bulgar tehdidi karşısında Laskaris ile anlaşmak zorunda kalmıştır. Selçuklular ile mücadele için batı sınırlarının güvenliğini sağlamış olacaktı. Laskaris içinde böyle bir anlaşma oldukça gerekiyordu. Böylece iki taraf da rahatça rakiplerine odaklanabilirdi. Laskaris ile Henry anlaşması David'i İznik Devleti'ne karşı yürüttüğü mücadelede desteksiz bırakacaktır.

İznik İmparatorluğu ile Latin Krallığı arasındaki ilişkiler dostça olmamıştır. Barış yapmak zorunda kalsalar bile ilişkiler mücadele şeklinde sürecektir. Güçlü konumda olan Latin saldırılarını durduracak gücü gelişmeyen İznik savunmada kalacaktır. Şimdi de Bulgar tehdidi sürdüğünden Latinler, İznik ile anlaşarak iki devletin arasındaki sınırlar belirlenmiş ve Gelenbe iki devletin sınırı olmuştur.

1214 yılında Latinler ile Laskaris arasında yapılan Kemalpaşa Antlaşması'na göre Edremit ve Balıkesir'e(Achyraous) kadar uzanan Anadolu Bölgesi' Latinlerin, Selçuklu sınırına kadar ulaşan Kırkağaç ile Bergama arasındaki Anadolu bölgeleri ise

Laskaris'in olmuştur. İki devlet karşılıklı olarak birbirinin varlıklarını kabul etmiştir. Buradan anlaşıldığı gibi Latinler Anadolu'nun batısını, İznik ise Selçuklu sınırlarına kadar olan bölgeleri almıştır. Ulubat'ın batısının Latinlere bırakıldığı bu anlaşmaya göre Balkanlar, Kuzeybatı Anadolu ile Marmara'nın güneyi Latinlere bırakılmıştır. Edremit'e kadar olan sahil kıyıları Menderes, Bergama, Uşak, Ulubat, Bursa, İznik Laskaris'in olmuştur. Böylece Laskaris, İznik ve Bursa'daki egemenliğini korumayı sürdürmüştür.

1216 yılında genç yaşta İmparator Henry'nin ölümü ile İznik İmparatorluğu önemli bir tehlikeden kurtulmuş oldu. İmparator Henry'nin ölümü üzerine Latin İmparatorluğunun güç kaybına uğrayıp çöküşe geçmesine karşın Laskaris devletinin en parlak dönemi başlamış oldu.

Latin İmparator Henry'nin yerine geçecek çocuğu olmadığından kız kardeşi Iolande'nin eşi Pierre tahta geçmeye hak kazanmıştır. Fakat işler yolunda gitmeyerek Epir Despotu tarafından yakalanıp hapsedilecektir. Henry'nin yerine kız kardeşi Iolande'nin eşi Auxerre Kontu Pierre (Peter 1216-1217) tahta aday olmuştur. Fransa'da bulunan Pierre başkente doğru yola çıkmadan Roma'daki papa III. Honuros'un elinden taç giymiştir. Tahta geçmek için bulunduğu Fransa'dan İstanbul'a doğru hareket ederek Balkan topraklarından geçmesi sonu olmuştur. Dıraç'a ulaştığında Arnavutluk dağlarına tuzak kuran Epir Despotu Theodoros Angelos tarafından önce esir edilip sonrasında katledilecektir. Bundan sonra eşi Iolande ardından oğlu Robert imparatorluğun başına geçmiştir.

Henry'nin tahta bulunduğu dönemden itibaren Laskaris, Latinler ile akrabalık bağı kurmaya çalışmıştır. Latin tahtına oturmak için Pierre ve Iolande'nin kızı Maria ile evlenmeyi planlamıştır. Böylece İstanbul'u geri alma hedefine bir adım daha yaklaşacaktır. Latin tahtına oturan Iolande bu yükün altında ezildiği için İznik ile zamanında kurmuş olduğu ilişkileri sürdürerek kızı Maria'yı Laskaris ile evlendirmiştir. Latin tahtını Iolande 1219 yılına dek idare ettikten sonra oğlu Robert başa geçmiştir. Latinlere karşı son siyasi hedefi Latin tahtında bulunan Robert ile kızı Eudokia'yı evlendirmeye çalışmıştır. Bu evlilik Patrik Manuel tarafından önlenecektir. Laskaris ile Robert'in kız kardeşi Maria evlendiğinden Maria, Laskaris'in kızının üvey annesidir. Robert ise Eudokia'nın üvey dayısı konumundadır. Yedi yıldır İstanbul'a hükmeden

Latin İmparatorluğu, Bulgar Çarlığı ve İznik İmparatorluğu gibi devletlerin baskısı altında yaşamıştır.

3.3.10. Selçuklular ile İlişkiler

İstanbul'un Latinlerce ele geçirildiği sırada Selçuklu tahtında bulunan II. Rükneddin Süleyman Şah (1196-1204) Gürcüler üzerine sefer hazırlığı ile meşgulken 6 Temmuz 1204 yılında beklenmedik şekilde vefat etmiştir. Aniden hayatını kaybeden Süleyman Şah yerine henüz altı yaşındaki oğlu III. İzzeddin Kılıç Arslan'ın (1204-1205) geçmesi kararlaştırılmıştır²⁷⁶. III. Kılıçarslan sekiz aylık saltanatında Laskaris ile herhangi bir mücadeleye girmemiştir. Kısa hükümdarlık döneminde Isparta ve çevresini Selçuklu topraklarına katmasına rağmen Laskaris hiç tepki göstermemiştir. Laskaris bu dönemde Selçuklular ile mücadele edecek güçten yoksun olduğundan anlaşma yanlısı tutum sergileyerek herhangi bir çatışma yaşanmasından kaçınmıştır. Latin tehlikesine karşı Kılıçarslan ile barış içinde olmaya özen göstermiştir. Selçuklu tahtında çok küçük yaşta olan birinin oturmasından yararlanan beyler, Gıyaseddin Keyhusrev'i tahtta görmek istediklerinden Konya'ya çağırarak tahta geçmesi için davet gönderirler. Yeni kurulan İznik Devleti ile Selçukluların ilk siyasi karşılaşması Gıyaseddin'in tahta oturmak için Laskaris egemenliğindeki topraklardan geçişi ile gerçekleşecektir. III. Kılıçarslan'ın otoritesine karşı gelen başta Yağıbasan Muzaffer, Zahireddin İli, Bedrettin Yusuf gibi Türkmen beyleri fikir birliği yapıp Keyhusrev'in sultan olarak başa geçmesi için çaba gösterirler²⁷⁷.

İkinci kez tahta oturacak olan Gıyaseddin Keyhusrev ilk saltanatını, ağabeyi Rükneddin Süleyman Şaha bırakması ile kaybetmenin sonrasında kardeşinin yanına gitmiştir. Kardeşinin yanından ayrılan Keyhusrev, Eyyubi hükümdarının yanına gidip tahtını geri kazanmak için yardım ister. Fakat yardım çağrılarına olumlu cevap alamayan Gıyaseddin, çocuklarını yanına almadan İstanbul'daki Bizans İmparatoru III.

²⁷⁶ Kaya, s.93.

²⁷⁷ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, **Müsameret Ül-Ahbar - Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi**, çev. Osman Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 24; Kaya, s. 113.

Aleksios'un yanına sığınır²⁷⁸. İstanbul'da bulunduğu dönemde imparator tarafından Maurozomes'in kızı ile evlendirilir. IV. Haçlı Seferi ile İstanbul'un Latin işgaline uğradığı sırada oğulları İzzeddin ve Alaaddin Keykubat'ı yanına alarak Menderes bölgesinin yönetimini elinde tutan kayınpederinin yanına gitmiştir²⁷⁹. Damadı Keyhusrev'i hoş bir şekilde ağırlayan Maurozomes onu kazandığı gelire ortak etmiştir. Gıyaseddin ağabeyi Süleymanşah ölene kadar kayınpederi Maurozemes'in yanında kalacaktır ²⁸⁰. Keyhusrev'e haber verilmesi için elçi olarak zamanında Keyhusrev'in hizmetinde bulunarak haciplik yapan ve Anadolu'da konuşulan dillerin içinden beş tanesini bilen Hacıp Zekeriya gönderilir. Böylece Süleyman Şah'ın öldüğü bilgisini alan Keyhusrev, daveti kabul ederek kendisine olan biteni anlatmak üzere gönderilen Hacıp Zekeriya ile birlikte yola koyulmuştur. Yanına kayınpederi Maurozemes'i alarak Konya'ya doğru hareket etmiştir. Tahtı ele geçirmek için çıktığı yolda kayınpederinin desteğini arkasına almıştır.

Keyhusrev, Konya'ya doğru ilerleyişe geçtiğinde, İznik'te devlet kuran Laskaris'in engeli ile karşılaşacaktır²⁸¹. Laskaris, toprakları üzerinde bulunan Keyhusrev'e, mevcut sultan III. Kılıç Arslan ile arasında var olan anlaşmayı öne sürerek geçişine izin veremeyeceğini bildirmiştir. Laskaris, sözünü tutacağına dair ettiği yemini çiğnemek istemediğini ve eğer Keyhusrev'in topraklarından geçmesine göz yumarak rıza gösterdiği takdirde Kılıçarşlan'ın canını tehlikeye sokmuş olacağını söyler. III. Kılıç Arslan ile anlaşılan Laskaris, Keyhusrev'in topraklarından geçmek zorunda oluşunu fırsata çevirecektir. Kılıçarşlan'ın tahtta kalması işine gelse de Denizli, Honaz, Ladik gibi bölgeleri ele geçirmesi Laskaris için daha karlıdır. Bu sebeple Keyhusrev'e anlaşma teklif ederek topraklarından geçiş sağladığı takdirde adı geçen yerlerin kendisine verilmesi önerisini sunmuştur. Böylece Selçuklular, Bizans sınırında Konya'ya kadar uzanan bölgeleri Laskaris'e vermiş olacaktır. Nihayetinde Ladik, Honaz, Denizli başta olmak üzere Selçuklu sınırından Konya'ya kadar ele geçirilen yerlerin kendisine bırakılması ve Keyhusrev'in iki oğlu İzzeddin ile Alaaddin'in Hacıp Zekeriya ile rehin olarak bırakılması karşılığında toprakları üzerinden geçmesine izin vermişti. Anlaşmaya

²⁷⁸ İbn Bibi, s. 54.

²⁷⁹ İbn Bibi, s.58.

²⁸⁰ Tuncer Baykara, **I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit**, TTK, Ankara, 1997, s.25.

²⁸¹ Ostrogorsky, s. 395.

göre Keyhusrev tahta oturduktan sonra vadettiği yerleri Laskaris'e teslim sözünü tuttuktan sonra oğulları ile kavuşacaktır²⁸².

Laskaris ile anlaştıktan sonra yola koyulan Keyhusrev nasıl hareket edeceğini planlamak ve Türkmen beyleri ile fikir birliği yapmak üzere Uluborlu'ya ulaşmıştır. Hacıp Zekeriya'yı oğulları ile birlikte İznik'te bırakan Keyhusrev, Uluborlu'ya vardığı sırada bir Rumdan destek alarak oğullarını Laskaris'in yanından kurtaran Hacıp Zekeriya gelmiştir. Hacıp Zekeriya, Laskaris'ten Alaaddin ve İzzeddin'in İznik dışına çıkmadan avlanmaları için izin istemiştir. Böylece meliklerin kaçması için ortam hazırlanmıştır. Laskaris tarafından meliklerin başında kalması için görevlendirilen adamı Hacıp Zekeriya tarafından kandırılmıştır. Bu şekilde Hacıp Zekeriya av sırasında melikleri kaçırmıştır²⁸³. Meliklerin kurtulduğu haberini Uluborlu'da alan Keyhusrev, anlaşmada yer alan bölgeleri Laskaris'e bırakmayacaktır. Böylece Laskaris; Honaz, Denizli, Ladik bölgelerini teslim alamayacaktır.

Konya'ya ulaşan Keyhusrev, mevcut sultanı destekleyen halkın direnişi ile karşılaşır. Halk Keyhusrev'e, III. Kılıçarslan'ın saltanatını kabul ettiklerine dair Rükneddin Süleyman Şah'a söz verip yemin ettiklerini bu nedenle kendilerine anlayış göstermesini bildirir. Konya kuşatmasından hiçbir şey elde edemeyen Keyhusrev, kendini destekleyenlerin bulunduğu Aksaray'a gitmiştir. Kendisini davet eden Aksaray'da kendi adına hutbe okuttuktan sonra sultan olarak tanınmıştır. Keyhusrev Aksaray'dayken Kılıçarslan, Konya'daki destekçilerine Keyhusrev'in sonuçta amacına ulaşacağını bu nedenle canlarını tehlikeye sokmamalarını ve en doğru kararı vererek kendi canlarının bağışlanması karşılığında teslim olmalarını bildirir²⁸⁴. Böylelikle Keyhusrev ile Kılıçarslan arasında iktidar sorunu çözülmüş olur. Keyhusrev, kalabalık ve gösterişli ordusuyla şehre gidip sultan ilan edilecektir. Sekiz ay kadar iktidar dönemi yaşayan küçük Sultan, tahtı Keyhusrev'e bırakmak zorunda kalmıştır²⁸⁵. Tahta çıkan Keyhusrev saltanatına son verdiği Kılıçarslan'ı Tokat Bölgesi'nin melikliğine getirmiştir. İlk saltanatının sona ermesinden dokuz yıl sonra tekrar tahta oturmasıyla

²⁸² Kaya, s.114

²⁸³ Kaya, s.116.

²⁸⁴ İbn Bibi, s.105.

²⁸⁵ Erdoğan Merçil, "Bizans'ta Selçuklu Hanedan Mensupları", **XI. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 05-09 Eylül 1990, s. 716.

ikinci hükümdarlık dönemi Şubat 1205te başlamıştır. Oğullarından Alaaddin Tokat, İzzeddin Malatya diğer oğlu Celaledin Keyferidun'u Koyunhisar bölgelerini yönetmek üzere melik olarak atamıştır²⁸⁶.

Başa geçtiği dönemde, Anadolu'da Bizans koruyuculuğunu üstlenen devletler, Latinler ve Türkler arasında birçok mücadeleye şahit olmuştur. İstanbul'da Latin Krallığı'nın kurulması sonucu, Anadolu'nun kuzeyinde Trabzon, batısında İznik Devleti gibi Bizans'ın devamını sağlayan devletler kurulmuştur. Keyhusrev, anlaşmada adı geçen bölgeleri sözkonusu anlaşma maddesine göre Laskaris'in temsilcisine vermesi gerekmektedir. Onun güçlenmesini sınırlamak adına anlaşma maddesini kendi isteğine göre uyarlayarak Maurozemes'e bırakarak anlaşma şartını uygulamış oldu²⁸⁷. Bu bölgelerin yönetimini kendine bağlı beylik görevi görmelerini amaçlayarak Laskaris'in bu bölgede ilerleyişini önleyerek gücünü sınırlamaya çalışmıştır²⁸⁸. Ayrıca İstanbul'da destek aldığı Maurozemes'i, sultan olduktan sonra yüksek mevki ile ödüllendirmiş olur. Sultan, askeri birlik toplanmasına izin verdiği kayınpederine askeri destek sağlayarak Menderes civarının yönetimine atamıştır. Maurozemes, Selçuklu destekli birlikleri ile Menderes dolaylarını talan edince 1205 yılında Laskaris tarafından büyük bir yenilgi almıştır. Çok sayıda Türk'ün kılıçtan geçtiği bu çarpışmada önemli beyler esir düşmüştür²⁸⁹. Bu başarılarla rağmen Laskaris bu kadarla yetinerek Latin ve Trabzon İmparatorluğu'na karşı hareket etmek için Keyhusrev ile anlaşılacaktır. Laskaris, Honaz ve Denizli bölgelerinin Maurozemes'e bırakılmasını kabul etmiştir²⁹⁰.

Anadolu'nun kuzeyinde teşkilatlanan Komnenos kardeşler, Karadeniz kıyıları boyunca ilerleyerek Trabzon ve Sinop'a egemen olduktan sonra sınırlarını genişletmeye başlayınca İznik ile mücadele etmeleri kaçınılmaz olmuştur. Anadolu'da ilerleyen Latinlerin İzmit'e varmalarının ardından Bursa'yı işgal etmek üzere olduğu sıralarda korkuya kapılan Laskaris, büyük bir askeri desteğe ihtiyaç duyarak Selçuklu Sultanı Keyhusrev'in yardımına başvurur. Komnenos ve Latinler ile mücadele halinde olan Laskaris, Selçuklular ile dostça ilişkiler içinde bulunarak anlaşmak zorunda kalmıştır.

²⁸⁶ Turan, Selçuklular Zamanı, s.298.

²⁸⁷ Kaya, s. 125; Turan, Selçuklular Zamanı, s.282.

²⁸⁸ Muharrem Kesik, **Türkiye Selçukluları –Makaleler**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2015, s.176.

²⁸⁹ Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, s. 210-211; Ayönü, Bizanslı Yerel Hâkimler, s. 146.

²⁹⁰ Khoniates, İstanbul'un Yağmalanması, s. 226.

Ayrıca yerel halk ile uğraşmak zorunda olan imparator yine rakibi Selçuklular karşısında uzlaşmacı olmuştur. Laskaris devleti için Latinler kadar tehlikeli gördüğü Trabzon Komnenosları ile mücadele etmek zorundadır. Trabzon Devleti, Bizans varisi iddiası ile batıya doğru ilerleyince Laskaris, David ile mücadele için Keyhusrev ile anlaşma başlatacaktır²⁹¹.

Keyhusrev'den önce sultanlık yapan kardeşi Rükneddin Süleyman Şah döneminde Laskaris ile anlaşma imzalanmıştı. 5 yıl yürürlükte kalan bu anlaşma ile despot unvanı taşıyan Laskaris, Sultana yıllık vergi ödemeyi kabul etmiştir. Laskaris, Süleyman Şah'ın ölümü üzerine tahta çıkan oğlu Kılıçarslan ile mevcut anlaşmayı yenilemiştir. Bu anlaşmaya dayanarak tahta oturmak üzere topraklarından geçen Keyhusrev'i durdurmuştur. Sonunda Denizli civarının kendisine verilmesi ve Sultanın oğullarının Hacıp Zekeriya ile birlikte rehin olarak bırakılmasıyla anlaşmaya varılmıştır. Şimdi ise Bursa'nın kuşatma altında olması nedeniyle Laskaris ile yolları tekrar kesişen Sultan, Mart 1205 tarihinde anlaşmayı kabul etmiştir. Laskaris'i geri çevirmeden onunla anlaşılan Keyhusrev askeri destek vermeyi kabul etmiştir²⁹². Laskaris, imparator olmak için en büyük desteği eskiden beri tanıdığı Sultan Keyhusrev'in yanına giderek sağlamıştır. Laskaris'in bu arayışına Sultan tarafından olumlu cevap verilince iki güç arasında işbirliği anlaşması gerçekleşmiştir. Bu anlaşma neticesinde Laskaris, Maurozomes'in bölgelerinden çekilecektir.

Komnenosların ilerleyişi Selçuklular için de hoş karşılanan bir durum olmadığından Keyhusrev, kuzey ve güney yönlü seferleri sırasında İznik ile saldırmazlık içinde bulunmayı amaçlamıştır. Devletin başına yeni geçen Keyhusrev, İznik ile dost canlısı ilişkiler içinde olup David'in Samsun'u Türklerden alması üzerine Trabzon için rakip olan Laskaris ile anlaşmaya varmıştır. Keyhusrev, Laskaris ile uzun sürmeyen saldırmazlık anlaşması yapıp Komnenoslara karşı hareket edecektir. Tahta yeni çıkan Keyhusrev ile Anadolu'da henüz imparatorluk kurma aşamasında olan Laskaris'in siyasi birliklerini sağlamak adına birbirleriyle mücadelesi kaçınılmazdır. Tahtta yerini sağlamlaştırmak isteyen iki hükümdar Laskaris ve Keyhusrev, 1206

²⁹¹ Miller, Son Trabzon İmparatorluğu, s. 15-17; Gardner, s. 75

²⁹² Rustam Shukurov, "Trebizond and the Seljuks (1204-1299)", *Mesogeios*, 25-26, Paris, 2005, s.97.

yılında saldırmazlık anlaşması olarak düşünebileceğiniz antlaşma imzalamıştır²⁹³. Mevcut sınırları birbirlerine karşı korumaya almak ve Anadolu'da egemen olan diğer güçlere karşı harekât yürütmek için iki hükümdar anlaşma imzalamaya karar vermiştir. 1205 Mart'ında Selçuklu Sultanı Keyhusrev'in desteğini almayı başaran Laskaris, 1206 Mayıs'ında ortak Dostluk Anlaşması imzalayacaktır. Devletin kuruluş ve sürdürülmesinde Selçuklularla yürüttüğü mücadele ile işbirliği önemli etkiye sahip olmuştur.

Selçuklular ile barış içinde olan Laskaris, 1206 yılındaki anlaşma ile Sultanla birlikte hareket ederek imparatorluğunu meşru hale getirecektir. Keyhusrev ile kurduğu bu birlik sayesinde David'i yenen Laskaris, Latin birliklerine karşı da önemli üstünlük sağlayacaktır. Bu anlaşmadan sonra Laskaris David'i, Gıyaseddin Aleksios'u yenilgiye uğratarak Trabzon İmparatorluğu'na karşı başarı sağlamıştır. Selçuklular Karadeniz ticaretini elde tutmak için Komnenoslar üzerine 1206 yılında sefere çıkmıştır. Sultan, Aleksios'un Samsun'a saldırması üzerine karşı harekete geçerek Samsun ve Karadeniz ticaret yollarının denetimini sağlamıştır. Laskaris ile Sultan arasında imzalanan saldırmazlık anlaşmasından sonra Laskaris, Trabzon'a karşı arkasını güvenceye alarak mücadele etmiştir. Sultan da aynı şekilde batıdan saldırı beklemeden Antalya seferi için hazırlık başlatmıştır. Keyhusrev önemli ticaret merkezi olan Antalya'ya ele geçirmek üzere şehre ulaşmıştır. Aldobrandi, Selçuklu tüccarlarının taşıdığı mallara el koyunca Sultan bu sayede Antalya üzerine planladığı sefer için fırsat yakalamıştır. Keyhusrev'in Antalya kuşatması, Aldobrandi'ye Kıbrıs Krallığının yardım göndermesi üzerine sonuçsuz kalmıştır. Şehir halkı Sultan'a teslim olmak istediğinden ikinci kez kuşatma başlatılacaktır. Sonunda 5 Mart 1207 tarihinde Antalya, Selçuklu egemenliğine girmiştir. Bu sırada Latinler ve David ile meşgul olan Laskaris, Sultan'ın Antalya'yı ele geçirmesine tepki gösteremeyecektir. 1206 yılında kurulan barış ortamı 1208 yılının ortalarına kadar sürecektir. Fakat zamanla iki devletin gücünün artması ile siyasi dengeler değişince aralarındaki dostluk yerini mücadeleye bırakacaktır²⁹⁴.

Laskaris, İznik'te merkezi otorite sağladıktan sonra düzenli bir fetih siyasetine girişmiştir. Anadolu'da güçlenen Bizans'ın en büyük rakibi Türkiye Selçukluları ile arası

²⁹³ Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 218.

²⁹⁴ Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 220

açılmıştır. Mevcut devletlere karşı kazandığı savaşların ardından zamanla siyasi etkinliği artmıştır. Laskaris bölgeye gelene kadar Türklerin komutasında olan Anadolu bölgelerinin Bizans yönetimine geçmeye başlamasıyla Anadolu iki büyük gücün mücadele alanı olmuştur. Hem Bizans hem Türklerin kalbinin attığı yer olan Anadolu'nun egemenliği düşüncesi iki devleti karşı karşıya getirerek mücadeleye sevk etmiştir. Egemenlik bölgesi batı Anadolu olan Bizans ile Selçuklu arasındaki gerginlik çarpışmaya dönüşmüştür.

Anadolu otoritesini güçlendirmeye çalışarak Anadolu'da Bizans varisi olarak ortaya çıkan İznik Devleti, Selçukluların işine gelmemiştir. Haçlıların İstanbul'u zapt edip Bizans'ı bölmeleri Selçukluların Anadolu birliğini sağlamalarının önünde engel olmuştur. Şimdi birden fazla Bizans Devleti niteliğinde devletçikler ortaya çıkmıştır. Bizans merkezi otoritesi sona erince Anadolu'da yerel egemenlerin mücadele verdiği ortamda kaos egemen olduğu için ticarete büyük ölçüde zarar vermiştir. Bu durum Selçukluların işine yaramayacaktır. Karadeniz boyunca ilerleyen Trabzon İmparatorluğu ve Anadolu egemenliğini gerçekleştiren İznik Devleti, Selçukluların önünde engel olmuştur. Laskaris, bölgede tutunmak ve güçlü savunması olan birçok şehri Türklerin elinden almak için mücadele vermiştir. Laskaris'in İznik'te varlığını sürdürmeye çalışmasıyla Bizans'ın merkezi batı Anadolu olmuştur. Selçuklular için rahatsız edici olan sözkonusu durum aynı şekilde Anadolu'da örgütlü yapı kurmaya çalışan Laskaris için de geçerlidir. İznik Devleti açısından da Selçuklular önemli rakip durumuna gelmiştir. Laskaris, Bulgar Çarı ile Latinlere karşı sağladığı ittifak sayesinde Latinleri saf dışı bırakmayı başarmıştır.

Laskaris, 1208 yılında imparator olarak taçlanmış, yerel güçlerin isyanına çözmüş, Latinler ve Komnenoslara karşı başarılı mücadele vermiş ve Selçuklu yönünde ilerleyiş göstermiştir. Zaman içinde önemli başarılar kazanan İznik İmparatorluğu, Selçukluların Anadolu birliğini kurma ve batı yönünde genişlemesine engel teşkil etmiştir. Aleyhine olan bu durumdan rahatsızlık duymaya başlayan Keyhusrev, İznik egemenliğini tehlikeli bulmuştur. Bu sıralarda Keyhusrev, Anadolu'nun kuzey ve güneyinde önemli fetihlerde bulunarak Ermeni Krallığı'na üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Ticarete söz sahibi olması Laskaris'i korkutmuştur. Yine de Selçuklulara karşı hemen tepki göstermekten kaçınmıştır. Anadolu'da sivrilen bu iki güç sınırlarını genişletmek

için yürüttüğü mücadele sonucu birbirleriyle sınırdaş olmuştur. İlerleyişinin önünde birbirlerini engel olarak görmeye başlayan iki devletin arası kazanılan başarıların ardından açılacaktır. Düşmanlarını alt etmeleri sonucu artık birbirlerini rakip olarak görmeye başlamaları üzerine kaçınılmaz olarak mücadele haline girmişlerdir. Görüldüğü gibi iki devletin birbirinin önünde engel olacak şekilde ilerleyişleri, Anadolu'da güçlenerek otoritelerini artırmaları, İznik Devleti'nin Selçukluların Anadolu'ya ilerleyişi önünde engel olması, Selçukluların Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde başarılı fetihler gerçekleştirerek Antalya'yı ele geçirmeleri, ticari etkinlikleri arttırmaları karşısında iki devlet birbirlerinin varlığını kendileri için tehdit olarak görmeye başlar²⁹⁵.

1211 yılında girişecekleri savaş ile üstünlüğünü diğer tarafa kabul ettirmeyi amaçlamışlardır. Maurozomes'in etkinlikleri ve Selçuklular'ın ilerleyişini kendine karşı tehdit olarak algılayan İznik, Selçuklulara ödemekle yükümlü olduğu yıllık vergiyi kesmiştir²⁹⁶. Keyhusrev, Laskaris'in yıllık vergisini ödemediğini bahane edince aralarında barış süreci bozulmaya başlamıştır. Laskaris, ayrıca topraklar üzerinde Selçuklu ülkesine yapılacak olan giriş çıkışlarda sorun çıkartarak engel olmaya çalışmıştır. Laskaris'in topraklarından geçilmesinde sorun çıkarması, yıllık vergisini aksatıp haraç ödemekte isteksiz davranması üzerine Selçuklu Sultanının topladığı mecliste savaş yapılmasına yönelik karar çıkmasıyla savaşın zemini hazırlanmıştır²⁹⁷.

Aralarında mücadele yaşanacağını gören iki taraf başka müttefikler edinerek ittifaklık bağlarını güçlendirmeye çalışmıştır. İznik Devleti'nin yönetimindeki Laskaris'in kazandığı başarılar ile bölgede önemli güç haline gelmesi sonucu Sultan, Latinler ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Keyhusrev, Laskaris'e karşı düşmanca tavır içinde bulunan Latinleri müttefik olarak seçerek ticari ayrıcalık sağladığı Venedik aracılığı ile 1209 yılında işbirliği gerçekleştirecektir. İstanbul'daki Latin krallığı Laskaris'in gücünden rahatsız olduğu için Selçuklu Sultanı ile birleşme taraftarı olmuştur. Sultan Keyhusrev'in Latin Kralı Henry ile ilişkileri düzenleyen anlaşma gerçekleştirmesi Laskaris ile kurduğu olumlu havayı bozmuştur. Laskaris, 1207 yılında

²⁹⁵ Baykara, s.41

²⁹⁶ İbn Bibi, s. 122

²⁹⁷ Kaya, s. 139.

Bulgar Çarı ile imzaladığı dostluk anlaşmasını 1209 yılında Boril ile yenilemiştir²⁹⁸. Keyhusrev ticari amaçlar ile Latinler ile anlaşınca Laskaris, Selçuklulara karşı müttefik kazanmak için Selçuklu egemenliğindeki Kilikya Kralı ile birleşecektir. Genel olarak Selçuklu Sultanı Keyhusrev'in Latinler ile yakınlaşması, Laskaris'in Ermeni Devleti ile dostluk kurması gibi sebeplerle iki tarafın arasının açıldığını söyleyebiliriz. Müslüman Türkler ile savaşması için kışkırtılan Laskaris, İznik patriği tarafından tahttan indirilme ve aforoz edilme yetkisini kullanmakla tehdit ediliyordu. Selçuklu Sultanı ile dost olan Latin İmparatoru Henri onu Laskaris'e karşı kışkırtmıştır.

İlişkilerin gerildiği bu dönemde İstanbul'un Latin işgaline uğradığı sırada bir süre Epir Despotu Mikail Ducas'ın yanında kalan III. Aleksios'un İznik'e gitmekten çekinerek Selçuklu ülkesine gitmesi savaşın başlıca sebebi olacaktır. Damadı Laskaris'i şikâyet edip kendisinden gasp ettiği tahtı geri alması ve tekrar tahta geçmek için yardım isteğinde bulunmuştur ²⁹⁹. 1209 yılında eski İmparator Aleksios Angelos gemisiyle, fethettiği Antalya'da bulunan Keyhusrev'in yanına gelir. Laskaris'e karşı Sultana sığınan III. Aleksios, İznik tahtına geçmek için yardım isteyerek karşılığında para teklifinde bulunur. Latin işgalinden kaçan Laskaris'in kayınpederi III. Aleksios tahtını kaybettiği bir dönemde misafir olarak yanında kalan Keyhusrev'e sığınmıştır. Laskaris'i yönetimi ele geçirmekle suçlamıştır. Tahtı kendisine terk etmesi için Sultan'dan destek istemiştir. Böyle bir ortamda Bizans varisi olan İznik devletinin başına geçmek isteyen III. Aleksios'un bu amacını gerçekleştirmek için Keyhusrev'den destek istemesi ve Laskaris'e karşı onu doldurması iki tarafı birbirlerine karşı harekete geçirecektir.

Saltanatına kadar geçen süreçte İstanbul'da sürgün hayatı yaşamaya başlayan Sultan ile İmparator III. Aleksios arasında sıkı manevi bağlar kurulmuş baba-oğul ilişkisi başlamıştır. Hatta bazı kaynaklarda bu sıralarda Keyhusrev'in vaftiz olduğu belirtilir. III. Aleksios'u ağırlama ve dinleme sırası kendisinde olan Sultan mevcut şartlardan dolayı onun bu isteğini kabul edecektir. Laskaris'in eşi olan III. Aleksios'un kızı Anna ile Keyhusrev arasında öz olmayan fakat manevi bağlara dayanan kardeşlik bağları bulunmaktadır. Kendisini koruyan imparatora karşı minnet ve bağlılık duyan Sultan ona yardım edecektir. Sultanın annesi Bizans soylusu aileye mensuptur. Sultan,

²⁹⁸ Ostrogorsky, s.397

²⁹⁹ Akropolites, Vekayinâme, s. 28.

yanında kaldığı Aleksios'tan yardımı esirgemediği gibi dağılan Bizans'ın başına Aleksios'un geçmesinin kendisi için daha uygun ve yararlı olacağını düşünür. Alekisos'un bu isteğinin Laskaris'in egemenlik bölgelerini ele geçirmek isteyen Keyhusrev'in fırsat olarak görmesi ile savaş kaçınılmaz olmuştur. Sultan, İznik yönetiminin başında Laskaris yerine kendi desteklediği adayın bulunmasını çıkarlarına uygun görmüştür³⁰⁰.

Aleksios'un yardım isteğini fırsat olarak değerlendiren Sultan, İznik'e karşı hareket etme ortamı bularak Aleksios'u kendi hedefleri için araç olarak kullanmıştır. Aleksios'u konuk eden Sultan, Laskaris'e mektup göndermiştir. Tehdit eden sözler ile başlayan mektupta Laskaris'in tahttan çekilmesini istemiştir. Aleksios'un bu isteği işine gelen Sultan, Laskaris'ten kayınpederinden gasp ettiği tahtı bırakmasını, yoksa bunu zorla gerçekleştireceğinin sinyalini vermiştir. Sultan'a göre Laskaris, kayınpederine ait olan tahtı gasp etmiştir. Tahtı asıl sahibine bırakmak istemezse Sultan tarafından cezalandırılacaktır. Huzuruna kabul ettiği elçilerin verdiği mektuptan sonra Laskaris, ileri gelen devlet adamları ve komutanlarını toplayarak ne yapması gerektiği konusunda danışmıştır. Kendisinin yerine başka birini tahtta görmek istediklerini ve kendisinin tahtı bırakmaya gerek olup olmadığını sormuştur. Mecliste kendisini destekleyen karar çıkması üzerine Sultanın isteğini reddederek elçileri geri göndermiş ve savaş hazırlığına girişmiştir.

Tahtı bırakma isteğini kabul etmemesi Antiokheia Savaşı'nın temelini atmıştır. Bizans tahtında bulunan Laskaris'in yerine III. Aleksios'u geçirmek için harekete geçen Sultan ile Laskaris, Antiokheia'da çarpışmıştır. Keyhusrev'in hükümdarlık döneminin son hamlesi İznik Devleti üzerine gerçekleştireceği bu son harekât olacaktır. Savaş düzenine geçen iki ordu, 1211 yılında Antiokheia'da karşı karşıya gelip çarpışmaya başlayacaktır. Ordusunu Ruzbe'de toplayan Sultan, Alekisos'u yanına alarak ordusu ile birlikte harekete geçen Laskaris'e karşı Antiokheia üzerine ilerlemeye başlayacaktır³⁰¹. 1211 yılında harekete geçen Sultan, Antiokheia'yı kuşatmıştır³⁰². Keyhusrev'in kuşatması üzerine Laskaris ordusunu hızlı hareket edebilecek şekilde donatmıştır.

³⁰⁰ Selim Kaya, s.140.

³⁰¹ İbn Bibi, s.135

³⁰² Ostrogorsky, s. 396-397.

Keyhusrev'in İznik Devleti toprakları üzerine yürümesi ile Laskaris karşı harekete geçmiştir. Böylece 1206 yılındaki anlaşma ile sağlanan barış dönemi bitmiştir. Laskaris, Selçukluların Antiokheia'yı ele geçirmesini önleyemezse tüm yönetim bölgelerinin Selçukluların eline geçmesinden çekinmekteydi. Laskaris'in Alaşehir'e gelmek üzere olduğunu öğrenen Keyhusrev, kuşatmaya son verip savaş düzenine geçmiştir³⁰³.

Olayı ele alan kaynak eserlerde savaşın başlaması, iki tarafın askeri gücü, savaşın geçtiği yer ve tarih, Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhusrev'in şehadeti, barış teklifinin kimden geldiği gibi konular birbirinden farklı şekilde yer etmektedir. Genel görüş olarak savaşın Dandalos çayı yanında geçtiği kabul edilir³⁰⁴. Laskaris, Bizans ve İznik sakinlerinden oluşturduğu ordusunu Frank askerleri ile pekiştirmiştir. Zırhlı İtalyan askerleri ücretli olarak orduya katılmıştır. İmparatorun ordusunda ayrıca Papa'nın aforoz ettiği Latinler de bulunmaktaydı. Laskaris 800 kişilik güçlü, seçkin savaşçı Latin birlikleriyle toplamda 2 bini geçmeyen orduyu komuta etmektedir. Sultan sahip olduğu kalabalık ordusunu ise ok, mızrak, kılıç ile donanmıştı. Selçuklular düşmana korku salmak için kös ve neyi kullanmıştır³⁰⁵. Kayseri subaşı Yakup Kabakulak 4000 kişilik birlik ile Selçuklulara destek vermiştir.

Asker sayısı oldukça fazla olan iki taraf Alaşehir civarında çarpışmaya başlamıştır. Kaynakların ortak görüşte birleştiği tek bilgi, ilk hamlenin Selçuklulardan geldiğidir. Kuruluş aşamasında olan İznik İmparatorluğu'nun durumunun Selçuklulara göre iyi olmadığını düşünebiliriz. Öncü kuvvet olarak harekete geçen Latin birlikleri, Selçuklu merkez kanadına ulaşmayı başarsa da etkisiz hale getirilmiştir. Türkler ile Bizans ordusu arasında gerçekleşen mücadelenin ilk başlarında yenilen Bizans askerleri kaçmaya başlamıştır. Türkler, Bizans askerlerinin çoğunu yok etmiştir. Sultan düşmanla bizzat çarpışmak üzere savaşa katılmıştır. Laskaris ile yüz yüze savaşan Sultan başlangıçta zafere yakındır. Mızrakla imparatora saldıran Keyhusrev, onu atından düşürmeyi başarmıştır. Aldığı mızrak darbesiyle yere düşen Laskaris'in çevresi Selçuklu askerleri ile sarılmış durumdadır. İmparatorun kalkması için izin veren Sultan,

³⁰³ Akropolites, Vekayinâme, s. 29

³⁰⁴ Yusuf Ayönü, "İslam ve Bizans Kaynaklarına Göre Antiokheia Savaşı", **Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, Cilt: I, 2015, (Antiokheia Savaşı), s. 7.

³⁰⁵ İbn Bibi, s.135

onu serbest bırakmıştır. Görüldüğü üzere Selçuklular ilk başta galip durumdadır. Fakat savaş henüz sonlanmamıştır.

İmparatorlarının yenildiğini gören İznik ordusu, savaş meydanı terk ederek panik içinde dağılmaya başlamıştır. Selçuklular, kaçan Bizans askerlerini izlemeye koyulmuş sonrasındaysa ganimet toplamaya girişmiştir. Bu hengâmede Sultan, yanına gizlice yaklaşan bir Frank askeri tarafından şehit edilmiştir. Laskaris, kendisine Keyhusrev'in üzerindeki savaş kıyafetlerini ve silahını getiren Frank askerini öldürerek derisini yüzdürmüştür³⁰⁶. Selçuklu Sultanının şehadeti dengeleri değiştiren başlıca unsur olmuştur. Keyhusrev'in kazanmış durumda olduğu savaş sırasında hayatını kaybetmesi üzerine İznik, umulmadık bir şekilde mücadelenin galibi olacaktır.

Sultan'ın nasıl ve kimin tarafından öldürüldüğü kaynaklarda çok değişik şekillerde geçmektedir. Laskaris tarafından öldürüldüğü gibi kimliği bilinmeyen bir Frank askeri tarafından öldürüldüğü anlatılır. Kaynaklarda farklı anlatılmasına rağmen savaşın ilk aşamasında açık bir şekilde Selçukluların üstün konumda olduğu ilerleyen aşamalarda ise bu durumun Laskaris lehine döndüğü kesindir. Savaş meydanında askeriyle birlikte savaşan Keyhusrev, gözüne imparatoru kestirince kılıcını bırakıp gürz ile üzerine saldırmıştır. Bu karşılaşmada aldığı darbe sonucu atından yere düşen Laskaris, hızla ayağa kalkmayı başarmıştır. Sultan'ın atının ön ayağına kılıç ile darbe indirerek attan düşürmüştür. Bu sırada çıkan kargaşada düşman tarafından Keyhusrev'in başı kesilmiştir. Fakat bu durumun nasıl ve kimin tarafından gerçekleştiğini kimse görüp bilmemektedir.

Sultanın savaş alanındaki şehadetinden sonra Türk ordusunda kargaşa çıkmış ve alınan yenilgi üzerine geri çekilmiştir. Savaş başladığında düşman ordusunu yenerek dağıtan Türkler, şimdi peşine düşülüp kovalanan taraf olacaktır. Bizans takibine uğrayan Selçuklu ordusu büyük oranda kayıp vermiştir. Sultanın öldüğünü gören Bizans askerleri kaçmayı bırakarak Türk ordusunu bozguna uğratmıştır. Bundan sonra savaşın gidişatı değişmiştir. Aslında yenik olan Laskaris galip duruma geçmiştir. Büyük bir zafer kazanmak üzere olan Selçuklular, Keyhusrev'in öldürülmesi üzerine sultansız

³⁰⁶ İbn Bibi, s.131; Kesik, s. 178-179

kalarak savaşın kaybedeni olmuřlardır³⁰⁷. Görüldüğü gibi savaşın gidişatını Laskaris lehine değiştiren olay Selçuklu Sultanının savaş meydanında şehadeti olmuştur. Laskaris, Sultan'ın cesedine saygısızlık yapmadan Alaşehir'de Müslüman mezarlığına g md rm şt r. şehirde Türk mezarlığının bulunması bölgenin Türk egemenliğinde olduğunu gösterir.

Keyhusrev'in ölümünden sonra oğulları Malatya Meliki  zzeddin, Tokat Meliki Alaaddin, Koyunhisar Meliki Celaledin tahta oturmak için mevcut adaylardandır. Bunların arasında Keyhusrev'in en büyük oğlu olan  zzeddin'in sultan seçilmesine karar verilmiřtir³⁰⁸. Bunun  zerine  zzeddin ile Alaaddin'in arasında taht kavgaları yaşanacaktır. Bu mücadelede üstünlük kazanan  zzeddin kardeşi Alaaddin'i, Malatya'daki Mar Ahron Manastırına kapatacaktır. Keyhusrev'in yanına sığınarak savaşa katılan III. Aleksios esir düşmüştür. Laskaris tarafından kendisine saygı gösterilen Aleksios,  znik'e getirilmiştir. Önde gelen devlet adamları ve askerlerin tavsiyesi  zerine Laskaris onu Hyakinthos manastırında göz hapsinde tutmuştur. Ömrünün sonuna kadar kalmak üzere kapatıldığı manastırda kısa bir süre sonra yaşamını kaybeden Aleksios buraya gömülmüştür.

Savaşın sonunda yenik ve galip tarafın egemenlik bölgesinde değişen bir şey olmayarak aynı kalan sınırlar korunmuştur. Türklerin saldırı, Bizans'ın ise savunma pozisyonunda bulunduğu savaşta Selçuklular ile Bizans arasında 1071 Malazgirt ve 1176 Miryokefalon savaşı gibi iki önemli savaştan sonra üçüncü önemli büyük mücadele olmuřtur³⁰⁹. Savaşın kazanan tarafı olmasına rağmen  znik Devleti, daha çok kayıp veren taraf olmuştur. Büyük kayıp veren Laskaris'in ordu gücü hasar görmüştür.  nemli  l  de Latin birliğini kaybeden Laskaris'in askeri gücü etkisizleşmiştir. Henry, bu sebeple onu savaşın gerçek kaybedeni olarak yorumlar. Selçukluların kesin yenilgi almadığı bu savaşın kazananı  znik devleti olmuştur. Fakat  znik, elde ettiği galibiyetten herhangi bir sonuç alamamıştır.  ki g   arasındaki mevcut sınırların aynı geçerliliği korumaya devam etmesiyle Bizans'ın toprak kazanamadığı bu savaşta Selçuklular, aldığı yenilgiden olumsuz etkilenmeyecektir. Selçuklu tehlikesine son vermeyen bu

³⁰⁷ Ostrogorsky, s.396; Gardner, s. 83.

³⁰⁸  bn Bibi, s.193.

³⁰⁹ Ay n , Selçuklular ve Bizans, s. 220.

savaş ile ilişkiler daha düşmanca hal almaya yüz tutmuştur. Bu savaş çerçevesinde şekillenen Selçuklu-Bizans ilişkileri iki devlet arasında imzalanan anlaşma sayesinde düzelecektir. Böylece iki devlet arasında düşmanlık sürekli olmayarak barış hakim olacaktır. Laskaris, hiç beklenmedik şekilde zaferle ayrıldığı bu savaş sonrası tarih sahnesinden silmekten kurtulmuştur.

1211 yılında kazandığı zafer sayesinde Laskaris, halkın nazarında imparatorluğunu kanıtlamıştır. Laskaris'in öz güveni artmış ve Bizans gereken motivasyonu elde etmiştir. Maneviyatı yükselen Bizans'ın Latin egemenliğine son verme düşüncesi güçlenmiştir. Bu sefer ile varlığını sürdüren İznik Devleti, Batı Anadolu'ya kesin olarak yerleşmişti. İstanbul'un geri alınmasına kadar geçen sürede Bizans'ın sığınma yeri olmuştur. İmparatorluk tartışmasına son vermesi ile Bizans varisi olduğunu kanıtlamıştır. Bu savaşın kaybedeni Laskaris olsaydı devletin başına III. Aleksios geçecekti. Aleksios, bunu Sultan'ın yardımı ile başardığı için İznik, Selçuklulara bağlı devlet haline gelecekti. İstanbul'u geri alma düşüncesi güçlenen Bizanslılar açısından İznik merkezli direniş ön plana çıkmıştır³¹⁰.

Savaşın bir diğer sonucu Bizanslılar arasında Helen fikrinin sivrilerek bu fikre bağlılığı daha da artırmış olmasıdır. Anadolu, Balkanlar ve Yunanistan'da yaşayan Bizanslıların gözünde saygınlık kazanan Laskaris, mektup ile bu büyük zaferi sevinç içinde duyurmuştur. Latin egemenliğinde yaşayan Bizanslıların koruyuculuğunu üstlendiği mesajını içeren mektuplar ile onları, Latinlere karşı kıskırtmıştır. Bu seferden sonra Laskaris'in Bizans'ı tekrar kurma hareketini yakından izlemek isterler. Laskaris'in Selçuklular karşısında elde ettiği zaferi duyan Rumlar, Latin egemenliğine karşı gelmeye başlayacaklardır. Böylece yönetimlere karşı ses yükselten Bizans aynı zamanda Laskaris'e İstanbul'u ele geçirmek için destek sözü verir. İstanbul'da Latin egemenliği altında yaşamayı sürdüren Bizanslılar, İstanbul'u alma gibi bir durum söz konusu olduğunda İznik imparatoruna yardım etme sözü verip Latin egemenliğine karşı çıkmaya başlamışlardır. Bizans'ın Latinlere karşı Laskaris'in yanına geçmesi ve Latin askerlerinin maaş karşılığı ordusunda yer alması Henry'i kaygıya düşürmüştür. Latin İmparatoru Henry, Türklerin sayısından, İznik ordusunun daha az olduğunu belirtir.

³¹⁰ Ostrogorsky, s.396-397.

Alaşehir savaşında büyük miktarda seçkin birliği yok olan imparatoru asıl kaybeden olarak yorumlar. Henry, galibiyet kazanan Bizans'ın çökmüş halde savaştan çıktığını iddia ettiği mektupları Avrupa'ya gönderir. İmparatorun bu zaferden sonra koruyuculuğunu üstlendiği Bizanslıların yaşadığı yerlere mektup gönderdiğini belirtir.

İznik İmparatoru için henüz Latin tehdidi bitmemiştir. 1207 yılında Çarın, Selanik kuşatmasında ölmesiyle Bulgarlar, Latinlere saldırmayacaktır. Böylece Laskaris büyük tehlike atlatarak rahat duruma giren Latinlere karşı mücadele vermek zorunda kalacaktır. Anadolu'da kazanılan bu büyük mücadeleden sonra Latinlerin kesin olarak Anadolu üzerine harekete geçeceğini bilen Laskaris, Selçukluların saldırılarını önlemek amacıyla Sultan ile uğraşmaktansa Latinlere karşı verimli ve rahat mücadele verebilmek ister. Amacı İznik Devleti'nin doğu sınırlarının Selçuklu tehlikesine karşı koruma altına almak olan Laskaris, Selçuklular üzerine saldırı gerçekleştirmeyi planlanmamıştır³¹¹. Laskaris doğu sınırında herhangi bir çarpışma yaşamak istememektedir³¹². Bizans'ın bekası haline gelen Laskaris mücadele içinde olduğu Latinler ile ilgilenmek için Selçuklular ile barış görüşmelerine başlamıştır. Selçuklu tarafından gelmesi muhtemel saldırıları önlemek Latinlere karşı yürüttüğü mücadele için şarttır. Laskaris Latinlere karşı başarılı mücadele yürüterek Anadolu'da tutunmayı amaçlamıştır. Laskaris ayrıca İzzeddin Keykavus'un babasının intikamını alma olasılığına karşı endişe duymaktadır. Bu sebeple barış görüşmelerine hız vermiştir³¹³. İmparatorun anlaşma için ilk hamleyi gerçekleştiren taraf olduğunu düşünebiliriz. Böylece savaş sonunda yeni Sultan ile Laskaris arasında imzalanan anlaşma ile İzzeddin Keykavus'un intikam alması önlenecektir.

Tahta yeni çıkan İzzeddin'e karşı kardeşi Alaaddin ayaklanmıştır. Kardeşiyle mücadeleye girişen İzzeddin anlaşmayı çıkarlarına uygun bulmuştur. Babasının intikamını almak yerine Sinop ve Antalya'ya egemen olmaya çalışmıştır. Antalya, Keyhusrev'in ölümünden sonra yaşanan taht mücadeleleri sırasında elden çıkmıştı. Kuzeyde Trabzon İmparatorluğu, güneyde Ermeniler ile mücadele yürüten Selçuklular açısından İznik karşısında mücadele yürütmek zorlayıcı olmuştur. Kuzey-güney yönlü

³¹¹ Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 227.

³¹² Savvides, s. 104.

³¹³ Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 225.

ticaret yolunun güvenliğini sağlamak ve kullanılabilir hale getirebilmek en önemli hedeflerinden olmuştur³¹⁴. İçinde bulunulan mevcut durumun mücadele yürütmeyi elverişli olmadığını gören iki taraf anlaşma yanlısı olmuştur.

Bu savaşta esir olan Seyfeddin Ayaba, Selçuklu Sultanının cansız bedenini görünce üzüntüsünden ağlamaya başlar. İmparator tarafından sakinleştirdikten sonra serbest bırakılır. Laskaris, savaş esiri Seyfeddin aracılığıyla İzzeddin Keykavus ile barış müzakereleri yürütecektir. Seyfeddin Ayaba'yı, Konya üzerine gönderen Laskaris, Sultan'dan olumlu yanıt alacaktır. İzzeddin Keykavus'a intikam almamasını, dostluk ilişkisi kurmak isteyerek babasını öldüren Frank askerini öldürdüğünü ve babasının ölümünden üzüntü duyduğunu belirtti. Savaş esiri Seyfeddin, elçi olarak mücevher, köle, cariyeye, elbise ve cins atlar içeren değerli hediyelerle birlikte Sultan'a gönderilmiştir. Bir yandan da Sultanın barış teklifini reddetmesi gibi bir olasılığa karşı savaş hazırlıklarını sürdürmüştür³¹⁵.

Sultan'ın huzuruna giden elçi, imparatorun suçsuz olduğunu Keyhusrev'in ölümünden büyük üzüntü duyduğunu babasının katilini öldürdüğünü belirterek anlaşma yapılması isteğinde olduğunu iletmıştır. Sultan elçileri ağırlarken bir taraftan da önemli adamları toplayarak danışmayı ihmal etmemiştir. İmparator tarafından kendi otoritesinin tanınması ve babasının cenazesinin Konya'ya gönderilmesi karşılığında anlaşmayı kabul etmiştir³¹⁶. Keyhusrev'in mezarını İzzeddin'e göndermeyi kabul etmesi ile iki taraf arasında barış sağlanması kolaylaşmıştır. Elçi ile görüşmenin ardından anlaşma imzalayan Sultan onları hediyeler ile birlikte geri yollar³¹⁷. İzzeddin Keykavus ile Bizans elçileri arasında yapılan görüşme anlaşma ile sonuçlanmıştır. Böylece savaş sonrası Keyhusrev'in ardından tahta çıkan İzzeddin Keykavus (1200-1220) ile Laskaris arasında 50 yıl yürürlükte kalacak barış antlaşması imzalanmıştır. 1211 yılında Seyfeddin Ayaba'nın başkanlığındaki elçilik heyeti ile yapılan anlaşma sonrası

³¹⁴ Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 228.

³¹⁵ Emine Uyumaz, **Türkiye Selçuklu Devleti'ne Gelen ve Giden Elçiler**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2011, s. 55.

³¹⁶ Koca, s. 62; Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 226.

³¹⁷ Uyumaz, s.74.

Keyhusrev'in cenazesi Konya'ya getirilmiştir. Konya'daki Selçuklu Sultanı dede ve kardeşlerinin gömülü olduğu Anıt Mezara gömülmüştür³¹⁸.

Uzun barış döneminde sadece küçük çaplı çatışmalar yaşanmıştır. 50 yıl geçerliliğini sürdüren anlaşmanın bu kadar uzun ömürlü olmasının sebebi iki devletin mevcut başka sorunlar ile ilgilenmesi durumunda olmasıdır. Uzun süren barış dönemi sayesinde Laskaris, doğu cephesini kapatmıştır. Doğu sınırını Selçuklulara karşı güven altına alan Laskaris, asıl düşmanı olan Latinler ile ilgilenecektir. Laskaris anlaşma sonucu verdiği mücadele sayesinde Latinler ve Trabzon İmparatorluğu'na karşı önemli başarılar kazanmıştır. İzzeddin Keykavus ise Trabzon İmparatoru, Çukurova Ermenileri ve Eyyubilere karşı mücadele vererek yönünü batıya çevirmeyecektir. Böylece Selçukluların Batı yönlü ilerleyişi durmuştur³¹⁹. Batı yönlü ilerleyişi uçlardaki Türkmen beyleri gerçekleştirecektir. İki taraf arasında ateşkes sağlayan bu anlaşma ile ayrıca birbirlerini müttefik edinmişlerdir. Bu müttefikliğe dayanan Laskaris'in, Batı Karadeniz seferine çıktığı sırada Selçuklu tarafından kuşatılan Sinop, 28 Ekim 1214 Cumartesi günü ele geçirilmiştir³²⁰. Selçukluların Karadeniz kıyıları için Trabzon ile mücadeleye girmesi aynı şekilde imparatorun da bu bölgeleri sınırlarına dahil etmeye çalışması ile Trabzon İmparatorluğu iki devlet için ortak hedef olmuştur. İznik Devleti ile Anadolu Selçuklu Devleti kuzey sınırında anlaşmaya varıp ortak hareket etmişlerdir. Aynı bölgede yürüttükleri faaliyetlerde iki taraf arasında da sorun yaşanmamıştır³²¹. Trabzon Rum İmparatorluğu, Selçuklulara bağlı hale gelmiştir. Laskaris, Sinop'a kadar uzanan Amasra, Karadeniz Ereğlisi, Gideros gibi önemli liman merkezlerini içeren kıyıları almıştır³²². Selçuklu kaynaklarında iyi ilişkiler içinde bulundukları Laskaris vasilyus³²³ olarak anılmaktayken Trabzon İmparatoru Aleksios ise tekfur³²⁴ olarak geçmektedir.

³¹⁸ İbn Bibi, s. 153-154; Koca, s. 63; Kaya, s. 156; Ali Öngül, **Selçuklular Tarihi-2 Anadolu Selçukluları ve Beylikler**, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2014, s. 106.

³¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I**, TTK, Ankara, 1994, s. 4.

³²⁰ Turan, Selçuklular Zamanı, s. 324; Ayönü, Selçuklular ve Bizans, s. 231

³²¹ Keçiş, s.38.

³²² Fallmerayer, s. 87

³²³ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, s. 25.

³²⁴ Korobeinikov, s. 154.

SONUÇ

Bizans İmparatorluğu, egemen olduğu geniş coğrafya gereği doğu ve batı uygarlıkları ile köklü ilişkiler kurmuştur. Köklerinde Antik Yunan, Roma devlet geleneği, Ortodoks Hristiyanlık, Helen kültürü harmanını taşıyan üstün bir kültürel birikim yaratmıştır. Doğu ve batı Hristiyanları arasında mezhep ayrılığı dışında, başta kültürel olmak üzere birçok alanda farklılık mevcuttur. Söz konusu Latin ve Bizans ayrılığı İstanbul'da Latin işgali ile sonuçlanmıştır.

Şehrin Latin egemenliğine girdiği 1204 yılına kadar yaşadığı birçok gelişme Bizans'a etki etmiştir. Bu noktada zaman içinde Bizans siyasetinin değişip farklı bir bilince ulaşmış olduğunun göstergesi, 1071 sonrası Katolik batıdan Türklere karşı yardım isteğinde bulunmuş olmasıdır. Bu seferler sırasında Batı dünyasına karşı beslediği düşmanca hisleri yansıtmaktan bir an olsun geri kalmayan Bizans, IV. Haçlı seferinde başkent İstanbul'un kaybedilip Latin egemenliğinin başlamasına yol açacaktır. Bu istilanın sonuçları sadece Latinlerin İstanbul'da yerleşik krallık kurması ile sınırlı kalmayıp, Anadolu bölgesine kadar uzanan toprakları etkilemiştir.

İstanbul'un kaybindan sonra Bizanslılar, İznik ve çevresinde sınırlı olarak gelişme göstermişlerdir. Haçlıların ezici darbesinden sonra Bizans tarihi, Laskaris dönemi ile kaldığı yerden filiz vermeye başlamıştır. Bizanslılarda siyasi, dini, kültürel anlamda kapanması mümkün olmayan derin izler bırakan İstanbul'un düşüşü sonrası kurulan İznik İmparatorluğu, Bizans açısından çok yönlü bir değişimi gösterir. Kurucu Theodoros Laskaris dönemi, Haçlılara karşı yürütülen mücadele sebebiyle önemli yere sahiptir. Laskaris, İznik merkezli Bizans devletini kurmuş olmasaydı Bizans İmparatorluğu söz konusu olamazdı. Batı Anadolu'da İznik merkezli Bizans Devleti'nin kuruluşu sonucu, yerli halkın Latin asimilasyonundan kurtuluşu, Laskaris sayesinde mümkün hale gelmiştir.

Orta çağa özgü ana olaylardan olan İslam'ın ortaya çıkışı, Türklerin batıya ilerleyişi ve Anadolu'yu yurt edinme gibi tarihi gelişmelerin doğurduğu önemli sonuç Haçlı seferleri olmuştur. Söz konusu bu harekât, Türklerin ilerleyişi sonucu egemen oldukları bölgelerde İslam'ın yayılmasına tepki olarak başlamıştır. Bizans, Türk ilerleyişi karşısında geri çekilmek zorunda kalınca özellikle 1071 sonrası yaşanan

süreçte, Türklerin elinde bulunan güç dengesinin sebebiyet verdiği siyasi ve askeri tehdit ile tehlike karşısında Bizans, Batı dünyasından istediği yardım sayesinde ayakta kalmayı ummuştur. Böylelikle sonrasında İstanbul'a yönelecek olan IV. Haçlı Seferi'nin ilk tohumları atılmış olur.

Bizans tarihi bir yana dünya tarihinde etkileri uzun yıllar süren olaylardan biri ortaçağa damgasını vuran Haçlı seferleridir. Bu seferler dizisinden biri olan IV. Haçlı Seferi, Ortodoksluk temsilcisi Bizans'ı hedefine koyarak en farklı ve önemli sonuçlara sahip olanlarındandır. Haçlı Harekâtı her ne kadar dini motiflerle örülse de Müslümanların elinde bulunan bölgelerde gayrimüslimler uzlaşma içinde yaşamaktaydı. Kendilerine tanınan hac ziyareti serbestliği, kendi özel mahkemelerin varlığı, ibadethanelerin sürekli açık olması gibi çeşitli hak ve özgürlükler sayesinde dinlerini herhangi bir kısıtlama söz konusu olmadan yaşayabiliyorlardı. Bölgede başlayan Türk egemenliği de gayrimüslimlerin mevcut durumunda hiçbir değişime sebebiyet vermemiştir.

Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesinden yaklaşık beş asır sonra Hristiyanların böyle bir harekâta kalkışmak için uygun zamanı beklemeleri gerekiyordu. Türk-İslam egemenliğinin parçalanmasının getirdiği düzensizlik ve otorite boşluğu Müslümanlar arasında şiddetli mezhep çatışmalarının bulunması gibi nedenlerle Haçlılara karşı oluşturulması gereken direniş kırılmıştır. Bu mevcut şartlar, batının söz konusu bölgelerde egemen olarak kutsal topraklarda yaşamını sürdürmelerinin yanında devletleşmelerine fırsat sunmuştur.

Bizans ve batı çatışmasının en çarpıcı devresini oluşturan 1204 tarihli IV. Haçlı Seferi sırasında Kudüs'ü Müslümanlardan temizlemek amacıyla hareket eden Haçlılar, bu hedefi gerçekleştirmemiş, deniz yoluyla çeşitli nedenlere dayanarak İstanbul üzerine yönelmişlerdir. Bizans'ın tarihinde karşılaştığı en önemli tehditlerden biri söz konusu bu harekât olmuştur. Papa III. Innocentius öncülüğünde kurgulanan sefer, Bizans'ı hedef seçmiştir. Bizans ile batı arasında mezhepsel ve kültürel çekişmenin farklı noktalara uzanması ile iki Hristiyan grubun birbirlerine karşı mücadele içine girdiği bu seferde doğu Hristiyanları zarar görmüştür.

Latinler ve Bizanslılar arasındaki ayrılığın, İstanbul'un Haçlılarca işgali ile sonuçlanması üzerine toparlanması çok zor bir çöküşe giren Bizans İmparatorluğu'nun

her şeye rağmen dünya egemenliğinden vazgeçmediği görülmektedir. Bizans tarihinde, kapanması mümkün olmayan derin izler bırakan bu sefer sonucunda eski gücüne bir daha tarihin hiçbir döneminde asla ulaşamayacaktır. Böylesi bir dönemde Laskaris, İstanbul'un kaybından sonra da dünya imparatorluğu düşüncesi ile hareket etmeye devam edip Bizans'ın kaybetmeye yüz tutan siyasi, kültürel ve dini birliğini sürdürmeye çalışmıştır.

Bizans kurulduğu dönemden itibaren tarihinin en şanssız olaylarından birisi 1204 yılında gerçekleşen IV. Haçlı Seferi olmuştur. Bizans tarihinde iz bırakan bu sefer ile Latinler yerli Bizans halkının İstanbul ile olan ilişkisini keserek devlet yönetiminin başına geçmişlerdir. Bizans'ın dini, siyasi ve kültürel merkezi olan İstanbul'da Latin Krallığı kurulmuştur. Sefer sonrası başkentini kaybederek Latin gaspı ve talanı ile karşı karşıya kalan Bizans, kökten bir dönüşüm sürecini içine alan yeni bir döneme girmiştir. İstanbul'un yazgısını etkileyen Latin saldırısı sonrası başlayan Latin dönemi, Bizans tarihini yeniden şekillendiren önemli dönüm noktalarındandır.

İstanbul; dini, siyasi, ekonomik ve coğrafi bakımdan her zaman özel bir yere sahiptir. Bizans merkezi, mevcut tarihi boyunca belirli dönemlerde çeşitli kuşatmalar ile karşı karşıya kalmıştır. Fakat bu kez eşi benzeri görülmemiş katliama sahne olup tüm kültürü yerle bir edilmiştir. Latin şehrine dönen İstanbul kıyıma şahit olmuş siyasi, dini, kültürel değerleri yok olmuştur. Bunun sonucunda İstanbul'un Latin işgaline uğraması asıl amaçlarının farklı olduğunu ve işgal sırasında gerçekleştirdikleri zulüm ile Bizans'a ne kadar hoşgörüsüz olduklarını göstermişlerdir.

İstanbul böyle bir tablo çizerken dönemin devlet yöneticileri ve üst sınıfı oluşturan soylular başkenti terk etmiştir. İstanbul'dan zorunlu olarak göçen yerli halk, soylular ve yöneticilerin payı ile vakit kaybetmeden, umut ve sabırla geçmişin mirası ile kurduğu bağlar sonucu Bizans varlığını sürdürmüştür. İstanbul'u terk eden soylu sınıfı Bizans uyrukluların çoğunlukta olduğu bölgelere giderek Latin işgaline karşı siyasi, askeri, dini ve kültürel mukavemete yol açmıştır. Bizans kalıtını bu direnişçilere aktarmıştır. Siyasetten ekonomiye kadar aynı zorlukların ortak paydada birleştirdiği Bizanslılar, mücadelelerinde sahip olduğu tüm kaynaklarını, birlik ve varlıklarını korumak için harcamıştır.

Bizanslılar, İstanbul'u kaybedince güvenli bölgelerde Bizans mirasçısı devletlerin kuruluşuna kapı açmıştır. Böylece Trabzon, Epir ve İznik'te ortaya çıkan üç yeni devletin oluşumuyla Bizans ortadan kalkmaktan kurtulmuştur. Kurulan bu devletler aracılığıyla Bizans geleneği devam ettiği gibi bir yandan da Bizans halkı ile yerli halkın kültürü kaynaşmış oldu. Bizans topraklarında kurulan Latin İmparatorluğu ile Bizans mirasçısı olarak kurulan devletler arasında mücadele yaşanmıştır. İstanbul'un işgal edilmesi sonrası yıkılan Bizans'ın kalıntıları üzerine Latinler İstanbul'da, Bizans İznik'te 57 yıl boyunca sürecek olan devlet kurmuşlardır.

Laskaris, siyasi bölünmenin yaşandığı böylesi bir dönemde Latin işgali altındaki İstanbul'dan ayrılarak Küçük Asya bölgesine giderek mücadele başlatmıştır. Laskaris hanedanlığının ilk temsilcisi olan Theodoros Laskaris, 1204 yılında Angelos hanedanlığından görevi devralmış ve İznik'te 1261 yılına dek varlığını sürdüren devlet kurmuştur. Önceleri kayınpederi olan eski Bizans İmparatoru Aleksios adına hareket eden Laskaris, mücadelesine meşruluk katmak için imparator tarafından aldığı despot unvanı kullanmıştır. Kazandığı başarıların ardından 1205 yılında imparatorluk iddiasına başlayacaktır. 1208 yılında imparator olarak taç giyen Laskaris, Bizans'ın addettiği mirası somut olarak devralmıştır.

Laskaris'in 1204 yılında temelini attığı yeni oluşum, yeni topraklar üzerinde direniş düşüncesiyle uzun ve etkili bir savaşıma koyulmuştur. Laskaris, İznik İmparatorluğu'nu kurduğunda Anadolu'da Selçuklular, Balkanlarda Bulgar Çarlığı, İstanbul'da Latinler, Yunanistan ve Trabzon'da Bizans mirası iki devlet ile ciddi savaşımlara girmek zorunda kalmıştır. Öncelikli olarak yerel yönetimleri tek ve aynı yapıda bir araya getirmeye uğraşmıştır. Bu şekilde dağınık haldeki Bizanslıları tek bir çatıda toplayacaktır. Bizans İmparatorluğu'nu niteleyen devletlerin içinde, en aktif rolü Laskaris tarafından kurulan İznik Bizans İmparatorluğu oynamıştır. Üç mirasçı devletin en dinamiğinin Laskaris'in kurduğu İznik Devleti'nin olmasındaki pay, şüphesiz ki devletin başında olan Laskaris'in kişiliği ve hem siyasi hem askeri alanda attığı doğru adımlardadır.

Bulgarlar ile çıkarlarının uyuşması sonucu kurduğu iş birliği yoluyla önemli kazanımlar elde etmiş olan Laskaris, komşu devletler ile kurduğu bağlarda tutarlı davranarak yönetimini sağlam köklere dayandırmıştır. İznik Rum Devletini kurulum

kurulmaz yok olma tehlikesinden kurtaran 1207 yılında ittifak kurduğu Bulgar Çarı Kaloyan ile 1209 yılında ittifakını yenilemiştir. Bu ittifak sayesinde kayıplarını kazanca dönüştüren Laskaris, Latinlere karşı aldığı yenilgilerin etkisini en aza indiren hamleler gerçekleştirmiştir. İzlediği akılcı politikalar, işbirlikleri ve askeri müdahaleler ile varlığını korumuştur. Bir yandan Batı Anadolu'da egemenlik sağlamaya çalışırken diğer yandan İstanbul'u geri alma planları kurmaktadır. 1204 ile 1222 yılları arasında hüküm süren Laskaris döneminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. İmparator dönemin önemli güçlerine karşı denge politikası izleyerek otoritesini sağlamlaştırmıştır.

David Komnenos'un ilerleyişini 1216 yılında kesin olarak durduran Laskaris için en büyük engel Türkiye Selçukluları olmuştur. Bizans'ın uğradığı felaketten yararlanan Türkler, rahat hareket etme fırsatı yakalayarak Anadolu'nun önemli şehirlerinde egemenlik kurmuşlardır. Merkezini Anadolu'ya taşıyan Bizans ile Selçuklu arasındaki rekabet kaçınılmaz olmuştur. Çünkü Laskaris gibi Anadolu'yu merkez edinen bir diğer güç olan Selçukluların, aynı bölgeyi paylaşmak zorunda kalması söz konusu iki devleti birbirine rakip yapmıştır. Diplomatik taktikleri iyi olan Laskaris, barış içinde olduğu Selçuklular ile arası bozulmaya başlayınca Ermenilerin desteğini kazanmaya çalışmıştır. I. Gıyaseddin Keyhusrev, Laskaris'i tehdit edip III. Aleksios Angelos'un İznik tahtına oturmasını istemesi iki devleti savaşın eşiğine taşınmıştır. 1211 yılında Antiocheia Savaşı'nda yenilen Selçuklular ile Laskaris arasında 50 yıl yürürlükte kalacak anlaşma imzalanmıştır. İznik devletinin devamını sağlanmasında Selçuklulardan aldığı destek gözle görülür niteliktedir.

Tahta geçip Bizans enkazını üstlenerek restorasyon sürecini başlatan ve siyasi birlik sağlamaya başlayan Laskaris aynı zamanda uzun yıllar sürtüşme yaşadığı Katolik lider Papa ile ilişkilerini düzenleme çabasına girmiştir. Ayrıca dönemin önde gelen devlet adamı olarak birçok devlet ve papalık ile ilişki içinde olması Laskaris'in etkinlik alanı sadece siyasi ilişkiler ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

Onun döneminde İznik egemenliğinin sınırları genişlemiş, yerel güçler egemenlik altına alınmış, diğer Bizans mirasçılarına karşı üstünlük kazanılmıştır. Böylece yüklenmiş olduğu Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma görevini başarıyla tamamlayacaktır. Bizans İmparatorluğu'nun yerine İznik devletini kurması ile Bizans fiilen ortadan kalkmayarak varlığını sürdürmüş oldu. Her alanda Bizans'ı takip

eden siyaset benimseyen İznik İmparatorluğu, 1261 yılında İstanbul'u Latinlerden geri almayı başaracaktır. Bizans böyle bir kargaşa ortamında orta çağ döneminde sahnede yer almayı başarmayı İznik İmparatorluğu'na borçludur.

İstanbul'dan zorunlu olarak göç eden Bizans yerlileri arasında, İznik'te otorite kurmayı amaçlayan Laskaris ile Bizanslılık düşüncesinin yerine kendini Helen hissetme duyguları şiddetlenmiştir. Yok olmaya yüz tutan eski Bizans'ın yeniden dirilmesine zemin hazırlayan mücadelelere girişmiştir. Helen düşüncesinin gelişimi ile Roma geleneklerinden, Romalı nitelikten uzaklaşmışlardır.

1204 yılında Latin işgali sonucu dağılma yaşayan Bizans'ın koruyuculuğunu üstlenip Latin karşıtı siyasi oluşum meydana getiren Laskaris, İznik'te direnişin öncüsü olmuştur. Bizans'ın işgale uğraması ile Ortodoksların koruyuculuğunu üstlenen İznik'te kilise teşkilatına girilmiştir. Ortodoks patrikliğini İznik'e taşıyan imparator, Bizans'ın tek meşru mirasçısı konumuna yükselmek doğrultusunda ilerlemiştir. İznik; ekonomik gücü, ticari yolların üzerinde olması, coğrafi açıdan İstanbul'a yakınlığı, Latin işgalini istemeyen soylulara sığınma merkezi olması ile devleti güçlendirmiştir. Böylece Bizans restorasyonu misyonunu yüklenen devlet yok olmaktan kurtardığı Bizans'ın yeni kurucusu olmuştur.

Böylesi bir durumda Bizans'ın içinden çıkan güçlü lider kişiliğe sahip Laskaris, Bizans'ın etki alanını İstanbul dışında güvenli olan İznik bölgesine taşımıştır. Görüldüğü gibi bu olaydan sonra Laskaris mücadele ruhunu kaybetmeyerek İznik Bizans devletinin kuruluş hazırlıklarına geçmiştir. Bizans İmparatorluğu İznik'te kurulan yeni oluşum sayesinde siyasi, dini, toplumsal ve kültürel varlığını 1261 yılına kadar sürdürecektir. Bizans tarihinde, İznik merkezli Bizans Devleti'nin oluşumu büyük öneme sahiptir. Bizans devlet geleneğine uygun olarak başkent edinilen İznik, bundan sonra Bizans başkenti olarak gelişme gösterecektir. İznik'in başkent edinilmesi Bizans için büyük avantaj olmuştur. Başkent İstanbul'a yakın olan İznik, Bizans açısından tarihin her döneminde özel bir konuma sahiptir. İznik'in ön planda olmasının diğer bir sebebi başkent İstanbul'un Anadolu'ya açılan kapısı görevini görmesidir. İznik Bizans İmparatorluğu'nun kuruluşu ile şehir bir kez daha önemli siyasi gelişimi bünyesinde barındırmıştır. Bundan önce de tahtta gözü olan isyancılar davasına meşruluk kazandırma amacıyla ilk olarak İznik için egemenlik mücadelesine girişmiştir. Kısa

zamanda bulunduğu topraklarda gelişerek etkili güce ulaşmıştır. Kendinden sonra yerine geçecek olan haleflerine sarsılmaz temellere dayalı sistemli bir devlet devrederek İstanbul'un geri alınmasına zemin hazırlamıştır. Kendisinden sonra tahta geçen damadı III. Ioannes Dukas Vatatzes devrinde bayrağı daha da yükseğe taşımıştır. VIII. Mikhael Palaiologos 1261 yılında İstanbul'da Latin etkinliğine son verip yeniden yapılanmayı gerçekleştirmiştir İstanbul'un geri kazanımının ardındaki başarı şüphesiz Laskaris'e aittir. 1261 yılına kadar görevini sürdüren Laskarisler yerini Palaiologos hanedanlığına bırakınca Bizans'ın İznik misafirliği son bulmuştur. Bu tarihten sonra Bizans Kendi başkentleri İstanbul'a yeniden sahip olmuştur.

İznik; İstanbul'a yakın konumda oluşu ile kazandığı üstünlük sayesinde önemli bir başkent olmuştur. İstanbul'a egemen olmak isteyen isyancıların öncelikli hedefi İznik'i ele geçirmek olmuştur. Tarihi, Helen devrine kadar uzanan antik kentlerden biri olan İznik, çağlar boyunca sahip olduğu önemli fiziki konumu, verimli toprakları, elverişli iklimi, tarihi eserleri ve çinçilik ile nam kazanarak birçok medeniyet açısından önemli yerleşim sahası olmuştur. İznik, Haçlı egemenlik alanının bir nebze de olsa dışında kalarak Bizans için güvenli nokta sayılmıştır. Oldukça korunaklı ve savunmaya uygun yerleşim bölgesi İznik; askeri, ticari, ulaşım yollarının başında kutsal şehirlere bağlanan yolların geçtiği konumdadır. Bu sayede kent önemli bir kültür ve dini merkez olma özelliği kazanmıştır.

Hristiyanlığın iki önemli merkezi olan Katoliklik ve Ortodoksluğu tek bir kilisede birleştirme çalışmaları olan evrensel toplantıların İznik'te gerçekleşmesi şehre dini önem kazandırır. Sağladığı bu şartlar tarih boyunca birçok devletin İznik'i başkent edinmesinde etkili olmuştur. Merkezlik ettiği Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi devletlerin kültürel, tarihi, siyasi ve dini mirasını bünyesinde barındırmaktadır. Bizans tarihi açısından da ayrı bir öneme sahip olan İznik, Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'ya açılan kapısı görevini görmüştür. Köklü bir geçmişe sahip olan kent, yüzyıllar boyunca çeşitli uygarlıklara merkezlik etmiştir. Orta çağ döneminde özellikle Türkler ve Bizans için önemli merkezlerden olmuştur. İznik Rum İmparatorluğu'nun ortaya çıkması ile yeni bir döneme girmiştir. Sahip olduğu tüm yönleri ile İznik, Anadolu'nun önemli bir merkezi konumuna yükselmiştir.

KAYNAKÇA

- Abu'l Farac, Gregory (Bar Hebraeus). **Abu'l Farac Tarihi Cilt II**, çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- Ağırakça, Ahmed. **Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2014.
- Akropolites, George. **The History**, çev. Ruth Macrides, Oxford University Press, 2007.
- Akropolites, Georgios. **Vekayinâme**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- Aksarayî, Kerimüddin Mahmud. **Müsameret Ül-Ahbar - Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi**, çev. Osman Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- Akyol, Yasemin. "Halk Haçlı Seferleri", **Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi**, No: 1, 2018.
- Altan, Ebru. "Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşı'nın Anadolu Türk tarihindeki Yeri", **Türkler**, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Andrea, Alfred J. The Registers of Innocent III, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources)**, Boston, 2008.
- Angold, Michael. "The Shaping of the Medieval Byzantine City", **ByzF**, 1985.
- Angold, Michael. **A Byzantine Government in Exile: Government and Society Under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)**, Oxford 1975.
- Angold, Michael. Church and Society in Byzantium under the Comneni, 1081-1261, CUP, Cambridge, 1995.
- Angold, Michael. **The Byzantine Empire, 1025-1204: A Political History**, London 1997.
- Angold, Michael. The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261: Marriage Strategies", Identities And Allegiances In The Eastern Mediterranean After 1204, ed. Judith Herrin and Guillaume Saint-Guillain, Ashgate, 2011.
- Aquensis, Albertus. **Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana**, RHC Occ IV, Paris 1879, İng. terc. Susan B. Edgington, Albert of Aachen, Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem, Oxford 2007.
- Asbridge, Thomas. **The Crusades The Authoritative History Of The War for The Holy Land**, Harper Collins Publishers, Londra, 2010.

- Attaleiates, Mikhael. **Tarih**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- Ayönü, Yusuf. “Batı Anadolu’da Bizanslı Yerel Hâkimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: XXVI, Sayı: 42, 2007.
- Ayönü, Yusuf. “Dördüncü Haçlı Seferi’nin Batı Anadolu’nun Türkleşme Sürecine Etkisi”, **EÜ Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXIV, Sayı: 1, 2009.
- Ayönü, Yusuf. “IV. Haçlı Seferinin Ardından Anadolu’da Mücadele Eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu”, **Cihannüma**, I, 2015.
- Ayönü, Yusuf. “İslam ve Bizans Kaynaklarına Göre Antiokheia Savaşı”, **Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, Cilt: I, 2015.
- Ayönü, Yusuf. “İznik İmparatorluğu Ordusu”, **TİD**, Cilt: XXV, 2010.
- Ayönü, Yusuf. “Selçuklu-Bizans İlişkileri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 6, Ankara, 2002.
- Ayönü, Yusuf. **Selçuklular ve Bizans**, TTK, Ankara, 2014.
- Baily, Auguste. **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul, 2006.
- Baskıcı, M. Murat. **Bizans döneminde Anadolu: İktisadi ve Sosyal Yapı, 900-1261**, ed. Bülent Özçelik, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009.
- Baştaş, Şerif. “Bizans ve Haçlı Seferleri”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1997.
- Baykara, Tuncer. **I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit**, TTK, Ankara, 1997.
- Berry, Virginia G. **The Second Crusade**, HC, Cilt: I, ed., Kenneth M. Setton, 2. Baskı, The University of Winconsin Press, 1969.
- Brand, Charles M. “Asidenos, Sabbas”, **ODB**, Cilt: 1, OUP, New York, 1991.
- Brand, Charles M. “Mankaphas, Theodore”, **ODB**, Cilt: 2, OUP, New York, 1991.
- Brand, Charles M. **Byzantium Confronts The West 1180-1204**, Harvard University Press, Cambridge, 1968.
- Brand, Charles M. **Turkish Element in Byzantium Eleventh-Twelfth Centuries**, Dumbarton Oaks Papers, 43, 1989.

- Brown, Horatio F. "The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century", **The Journal of Hellenic Studies**, Cilt: 40, Kısım 1, 1920.
- Browning, Robert. **The Byzantine Empire**, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1980.
- Bryennios, Nikephoros. **Tarihin Özü**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- Cahen, Claude. "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", **Cogito**, 6. Baskı, Sayı: 29, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Cahen, Claude. **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul, 2012.
- Carnotensis, Fulcherius. **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009.
- Chadwick, Henry. "Nikaia/İznik Konsili (325)", **Tarih Boyunca İznik**, ed. Halil İnalçık, Işıl Akbaygil, Oktay Aslanapa, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2004.
- Chrysostomides, Julian. "11. Yüzyıldan 15. Yüzyıla Kadar Bizans İmparatorluğu", Ed. Kate Fleet, Türkiye Tarihi/Bizans'tan Türkiye'ye/1071-1453, Cilt: 1, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınları, İstanbul, 2012.
- Chrysostomides, Julian. "The Byzantine Empire From The Eleventh to the Fifteenth Century", The Cambridge History Of Turkey, Cambridge University Press, Cambridge-UK, 2009.
- Cowdrey, HEJ (ed.). **The Register of Pope Gregory VII, 1073-1085: An English Translation**, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- Daş, Mustafa. **Bizans'ın Düşüşü**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006.
- De Clari, Robert. **The Conquest of Constantinople (İstanbul'un Zapatı) (1204)**, çev. Beynun Akyavaş, TTK, Ankara, 2000.
- de Villehardouin, Geoffroi ve de Valenciennes, Henri. **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.
- de Villehardouin, Geoffroi. **Memoirs of the Crusades by Villehardouin & De Joinville**, İng. çev. Frank Marzials, London, 1908.
- Demirkent, Işın. **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990.

- Demirkent, Işın. “1082-1302 Yılları Arasında Bizans Venedik-İlişkilerine Kısa Bir Bakış”, **İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı: 36, 2000, ss. 139-140.
- Demirkent, Işın. “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, No: 35, İstanbul, 1994, ss. 65-78.
- Demirkent, Işın. “Haçlı Seferleri ve Türkler”, **Türkler**, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Demirkent, Işın. “Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması”, **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Seminerleri**, 27 Mayıs 1997, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1998.
- Demirkent, Işın. **1101 Yılı Haçlı Seferleri**, Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1995.
- Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri Tarihi**, 2. Baskı, Dünya Yayınları, İstanbul, 2004.
- Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1997.
- Demirkent, Işın. **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yayınları, Ankara, 1996.
- Diehl, Charles. **The Fourth Crusade and the Latin Empire**, The Cambridge Medieval History IV, New York, 1923.
- Dikici, Radi. **Şu Bizim Bizans (Byzantium 330–1453)**, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.
- Duncalf, Frederick. “The First Crusade: Clermont to Constantinople”, A History of the Crusades: The First Hundred Years, **The University of Wisconsin Press**, Cilt: I, Madison, Milwaukee ve London, 1969.
- Durmaz, Sayime. “Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçışı”, **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri**: 5-7 Ekim 2012, Isparta, 2013.
- Düzgün, Şaban Ali. “İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: XIV, No: 3/4, 2001, ss. 349-360.
- Erhat, Azra. **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

- Eyice, Semavi. “Bizans İmparatorluğu’nun Çöküşünün Başlangıcı”, **DÎVÂN İlmi Araştırmalar**, 2004/1, ss. 183-208
- Eyice, Semavi. **İznik: Tarihçesi ve Eski Eserleri**, İstanbul, 1988.
- Fallmerayer, Jakob Philipp. **Trabzon İmparatorluğunun Tarihi**, çev. Ahmet Cevat Eren, TTK, Ankara, 2011.
- Foss, Clive. **Nicaea: A Byzantine Capital and Its Praises**, Hellenic Colloge Press, Brookline, 1996.
- Frassetto, Michael and Blanks, David R. **Wester Views of İslam’ın Medieval and Early Modern Europe**, London, 1999..
- Gardner, Alice. **The Lascarids of Nicaea: the Story of an Empire in Exile**, London, 1912.
- Gillingham, John ve Griffiths, Ralph A. **Medieval Britain: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2000.
- Gordlevskiy, Vladimir Aleksandroviç. **Küçük Asya’da Selçuklular**, çev. Abdülkadir İnan, TTK., Ankara, 2015.
- Gölgesiz Karaca, Sevtap. “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXVII, No: 1, 2012, ss. 101-118.
- Gregory, Timothy E. **Bizans Tarihi**, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Gül, Muammer. **Orta Çağ Avrupa Tarihi**, 5. baskı, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013.
- Harris, Jonathan. **Byzantium and The Crusades**, Continuum, Londra ve New York, 2012.
- Heath, Ian. **Bizans Orduları 960-1461**, çev. Buket Bayrı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- Hendy, Michael F. **Coinage and Money in the Byzantine Empire 1081-1261**, Washington, 1969.
- Herrin, Judith. **Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğu’nun Şaşırtıcı Yaşamı**, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, 2010.
- Heyd, Wilhelm. **Yakın-Doğu Ticareti Tarihi**, çev. Enver Ziya Karal, Ankara, 2000.
- Holt, Peter Malcolm. **Haçlı Devletleri ve Komşuları**, çev. Tanju Akad, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.

- Holt, Peter Malcolm. **Haçlılar Çağı 11. yy.'dan 1517'ye Yakınoğu**, çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- Hussey, Joan M. "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, Cilt: II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- İbn Battuta Seyahatnamesi, çev. Sait Aykut, YKY, İstanbul, 2000.
- İbn Bibi. **El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme**, çev. Mustafa Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- İbn Hurdazbih. **el-Mesalik ve'l Memalik**, çev. Murat Ağarı, Yollar ve Ülkeler, İstanbul, 2008.
- İbnü'l Esir. **El Kamil Fi't- Tarih**, çev. Abdülkerim Özaydın, Cilt: 11, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- Jacoby, David. "After The Fourth Crusade: Latin Empire of Constantinople and Frankish states in Greece", **NCMH**, Cilt: V, CUP, Cambridge, 2008.
- Jacoby, David. "Byzantium, The İtalian Maritime Powers, And The Black Sea Before 1204", **Byzantinische Zeitschrift**, Cilt: 100, Sayı: 2, Jerusalem, Ocak-2008.
- Johnson, Edgar N. The Crusade of Frederick Barbarossa and Henry VI., **HC**, Cilt: II, ed., Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, 1969.
- Joranson, Einar. The Problem of the spurious letter of Emperor Alexius to the count of Flanders, **American Historical Review**, Cilt: 55, 1949-1950, ss. 825-830.
- Kafesoğlu, İbrahim. **Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014.
- Kanat, Cüneyt ve Burçak, Devrim. **Sorularla Haçlı Seferleri**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Karpov, Sergey Pavloviç. **Trabzon İmparatorluğu Tarihi**, Kùltür Bilimleri Akademisi, Trabzon, 2016.
- Kaya, Selim. **I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)**, Ankara 2006.
- Kazdhan, Alexander. "Mavrozomes", The **Oxford Dictionary of Byzantium**, C.2, s.1319-1320.
- Kazdhan, Alexander. "The Byzantine Notion of Diplomacy", **Byzantine Diplomacy**, ed. J. Shephard, S. Franklin, Variorum Reprints, 1992.

- Kazdhan, Alexander. “Kontostephanos”, **ODB**, Cilt: 2, OUP, New York, 1991, ss. 1148-1149.
- Kazdhan, Alexander. “Vatatzes”, **ODB**, Cilt: 3, OUP, New York, 1991, ss. 2154-2155.
- Keçiş, Murat. **Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)**, TTK, Ankara, 2013.
- Kesik, Muharrem. **Türkiye Selçukluları –Makaleler-**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2015.
- Khoniates, Niketas. **Historia (1195-1206): İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması**, çev. Işın Demirkent, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004.
- Khoniates, Niketas. **Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri**, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1995.
- Khoniates, Niketas. **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri**, çev. Işın Demirkent, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Kinnamos, Ioannes. **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118- 1176)**, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara, 2001.
- Koca, Salim. **Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)**, TTK, Ankara, 1997.
- Kolektif. **Urfalı Mateos Vekâyi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)**, çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000.
- Komnena, Anna. **Alexiad - Malazgirt'in Sonrası: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Döneminin Tarihi**, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, 1996.
- Komnena, Anna. **The Alexiad of Anna Comnena**, çev. E.R. Ashton Sewter, Penguin Books, Baltimore, 1969.
- Korobeinikov, Dimitri A. **Byzantium and Turks in the Thirteenth Century**, (Unpublished Ph.D Thesis), Oxford University 2003.
- Köymen, Mehmet Altay. **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1963.
- Küçüksipahioğlu, Birsal. “Haçlı Seferlerinin Başından 1204’e Kadar Batılıların Bizans’ı Zapt Etme Planları”, **İÜEFTD**, Sayı: 42, 2005.
- Küçüksipahioğlu, Birsal. **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- Kyriakidis, Savvas. **Warfare in Late Byzantium 1204-1453**, Brill, Boston, 2011.

- Le Goff, Jacques. **Avrupa'nın Doğuşu**, çev. M. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008.
- Lemerle, Paul. **Bizans Tarihi**, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
- Lilie, Ralph-Joannes. **Byzantium and the Crusader States, 1096 – 1204**, çev. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, New York, OUP, 1993.
- Loud, Graham A. (Ed.), **The Crusade of Friderick Barbarossa**, The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts, Routledge, Taylor & Francis Group, London.
- Madden, Thomas F. "The Latin Empire of Constantinople's Fractured Foundation: The Rift between Boniface of Montferrat and Baldwin of Flanders" **The Fourth Crusade**, 2008.
- Madden, Thomas F. **Enrico Dandolo & The Rise of Venice**, The John Hopkins University Press, Maryland, 2003.
- Magdalino, Paul. "The Byzantine Empire 1118–1204", **Cambridge Medieval History**, Cilt: IV, Cambridge University Press, 2008.
- Mango, Cyril. **Bizans Yeni Roma İmparatorluğu**, çev. Gül Çağalı Güven, YKY, İstanbul, 2008.
- Mantran, Robert. **İstanbul Tarihi**, çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Martin, Michael E. **The Venetians in the Byzantine Empire Before 1204**, Byzantinische Forschungen 13, 1988.
- McNeal, Edgar H. and Wolff, Robert Lee. "The Fourth Crusade", **A History of the Crusades**, Volume: II, The Later Crusades 1189-1311, Ed. Kenneth. M. Setton, The University of Wisconsin, Madison, 1969.
- Merçil, Erdoğan. "Bizans'ta Selçuklu Hanedan Mensupları", **XI. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 05-09 Eylül 1990.
- Merçil, Erdoğan. **Uluslar arası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, (23-25 Haziran 1997, İstanbul), TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- Metin, Tülay. "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Karadeniz'deki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 3, S. 2, Sakarya, 2008.
- Michael Angold. "The Road to 1204: The Byzantine Background to the Fourth Crusade", **JMH**, Volume: 25, Issue: 3, 1999.

- Miller, William. "The Empire of -Nicaea and the Recovery of Constantinople", **The Cambridge Medieval History**, Volüme: IV, New York, 1923.
- Miller, William. **Son Trabzon İmparatorluğu**, çev. Nurettin Süleymangil, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2007.
- Miller, William. **Trebizond the Last Greek Empire of the Byzantine Era 1204-1461**, Chicago 1969.
- Mitsiou, Ekaterini. "After Collapse: Aristocratic Networks and Imperial Power in the Empire of Nicaea", **23rd International Congress of Byzantine Studies**, Belgrade, 2016.
- Morrisson, Cecile. **Haçlılar**, çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.
- Nicol, Donal M. **Bizans'ın Son Yüzyılları, 1261-1453**, çev. Bilge Umar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1999.
- Nicol, Donald M. "Ecclesiastical Relations Between The Despotate of Epiros and The Kingdom of Nicaea in the Years 1215 to 1230", **Byzantion**, Cilt: 22, 1952.
- Nicol, Donald M. **Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Nicolle, David. "Hattin 1187", **God's Warriors, Crusaders and the Battle for Jerusalem**, ed. Helen Nicholson, David Nicolle, Osprey Publishing, New York, 2005.
- Nicolle, David. **İkinci Haçlı Seferi 1148**, çev. L. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- Nicolle, David. **The First Crusade 1096-99 Conquest of the Holy Land**, Osprey Publishing, 2003.
- Nomiku, H.A. **Haçlı Seferleri**, çev. Krinton Dinçmen, İletişim yayınları, İstanbul, 1997.
- Norwich, John J. **Bizans II Yükseliş Dönemi (803-1081)**, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul, 2013.
- Norwich, John J. **Bizans, Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Cilt: III, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul, 2013.
- Ostrogorsky, Georg. **Bizans İmparatoru ve Hiyerarşik Dünya Düzeni**, çev. Özden Arıkan, İstanbul, 1999.
- Öngül, Ali. **Selçuklular Tarihi-2 Anadolu Selçukluları ve Beylikler**, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2014.

- Özaydın, Abdülkerim. “Anadolu Selçukluları”. **Siyasî-Dinî Kültürel Sosyal İslâm Tarihi VIII**, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Öztürk, Levent. **Asr-ı Saadetten Haçlı Seferlerine Kadar İslam Toplumunda Hristiyanlar**, İstanbul, 1998.
- Papa Innocent III. “Epistula CXXXIII. Marchioni Montisferrati”, ed. J.P. Migne, *Patrologiae cursus completus, series graeco-latina*, Paris, 1855.
- Papayianni, Aphrodite. **Aspects of the Relationship**, (Ph. D.Thesis), University of London, London, 2000.
- Pears,Edwin. **Fall of Constantinople**, London, 1885.
- Psellos, Mikhail. **Khronographia**, çev. Işın Demirkent, Ankara,1992ş
- Puech, Vincent. “The Aristocracy and the Empire of Nicaea”, **Identities And Allegiances In The Eastern Mediterranean After 1204**, ed. Judith Herrin and Guillaume Saint-Guillain, Ashgate, Farnham, 2011.
- Queller Donald E. and Madden Thomas F., **The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1997.
- Riley-Smith Jonathan. **Haçlılar Kimlerdi?** çev. Berna Kılınçer, Bileşim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Ruelland, Jaques G. **Kutsal Savaşlar Tarihi**, çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Runciman, Steven. **Haçlı Seferleri Tarihi, I-III**, çev. Fikret Işıltan, TTK Yay. Ankara, 1992- 1998.
- Runyan, R.J. ve Lewis, A.R. **European Naval and Maritime History 300-1500**, Bloomington, 1985.
- Savvides, Alexios G.C. **Byzantium in the Near East: Its Relations with the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. 1192- 1237**, Thessaloniki, 1981.
- Sevim Ali ve Yücel, Yaşar. **Türkiye Tarihi I (Fetihten Osmanlılara Kadar) (1018-1300)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- Sevim, Ali ve Merçil, Erdoğan. **Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, TTK, Ankara, 1995.
- Sevim, Ali. **Anadolu’nun Fethi, Selçuklular Dönemi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

- Shukurov, Rustam. "Trebizond and the Seljuks (1204-1299)", **Mesogeios**, 25-26, Paris, 2005.
- Şahin, Sencer. "Hellenistik ve Roma Çağlarında İznik / Nikaia", **Tarih Boyunca İznik**, ed. Halil İnalçık, Işıl Akbaygil, Oktay Aslanapa, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2003.
- Şahin, Seyhun. "Norman İstilasının I. Haçlı Seferi'ne Yansımaları (Antakya'nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred'in Faaliyetleri)", **Cappadocia Journal of History and Social Sciences**, Cilt: I, 2013.
- Taeschner, Franz. "The Turks and the Byzantine Empire to the Thirteenth Century", **The Cambridge Medieval History**, Cilt: IV, Sayı: I, 1996.
- Tekin, Oğuz. **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayıncılık, 2008.
- Tellioğlu, İbrahim. **Trabzon Rum Devleti (1204-1461)**, Serander Yay., Trabzon, 2009.
- Texier, Charles. **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi I**, çev. Ali Suat, Enformasyon ve Döküasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002.
- Thatcher, Oliver J. **A. Source Book for Medieval History**, Scribners, New York, 1905.
- Toch, Michael. "Welfs, Hohenstaufen and Habsburgs", **The New Cambridge Medieval History**, Cilt: V, (Ed.) David Abulafia, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- Togan, Zeki Velidi. **Umumi Türk Tarihine Giriş**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.
- Treadgold, Warren. **A History of the Byzantine State and Society**, California, 1997.
- Tricht, Filip Van. "The Latin Renovatio of Byzantium, The Empire of Constantinople (1204-1228)", **The Medieval Mediterranean**, Volume: 90, 2011.
- Turan, Osman. **Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul, 1965.
- Turan, Osman. **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013.
- Tütüncü, Mehmet. "Sultanü'l-Bahreyn İki Denizin Hâkimi: Selçuklular Zamanında Sinop ve Sinop- Alanya Ticaret Yolu", **Kuzey Anadolu Beylikler Dönemi Sempozyumu (Çobanoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları)**, 3-8 Ekim 2011, Çankırı, 2012, ss. 99-101.
- Tyerman, Christopher. **God's War: A New History of the Crusades**, Harvard University Press, England, 2007.
- Tyrensis, Willermus. **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği**, çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018.

- Umar, Bilge. "Myriocephalon Savaşının Yeri: Çivril Yakınındaki Kufi Çayı Vadisi", **Belleten**, Cilt: LIV, Sayı: 209, Nisan 1990, ss. 99–116
- Umar, Bilge. **Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1998.
- Umar, Bilge. **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, 2. Baskı, İnkılap Yayınları, Ankara, 1993.
- Uyumaz, Emine. **Türkiye Selçuklu Devleti'ne Gelen ve Giden Elçiler**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2011.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi I**, TTK, Ankara, 1994.
- Valisiev, Aleksandr A. **History of the Byzantine Empire, Volume Ruo (324-1453)**, The University of Wisconsin Press, 1958.
- Vasiliev, Alexander A. "The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)." **Speculum** 11, No: 1, 1936, ss. 3-37;
- Vasiliev, Alexander A. **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Tarih, İstanbul, 2016.
- Vryonis Jr., Speros. **The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century**, Berkeley, University of California Press, 1971.
- Wieruszowski, Helene. "The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, Cilt: II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Wolff, Robert Lee. "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261", **A History of Crusades**, Ed. Kenneth M. Setton, II, London, 1969.
- Yıldız, Sevcen. **Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri**, Detay Yayıncılık, Ankara. 2009.
- Yinanç, Mükrimin Halil. **Türkiye Tarihi Selçuklular Devri**, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013.
- Zonaras, Ioannis. **Tarihlerin Özeti**, çev. Bilge Umar, İstanbul, 2008.

ÖZGEÇMİŞ

Lisans eğitimimi Ege Üniversitesi Tarih bölümünde yaptım. Yüksek lisans eğitimime aynı üniversitede devam ettim.

